

ΠΡΩΤΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΕΚΔΟΣΗ

ΕΝ ΤΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია
კ. კაკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი

იოანე, ეფთვიმე და გიორგი ათონელების ბერძნული „ცხოვრება“

ბერძნული ტექსტი ქართული თარგმანითა და
გაშოკვლევით გამოსაცემად მოამზადა
მანანა მაჩხანელმა

თბილისი
„მეცნიერება“

1982

091(99.962.1)+301(47.922)(09)

4P
81.2Pp
n76

ნაშრომი ეჭება XVIII ს. I ხახეარში ათონზე შექმნილ ბერძნულ თხზულებას — „ქართველთა მონასტრის ქტორთა „ცხოვრება“. ნაწარმოები შეიცავს სანქციონერო ლიტერატურაში აქამდე უცნობ, მნიშვნელოვან ცნობებს ათონის ლიტერატურული სკოლის დამაარსებლებსა და გამოჩენილი მოღვაწეების იოანეს, ეფთვიმესა და ათონის ქართველთა მონასტრის მესამე წინამძღვრის გიორგის (ვარაზვაჩეს) შესახებ (X—XI სს.). ბერძნულ ტექსტს ახლავს ქართული თარგმანი და ისტორიულ-ფილოლოგიური ხასიათის გამოკვლევა. რომელშიც განხილული და შეფასებულია ბერძნულ „ცხოვრებაში“ ათონელთა მოღვაწეობის შესახებ არსებული საგულისხმო ფაქტები.

ნაშრომი ეძღვნება ათონის ქართული კულტურული კერის 1000-წლისთავს.

რედაქტორები: ელ. მებრძველიძე,
ბ. ფონაძე

70202
M607(06)—82 108—82 © გამომცემლობა „მეცნიერება“, 1982

ქართული
ენის ეროვნული
ბიბლიოთეკა

755.916.1

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

ათონის მთის ქართველთა მონასტერი — ივირონი — იყო ერთ-ერთი უძლიერესი საზღვარგარეთული კერა ქართული კულტურისა და ძირითადი ცენტრი, სადაც მოხდა ბიზანტიური ლიტერატურის საფუძვლიანი ათვისება. ივირონში „თავმოყრილი იყო ქართველთა საუკეთესო კულტურული ძალები, რომელთაც მიზნად დაისახეს გაეცნოთ თავიანთ თანამემამულეთათვის დასავლეთის ლიტერატურული სიმდიდრე და მემკვიდრეობა“¹.

ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში ხაზგასმული და ჩამოყალიბებულია ის ფაქტორები, რომელთაც განაპირობეს ათონის ქართველთა მონასტრის გამოკვეთა ქართული კულტურის საზღვარგარეთული ცენტრების მეთაურად:

1. უპირველესი მიზეზი ის იყო, რომ იგი ჩამოყალიბდა ტაო-კლარჯეთის უძლიერესი კულტურული და სამწიგნობრო კერის ბაზაზე: ივირონის ქტიტორები სამხრეთ საქართველოს მოღვაწეები იყვნენ და სულიერ საზრდოს ტაო-კლარჯეთის მონასტრებიდან ღებულობდნენ.

2. ივირონის დაწინაურება განაპირობა იმანაც, რომ იგი საბერძნეთის ცენტრში მდებარეობდა და ბიზანტიის კულტურული მიღწევები მისთვის ცნობილი იყო.

3. ათონის ლიტერატურულმა სკოლამ დაიწყო თვისებრივად ახალი ლიტერატურული საქმიანობა — მიზნად დაისახა ბიზანტიური ლიტერატურის ყველა საუკეთესო ძეგლის ქართულ ენაზე გადმოტანა, ქართულად ამეტყველება, ხოლო ამ გზით — მშობლიური ენის ამაღლება და ბერძნულთან გათანაბრება, ბიზანტიის კულტურული მორჩილების დაძლევა.

4. ივირონში ინერგებოდა საზღვარგარეთ მდებარე სხვა ქართული კულტურული ცენტრებისა და სკრიპტორიუმების მთარგმნლობითი მიღწევები.

¹ კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I. თბ., 1960, გვ. 101.

ათონის ქართველთა მონასტრის დაარსება და შუა საუკუნეებში მისი გადაქცევა ქართული სულიერი კულტურის ცენტრად დაკავშირებულია სამი დიდი ქართველი მთაწმიდლის—იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის—სახელებთან.

სამწუხაროდ, ამ ბრწყინვალე მოღვაწეთა ცხოვრებისა და შემოქმედების ბევრი მომენტი ჩვენთვის უცნობია; მათი ბიოგრაფიის მეტ-ნაკლები სისრულით აღდგენა ხერხდება გიორგი მთაწმიდლის „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებით“—ათონელთა ბიოგრაფიის ძირითადი წყაროთი და გიორგი მცირის „გიორგი მთაწმიდლის ცხოვრებით“², რასაც ემატება ეფთვიმე მთაწმიდლის ცხოვრების სვინაქსარული რედაქცია³, ხელნაწერთა ანდერძ-მინაწერების ცნობები, მონასტერთა სააქტო მასალები და სიგელ-გუჯრები, რომელნიც ჯერაც საგანგებოდ არ არის გამოცემული და შესწავლილი.

* * *

კარგა ხანია ცნობილი იყო არსებობა ქართველ მთაწმიდელთა „ცხოვრების“ ბერძნული ტექსტისა, რომელიც ათონის ქართველთა მონასტერში ინახება.

² „ცხოვრება იოანესი და ეფთვიმესი“ რამდენჯერმეა გამოცემული: I. საქართველოს სამოთხე, გამოც. მ. საბინინის მიერ, პეტერბურგი, 1882, გვ. 401—432; II. ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელნაწერი აღაპებით, თბ., 1901, გვ. 1—68; III. „ცხოვრება იოანესი და ეფთვიმესი“, გამოსაცემად მოამზადა ივ. ჯავახიშვილმა. გიორგი მთაწმიდლის ენა „იოანეს და ეფთვიმეს ცხოვრების“ მიხედვით ა. შანიძისა, თბ., 1946; IV. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, შედგენილი ს. ყუბანეიშვილის მიერ, თბ., 1947, გვ. 178—189; V. ჩვენი საუნჯე, გვ. 222—336; VI. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. II (XI—XV სს.), თბ., 1967, გვ. 38—100. ლათინური თარგმანი ეკუთვნის პ. პეტერსს (Analecta Bollandiana, XXXVI—XXXVIII, 1922, p. 8—68), რუსული პერიფრაზი—მ. საბინინის (Полное жизнеописание святых грузинской церкви, II, с. 127—160), ინგლისური — დ. ლანგს (Lives and Legends of the Georgian Saints, p. 155—165).

„გიორგი მთაწმიდლის ცხოვრება“ რამდენჯერმეა გამოცემული: I. საქართველოს სამოთხე, გვ. 437—487; II. ათონის კრებულა, გვ. 282—351; III. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, გვ. 190—214; IV. ჩვენი საუნჯე, გვ. 341—412; V. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. II (XI—XV სს.), თბ., 1967, გვ. 106—207. რუსული პერიფრაზი ეკუთვნის მ. საბინინს (Полное жизнеописание святых грузинской церкви, II, с. 161—212), ლათინურად თარგმნა პ. პეტერსმა (Histoires monastiques géorgiennes, Anal. Boll., XXXVI—XXXVII, 1922, p. 69—159).

³ ეფთვიმე მთაწმიდლას ცხოვრების სვინაქსარული რედაქცია პირველად გამოსაცემად მოამზადა მ. კახაძემ (წიგნში: „გიორგი მთაწმინდელი, ცხოვრება იოანესი და ეფთვიმესი“, გამოსაცემად მოამზადა ივ. ჯავახიშვილმა, თბ., 1946, გვ. 56—61). II გამოცემა ეკუთვნის ე. გაბიძაშვილს: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. IV, თბ., 1966, გვ. 331—340.

პირველი ცნობა ამ ნაწარმოების შესახებ მოიპოვება რუსი არქიმანდრიტის პორფირი უსპენსკის წიგნში «История Афона»⁴. როგორც ჩანს, პ. უსპენსკიმდე ივირონის წიგნთსაცავის ბერძნული ფონდი საგანგებოდ არავის უკვლევია, თუმცა XIX საუკუნის 50-იან წლებში ათონზე მოიარა პლ. იოსელიანმა, მასზე ადრე, XVIII საუკუნეში, ქართველმა მოგზაურებმა ტიმოთე გაბაშვილმა და იონა გედევანიშვილმა, მაგრამ მათ უმნიშვნელო ცნობები დაგვიტოვეს ივირონის წიგნთსაცავის შესახებ. რუს მოგზაურთაგან XVIII საუკუნეში ათონზე ორჯერ იმოგზაურა ვ. ბარსკიმ (1726 წ. და 1744 წ.) და დაწერილებით გაეცნო ქართველთა მონასტრის წერილობით ძეგლებს, მაგრამ არც მის წიგნებში არ მოიპოვება არავითარი მინიშნება ათონელთა ბერძნულ „ცხოვრებაზე“. იგივე მდგომარეობაა არქიმანდრიტ ანტონინ კაპუსტინის საინტერესო წიგნში „Заметки поклонника святой горы“⁵.

პორფირი უსპენსკიმ XIX საუკუნის 40-იან წლებში იმოგზაურა ათონზე, მოიხილა იქაური სავანეები, რომელთა შორის განსაკუთრებული ყურადღება მიაპყრო ივირონს და მის ბიბლიოთეკაში დაცულ დოკუმენტებს. აქვე უნახავს მას ბერძნულ ენაზე დაწერილი „ცხოვრებაც“ იოანესი, ეფთვიმესი და გიორგისა. თავის მრავალტომიან მონოგრაფიაში უსპენსკი საკმაოდ ვრცლად მოგვითხრობს ქართველთა მონასტრის, მისი დაარსების, ეფთვიმე ათონელის ღვაწლისა და სხვა მნიშვნელოვანი ამბების შესახებ. მოგზაური სარგებლობს მხოლოდ ბერძნულენოვანი წყაროებით, განსაკუთრებით ეყრდნობა სწორედ ათონელთა ბერძნულ „ცხოვრებას“.

პ. უსპენსკის წიგნში, ცხადია, სწორედ ამ „ცხოვრებიდან“ გამოვიდა არაუზუსტი ცნობები და მსჯელობა ივირონის ისტორიასთან დაკავშირებული ბევრი ფაქტის შესახებ.

1880 წლის ზაფხულში ათონის მთაზე გავზავნილი იყო ექსპედიცია, რომელსაც პროფ. სპ. ლამბროსი მეთაურობდა და რომელმაც შეადგინა მთაწმიდის თითქმის ყველა მონასტრის ბერძნულ ხელნაწერთა კატალოგი⁶. ქართველთა მონასტერში, რომელიც ბერძნული ხელნაწერებით ყველაზე უფრო მდიდარი აღმოჩნდა, აღიწერა 1286 კოდექსი. მათ შორის

⁴ Пор. Успенский, Восток христианский. История Афона, ч. III, Афон монашеский, Киев, 1877, с. 160—161.

⁵ Архимандрит Антонин, Заметки поклонника святой горы, Киев, 1864.

⁶ Catalogue of the Greek Manuscripts on Mount Athos, by Spyr. P. Lambros. Cambridge. vol. I, 1895; vol. II, 1900.

არის „Βίος και πολιτεία τῶν δόξων και θεοφόρων πατέρων ἡμῶν Ἰωάννου, Ἐμμανουίλου και Γεωργίου, τῶν κειτόρων τῆς καιμ' ἡμῶς ἱερῆς μεγίστης Λαύρας τῶν Ἱβήρων“ (ცხოვრება და მოქალაქეობა ნეტარი და ღმერთმე-
მოსილი ჩვენი მამების იოანესი, ეფთვიმესი და გიორგისა ჩვენი წმინდა
და უდიდესი ქართველთა მონასტრის ქტიტორებისა).

მეცნიერთათვის ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრე-
ბის“ არსებობა სწორედ ამ ორი გზით (უსპენსკის «История Афона»
და ლამბროსის კატალოგი) უნდა გამხდარიყო ცნობილი.

„Βίος και πολιτεία“-ს არსებობა იცის ქართულმა მეცნიერებამ,
მაგრამ ძუნწი ცნობების გამო მას არასწორად მიიჩნევს ჯერ კიდევ ათო-
ნელთა ეპოქაში თარგმნილ ძეგლად.

სტატიაში „ქართული წვლილი ბიზანტიურ ლიტერატურაში“
კ. კეკელიძე წერს: „ათონელთა ხსენებას ათონზე ყურადღებითა და
პატივისცემით ეპყრობოდნენ ბერძნები, რომელნიც მათთან სიცოც-
ხლეში იყვნენ დაახლოებულნი. ალბათ მათი თხოვნით და სურვილით
დასახელებული შრომები (იგულისხმება „იოანესა და ეფთვიმეს
ცხოვრება“ და „გიორგი მთაწმიდლის ცხოვრება“—მ. მ.) ვილაც ქარ-
თველს უთარგმნია ბერძნულად“ (კ. კეკელიძე, ეტიუდები, ტ. III,
1955, გვ. 8); მ. კახაძე უფრო შორს მიდის და თარგმნის დროსა და
ავტორსაც ასახელებს: „იოანეს და ეფთვიმეს ცხოვრება“ ბერძნულად
თარგმნილი უნდა იყოს გიორგი ათონელის დროს, შესაძლებელია
თვით ამ უკანასკნელის მიერ“ (მ. კახაძე, „ქართველები ბიზანტიის
პოლიტიკურსა და კულტურულ ცხოვრებაში“, 1954, გვ. 92); კ. კე-
კელიძისა და მ. კახაძის აზრს იმეორებს ე. ხინთიბიძეც („ბიზანტი-
ურ-ქართული ლიტერატურული ურთიერთობანი“, 1969, გვ. 21).

დღეს, როცა თხზულების ფოტოპირი მოიპოვება კ. კეკელიძის
სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტში, საშუალება მოგვეცა ზუსტად
დაგვედგინა ხელნაწერის რაობა და დაგვემტკიცებინა, რომ „Βίος και
πολιτεία“ არის ორიგინალური ბერძნული ნაწარმოები და არა „ქართუ-
ლიდან თარგმნილი ძეგლი მთაწმიდელთა ეპოქის ბიზანტიური აგიოგრა-
ფიული მწერლობისა“.

* * *

საკვლევი თხზულების შესწავლა გვიჩვენებს, რომ იგი დაწერი-
ლია XVIII საუკუნის I ნახევარში.

ამას გვაფიქრებინებს შემდეგი გარემოებანი:

1. არავითარი კვალი იმისა, რომ ძველად არსებობდა ბერძნულად
დაწერილი ათონელთა „ცხოვრება“, წყაროებიდან არ ჩანს.

Βίος καὶ πολιτεία τῶν ὁσίων
καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν
ἰσαάκτου, ἀβραάμου, ἔβρα:
γίου, τῶν κτιστῶν τῆς καθ'
ἡμῶν ἱερᾶς, μεγίστης λαμπροῦ
τῶν ἰσκόων.

ἀλόγκου πέρ.

ἕδναι ἄλλο πρῶμα, ἐς
ἡ ἀλήθεια ἑβραϊοῖ, ἀβραά:
ρα, ἑ καθ' ἡμεῖς τῶν ἑβρα:
θην ψαχὴν ἑ βραβρα, ἑ
ὡς ἡ δὲ κησὶς τῆς τῶν ἑβραϊοῦ
ζῶν ἀγαρηθσοκωβὴν. καὶ

Τοσούτω πρῶτον ἀβραάμης τὸν ἀβρα:
ατκήν, ἑ τὸν παρακλήμᾳ καὶ ἀγα:
λάσει τὸν ὁμοίον ζῆλον, ἑ να βραβ:
μακτική, ἑ ὅπως δὲ πρῶτον ἀβρα:

Ὁ παρὰ δὲ κληματικὸς ὄσιος ἰδὲ
 ὁσίωμ ἡμεῶν πατέρων ἰωάννου·
 Ἰβνιμίου, Σεγεωργίου, Ἰκαχχί·
 γραφίση παρὰ ἀνέρος ^{παιδ} Κοσμά, ^{χρ}
 ἰζού ὁ ἀφιερώθη εἰς τὸ μέγα
 καθολικὸν τῆς ἱερᾶς ταύτης
 λαοῦς λαύρας τῶν ἱερέων. ὁ
 ἄφροσιν ἄμαρτιον αὐτοῦ, ὁ εἰς
 κηλεύσιον αἰώνιον τῆς
 γῆς αὐτοῦ. α. γ. μ. η. φανουαρί, ἰθ.

„Βίος καὶ πολιτεία“ -ს ტექსტი დაცულია ორ ხელნაწერში: 'Ιβήρωα 4573 (ლამბროსის „ათონის მთის ბერძნულ ხელნაწერთა კატალოგი“ გვ. 147 b)⁷ და Codicis Vaticani Graeci—2613 (ფ. ჰალკენის ABHG-თი)⁸. გარდა ამისა, ეს „ცხოვრება“ დაბეჭდილია 1857 წელს ათენში გამოცემულ ქართველთა მონასტრის პროსკინეტარიონში, რომელიც, ჩვენი აზრით, თავისი სიძველის გამო ხელნაწერებზე ნაკლებ ყურადღებას არ იმსახურებს.⁹

არავითარი ცნობა, რომ კიდევ სადმე მოიპოვებოდეს ეს ნაწარმოები, არ არსებობს. ვფიქრობთ, ამ განცხადების დასადასტურებლად მართო ის ფაქტიც გამოდგება, რომ ჰალკენის Bibliotheca Hagiographica Graeca, რომელიც დღეისათვის ბერძნული აგიოგრაფიული ლიტერატურის უზუსტეს კატალოგს წარმოადგენს, „ცხოვრების“ სხვა ვარიანტს არ იცნობს*.

2. თხზულების ტექსტთა ურთიერთმიმართების შესწავლამ საშუალება მოგვცა გამოგვეჩანა დასკვნა, რომ არც ათონური (A) და არც ვატიკანური (V) ხელნაწერები არ წარმოადგენენ ძველის პროტოგრაფს.

ათონური ხელნაწერის ანდერძში მოხსენიებული სამოსელი ბერი კოზმანი გადამწერი, გადამწესხვლია თხზულებისა. ტექსტოლოგიურმა ანალიზმა გამოარკვია, რომ ეს ნუსხა უთუოდ გადმოწერილი თხზულებაა. ანდერძში კოზმანი თავის თავს გადამწერს უწოდებს: „ἐξακλιγγηταις ἰθὺ παρὰ ἀνέριος Στῆσις Κοσμά μισαχῆς“. ბალეოგრაფიულადაც 'Ιβήρωα — 4573-ს პროფესიონალი კალიგრაფის ხელი ატყვია.

ჟურნალ «ВЪЗАНТІЙСКИЙ ЕРЕМЕННИКЪ»-ის 41-ე ტომში (1980, გვ. 219—220) ბ. ლ. ფონკიჩი განიხილავს Iberon 4573/453-ისა და Vat. gr. 2613-ის კალიგრაფიულ მონაცემებსა და კოლოფონების ცნობებს: ივირონული ნუსხა გადაწერილია 1758 წლის 19 თებერვალს ბერი კოზმან სამოსელის მიერ ქართველთა მონასტერში და მის მიერვე შეწირულია მონასტრის კათოლიკონისადმი.

ვატიკანური ნუსხა, კოლოფონის ცნობით, გადაწერილია ბერი კოზმანის მიერ ივირონის ბერის, ზაქარეას წარსაგებელით და დად-

⁷ Catalogue of the Greek Manuscripts... p. 147 b.

⁸ F. Halkin, Auctarium Bibliothecae Hagiographicae Graecae, Bruxelles, 1969.

⁹ Πρωσχυητάριον τῶν βασιλικῶν μισαστηρίων τῶν Ἰβήρων. Athenis. 1857; გვ. 49—75.

* რა თქმა უნდა, გამორიცხული არ არის, რომ კიდევ გამოჩნდეს ათონელთა „ცხოვრების“ შემცველი ხელნაწერი. Analecta Bellandiana-ს 1975 წლის III ნომერში არის ცნობა, რომ კ. სამოსზე დაცული ყოფილა ეფთვიმე ქართველის დღემდე უცნობი „ცხოვრება“ ბერძნულ ენაზე.

318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400

δεκάτην τετάρτην τοῦ ἰουμίου μηνός
τὴν δὲ τοῦ ὀσίου γεωργίου κατὰ τὴν
ἑξοστήν ὁμόθυμην ἰουλίου, καθὼς καὶ
ἐν ταῦθα ἄς τὰ μηνῶνα τῶν ἰσκήσεων
τῆ ἰδία διαλέκτῳ ἔστιν ἰδῆμ, με
ἀκολουθίας, ὡς τρεπάρια πολλὰ
ἑορταζόμενους τότε, ὅταν ἔτομ
ἢ ἔρα αὐτῆ μὲν οἰκιστικῆ παρ
αὐτῶν τῶν ἰσκήσεων. δὲν ἔμαι δὲ:
καλομ φαιμεταί μοι πῶς δὲν τὸν
ἑορταζόμεν, μα μὴν ἀναφῆρα μὴ
ὡς ἐν σιωπῆσιν τὴν μερικὴν δὲν:
γνοῖν τοῦ τοῖου αὐτῶν, ἀλλὰ μα:
ἔμα ἔμαι ἀμοκαῖον, ὡς αὖν ὅπου
πολλοὶ ἀμοοῦσι τὰ κατ' αὐτοῦς, ὡ
ἔμαι κομτῆ ἄς τὸ ἀπρεπον, καὶ
κατὰ κρισιε ἰδικήμας, ὡ ἀμμορία
ἄς ἔμα, μα κὲ ἀρῶ μὲν ὡσὲν ἄλλαν
πολλῶν ὡς τοῖους, ὡ καπορθῆματα,
ὡ τῶν ἰδικήμασε παύσασθαι ὡ μῆτι:

Tab. 3. Αποθηρῶν ἑγλῆσῶν, 37.

να ἔλθω τα πόλια μα θρασύτητα
 τῆς ἀντιμαχίας, εἰς ὅσα θεία
 υἱοὶ δάνα. Ἐλθόνε εἰς τὴν
 θύαν πρῶτον; διὰ τῆς ὁποίας
 κενθρονοῦσαι τὰ πάντα τὰ τῶν
 ὄρατα εἰς ἀόρατα. Ἐχαρις αἰνεῖ,
 οὐδὲ θυλῆον εἰς τὴν δύμῳ σου πῆ:
 πῆ κατὰ τὸ γινραμμένον. εἰς
 τῆς ὁποίας τὰ τελέματα ἔσθι:
 καί μοι ἡμῖς, δὴν πρῶτον μα πο:
 γινεῖ τελέμων, διαβα μιν αἰου:
 σε μιν, τὸς ἔγνω γού κῦ, εἰς ὄρα:
 χίον αὐτοῦ τῆν αἴτα καλύφθῃ;
 μινον εἰρημοῦμενοι τὴν ἔσθῃ:
 σήμας, ἐποῦ ἔτασαν γε, μιν ἀρχῶν
 τῶν γόων, ἐπὶ ἔχασιν μαδηνηθῶ.
 μιν τον εἰόν ἰσάμμου. Ἄθυναίον,
 εἰς γινρῶν. εἰς δῶσαν μιν τῆς εἰς
 αἰαν. ἔλθονε εἰς πρῶτον ὅστων
 παρὰ ἡμῶν γινρῶν.

Ἐπὶ

ὁ τοῖο. καὶ εἰς τὸν πῆναι: ἡ κατὰ
 ταῦτα τῶν αἰσθῶν ὅσταν ἰσάμμου.
 εἰς ἄθυναίον. Ἐνεφὸς μιν τῶν ἰσάμμου.
 εἰς ἄθυναίον. εἰς τὸν ἄθυναίον, διὰ
 τὸ ἀχαρῆσθῶν με μιν κατῶν
 εἰς ἀπὸ τῆν ἀπὸ τῶν. ὅτι κατὰ
 εἰσῶν τῶν τῶν ἰσάμμου. Ταῦτα
 τῆς μαρτυρίας κατὰ διαδοχῆν,
 σφραγισθῶν ὅσοι γινρῶν. τῶν ὕ
 στῶν ἀπὸ αὐτοῦ ἑαυτοῦ χροῖου
 ἔλθῃ ὁ γινρῶν εἰς τὸ ἄνοι ὅρα:
 ὅτι ἔλθῃ μιν τῶν ἄθυναίον ἡ
 τῶν αὐτοῦ χροῖον ὕστῶν εἰς ἰσάμμου
 ἔμιν ἡ διαδοχῶν. ἀπὸ τῶν ὅρα
 τῶν τῶν μαρτυρίας ἄθυναίον. Ἐπὶ
 μιν εἰς τῶν ἀπὸ τῶν αὐτοῦ, τῶν
 πρῶτον γόων, τῶν μαρτυρίας,
 τῶν μαρτυρίας τῶν ἰσάμμου. τὰ δῶ:
 κῶν τῶν κατὰ τῶν. εἰς δῶ με
 ἔλθῃ με σωτηρίας. ἡ τῶν μαρτυρίας,

ბულია ივირონის დამაარსებელთა სახელზე აშენებულ ეკლესიაში. მართალია, ხელნაწერის გადაწერის თარიღი ტექსტში გადაშლილია (იკითხება მხოლოდ თვე და რიცხვი), მაგრამ, უდავოა, რომ ეს ხელნაწერიც, ისევე როგორც ივირონული, მომზადებულია XV სს. საუკუნის შუა წლებში. ამაზე მეტყველებს როგორც გადაწერის ხელი, ასევე ფილიგრანი „სამი ნახევარმთვარე“, იდენტური ივირონის ხელნაწერის ჭვირნიშნისა.

ათონური ხელნაწერის ტექსტი ერთი ხელითაა დაწერილი — ბერი კოზმანის ხელით. ეს ხელი ადვილად შეინიშნება ვატიკანური კოდექსის ბევრ მინაწერში (რამდენჯერმე თვით ტექსტშიც). ამის გამო ადვილად ხერხდება მისი გაიგივება ათონური ტექსტის ხელთან, თუმცა, ერთი შეხედვით, ამის თქმა ძნელია. მაგრამ, ვატიკანური ხელნაწერის კოლოფონის ცნობით, ხელნაწერი მთლიანად კოზმანის მიერაა დაწერილი. ამ წინააღმდეგობას ხსნის ათონური ხელნაწერი № 4442/322 — დასრულებული 1757 წელს კოზმანის მიერ და გადაწერილი იმავე ხელით, რომლითაც ვატიკანური ხელნაწერის (vat. gr. 2613) ძირითადი ნაწილი. აქედან გამომდინარე, უნდა დავასკვნათ, რომ კოზმან სამოსელი ფლობდა ხელწერის 2 ვარიანტს:

I. Iber. 4573, Vat. gr. 2613-ის ჩამატებები და დასკვნითი ნაწილი.

II. Vat. gr. 2613-ის ტექსტი და Iber. 4442/322.

ეს გარემოება საშუალებას გვაძლევს გამოვკვეთოთ ამ მოცუფთა წრე, სადაც გადაწერა ეს ორი ხელნაწერი და, როგორც ჩანს, შეეცნა ივირონის დამაარსებელთა „ცხოვრება“.

ივირონის ბერი კოზმან სამოსელი, სავარაუდოა, იყო აღმზრდელი პატრონის ფრონტისტირიუსის, მაკარი კალოგერასისა. მას კავშირი უნდა ჰქონოდა აგრეთვე XVIII საუკუნის I ნახევრის ბერძნული კულტურის თვალსაჩინო მოღვაწესთან, არტის მიტროპოლიტ ნეოფიტ მავრიმატისთან, რომელიც 1723 წელს ათონს შეეკედლა (1736—38 წლებში კოზმანი იწერს ნეოფიტის მიერ შედგენილ „მცირე ქრონიკას“, რომელიც ნეოფიტმა იეროდიაკონ იგნატი ეპიდავრელს აჩუქა).

კოზმანის ხელნაწერის II ვარიანტს ძალზე ჰგავს ათონელი ბერის, ნიკიფორეს ხელი (ნიკიფორე წმ. ანას სკიტის მოღვაწე იყო). ეს ორი ხელი იმდენად მსგავსია, რომ, ცხადია, ეს ორი მოღვაწე ერთად თანამშრომლობდა — ისინი ან ერთად სწავლობდნენ, ან ერთად მოღვაწეობდნენ ერთსა და იმავე სკრიპტორიუმში¹⁰.

3. „ცხოვრება“ რომ გვიანდელია, ტექსტიც არაერთგზის მტკიცდება. თხზულებაში ვხვდებით ფრაზები: „ვისაც ქართული წიგ-

¹⁰ Б. Л. Ф о н к и ч, Палеографические заметки о греческих рукописях итальянских библиотек, Византийский временник, т. 41, 1980, с. 219—220.

320
10935

υἱὸς καὶ πατρις αὐτῶν ὅσων ὁ θεὸς
 πατέρων ἡμῶν, Ἰωάννου,
 Ἰσθαιμίου, Ἐγεωργίου, τῶν κητόρων
 τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκείνης μαρτυροῦντες
 τῶν ἰσθαιμίων. ἄλλοις ἡσυχάζετε.

Ἰδὲ νῦν ἄλλο πρᾶγμα, ὡς ἡ ἀλήθεια
 λέγει, ἡ ἀφ' ἧς καὶ καθ' ἡμᾶς ἡ
 ἀμαρτὴν ἡμετέραν καὶ φιλαρέτων, εἰς ἡμετέρας
 γὰρ τῶν ἐκείνων ζῆτος ἀμαρ-
 τωσκοφίαν. καὶ ἡ δὲ ἡμετέρα ἐκείνων δι-
 σπράγξιν τοῦ ἀκροατοῦ, καὶ τοῦ ἡμετέρου
 καὶ νῦν ἀναλάβην τοῦ ὁμοίου ζῆτος,
 καὶ νῦν φανερὰ μετὰ τῆς, καὶ ὁ ἡμετέρος ἡμετέρος
 ἡμετέρος τῶν ἡμετέρας ἐκείνων ζῆτος,
 ὅσον ὁ δὲ ἡμετέρος τοῦ ἡμετέρου, καὶ
 ὡς ἡμετέρος τῶν ἡμετέρος τῶν ἡμετέρος
 σκοπὸν. καὶ ὡς νῦν ἡμετέρος ἀπὸ λόγου
 καὶ ἡμετέρος ἡμετέρος τῶν ἡμετέρος.

მართალია, თხზულება ვერ ჩაითვლება აგიოგრაფიული მწერლობის ამ ეპოქის ტიპურ ნიმუშად, მაგრამ მისი შედგენის მეთოდი სწორედ ისეთია, როგორც საზოგადოდ დამახასიათებელია სვინაქსარული ტიპის ნაწარმოებისათვის: შეიცავს წმინდანის ცხოვრების უმთავრეს ბიოგრაფიულ მომენტებს, მის მიერ მოხდენილ სასწაულებს, რიგ აქციებს და ეყრდნობა აგიოგრაფიულ მასალას. აქვე დავძენთ, რომ სწორედ XVII—XVIII სს. მიჯნაზე უხვად დგებოდა სვინაქსარული ტიპის კრებულები, აკოლუთიები და მემორანდუმები, რაც განპირობებული იყო არა მარტო ლიტურგიკული მოთხოვნილებით, არა მარტო ქრისტიანული სარწმუნოების განმტკიცების სააგიტაციოდ, არამედ, პირველ რიგში — პრაქტიკული მიზნებით.

საკვლევი თხზულება რომ სვინაქსარული ხასიათის ნაწარმოებია, ამას ისიც გვაფიქრებინებს, რომ მისი კომპოზიცია პასუხობს ღვთისმსახურებისას წასაკითხი „ცხოვრების“ ყველა მოთხოვნას. ჩანს, იგი დაიწერა, როგორც რომელიღაც ლიტურგიკული კრებულის ნაწილი.

თვით ტექსტში ვკითხულობთ: „მსმენელს ახარებს ასეთი მოთხრობის მოსმენა“ (1 რ, გვ. 75); ავტორი ხშირად მიმართავს სწორედ მსმენელს და არა მკითხველს: „ისეთებიც აღმოჩნდებიან, რომ მოისურვებენ ჩემს მოსმენასო,“ — ამბობს იგი. თხზულების ანდერძითაც ნაწარმოებს ეწოდება „თხრობითი ცხოვრება“ — *μνημολογία βίαι*.

შესავალში ავტორი წერს, რომ ჩვენი საერთო მამების ბიოგრაფია და მოღვაწეობა **მოკლე ცხოვრებით** მაინც უნდა იყოს ცნობილიო. ეს „მოკლე ცხოვრება“ უთუოდ სვინაქსარულ ცხოვრებას გულისხმობს.

* * *

თხზულების ანონიმი ავტორის შესახებ ვიცით მხოლოდ ის, რომ იგი იყო ბერძენი, ქართველთა მონასტრის თვითნასწავლი ბერი და მოღვაწეობდა XVII—XVIII საუკუნეთა მიჯნაზე ან XVIII საუკუნის I ნახევარში.

* * *

„Βίαι καὶ πολιτεία“ დაწერილია იმავე ენაზე, რომელზეც XVII—XVIII საუკუნეთა რელიგიური და საღვთისმეტყველო ხასიათის ბერძნულენოვანი ძეგლები: კათარეგუსაზე, წმინდა ენაზე, რომელიც იყო მემკვიდრე ბიზანტიური არქაისტული მწიგნობრული ტრადიციისა.

რა მიზეზებმა განაპირობა „Βίος και πολιτεία-ს“ შექმნა?

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

XVII საუკუნის ბოლო და XVIII საუკუნე ფრიად მნიშვნელოვანი ეტაპია საბერძნეთის ისტორიაში. ქვეყანა გაცხოველებული ემზადება, რათა თავი დააღწიოს თურქთა ბატონობას. ამ ერთი მიზნის— თავისუფლების მოპოვებისათვის მზადებისაკენ მიმართულია ერის მთელი შემოქმედებითი ენერგია და ინტელექტუალური ძალები. XVIII საუკუნის მეორე ნახევარი — ოსმალთა ბატონობის წინააღმდეგ გადამწყვეტი შეტევის წინააღმდეგ — არის გონებრივ და სულიერ ძალთა მოკრების, ისტორიული საწყისებისადმი ინტერესის გამძაფრების ხანა.

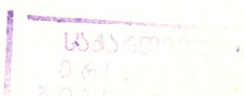
ქვეყნის ისტორიისა და ამ ისტორიის შეფასების საკითხები დგას როგორც სამეცნიერო წრეების, ასევე მონასტრებში მოღვაწე მწიგნობართა წინაშეც.

სწორედ ამ პერიოდში ხდება საჭირო, მონასტრებმა ზუსტად იცოდნენ საკუთარი პრეისტორია, დაარსების დრო, მშენებლობასთან დაკავშირებულ საკითხები.

განათლებულ ბერმონაზონთა კვლევის მეთოდები და ხერხები, რა თქმა უნდა, სხვაობს კვლევის იმ გზებისაგან, რომლითაც წარმოებს მუშაობა სამეცნიერო წრეებში, მაგრამ აკადემიურობისა და სინუსტის ნაკლებობა ოდნავადაც არ ამცირებს იმ შედეგების ფასსა და მნიშვნელობას, რომელსაც მიაღწიეს მწიგნობარმა ბერებმა.

XVIII საუკუნის დასაწყისში ათონზე მოღვაწიობდა ცნობილი ნიკოდიმ მთაწმიდელი, რომლის სახელთანაც დაკავშირებულია ათონის მონასტრების სამწიგნობრო წრეების მეტად აქტიურ და ნაყოფიერ ლიტერატურულ ცენტრად გადაქცევა, დიდი სვინაქსარული კრებულების „Νέον ἐκλήριον“-ისა და „Ἀκολουθία τῶν ἁγιοπαιτῶν πατέρων“-ის შედგენა. ამ კრებულებში სრულადაა თავმოყრილი ათონის მთაზე მოღვაწე ცნობილი მამების ცხოვრებანი, ზოგჯერ ვრცელი, ზოგჯერ კი — სვინაქსარის ან მოსახსენებლის სახით.

მონასტრის უძველესი ისტორიის გამოკვლევისა და წარმოჩენის საკითხი დგება ივირონის — ათონის მთის ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი და ავტორიტეტული მონასტრის წინაშეც. XVIII საუკუნის დასაწყისში, მონასტრის სიძველის დამტკიცებისათვის მის მესვეურებს არა მარტო სჭირდებოდათ საქვეყნოდ გამოტანა იმ ფაქტისა, რომ მათი მონასტერი X საუკუნის ბოლოსაა დაარსებული ქართველთა მიერ, არამედ ამაყოფენ კიდევც ამით.

ამ პერიოდში იწერება სწორედ „Βίος και πολιτεία“ — დიდი ქართველი ათონელების და ქტიტორების — იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის „ცხოვრება“, რომელშიც თავმოყრილი და გამოყენებულია ყველა წყარო — ლიტერატურული თუ ფოლკლორული, რომელთან მიხედვითაც შესაძლებელი იყო XVIII საუკუნეში, თითქმის რვა საუკუნის შემდეგ მათი მოღვაწეობიდან. იწერება აკოლუთიები და საგალობლები ათონელთა სახელზე, ხოლო მოგვიანებით დგება „ვირონის პროსკინეტარიონი“ — კრებული, რომელშიც თავმოყრილია ყველა ეს ახალი მასალა ქართველი მთაწმიდლების შესახებ.

„ცხოვრების“ ავტორი რამდენჯერმე ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ივირონის ახლანდელი მამები მემკვიდრეები არიან იოანესი, ეფთვიმესი და გიორგისა, რომ ამ ნაწარმოების შექმნა არის მხოლოდ გადახდა შვილთა ვალისა, რომელიც ტვირთად აწვათ მონასტრის ბერებს სულიერი მამების-ქტიტორების წინაშე:

„მე ვფიქრობ, — წერს ის, — არ არის სამართლიანი, რომ ჩვენ ამ თარღს (იგულისხმება ათონელთა ხსენებს დღე — მ. მ.) არ ვზეიმობთ, ხოლო მათ ცხოვრებას მოკლე მოთხრობით მაინც არ გადმოვცემთ. ეს კი სრულიად აუცილებელია, რადგან ბევრისათვის არ არის ცნობილი მათი საქმეები, ეს არცოდნა კი ახლოს არის ბიწიერებასთან და ჩვენი დანაშაულია. ხომ ცოდვას ღვთის წინაშე, ვიცნობდეთ ბევრ სხვა წმინდანსა და მათ ცხოვრებას, მათ გმირობას, ხოლო არ ვიცნობდეთ ჩვენს საკუთარ მამებსა და მამუნებლებს, არ ვიცოდეთ, რა არის დაწერილი მათ შესახებ!“ (§ 1).

„ცხოვრება“ ბიოგრაფიული და პანეგირიკული ლიტერატურული ჟანრის ჩარჩოებს არ სცილდება, თავიდან ბოლომდე ტრადიციულ შაბლონს მიჰყვება და ანონიმი ავტორიც ფაქტებისა და მოვლენების ანალიზის დიდი უნარით დაჯილდოებული ადამიანი არ არის, თუმცა ნაწარმოებში მაინც შეიმჩნევა დიდი მოწიწება და დაფასება მონასტრის პირველი მოღვაწეებისადმი, მათი ღვაწლის წარმოჩინების აუცილებლობის შეგნება:

„გვედრებით თქვენც, ქრისტესმიერნო მამანო და ძმანო ჩემნო, მომბაძოთ და, როგორც მე მივუზღე საზღაური და გამოვხატე პატივისცემა ჩვენი საერთო მამებისადმი, თქვენც აღასრულოთ მოვალეობა და გამოამჟღავნოთ თქვენი სიწმინდე“ (§ 1, გვ. 77).

„წმინდა და ღმერთშემოსილი ჩვენი მამების სათნოებას მთელი არსებით უნდა მივბაძოთ არა მარტო იმიტომ, რომ ასე ხამს, არამედ იმიტომაც, რომ ვიყოთ მემკვიდრეები როგორც მათ მიერ აგებული მონასტრისა, ასევე მათი საქმიანობისა“ (§ 23, გვ. 120).

ნაწარმოებიდან ჩანს, რომ წმ. ეფთვიმეს ხსენების დღე—13 მაისი—
ყოველთვის ზეიმით აღინიშნება ათონის ქართველთა მონასტერში, რაც
შეეხება იოანეს ხსენების დღეს—14 ივნისს და გიორგისას—
ისინი მიუვიწყებიათ. „ცხოვრების“ შექმნა საყურადღებოა
ზრისითაც, რომ ეს ნაკლი მონასტრის ისტორიისა გამოსწორებულია.
„Βίος και πολιτεία“—კომპლექსური „ცხოვრება“ მონასტრის სამი-
ვე ქტიტორია, ამიერიდან წიკითხებოდა 13 მაისს, რითაც აღმოიფხვრე-
ბოდა ზემოხსენებული ხარვეზი და ყველა ქტიტორს დამსახუ-
რებულად მიეზლოდა. ბერძენმა ავტორმა იცის, რომ საქართველოში ზეი-
მით აღინიშნება არა მხოლოდ ეფთვიმეს, არამედ ყველა მაშენებლის
ხსოვნა და სურს, რომ ივირონშიც დამკვიდრდეს ეს ტრადიცია.

„ცხოვრებისა და მოქალაქეობის“ აღწერას ჰქონდა წმინდა პრაქ-
ტიკული მნიშვნელობაც: მას თანამედროვენი და მომდევნო თაობე-
ბი უნდა აღეძრა, რათა მათ მიეხატათ თხზულების გმირთა სათნო
ცხოვრებისათვის, დიდი ქართველი ათონელების ღვაწლისათვის.

XVIII საუკუნის I ნახევარში მთაწმინდაზე ბერძენი კაცის მიერ
ივირონის ქტიტორთა „ცხოვრების“ შექმნა მნიშვნელოვანი და საყუ-
რადღებო ფაქტია არა მხოლოდ ლიტერატურული თვალსაზრისით,
არამედ იმითაც, რომ იგი ერთგვარად აგრძელებს ურთიერთობის იმ
მრავალსაუკუნოვან ხაზს, რომელიც ბერძენ და ქართველ ხალხებს
შორის ჯერ კიდევ მითოლოგიური პერიოდიდან დასტურდება და გან-
საკუთრებით მრავალმხრივი ხდება ბიზანტიურ პერიოდში.

* * *

„Βίος και πολιτεία“ იქმნება იმ დროს, როდესაც ივირონში მოღ-
ვაწე ბერძენი ბერებისათვის არავითარ საფრთხეს აღარ წარმოადგენს
ქართველთა პატივითა და დიდებით მოხსენიება. ძეგლის ავტორს საუ-
კუნეები აშორებს ბერძენ-ქართველთა შუღლისა და მტრობის ხანგრძლი-
ვი ეპოქისაგან. XVIII საუკუნის I ნახევარში ივირონში ქართული
კლემენტი ფაქტიურად აღარ არსებობს და მინიმუმამდეა დასული ურთი-
ერთობის ის სიმძაფრე, რომელსაც ადგილი ჰქონდა ქართველთა მონას-
ტრის ისტორიის პირველ საუკუნეებში.

სწორედ ამიტომაც, რომ „ცხოვრების“ ავტორი ქართველ მო-
ღვაწეებს წარმოგვიდგენს როგორც წმინდანებს, არ იშურებს მათთვის
ხოტბის ეპითეტებს და იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის ისიც ისევე
მიიჩნევს ბერძენთა სახელოვან წინაპრებად, როგორც ქართველები.

**ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“
ხელნაწერთა დახასიათება**

არსებობს ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“ სამი ტექსტი: ათონური (A)¹, ვატიკანური (V)² და 1857 წლის ქართველთა მონასტრის პროსკინეტარიონში გამოქვეყნებული (C)³.

A

სპ. ლამბროსის კატალოგით ამ ხელნაწერის ნომერია Ἰϥηρᾶν—4573 (453). ეს არის პატარა, 40 გვერდიანი კოდექსი. გვ. გვ. A+1—40+22 დაუწვრელი ფურცელი. 22×15. დაწერილია კარგი ხარისხის საშუალო სისქის ქალაღზე, რომელსაც აქვს ჭვირნიშანი „სამი ნახევარმთვარე“.

სტრიქონთა რაოდენობა 20-ია. ტექსტი დასაწყისში მოხატულია სტანდარტული ორნამენტით. პირველი ფურცელი შემკულია სტილიზებული საზედაო ასოებით.

თხზულება დაყოფილი არ არის მონაკვეთებად, გამოიყოფა მხოლოდ სამი დიდი ნაწილი სამი „ცხოვრების“ — იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის — შესაბამისად.

გადაწერილია კალიგრაფიული ხელით.

გადამწერია კოზმან ბერი. გადაწერის დრო — 1758 წელი. ნასწორებია XIX საუკუნის ხელით. აქვს ერთადერთი მინაწერი 3 რ-ზე. ინახება ათონის ქართველთა მონასტრის ბიბლიოთეკაში.

V

ვატიკანის ხელნაწერი № 2613 (Cod. Vatic. Gr. 2613)⁴ წარმოადგენს აკოლუთიების კრებულს.

¹ Catalogue of the Greek Manuscripts... vol. I, გვ. 147 b.

² F. Halkin, Auctarium BHG, Bruxelles, 1969.

³ Προσχηγητᾶριον τῶν βασιλικῶν, πατριαρχικῶν, σταυροπηγιακῶν τε καὶ σεβασμιῶν ἱερῶν μισασηρίων τῶν Ἰϥηρᾶν, τῶν ἐν τῷ ἄγ. ναυστάφ ἕρει τῶν ἹΑθωνος. Ἐν ἹΑθίνας, 1857.

⁴ ამ ხელნაწერის აღწერილობის ფოტოპირი კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტს გამოუგზავნა ვატიკანის ბიბლიოთეკის თანამშრომელმა ბ-მა ჟ. სოკემ.

1) 1 r—24 v—იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის მოსახსენებელი 13 მაისს.

— Ἀγγέλων στατήμασι συμπαραστάμενοι ἦσισι.

— Διστατικαὶ τῶν ἡγιογράφων σάλπιγγες.

2) 25r—38 v—14 მაისს. წმ. მოწამე ისიდორეს ორი აკოლუთია:
ა. მიძღვნილი ქტიტორებისადმი.

ბ. მიძღვნილი გაბრიელ ქართველისადმი.

3) 39 r—70r—ცხოვრება და მოქალაქეობა წმინდა დამერთ შემოსილი ჩვენი მამების—იოანესი, ეფთვიმესი და გიორგისა, ჩვენი წმინდა და უდიდესი ივერთა ღვარის ქტიტორებისა.

4) 70 v—78 r დიდ მოწამეთა აკოლუთიები.

ხელნაწერის ანდერძში გადამწერად მოხსენიებულია კოზმან ბერი, რომელსაც ეს კრებული შეუდგენია ივირონის ბერის, ზაქარიას წარსაგებელით. ტექსტის გადაწერის თარიღი გადაშლილია, იკითხება მხოლოდ თვე და რიცხვი—16 თებერვალი. ჭვირნიშანი—„სამი ნახევარმოვარე“.

C

„ათონის მთის ქართველთა მონასტრის პროსკინეტარიონში“⁵ ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრება“ დაბეჭდილია 49—75 გვერდებზე.

პროსკინეტარიონი გამოცემულია ათენში 1857 წელს. გარდა ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრებისა“, მასში შედის შემდეგი ნაწარმოებები:

გვ. 5—18 — ივერთა მონასტრის აღმშენებელთა მოსახსენებელი.

გვ. 19—23 ღვთისმშობლისადმი მიძღვნილი ჰიმნი ნიკოდიმი მთაწმიდლისა.

გვ. 27—49 — ქტიტორებისადმი მიძღვნილი აკოლუთია.

გვ. 49—75 — იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის „ცხოვრება“

კრებულის მე-4 გვერდზე მოთავსებულია ღვთისმშობლის, ხოლო 26-ე გვერდზე — იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის ლითოგრაფიული სურათები.

⁵ Προσκήρυξις... τῶν Ἱβήρων, Athenis, 1857.

ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΡΙΟΝ

ΤΟΥ

ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ, ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙΑΚΟΥ ΤΕ
ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΙΟΥ ΙΕΡΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

ΤΩΝ ΙΒΗΡΩΝ,

ΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΑΓΙΩΝΥΜΩ ΟΡΕΙ ΤΟΥ ΑΘΩΝΟΣ,

Εν περιέχον την διήγησιν τῆς ἱερᾶς εἰκόνης τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς θαυματουργῆς Πορταϊτίσσης, καὶ ἓνα παρακλητικὸν κανόνα αὐτῆς προσέτι τὴν ἀκολουθίαν καὶ τὸν βίον τῶν ἁγίων κτητόρων τοῦ αὐτοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου.

ΤΥΠΟΙΣ ΔΕ ΝΥΝ ΕΚΔΟΘΕΝ

ΕΠΙΜΕΛΑΡΙΑΙ ΚΑΙ ΦΙΛΟΤΙΜΩ ΔΑΠΑΝῃ

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΩΝ ΙΒΗΡΩΝ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΒΙΑΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΑΝΟΒΙΣΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΗΡΙΟΥ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΤΟΥ ΣΥΝΟΠΕΩΣ.

Ἐκστρατῆς δὲ

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Κ. ΣΚΛΗΦΑΡΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΑΘΗΝΩΝ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Φ. ΚΑΡΑΜΠΙΝΗ ΚΑΙ Κ. ΒΑΦΑ.

(Ὀδὸς Βίαντα καὶ Ἀχαρνῶν Ἀριθ. 302).

1857.

თხზულების კომპოზიცია და სტრუქტურა

საკვლევი ნაწარმოები ფაქტიურად წარმოადგენს სამ დამოუკიდებელ ცხოვრებას, რომლებიც ერთ „ცხოვრებად და მოქალაქეობად“ გაერთიანებული და შეკრულია იმ ნიშნით, რომ სამივე ეხება ქართველთა მონასტრის სამ ქტიტორს, სამ ფუძემდებელს, რომელთა ხსენება და, შესაბამისად, თხზულების კითხვა დაწესებულია ერთ დღეს — 13 მაისს.

ნაწარმოებში გამოიყოფა სამი დიდი ნაწილი: „იოანეს ცხოვრება“ (4r-13r; §2-§6), „ეფთვიმეს ცხოვრება“ (13r-37v; §7-§21), „გიორგის ცხოვრება“ (38r-39r; § 22).

იმისათვის, რომ სამივე „ცხოვრება“ აღქმულ იქნას როგორც ერთი დამოუკიდებელი თხზულება, ავტორს მიუმართავს ორიგინალური ხერხისათვის: ნაწარმოებს წინ უძღვის საკმაოდ ვრცელი შეესაჯალი (1r-4r), რომელშიც რამდენიმე საინტერესო საკითხზეა საუბარი:

1) ავტორი ზოგადად მსჯელობს ასეთი ტიპის მოთხრობის საჭიროებისა და დანიშნულების შესახებ, აღნიშნავს, რომ არავითარი საქმე ისე არ უნერგავს რწმენას და არ ახარებს კეთილსა და უცოდველ სულს, როგორც წმინდანთა ცხოვრების მოსმენა. მსმენელი ცდილობს და ილტვის მიბაძოს მათ ქველ ცხოვრებას და ამ გზით გახდეს უკეთესი, ვიდრე არის.

2) ავტორი გვაცნობს თავის შემოქმედებით მეთოდს, რაც იმაში გამოიხატება, რომ მოთხრობელმა თავის სიტყვას არაფერი არ უნდა მიუმატოს, რათა მოთხრობა არასაიმედო და საეჭვო არ გახდეს და არც დამალოს ის, რაც ღირსია თხრობისა.

3) ძირითადი ნაწილი შესავლისა ეძღვნება იმის ახსნასა და მტკიცებას, რომ უსამართლობაა ცნობილი არ იყოს და ზემოთ არ აღინიშნებოდეს ჩვენი წმიდა მამების სათნო ცხოვრება და მოღვაწეობა, რომელიც ჭეშმარიტად ღირსია აღტაცებისა და მიბაძვისა, რომ აუცი-

⁶ Bibliographie des acolouthies grecques, par S. G. Mgr. Louis Petit, Bruxelles, 1926.

ლებელია გამოსწორდეს ეს ნაკლი და ბერძნებმაც მოიხსენიონ თავიანთი წინაპრები — ქართველი წმინდა მამები, რომელთა ხსენების დღეები განსაკუთრებული ზემოთ აღინიშნება საქართველოში და იხსენიებულია ქართულ „თვენიც“, რომელიც დღესაც ქართველთა მონასტერში ინახება.

4) შესავალშივე ავტორი ასახელებს წყაროებს, რომლებიც მას მოუძიებია და გამოუყენებია თავისი თხზულებისათვის.

შესავალს მოსდევს „იო ა ნ ე ს ც ხ ო ვ რ ე ბ ა“, რომელიც იწყება ტრადიციული სტილით მოწოდებული ცნობების გადმოცემით იოანეს წარმომავლობის, ოჯახის, საქმიანობის, საღვთო საქმეებისადმი მისი სიყვარულისა და ლტოლვის შესახებ. ამას მოჰყვება თხრობა იმაზე, თუ როგორ დატოვა იოანემ ეს სოფელი, ყველა მისი სიკეთე და აირჩია ქველი ცხოვრების გზა, როგორ მივიდა თავის სამშობლოსთან ახლოს მდებარე მონასტერში, სადაც ექვსი ბერი სახლობდა და რომლებმაც აკურთხეს იგი ბერად; როგორ წავიდა აქედან ჯერ კოლბის, შემდეგ ოლიმპოს მთაზე მდებარე მონასტრებში, ხოლო ბოლოს — ათონზე ათანასე დიდთან, რომელმაც იოანეში ჰპოვა სიქველის ამოუწურავი საგანძური; მეფე ბასილის სამეფო წარსაგებელით და ათანასეს წყალობით როგორ აღმართა მან საკუთარი მონასტერი. თხზულების შემდეგი მონაკვეთი წარმოადგენს ათანასე ათონელის ცნობილი სიგელის პერიფრაზს, რომელშიც ათანასე ქებისა და ხოტბის სიტყვებს არ იშურებს იოანესათვის, ლაპარაკობს მის ღირსებებზე, მის მისაბამ მოღვაწეობაზე, მის უფლება-მოვალეობაზე და ბოლოს, მთელი ათონის მთის ძმობას მიმართავს, რომ არასოდეს დააკლონ სიყვარული იოანესა და მისი მონასტრის ძმობას.

§ 7-დან იწყება „ე ფ თ ვ ი მ ე ს ც ხ ო ვ რ ე ბ ა“ მისი ბავშვობისა და ყრმობის წლების, განათლებისა და მიღრეკილებების გადმოცემით, რასაც მოსდევს საკმაოდ ვრცელი ეპიზოდი (14 r—19 v), რომელშიც მოთხრობილია იმის შესახებ, თუ როგორ წაიყვანა პაპამ — ქართველთა მეფის ბრწყინვალე ელჩმა — პატარა ეფთვიმე კონსტანტინოპოლში, სადაც იმპერატორ ნიკიფორე ფოკას კარზე იგი შეხვდა მამამისს, ათონელი ბერების რაღაც საქმეების მოსაგვარებლად ჩამოსულ იოანეს, შეიცნო მასში მამა და სამუდამოდ დარჩა მასთან; იოანე ათონს დაუბრუნდა, შვილი კი დედაქალაქში დატოვა განათლების მისაღებად. ეფთვიმე შეება წმინდა წერილსა და ბერძნულ ენას და ამისათვის იმდენ ენერგიას ხარჯავდა, რომ ავად გახდა და სიკვდილს მხოლოდ ღვთისმშობლის ჩარევის წყალობით გადაურჩა. ამის შემდეგ ეფთვიმემ ცხოვრების მიზნად დაისახა ბერად შედგომა და ღმერთის სამსახური, წავიდა ათონზე, ათანასე დიდის ხელით ეკურთხა ბერად

და დაიწყო წმინდა წერილისა და სხვა სულისმარგებელ წიგნთა თარგმნა, რითაც ძალზე განადიდა და ცნობილი გახადა თავისი ხალხი მალე იოანემ და ეფთვიმემ თავიანთ ნათესავ გიორგისთან ერთად მიატოვეს ათანასეს ლავრა და საკუთარი მონასტერი დაასრულეს და დაიწყეს ადგილას, სადაც წინათ კლიმენტოსის პატარა ეკლესია იდგა. მაგრამ მათი სიმარტოვე დიდხანს არ გაგრძელებულა, ბევრმა ქართველმა მიაშურა მათ; ძმათა რიცხვის გაზრდის გამო გაჩნდა საჭიროება ახალი, უფრო დიდი მონასტრის აშენებისა, რომელიც ქართველებმა იმპერატორ ბასილის წყალობით ააშენეს კიდეც.

§ 13-დან გრძელდება ეფთვიმეს „სასწაულებრივი საქმეების“ გადმოცემა (პირველი სასწაული ეფთვიმემ მოახდინა ჯერ კიდეც კონსტანტინოპოლში ყოფნის დროს, როცა იქაური ებრაელი დაამარცხა): თესალონიკელი ებრაელის დაამარცხება რწმენის საკითხებზე მსჯელობისას; ეფთვიმეს მიერ „წვიმის მოყვანა“ მთაწმინდის დიდი გვალვის დროს, რისთვისაც მას „მეორე ელია“ შეარქვეს; ფერისცვალების დღესასწაულის დროს მომხდარი სასწაული — ეფთვიმეს „გადაქცევა მანათობელ სვეტად“.

„სასწაულებს“ მოსდევს ეპიზოდი, რომელშიც გადმოცემულია იმპერატორ ბასილის თხოვნა ეფთვიმესადმი, აიღოს თავის თავზე კვიპროსის არქიეპისკოპოსობა და მისი თავმდაბლური უარი.

„ეფთვიმეს ცხოვრება“ მთავრდება მისი მკვლელობის ორი ცდის—ერთხელ ვილაც უკეთური ბერის, მეორედ მონასტრის მებაღის მიერ—გადმოცემით „ცხოვრების“ უკანასკნელი გვერდები (35 r—37 v) ეთმობა ეფთვიმეს სიკვდილის ამბავს და კონსტანტინოპოლიდან მთაწმინდაზე მისი გადმოსვენების გადმოცემას.

„გიორგის ცხოვრება“, მცირე მოცულობის გამო, ერთ პარაგრაფად გამოვყავით (§ 22)⁷.

ნაწარმოებს ერთვის პატარა დასკვნა, რომელშიც ავტორი ერთხელ კიდეც მოუწოდებს მსმენელებს, მიბაძონ იოანეს, ეფთვიმეს და გიორგის ცხოვრებას, რათა გახდნენ მათი ღირსეული მემკვიდრეები.

დასკვნა იმავე მიზანს ემსახურება, რომელსაც შესავალი: ოსტატურად კრავს სამივე „ცხოვრებას“ ერთ თხზულებად.

მიუხედავად იმისა, რომ ერთი „ცხოვრებიდან“ მეორეზე გადასვლისას თხრობა ძალზე ლოგიკური და ბუნებრივია, ავტორი მაინც მიგვანიშნებს, თუ სად იწყება და სად მთავრდება ნაწარმოების ახა-

⁷ „გიორგის ცხოვრების“ ცნობები დაწერილები აა განხილული ქვეთავში „გიორგის ვინაობისათვის“.

ლი ნაწილი. „იოანეს ცხოვრების“ ბოლოს ვკითხულობთ შემდეგ ფრაზას: „შემდეგი საკითხავები. მამაო, გვაკურთხე“. იგივე სიტყვები მეორდება „ეფთვიმეს ცხოვრების“ ცენტრალურ ნაწილში და ერთგვარად ასრულებს ამ „ცხოვრების“ ერთ დიდ მონაკვეთს იმავე „ეფთვიმეს ცხოვრების“ შემდეგ ავტორი მკითხველს შეაწყენებს, რომ შევასრულებ ჩემს დაპირებას, ნაწარმოების ბოლოს მოგიტხოვრობთ მესამე ქტიტორის — გიორგის — ცხოვრებაზეო.

იმისათვის, რათა უფრო თვალნათლად წარმოვიდგინოთ თხრობის მიმდინარეობა და ნაწარმოების სტრუქტურა, ჩამოვთვლით თითოეულ თავს და მათ პირობით სათაურებს:

§ 1 — შესავალი.

§ 2 — იოანეს წარმომავლობა და ბერად შედგომა.

§ 3 — იოანე კოლპისა და ოლიმპოს მთის მონასტრებში.

§ 4 — იოანე ათონის მთაზე.

§ 5 — ათანასე ათონელი იოანეს შესახებ.

§ 6 — იოანეს სიკვდილი.

§ 7 — ეფთვიმეს ბავშვობა.

§ 8 — იოანესა და ეფთვიმეს შეხვედრა კონსტანტინოპოლში.

§ 9 — ეფთვიმე კონსტანტინოპოლში.

§ 10 — ეფთვიმესა და კონსტანტინოპოლელი ებრაელის კამათი რწმენაზე.

§ 11 — ეფთვიმე ათონის მთაზე.

§ 12 — ივირონის აშენება.

§ 13 — ეფთვიმეს მიერ თესალონიკელი ებრაელის დამარცხება.

§ 14 — გვალვა მთაწმინდაზე.

§ 15 — ფერისცვალების დღესასწაულის დროს ეფთვიმეს მიერ მოხდენილი სასწაული.

§ 16 — ეფთვიმე უარს ამბობს კვიპროსის არქიებისკაპოსობაზე.

§ 17 — ეფთვიმეს მკვლელობის პირველი ცდა უკეთური ბერის მიერ.

§ 18 — ეფთვიმეს მკვლელობის მეორე ცდა მონასტრის მებაღის მიერ.

§ 19 — ეფთვიმეს დახასიათება.

§ 20 — ეფთვიმეს სიკვდილი და გადმოსვენება ათონზე.

§ 21 — „ვინ-მე უკუე ცნა გონებაჲ უფლისაჲ“?

§ 22 — გიორგი მაშენებლის ცხოვრება.

§ 23 — დასკვნა.

ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“ ტექსტი ვადგინეთ ორი ნუსხის—ათონურისა (A) და ვატიკანურის (V)—და პროსკინეტარიონში დაბეჭდილი ტექსტის ურთიერთშეპირისპირების საფუძველზე.

ვარიანტების გამოყოფამ და ყველა კითხვა-სხვაობის გათვალისწინებამ გვიჩვენა შემდეგი სურათი:

1. სამივე ტექსტი მხოლოდ ვარიანტულ დონეზე განსხვავდება ერთმანეთისაგან. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგჯერ ერთ-ერთ მათგანში მთელი წინადადებაა გამოტოვებული ან შეცვლილი სხვა გამოთქმებით, სხვა სიტყვებით, ეს სხვაობანი რედაქციულად მაინც არ შეიძლება მივიჩნიოთ.

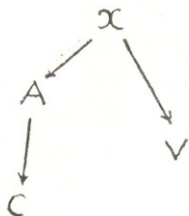
2. ათონურ (A), ვატიკანურ (V) ნუსხებსა და პროსკინეტარიონის ტექსტს (C) აქვთ ერთი და იგივე წყარო, უფრო სწორად, პროტოგრაფი, რომელსაც ისინი ეყრდნობიან ან უშუალო, ან შუალობითი გზით.

3. არც A და არც V ნუსხა არ წარმოადგენს პროტოგრაფს. რაც შეეხება C-ს, იგი აშკარად მომდინარეობს ათონური ხელნაწერიდან.

4. A და V გადაწერილია ერთი X პროტოგრაფიდან. ამას ადასტურებს იმ შეცდომების განხილვა, რომლებიც კოზმანს, ქართველთა მონასტრის ბერს, გადაწერისას გაჰპარვია.

5. ვატიკანური ნუსხის გადამწერი ატარებს ერთგვარ რედაქციულ მუშაობას (ანაწევრებს მას შინაარსის გათვალისწინებით, ადგენს გარკვეულ თავებს, ყოველ ახალ ქვეთავს იწყებს საზედაო ასოთი და ა. შ.), თუმცა, როგორც აღვნიშნეთ, ეს დისტანცია არ არის იმ ტიპისა, რომ ვატიკანური ტექსტი ცალკე რედაქციად გავმიჯნოთ.

ჩვენს წინაშეა ამოცანა, მაგალითებით ნათელვყოთ შემდეგი სქემა:

ორიოდე სიტყვა ათონურ და ვატიკანურ ნუსხათა პალეოგრაფიაზე:

ვატიკანურ ხელნაწერში გაირჩევა ორი გადაწერის ხელი. მიუხედავად იმისა, რომ, ერთი შეხედვით, საოცარი მსგავსების გამო მათი გამოჩენა საკმაოდ რთულია, ეს ფაქტი მაინც აშკარაა.

A და V ნუსხების პალეოგრაფიული თვალსაზრისით შედარებამ დაგვარწმუნა, რომ ვატიკანური ხელნაწერის არაძირითადი, მეორე ხელი ეკუთვნის კოზმან ბერს, ათონური ნუსხის გადაწერს.

ნუსხაში თხზულების სათაური „Βίος και πολιτεία τῶν ἁγίων καὶ θεοφθόρων πατέρων ἡμῶν Ἰωάννου, Εὐθυμίου καὶ Γεωργίου, τῶν κειτόρων τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς μεγίστης λαύρας τῶν Ἱβήρων“, აგრეთვე, იოანეს „ცხოვრების“ ბოლოს, 13 r-ზე მიწერილი ფრაზა „τὰ ἐπίλοιπα τῶν ἀναγνώσαντων“ (გვ. 89) და იგივე ფრაზა ეფთვიმე¹ „ცხოვრების“ ცენტრალურ ნაწილში—29 v-ზე დაწერილია კოზმანის ხელით (იხ. ტაბულა № 5—6), ე. ი. ვატიკანური ხელნაწერის გადაწერა ხდებოდა კოზმანის უშუალო მონაწილეობით. ეს საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ A და V დაახლოებით თანადროულადაა გადაწერილი, კერძოდ, XVIII საუკუნის 60-იან წლებში (უფრო ზუსტად, 1758 წლის მახლობლად), რადგან ათონური ხელნაწერის ანდერძში გადანუსხვის ეს თარიღია აღნიშნული⁸.

ამ მოსაზრებას ისიც ადასტურებს, რომ ვატიკანური 2613 ხელნაწერის — „აკოლუითების კრებულის“ — ანდერძში დასახელებულია ამ კრებულის შემდგენელი და გადაწერი კოზმანი.

ამრიგად, ნუსხათა პალეოგრაფიული თვალსაზრისით შედარებაც ადასტურებს ტექსტთა ანალიზით მიღებულ შედეგებს.

* * *

დავიწყოთ ერთი მნიშვნელოვანი ფონეტიკურ-ორთოგრაფიული მოვლენით: როგორც ცნობილია, ჯერ კიდევ ის მწერლები, რომლებიც წერდნენ ბიზანტიურ ბერძნულზე და შემდეგ ისინიც, ვინც კათარეუსას იყენებენ, უკვე აღარ წერენ ისე, როგორც ლაპარაკობენ. ამის გამო მათ წინაშე დგება მთელი რიგი ორთოგრაფიული სიძნელებებისა და, რადგან ცდილობენ ხელოვნურად გაართულონ „წმინდანა“ და დაამორონ იგი ვულგარულ და მდაბიურ დიმოტიკეს, ხშირად არც შეცდომებისაგან არიან დაზღვეულნი. ამიტომაც ტექს-

⁸ ფ. ჰალკენი და ე. სოჟე ხელნაწერს XVII საუკუნისად მიიჩნევენ.

ტში ხშირად აღრეული η და ι, υ და ι, η და ε: დიფთონგი და ა. შ.
 [i]-დ გამოითქმოდა რამდენიმე ხმოვანი: ι, η, υ, ε:, οι, υι,⁹
 ხშირად ავტორმა არ იცის ამა თუ იმ სიტყვის ტრადიციული
 დაწერილობა და უშვებს შეცდომას.
 ამის მაგალითები ჩვენს ტექსტშიც უხვად მოიპოვება:

- 1r, 1v: κτίτωρ /AV/—κτήτωρ /C/
 24 v: Χειρίματα /AC/—χειρήματα /V/.
 2r: καμιστοροῦντα /AV/—καμιστοροῦντα /C/.
 4r: πολιτικῶν /AC/—πολιτικῶν /V/.
 4r: ἐπολιτεύετο /AC/—ἐπολυτεύετο /V/.
 18v: ἐρωτιμῆ /AC/—ἐρωτημῆ /V/.
 18v: ἐκατάπεισαν /AC/—ἐκατάπησαν /V/.
 18v: εἶναι /AV/—ἦναι /C/.
 18v: πρέσβυς /AC/—πρέσβυς /V/¹⁰.

მოყვანილი მაგალითებიდან ჩანს შემდეგი კანონზომიერება: უმრავლეს შემთხვევაში ერთად დგანან A და C, V კი სხვაობს, ამასთანავე, თითქმის ყოველთვის სწორია მისი მართლწერა.

A → C   V —რედაქტირებულია.

V-ს გადამწესხველი რომ მართლაც შემოქმედებითი ნიჭითაა დაჯილდოვებული, მხოლოდ უბრალო გადამწერი რომ არ არის და სტილისტურ მხარეს აქცევს ყურადღებას, ბევრი სხვა მაგალითითაც მტკიცდება:

- 1v: ἰσαγγέλου τούτου βίου /AC/—
 ἰσαγγέλου βίου αὐτῶν /V/.

ბერძნულისათვის ორგანულია მსჭვლველ-საზღვრულის ასეთი (პოსტპოზიციური) წყობა. ასეც ასწორებს V.

⁹ ნ. მ ა ხ ა რ ა ძ ე, ბიზანტური ბერძნულის ფონეტიკის საკითხები, თბ., 1965, გვ. 5.

¹⁰ ანალოგიური შემთხვევებია აღწესხული ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნებში. გამომცემელი ასეთ კვალიფიკაციას აძლევს ამ ტიპის დარღვევებს: ზეპირი გამოთქმის გავლენით არასწორადა დაწერილი სიტყვებია. (ბერძნული სამართალი ვახტანგ VI სამართლის წიგნთა კრებულიდან, ტექსტები გამოსცა, გამოკვლევა, ლექსიკონი და ტერმინთა საძიებელი დაურთო თ. ბრეგვაძემ, თბ., 1964).

ანალოგიური შემთხვევებია:

2r: ὑπέρ τῆν ἐμὴν δόξαν /AC/—

ὑπέρ τῆν δόξαν μου /V/.

6v: τοὺς ἐκέλευε πατέρας /AC/—

τοὺς πατέρας ἐκείνους /V/.

13r: περί τοῦ ἁποστόλου διὰ τὴν ἀκατάβυστον ἀκαταλείπτως /AC/—

περί τοῦ ἁποστόλου διὰ τὴν ἀκατάβυστον ἀκαταλείπτως /V/.

ტავტოლოგიის თავიდან აცილების მიზნით V სრულიად შეგნებულად აკლებს სიტყვას *ἀκαταλείπτως*.

6r: ὁ θρασυμαστὸς Ἰωάννης /AC/—

ὁ θρασυμαστὸς οὗτος Ἰωάννης /V/.

οὗτος V-ს ჩაუმატებია, რადგან მთელ ტექსტში არის ტენდენცია ზედსართავთან ერთად საკუთარ სახელთან ნაცვალსახელის ხმარებისაც. ამიტომ V, როგორც სტილისტი, სრულიად სწორია.

9r: διὰ τὴν τὴν κυρίως ἐντολήν /AC/—

διὰ τὴν τὴν κυρίως ἐντολήν /V/.

სრულიად აუცილებელია τὴν ართრონი ჯერ A-ს გამოჩინება, აქედან ἐντολή უარტიკლოდ გადასულა C-ში, ხოლო V-ში იგი თავის ადგილზეა.

35v: AC-ში გვხვდება ფრაზა ὁ μέγας λέξω Ἐὐθύμιος, რომელიც სრულიად ზედმეტია თხრობის მიმდინარეობისათვის და V-რედაქტორს იგი ამოუღია კადეც. მას სწორად გაუთვლია, რომ შეუძლებელია მკითხველს ან მსმენელს ამ კონტექსტში სჭირდებოდეს შესხენება იმისა, რომ საუბარი ეხება ეფთვიმეს.

4v: καὶ λοιπὰ /AC/—καὶ τὰ λοιπὰ /V/.

V ხშირად ცვლის წინდებულებს, მაგრამ, ვფიქრობთ, ესეც სტილისტური მოსაზრებით ხდება. ერთი პრევერბი, ჩვეულებრივ, შეცვლილია იმავე ფუნქციის მქონე სხვა პრევერბით. მაგალითად, კანონზომიერად ენაცვლებიან წინდებულები ἐκ და ἀπὸ genetivus-თან, სადაც მათი მნიშვნელობები ერთმანეთს კვეთენ.

3v: ἐκ γένους λαμπροῦ /AC/—ἀπὸ γένους λαμπροῦ /V/. ამ ფრაზას წინ უძღვის ἐκ χώρας Τάω λεγομένης, ე. ი. V არ იმეორებს წინდებულს ტავტოლოგიის თავიდან აცილების მიზნით.

ანალოგიური შემთხვევა:

3v: ἐκ γένους βασιλικῶν /AC/—ἀπὸ γένους βασιλικῶν /V/.

5r: ἐκ ψυχῆς /AC/—ἀπὸ ψυχῆς /V/

31r: ἐπεσον πρηγεῖς κατὰ γῆς /AC/—εἰς τῆν γῆν /V/

κατὰ-ს genetivus-თან აქვს მნიშვნელობა „საპირისპიროდ“, „საწინააღმდეგოდ“. იგივე მნიშვნელობის მატარებელია სიტყვა πρηγεῖς /πρηγῆς, ες—პირქვე დამხობილი/, ამიტომ სრულიად სწორია κατὰ-ს შეცვლა εἰς წინდებულთ (acc-თან აღნიშნავს ადგილს,-ზე). V-ს ვარიანტის ზუსტი თარგმანია „პირქვე დაემხო მიწაზე“.

ბევრი სიტყვის ბოლოს A-ს არ უხმარია მისაღმელი v. ვატიკანური ხელნაწერი ყველა შემთხვევაში ასწორებს კოზმანის ამ შეცდომასაც.

13v: ἐδήλωσε /AC/—ἐδήλωσεν /V/.

32r: ἔκαμε /AC/—ἔκαμεν /V/.

2r: εἰς φράσιν ἑλλητικῶν ἐνῆρον /A/—

εἰς ἑλλητικὴν δι᾿ ἑλλητικῶν ἐνῆρα /V/

C იმეორებს A-ს, მხოლოდ გაუსწორებია აშკარა შეცდომა ἑλλητικῶν]ἑλλητικῶν.

35v: ისევ სტელისტური მოსაზრებით, V-ში განოტოვებულია *νὰ ὑπάγη*. გადამწერი თავიდან აცილებს გამეორებას, რადგან ამ სიტყვებს ტექსტში წინ უძღვის ფრაზა: *καὶ φέλωντας νὰ ὑπάγη, καὶ μὴ θυναμένο* [*νὰ ὑπάγη*] *περιπατώντας ὡς γέρω*.

38 r: V-ს ჯერ დაუწერია, შემდეგ გადაუხაზავს სიტყვა *ταπεινὴν* გამეორების თავიდან აცილების მიზნით:

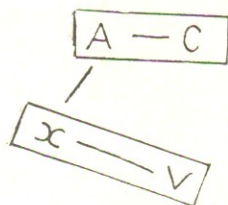
... τὴν ταπεινωσιν, ...τὴν [ταπεινὴν] προσεύχην, τὰ δάκρυα...

38 v-ზე გვხვდება ერთი საინტერესო მაგალითი: საკმაოდ ვრცელი ფრაზა არის V-ში და არ არის AC-ში. ეს ფრაზაა: ἔμεν ἔγειν ἢ τῶν Ἰβήρων λαῖρα διὰ μέσου τοῦ πόλις μακάρων, καὶ διὰ τὰ ἐπιφῶ καλλιότερων, πόλις Θεῶν, διὰ τὴν ὁποιαν καὶ ὁ προφητάναξ Δαβὶδ προφητῆσαν...

ზედმეტ ფრაზას უჭირავს ზუსტად ერთი სტრიქონი, ხოლო მისი მომდევნო სტრიქონი იმავე სიტყვით — *πόλις* — იწყება, ამიტომ ადვილად შეიძლებოდა კოზმანს ეს სტრიქონი გამოეტოვებინა. თხრობის შინაარსიც ხომ ამ ფრაზით არ ირღვევა (A-დან მოღის C-ს ყველა შეცდომა, ამიტომ ეს ფრაზა C-შიც არ არის).

πόλις μακάρων, καὶ διὰ τὴν εἰπεῖν καλλιότερον,
πόλις Θεοῦ...

მამსალადმე, ამ შემთხვევაშიც $V \rightarrow A$ გამორიცხულია და ისევ მტკიცდება $X \rightarrow V$ და $A \rightarrow C$ მიმართება.

ანალოგიური შემთხვევა:

19v: Ἐκ τῶν ὁποίων τοὺς πολλοὺς κόπους ἐσυνέβη ἀσθένεια μεγάλη εἰς αὐτόν /AC/—ἐκ τῶν ὁποίων ἀπὸ τοὺς πολλοὺς κόπους ἐσυνέβη ἀσθένεια μεγάλη εἰς αὐτόν /V/.

ἀπὸ ამ წინადადებაში აუცილებელი ელემენტია შინაარსის გასაგებად. უნდა ვიგულისხმოთ, რომ A-ს იგი მექანიკურად გამოირჩა და C-მაც უკონტროლოდ გადაიღო.

3r: καθὼς καὶ ἐνταῦθα εἰς τὰ μεναῖα τῶν ἰβήρων τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἔστιν ἰδεῖν, με ἀκολουθίας... /AC/—καθὼς καὶ ἐδῶ εἰς τὰ ἰβηρίτικα μεναῖα εἰς τὴν ἐδικὴν τοὺς διάλεξιν φαίνοντας με ἀκολουθίας... /V/

ერთი და იგივე აზრი სხვადასხვა სიტყვებითაა გადმოცემული.

ზოგჯერ ერთი შეხედვით უმნიშვნელო დეტალიც კი თავსდება ჩვენს სქემაში:

19v: ἐπειδὴ ὁ πατήρ του, διὰ τὴν μάθη τὰ γράμματα, τὸν ἄφισεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ὕστερον ἄφ' οὗ τὰ μάθη, τὴν ὑπάγη εἰς τὸν Ἄθωνα τὴν γίνῃ μοναχός—ფრჩხილებშია ჩასმული A და C-ში, რაც V-ს საჭიროდ არ მოუხნევია.

21r: ფრანზა καὶ ὁ τῶν θάμματος AC-ფრჩხილებშია, V-ში — ფრჩხილებს გარეშე.

2r: ψυχὰς μας /AC/—ψυχὰς ἡμῶν /V/.

14r: με χαρὰν /AC/—με πολλὴν χαρὰν /V/.

3v: ἀπάντων /AC/—ἀπὸ ὅλους /V/.

5r: ὁ δὲ ποιῶν τὸ θῆλημα τοῦ θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα /AC/—ὁ δὲ ποιῶν τὸ θῆλημα αὐτοῦ τοῦ θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα /V/.

ზოგიერთი ფრაზა V-ში საერთოდ არ არის, რაც ნიშნავს, რომ V→A შეუძლებელია (არა აქვს მნიშვნელობა V-მ შეგნებულად გამოტოვა თუ გამოორჩა).

33 V: *αἱ περιπέητος ἀπέβηξε* /AC, —V/.

40 r: *τῶν ἀλώων* /AC, —V/.

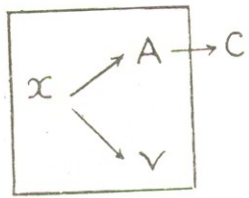
უნდა გაიკვეს კიდევ ერთი საკითხი: აქამდე ჩვენ ვლაპარაკობდით ერთ (X) პროტოგრაფზე. ხომ არ შეიძლება დავუშვათ, რომ არსებობდა ათონელთა „ცხოვრების“ სხვა ვარიანტები, რომელთაც იგივე ბედი ეწიათ, რაც X-ს, დაიკარგნენ! თუ ლიტერებს გამოვიყენებთ, დასაშვები ხომ არ არის ასეთი ვარიანტიც:

$$x \rightarrow A \quad x' \rightarrow V$$

ასეთი დაშვება, რა თქმა უნდა, შესაძლებელია, მაგრამ, ვფიქრობთ, იგი არაა მართებული. ტექსტების შედარებით მტკიცდება, რომ კოზმანი იყენებს ერთ დედანს.

12r: *τῆς χάρων τῶν χάρη* 'Ιωάννου... /A=V/.

ეს ისეთი აშკარა შეცდომაა (genetivus-ში *χάρως*, *χάρη*), რომ ვით C-საც, რომელიც ხშირად ბრმად ენდობა A-ს, დაუნახავს და გაუსწორებია:

რა მიმართებაშია C დანარჩენ ტექსტებთან?

ზოგჯერ C სხვაობს ათონური ხელნაწერისაგან. განვიხილოთ ეს კითხვა-სხვაობანი იმ თვალსაზრისით, ხომ არ უქმნიან ისინი საფრთხეს A→C მიმართებას, რომელსაც აქამდე ვამტკიცებდით.

სიტყვა *χαμία* C-ში იწერება ორი μ-თი:

8v; 1v; 20r; 22r; 32v;

თხულებს დასაწყისში (AV ნუსხები) საუბარია იმაზე, რომ საჭიროა არსებობდეს იოანე, ეფთვიმე და გიორგი ათონლების „ცხოვრება“, რომელსაც უნდა კითხულობდნენ და ბაძავდნენ ამ მოღვაწეთა ქველ საქმიანობას. ერთი სიტყვით, ეს არის ზოგადი ხა-

სიათის თხრობა, რომლის მიზანია მკითხველს თუ მსმენელს დაანახოს, დაუმტკიცოს, რომ ათონის ქართველთა მონასტრის მოღვაწეებმა სავსებით დაიმსახურეს ეს ყურადღება. კოზმანს უკვე ნიკოლოზს ეს პასაჟი უცვლელად გადმოუღიათ დედნის იმ ცალკე ნაწილში, რომელიც, ალბათ, 13 მაისს — ეფთვიმეს ხსენების დღეს — იკითხებოდა (A, 3r; V, 40 v).

რაც შეეხება C-ს, მის წინაშე უკვე აღარა დგას ამოცანა, რომ მრევლს გაახსენოს ან გააგებინოს ქართველ ათონელთა არსებობა და მათი მოღვაწეობა. იგი ხომ შემდგენელია დიდი კრებულისა, რომელშიც გაერთიანებულია ყველა სახის თხზულება, რომელიც მთაწმიდის ქართველ მოღვაწეებზე დაწერილია და რომლებშიც შესანიშნავად ჩანს მათი ღვაწლიცა და დამსახურებაც.

ამიტომ სავსებით კანონზომიერია პროსკინეტარიონის რედაქტორს ეს პასაჟი საერთოდ ამოეღო.

C-ში გვხვდება ერთი ფრაზა, რომელიც არ არის არც A-ში, არც V-ში:

...την δε μαθήτη τον θάϊον πατέρα ἡμῶν Ἐμμανουὺς κατὰ τῆν ἡμερῶν... ἡμῶν...

...ἡμῶν δὲ κατὰ τῆν ἡμερῶν ἡμῶν ἑορτάζομεν ἱμοῦ τῆν μαθήτην καὶ τῶν τριῶν τούτων θάϊων πατέρων, καὶ ἀρχτέρων Ἰωάννου, Ἐμμανουὺς καὶ Γεωργίου...

სავარაუდოა, X-ში ეფთვიმეს ხსენებას დღე არ ყოფილიყო აღნიშნული. იგი იკითხებოდა 13 მაისს (ამ თარიღს უნდა გულისხმობდეს *κατὰ τῆν ἡμερῶν ἡμῶν*). ასევე უთარილოდ (თარიღის აღუნიშნავად) გადმოუღიათ A და V-ს, თუმცა A-ს 4 r-ზე XIX საუკუნის ხელით მიწერილია იგივე ფაქტი. უნდა ვიფიქროთ; რომ ეს მინაწერი და რამდენიმე უმნიშვნელო ჩასწორება თვით ტექსტში, შესრულებული ამავე ხელით, პროსკინეტარიონის შემდგენელის საქმიანობაა.

ზემოთქმულიდან უნდა გამოვიტანოთ დასკვნა, რომ არავითარი „უთანხმოება“ A და C-ს შორის არ არსებობს. პროსკინეტარიონის რედაქტორს ათონური ნუსხის ტექსტი გამოსაცემად მოუშაადებია.

გამოდის, რომ 1857 წლისათვის, როცა ეს კრებული დგებოდა, უკვე ხელმისაწვდომი აღარ იყო ან დაკარგული იყო პროტოგრაფი, დედანი (X). ისიც ცხადია, რომ V ნუსხა, შემდგომში ვატიკანის ბიბლიოთეკის საკუთრება, ადრევე წაუღიათ ათონიდან. წინააღმდეგ შემთხვევაში შეუძლებელია, ისინი (X და V) გამომცემელს არ გაეთვალისწინებინა.

ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრება“ არ არის დიდი მოცულობის ნაწარმოები. კითხვა-სხვაობანი, რომელიც ზემოთ განვიხილეთ, თანაბრად არ ნაწილდება თხზულების ყველა ადგილზე. ცენტრალურ ნაწილში (ათანასე ათონელის ანდერძი, ეფთვიმეს საწაულები) ვარიანტების რიცხვი მინიმუმამდე დადის და უმნიშვნელო ხასიათისაა.

Βίος και πολιτεία-ს ცნობები ივირონის ძტიტორთა
შესახებ და მათი გიგარტება ათონელთა ქართულ
„ცხოვრებებთან“

ათონის მთის ქართველთა მონასტრის ქტიტორთა ბერძნული „ცხოვრების“ კვლევისას გვერდს ვერ ავუვლით ერთ ფრიად საინტერესო საკითხს: რა წყაროებით სარგებლობდა თხზულების ანონიმი ავტორი, რომელიც XVIII საუკუნის 40—50-იან წლებში ადგენდა თავის ნაწარმოებს.

„Βίος και πολιτεία“ წარმოადგენს კომპლაციურ ნაწარმოებს. როგორც აღვნიშნეთ, იგი შედგება სამი სხვადასხვა „ცხოვრებისაგან“: მაგრამ ჩაფიქრებულთა და აღიქმება, როგორც ერთიანი, ერთი მიზნითა და დანიშნულებით დაწერილი თხზულება. ანალოგიური შედგენილობის ვერც ქართული, და მით უმეტეს, ვერც ბერძნული ნაწარმოები ავტორს ნიმუშად ვერ ექნებოდა. ამის გამო, ცხადია, იგი თითოეულ ნაწილისათვის იყენებდა და ეყრდნობოდა სხვადასხვა წყაროს.

თხზულების შესავალში თვით ავტორი ასახელებს ორ წყაროს: ქართულენოვანს (რომელზედაც ჩაწერილია ყველაფერი ათონელთა მოღვაწეობის შესახებ და რომელსაც ის გაცნობია ქართული ენის მკოდნეთა დახმარებით) და ბერძნულენოვანს (ცნობები, რომლებიც მას შეუტკრებია სხვადასხვა ადგილას ბერძენი მოსახლეობისაგან). მასადაამე, ავტორისავე ცნობით, მას ზელთ ჰქონია წერილობითი (ქართული) და ფოლკლორული (ბერძნული) წყაროები.

ნაწარმოებზე მუშაობამ დაგვანახა, რომ დასახელებულ წყაროებს უნდა მიემატოს ბერძნული წერილობითი წყაროები. მხედველობაში გვაქვს ათანასე ათონელის 984 წლის ცნობილი სიგელი იოანე იბერისადმი.

იცნობს თუ არა „Βίος και πολιτεία“-ს ავტორი მთაწმიდელთა ქართულ „ცხოვრებებს“ — მათი ბიოგრაფიის ყველაზე უფრო სანდო წყაროებს? (ივულისხმება „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრება“, „გიორგი

მთაწმიდლის ცხოვრება“ და ეფთვიმე ათონელის „ცხოვრების“ ორი სვინაქსარული რედაქცია).

ამ „ცხოვრებებიდან“, როგორც „Βίος και πολιτεία“ -ს წყარო, უნდა გამოვირიცხოთ „გიორგი მთაწმიდლის ცხოვრება“ გიორგი მცირისა და ეფთვიმის ცხოვრების მეორე სვინაქსარული რედაქცია.

„გიორგი მთაწმიდლის ცხოვრება“ არ შეიძლება წყარო ყოფილიყო ბერძნული „ცხოვრებისათვის“ იმიტომ, რომ, როგორც გაირკვა, ჩვენი ავტორი გიორგი ქტიტორის ქვეშ გულისხმობს არა გიორგი ათონელს, არამედ გიორგი დიდს და მასწენებელს, ივირონის III წინამძღვარს. რაც შეეხება ეფთვიმე მთაწმიდლის „ცხოვრების“ II სვინაქსარულ რედაქციას, ე. გაბიძაშვილს დადგენილი აქვს, რომ ეს რედაქცია გვიანდელი, 1726 წლისაა, ერთადერთი ნუსხითაა ცნობილი (A-220) და წარმოადგენს ეფთვიმეს ცხოვრების სრული რედაქციის შემოკლებულ პერიფრაზს¹¹.

ეს სვინაქსარული ცხოვრება ეფთვიმე მთაწმიდლის ვრცელ ცხოვრებასა და სვინაქსარული ცხოვრების XI საუკუნის რედაქციასთან შედარებით გაცილებით დაბალი მხატვრული ღირებულების ძეგლია. იგი შედგენილია სპეციალურად A-220 „სვინაქსარისათვის“, რომლის შემდგენელს ხელთ არ ჰქონია ეფთვიმეს გავრცელებული სვინაქსარული ცხოვრების ნუსხა¹².

ამდენად, გამორიცხულად მიგვაჩნია, რომ ეს რედაქცია რაიმე გზით წყარო გამხდარიყო ბერძნული „ცხოვრებისათვის“.

ათონელთა ქართული „ცხოვრებებიდან“ „Βίος και πολιτεία“-ს ავტორი იყენებს ორ დანარჩენ „ცხოვრებას“: გიორგი მთაწმიდლის „იოვანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებას“ და ეფთვიმეს ცხოვრების სვინაქსარულ რედაქციას.

ეს უკანასკნელი გამოცემული აქვს ე. გაბიძაშვილს (I გამოცემა ეკუთვნოდა მ. კახაძეს ივ. ჯავახიშვილის დავალებათა და მითითებათა თანახმად)¹³. გამომცემელი დამაჯერებლად ამტკიცებს, რომ ეფთვიმეს ცხოვრების ეს რედაქცია — ორიგინალური ქართული სვინაქსარული ცხოვრების I ნიმუში — ვრცელ ცხოვრებაზე ადრინდელია და მის ერთ-ერთ წყაროს წარმოადგენს. იგი შექმნილი უნდა იყოს ეფთვი-

¹¹ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი IV, სვინაქსარული რედაქციები, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო ე. გაბიძაშვილმა, 1965, გვ. 264—265.

¹² იქვე, გვ. 267.

¹³ გიორგი მთაწმიდელი, ცხოვრება იოვანესი და ეფთვიმის, გამოსაცემად მოამზადა ივ. ჯავახიშვილმა, თბ., 1946, გვ. 56—61.

მეს გარდაცვალებისთანავე ათონის მთის ქართველთა მონასტრის ეფთვიმეს თანამედროვე მოღვაწის მიერ 1028—9 წლებში¹⁴. ეს ცხოვრება შესულია გიორგი ათონელის ნათარგმნ „დიდი სვინაქსარის“ ჩვენამდე მოღწეულ ყველა, 50-ზე მეტ ნუსხაში¹⁵.

ცხადია, ეს თხზულებაც, ისევე როგორც „იოანესა ცხოვრება“, ადვილი ხელმისაწვდომი იქნებოდა ათონზე მოღვაწე მწიგნობართათვის

ქვემოთ მოვიყვანთ „Βίος και πολιτεία“-ს ცნობებს დიდი ქართველი ათონელების შესახებ და მივუთითებთ შესაბამის ადგილს ქართული წყაროებიდან.

1. „იოანე, მეფეებთან სიახლოვითა და სხვადასხვა საგმირო საქმეებით ცნობილი კაცი, წარმოშობით იყო ქართველი, ქვეყნიდან, რომელსაც ეწოდება ტაო, ბრწყინვალე გვარის წარმომადგენელი“¹⁶. — „ესე ნეტარი მამაჲ ჩუენი იოვანე იყო ნათესავით ქართველი; მშობელთა და პაპათაჲთგან დიდებული და წარჩინებული და საჩინოჲ მთავართა შორის დავით კურაპალატისათა, მკნე და ახოვანი და განთქმული წყობათა შინა...“¹⁷.

2. „ზუსტად ვერ ვიტყვით, თუ ვინ იყვნენ მისი (იოანეს—მ. მ.) მშობლები, ხოლო მათგან, ვისაც ქართულ წიგნებში ამოუკითხავს, შევიტყვით, რომ ისინი ყოფილან სამეფო გვარიდან“¹⁸.

თუმცა „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ აღნიშნულია, რომ იოანე იყო „მშობელთა და პაპათაჲთგან დიდებული და წარჩინებული და საჩინოჲ“, თვითონ კი — „ფრიად საყუარელი და საკუთარი კეთილად კსენებულისა დავით კურაპალატისაჲ“¹⁹, მაგრამ გადაჭრით ვერ ვიტყვით, რომ ეს ცნობა არ უდევს წყაროდ ბერძნული ტექსტის ზემომოტანილ ნაწყევტს, რადგან სოციალურ ტერმინ „საკუთარის“ ზუსტი მნიშვნელობა დადგენილი არ არის.*

3. როგორც ავტორი აღნიშნავს, მას გადმოცემით შეუტყვია, რომ იოანე სამეფო კართან ფრიად დაახლოებული პიროვნება ყოფილა: „გადმოცემა მის შესახებ გვამცნობს, რომ აღზევებული და ცნობილი შეიქნა ქართველ მეფეთა კარზე, რომლებიც იმ დროს, დიდი იობისა არ იყოს, ყველაზე კეთილშობილნი იყვნენ მთელს აღმოსავლეთში“ (§ 2).

¹⁴ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. IV..., გვ. 46—96.
¹⁵ იქვე, გვ. 53.
¹⁶ Βίος..., § 2.
¹⁷ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი II, გვ. 42.
¹⁸ Βίος..., § 2.
¹⁹ ძეგლები, II..., გვ. 42, სტრ. 14—15, 19—20.

* „საკუთარის“ ეტიმოლოგიური მიმწინელობისათვის იხ. ილ. აბულაძე, ძველა ქართულის ლექსიკიდან. საკუთარი. ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, I, თბ., 1959, გვ. 157—175.

იოანე რომ მიღებული კაცი იყო ქართველ მეფეთა კარზე, „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებიდანაც“ მშენებრად ჩანს, მაგრამ, უეჭველია, ქართული ცხოვრების ამ ნაწილს ზუსტად არ იცნობს „Βίος“-ის ავტორი, წინააღმდეგ შემთხვევაში, იგი, ალბათ, უფრო სრულად გამოიყენებდა ქრისტოპოლის ზოგადობისა და უზუსტობის კვალი ჩანს „იოვანეს ცხოვრების“ დასაწყისში — იმ ნაწილში, რომელშიც ლაპარაკია სწორედ იოვანეს წარმომავლობაზე ოჯახზე, წრეზე (იხ. § § 2—3).

4. „კეთილშობილებამ, საქვეყნო საქმეების წარმართვის ღრმა ცოდნამ და ბრწყინვალე განათლებამ იოანე აქცია ქართველთა მაშინდელი მეფის რჩეულად: მის პროტოსიმულატორად და სვინგელოზად, რაც ქართველებში დიდ პატივად ითვლება და მხოლოდ ღირსეულთა ხვედრია“ (§ 2).

ცნობა იმის შესახებ, რომ იოანე პროტოსიმულატორი და სვინგელოზი ყოფილა ქართველთა მეფისა²⁰, არა გვხვდება ათონელთა ქართულ „ცხოვრებებში“. ტერმინი „პროტოსიმულატორი“ (სიტყვა-სიტყვით — პირველი მრჩეველი) უცნობია ქართული დიპლომატიკური ტერმინოლოგიისათვის, ვერ დავძებნეთ იგი ვერც ბერძნულ წყაროებში. ტერმინი ხელოვნურად შექმნილის შთაბეჭდილებას ტოვებს; რაც შეეხება სვინგელოზს, იგი ცნობილი ტერმინია ქართულ ძეგლებში, რომელიც ათონსაც უკავშირდება, როგორც იოანე თორნიკ-ყოფილის წოდება. ილ. აბულაძის „ძველი ქართული ენის ლექსიკონში“ „სვინგელოზი, სუნკელი“ განმარტებულია როგორც პატრიარქის თანამემწე ბერი²¹.

ძნელი საფიქრებელია ბერძენი ავტორი შემთხვევით და ხელოვნურად უკავშირებდეს ამ წოდებებს იოანეს სახელს. ამ ცნობათა წყარო მით უფრო საინტერესო და საძებარია, რომ ქართული „ცხოვრებანი“ მას არ იცნობენ.

5. „Βίος“-ში ვკითხულობთ: „იოანემ სულითა და გულით შეიძულა სოფელი და თვლიდა, რომ უპირველესი მტერი ადამიანისა სხვა არაფერია, თუ არა ეს ქვეყანა... და ის გაურბის მას, ტოვებს ყველაფერს: სიმდიდრეს, რომელსაც მე ვუწოდებდი სახრჩობელას სულისას; დიდებას — სიქველის უგულო ტირანს; უფლებებს, ღირსებას, საქმეს; მეფის წყალობებს, ცოლს — უდიდეს სიმძიმეს ამ სოფლიდან ლტოლვისას; შვილებს — ამ ხმალს, რომელიც ორად აბობს ყოველ გულს, რომელმაც განიზრახა ხელი მიჰყოს მსგავსს საქმეებს; მსახურებს, მხევლებს, მამულს... იოანემ უარი თქვა საყუ-

²⁰ Βίος..., § 2.

²¹ ილ. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბ. 1973, გვ. 406.

თარ თავზე, ისმინა რა სახარების შეგონება: „რომელსა ჰნებავს შემოდგომად ჩემდა, უარ-ჰყავს თავი თვისი და ისმინოს სიტყუანი ჩემნი“²²

ზემოთ მოტანილი ნაწყვეტი თხზულებისა შთაგონებული უნდა იყოს „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრების“ შემდეგი პასაჟით: „ხოლო ვინაფთგან ცეცხლი იგი ქრისტეს-სიყუარულისაჲ გულსა მისსა მამაფრად აღეტყინა, ყოველივე დიდებამ ამის სოფლისაჲ შეურაცხ-ყო და ნაგევად შეპრაცხა და მონაგებნი და სიმდიდრე და განსუენებამ. მუღლუე და შვილნი თვისნი და ნათესავნი და, რაოდენიცა რამ არს ამის სოფლისაჲ, სრულიად მოიძულა და უგულუბელს-ყო და მერმე კუალად თავიცა თვისი, სიტყუსაებრ უფლისა“²³.

6. იოანეს ბერად შედგომის ეპიზოდი ბერძნულ „ცხოვრებაში“ შემდეგნაირადაა გადმოცემული: მას შემდეგ, რაც იოანემ უარი თქვა საკუთარ თავზე, „მივიდა ერთ მონასტერში, რომელიც მის სამშობლოსთან ახლოს მდებარეობდა და რომელშიც ექვსი ბერი — ექვსი ქველი ადამიანი სახლობდა, მაშინვე შევიდა შიგ, გაიხადა ბრწყინვალე სამოსი, რომელიც ტანთ ემოსა... შეიმოსა ბერის სამოსი და იმავე მონასტერში ეკურთხა ბერად“ (§ 2).

„იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრების“ მიხედვით, იოანემ „კურთხევაჲ მონაზონებისაჲ“ მიიღო მოსესა და გელასისაგან — ოთხთა ეკლესიის მამებისაგან.

IX საუკუნეში აგებული ქართული უზარმაზარი ბაზილიკა — ოთხთა ეკლესია, ანუ დორთქილისე, რომელიც ისპირის ხეობაში მდებარეობს, „Βίος“-ის შექმნის დროს, XVIII საუკუნეში, თურქეთის ტერიტორიაზე, ე. ი. მართლაც „იოანეს სამშობლოსთან ახლოს“ მდებარეობდა, ამიტომ, შესაძლებელია, „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრების“ „ლავრასა დიდებულსა ოთხთა ეკლესიათასა“-ს გულისხმობდეს ბერძნული „ცხოვრების“ ის მონასტერი, რომელშიც იოანემ პარველკურთხევა მიიღო.

7. „Βίος και πολιτεία“-ს § 3-ში ვკითხულობთ: „იოანემ დატოვა ეს ექვსი წმიდანი და მივიდა კოლხად წოდებულ მთაზე მდებარე მონასტერში, რათა იქ, როგორც შრომისმოყვარე ფუტკარს, შეეგროვიბინა სიქველის თაფლი იქ მცხოვრები ასკეტებისაგან“.

ეს ფაქტი სრულიად უცნობია ქართული წყაროებისათვის და, ამგვარად, კვალიფიცირებული უნდა იქნას, როგორც ახალი ცნობა იოანეს ბიოგრაფიისათვის.

²² Βίος..., § 2.

²³ ძეგლები..., II, გვ. 42, სტრ. 21—27.

შევეცადოთ დავადგინოთ კოლპის გეოგრაფიული მდებარეობა. მ. ბროსეს „საქართველოს ისტორიაში“ ვკითხულობთ: „წმინდა იოანემ, რომელიც თავდაპირველად მივიდა კლოიერსის მონასტერში (dans un couvent de kaloïers), შემდეგ კოლპის მთაზე დასახლდა მთაზე, გაიგო რა ათანასეს შესახებ, მისკენ გაეშურა“²⁴.

ბროსეს თქმით, მას ეს ცნობა ამოუკითხავს მოსკოვის საპატრიარქო ბიბლიოთეკის № 436 ბერძნულ ხელნაწერში — „ათანასე ათონელის ცხოვრებაში“²⁵.

„ქართული მონასტრების ისტორიაში“ პ. პეტერსი მ. ბროსეს ამ განცხადებას სამართლიანად უწოდებს ყალბს, რადგან არაფერი ამ ცნობის მსგავსი არ მოიპოვება არც დასახელებული ხელნაწერის მიხედვით პომიალოვსკის მიერ გამოცემულ „ათანასე ათონელის ცხოვრებაში“ (BHG 187), არც მეორე ცხოვრებაში, რომელიც ლ. პეტის მიერაა გამოცემული (Anal. Boll. XXV, 5—87)²⁶.

ცნობა იმის შესახებ, რომ იოანე მართლაც იყო კოლპის მონასტერში, პეტერსისათვის „ათონური პატერიკიდან“ გამხდარა ცნობილი. ამავ კრებულში, განსხვავებით „Ἰωάννου ἐν τῷ ἁγίῳ ἄρειῳ καὶ τῷ πατρῷ“-ისაგან, რომლის თარგმანსაც წარმოადგენს „ათონური პატერიკი“, ნათქვამია, რომ კოლპა იბერიის მიწაზე მდებარეობსო, — დასძენს მკვლევარი და იქვე ამბობს, რომ ასეთი დასახელების ადგილი არსებობს გუგარქში (Gogarene) და იგი უნდა განვასხვაოთ სომხეთის პაირარატის პროვინციის მთა და სოფელ კოლპისაგანო (H. Hubschmann, Die altarmenische Ortsnamen, Argenterati, 1914, p. 356)²⁷.

მართლაც, „Βίος καὶ πολιτεία“-ში შესაბამის ადგილას იკითხება: „...ἐξ ἑνὸς τῶν ἱερῶν τῆς Κολπῆ λεγόμενον...“²⁸, ხოლო „ათონურ პატერიკში“ — „Иоанн перешел в монастырь, [тоже в Иверии], бывший на горе, так называемой Колпа“²⁹.

პ. პეტერსის მსჯელობის მეორე ნაწილის გამყარების მიზნით დავსძენთ, რომ, მართლაც, საქართველოსა და სომხეთის ისტორიული გეოგრაფია იცნობს ორ პუნქტს კოლბი|კოლბის სახელწოდებით.

²⁴ M. Brosset, Histoire de la Géorgie, I, St. Peterbourg, 1849, გვ. 303.

²⁵ იქვე;

²⁶ P. Peters, Histoires monastiques Géorgiennes, Bruxelles, 1923, გვ. 16, სვ. 6.

²⁷ იქვე, გვ. 93.

²⁸ Βίος καὶ πολιτεία, § 3.

²⁹ Афонский чатерик или жизнеописания святых, на святой Афонской горе просиявших, М., 1897, с. 408.

ციხე კოლბი უკვე IV—VI საუკუნეებში არსებულა საქართველოს ტერიტორიაზე, როგორც ეს აღნიშნულია ამ ეპოქის საქართველოს რუკაზე³⁰.

ს. ერემიანის მიერ გამოცემულ ანანია შირაკელის „სომხეთის გეოგრაფიაში“ დიფერენცირებულია ორი გეოგრაფიული კოლბის სახელწოდებით: ერთი მათგანი (თანამედროვე სოფელი კოლბი ანუ ტუზლუჯა), რომელიც სომხეთის ტერიტორიაზე მდებარეობდა და ქმნიდა არცაჰის ნაპანგის XIV გავარს, წარმოადგენდა საეკლესიო ცენტრს. ეს გავარი ამჟამად მოქცეულია დასტაფურის რაიონში (პაი-რარაატის პროვინცია სწორედ ამ ტერიტორიას მოიცავდა)*.

მეორე კოლბი (ან კოლბოფორის გავარი), რომელიც გუგარქის საპიტიახშოს III გავარი ყოფილა, მდებარეობს მდ. კოლბის ხეობაში (ამჟამად ნოემბრიანის რაიონი). მისი ცენტრი ციხით ქართული სამეფოს ერთეულად ითვლებოდა IX ს-მდე³¹.

გუგარქის საპიტიახშო შედიოდა ლორე-ტაშირის სამეფოს შემადგენლობაში. არავითარ ეჭვს არ იწვევს, რომ იოანე ათონელი სწორედ ამ ტერიტორიაზე ყოფნის შემდეგ გადასულა ულუმბოს მონასტერში (ბითვინიის ოლიმპზე), ბოლოს კი — მთაწმიდაზე.

მ. ბერძნული „ცხოვრებით“ იოანეს მარშრუტის შემდგომი პუნქტია ოლიმპოს მთა: „იოანემ გაიგო, რომ ოლიმპოს მთაზე იყვნენ სიქველემი გამოცდილი და ღირსეული მოღვაწენი... როცა წყურვილით აღძრული იოანე იქ მივიდა, მიხვდა, რომ საჭიროებდა სრულყოფას იქაურ მამათაგან, ამიტომ ერთხანს იქ დარჩა“ (B:14... § 3).

გიორგი მთაწმიდლის თხზულებების მიხედვითაც, ათონზე მისვლამდე იოანემ კარგა ხანი დაყო ოლიმპოს მთაზე.

ოთხთა ეკლესიაში მისი ყოფნის გამომჟღავნების შემდეგ, იოანემ, რომელიც „ველტოდა დიდებასა კაცთასა“, „საბერძნეთის ქუეყანად მიჰპართა... და ესრეთ მთასა ულუმბოძსასა მიიწია და მონასტერსა ერთსა შინა ჟამთა არა-მცირედთა ჯორთა მსახურებისა ღუაწლი ახოვნად თავს-იდვა და სხუანი უნდონი მსახურებანი და შეურაცხნი სიმაბლით აღასრულა“³².

³⁰ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. II, თბ., 1973, რუკა 96-ე გვ-თან.

³¹ M. S. ნ. კ. მ. ი. ა. ნ., ლაკაიოთანი, რუმ „სქესარაფიე“-ქ, სესქანი, 1963, გვ. 59—60.

³² ძეგლები., II, გვ. 43, 9—14.

* კოლბი || კოლბი მონაცვლეობა სახეებით: კანონზომიერი ბგერათმონაცვლეობაა ქართულსა და სომხურ ენებში. წინააღმდეგობას არ ქმნის არც კოლბი || კოლბი || კულბი მონაცვლეობანი.

მამასადამე, იოანემ ბერად შედგომიდან ათანასე ათონელის დიდ ლავრაში დამკვიდრებამდე მოიარა შემდეგი მონასტრები: ოთხთა ეკლესია, ულუმბოს მთა (ბითვინია, მცირე აზია), ათანასეს ლავრა (ათონზე) გიორგი ათონელის „იოანესა და ეფთვიემს ცხოვრებულს“ მიხედვით; ხოლო „Βίος και πολιτεία“-ს მიხედვით: ტაოსთან ახლოს მდებარე რომელიღაც მონასტერი, კოლპის მთა, ოლიმპო, დიდი ლავრა.

9. ბერძნული ცხოვრებით, ათანასე ათონელმა იოანე ლავრაში მისვლისთანავე გამოარჩია და ჰპოვა მასში ჭეშმარიტი მორწმუნე, ერთგული დამხმარე და კარგი მრჩეველი ყოველგვარ საქმეში. იოანე ვახდა ათანასესთან ფრიად დაახლოებული პიროვნება. „ყველა, ვინც ზედავდა მათ, მიიჩნევდა ორ სხვადასხვა სხეულში მცხოვრებ ერთ სულად“ (Βίος, § 4). დიდი ხნის განმავლობაში ცხოვრობდა იგი დიდ ლავრაში და თითქმის ათანასესთან ერთად დაბერდა. შემდეგ „Βίος“-ში ნათქვამია, რომ ნათესაეების მრავალგზისი თხოვნითა და იმპერატორ ბასილის სამეფო წარსაგებელით იოანემ აღმართა საკუთარი ლავრა იმ ადგილას, სადაც თავდაპირველად იყო წინამორბედის პატარა ეკლესია—კლიმენტოსი, ვილაც ბერი კლიმენტოსის მიერ აშენებული ჯერ კიდევ კონსტანტინე დიდის დროს (IV ს.). მონასტერს ივირონი („ქართველთა“) ეწოდა³³.

გიორგი მთაწმიდლის თხზულებაში ქართველთა დიდი ლავრი-საგან გამოყოფის ამბები უკავშირდება იოანე თორნიკ-ყოფილის სახელსაც. ათონზე მისი მისვლის „შემდგომად რაოდენისამე ჟამისა, განითქუა ჰამბავი მათი (იოანესი და თორნიკესი—მ. მ.)... იწყეს მიერთვან ქართველთა მოსლვად და განმრავლებად“ და ამიტომ „განიზრახეს, ვითარმედ, „არა ჯერ-არს ჩუენი მონასტერსა შინა ყოფაჲ, რამეთუ სხუანიცა მოგუმართებენ“... და ესრეთ განზრახვითა მამისა ათანასესითა ლავრისაგან განშორებულად, ვითარ მილიონ ერთ. უდაბნოსა შუენიერსა, წმიდისა იოანე მახარებლისა ეკლესიაჲ აღაშენეს“³⁴.

ღვიქრობთ. „Βίოს“-ის ზემოთ მოყვანილი ცნობა გიორგი ათონელის ნაწარმოებიდან არ მომდინარეობს: ქართული „ცხოვრება“ არ იცნობს იოანე მახარებლის ეკლესიის თავდაპირველ სახელს—კლიმენტოსს, ხოლო ბერძნული—თორნიკეს არ ახსენებს.

10. „Βίος και πολιτεία“-ს § 5-ში, რომელსაც პირობითად ვუწოდებთ „ათანასე ათონელი იოანეს შესახებ“, ჩართულია 984 წლის ქრილობული იოანე იბერისადმი³⁵.

³³ Βίος..., § 4, აგრ. § 12.

³⁴ ძეგლები..., II, გვ. 45, 3—13.

³⁵ გეორგიკა, ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ, ს. ყაუხჩი-შვილის თარგმანითა და კომენტარებით, ტ. VIII, გვ. 172—174.

თხზულების ამ მონაკვეთისა და სიგელის გამოცემული ტექსტის შედარებამ დაგვანახა, რომ ავტორი უშუალოდ იცნობდა ამ წყაროს „ცხოვრების“ § 5 წარმოადგენს ქრისობულის თითქმის სიტყვასიტყვით გადმოცემას.

ბიზანტიის იმპერატორები რომ წყალობას არ აკლებდნენ ივირონს, მშვენივრად ჩანს „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებიდანაც“: „და ეგრეთვე ღმრთის-მსახურთა მეფეთა, ვინაფთგან ესევეთარნი მსახურებანი ჰმსახურნეს და დიდნი საქმენი უქმნეს, რომელნიცა ადგილნი და სოფელნი სთხოვნეს, ყოველნი ოქრობეჭდითა დაუმტიცნეს, რომელნი-იგი მრავალცა არიან და რჩეულ ფრიად“³⁶. ამავე თხზულებიდან ვგებულობთ, რომ ქართველებმა „დიდნი საფასენი და მრავალნი ტურფანი შესწირნეს დიდსა ლავრასა“, და არა მარტო დიდ ლავრას, არამედ „ყოველთა მონასტერთა მთაწმიდისათა, რომელნი-იგი მას უამსა წუთთა გლახაკ იყვნეს და არა განმრავლებულ ესოდენ“³⁷. გიორგი მთაწმიდელი საგანგებოდ საუბრობს ზემოთ დასახელებულ ქრისობულებზე ან „ოქრობეჭდებზე“, რომელნიც იოანე ციმისხისა და ბასილი II უბოძებიათ იოანესათვის, ამ უკანასკნელს კი ათანასეს ლავრისათვის გადაუცია: „დიდსა უკუე ლავრასა მისცეს ოქრობეჭედი განძისა ორას ორმეოცდა ოთხისა დრაჰკნისა, ჩიმიშკისა ბოძებული იოვანესდა, და ესე ყოველთა წელთა აქუს პალატით ლავრასა, და კუნძული, რომელსა ნეოს ეწოდების, ბასილ მეფისა ბოძებული იოვანესდავე, რომლისაგან გამოვალს გამოსავალი ყოველთა წელთა ათორმეტი ლიტრაჲ, განა ათხუთმეტი და ოდესმე ოციცა“³⁸. ამას მოჰყვება ვრცელი სია სხვა წყალობათა, რომელიც დიდ ლავრას მიუღია ქართველთა მონასტრისაგან. სიას გიორგი მთაწმიდელი ამთავრებს სიტყვებით: „ესე ყოველი თვთ წმიდისა მამისა ეფთვუმეს ჯელთა ნუსხისაგან დაგვწერია, ვინაჲცა ჭეშმარიტ არს და უტყუველ“³⁹.

11. სიკვდილის შემდეგ იოანეს გვამი დაუკრძალავთ მისსავე მონასტერში⁴⁰.

„იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებით“ ვიგებთ უფრო მეტს: ეფთვიმეს იოანეს საფლავზე აღუმართავს წმინდა მთავარანგელოზთა სახელობის ეკლესია: „ხოლო პატიოსანი იგი გუამი მისი ღმერთ-შემოსილმან მამამან ჩუენმან ეფთვმე ჯეროვნად შემოსა და თვსაგან

³⁶ ძეგლები..., II, გვ. 49.

³⁷ იქვე, გვ. 52.

³⁸ იქვე.

³⁹ იქვე, გვ. 53.

⁴⁰ Βίος..., § 26.

დაპმარხა და ზედა ეკლესიაჲ წმიდათა მთავარანგელოზთაჲ ალაშქ-
ნა“⁴¹.

12. „Βίος καὶ πολιτεία“-ს ერთ-ერთი ვრცელი ეპიზოდია ეფთვი-
მესა და იოანეს შეხვედრა კონსტანტინოპოლში, იმპერატორის ნიკიფორე
ფოკას კარზე (§ 8). რამდენიმე გვერდი ეძღვნება იოანესა და მისი მოწა-
თვიმეს პაპის შორის გამართული დიალოგის გადმოცემას (14 r—18 v გვ.
90-96).

თხზულების ეს ადგილი მომდინარეობს ეფთვიმეს ცხოვრების
სვინაქსარული რედაქციიდან: „ხოლო შემდგომად ყამათა რაოდენ-
თამდე წარვიდა ყრმითურთ სამეუფოდ ქალაქად (ეფთვიმეს პაპა)
საქმისა რომლისთვისმე წინაშე ნიკიფორ ღმრთის-მსახურისა მეფისა.
და, ვინაიდგან ყოველივე ზეგარდამო განეგებოდა, აღვიდოდა იოვანე-
ცა წინაშე თვითმპყრობელისა და ეუწყა შვილისა თვისისაჲ, ვითარმედ
მუნ არს... ეპა, საკვრველი დიდებული, რამეთუ რომელი-იგი კნი-
და და არცა თუ უწყოდა იგი მზრდელსა მას და შუენიერად შემკო-
ბილსა, აღირჩია და სრბით მივიდა და შთავარდა წიაღთა მამისა
თვისისათა“⁴².

13. ბერძნული „ცხოვრების“ მიხედვით, იოანემ ეფთვიმე მიაბა-
რა ბერძნულ მეცნიერებათა სკოლაში, კონსტანტინოპოლში, სადაც
მან შეისწავლა წმინდა წერილი და ბერძნული ენა (§ 8) და მხოლოდ
შემდეგ მიაშურა მთაწმიდას, სადაც სიხარულით იქნა მიღებული
და ბერად იკურთხა ათანასეს მიერ (§ 11).

„იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ ამ ფაქტზე არაფერია ნა-
თქვამი. ეფთვიმეს ცხოვრების პირუთენელი ბიოგრაფის გიორგი მთა-
წმიდელის თქმით, „შვილი თვისი ეფთვიმე მამამან იოვანე წარიყვანა
სამეფოთ და პირველად ქართული სწავლაჲ ასწავა და მერმე ბერ-
ძულად გაასწავლა ყოვლითავე სწავლულებითა სრულებით“⁴³.

ეფთვიმეს სვინაქსარული ცხოვრებით, „ნეტარმან იოვანე მოი-
ყვანა შვილი თვისი და სახე მონაზონებისაჲ შეჰმოსა და ყოვლითავე
სწავლულებითა განსწავლა“⁴⁴.

საკვირველია, რატომ არ აისახა „Βίος“-ის ეს ცნობა ქართულ
„ცხოვრებაში“? ეს რომ არა, ბერძნული „ცხოვრების“ ცნობა ეფთვი-
მეს კონსტანტინოპოლში სწავლის შესახებ სავესებით სარწმუნო იქ-
ნებოდა. დაუჩერებელი ბერძენი ავტორის ცნობაში არაფერია, თუ
გავიხსენებთ, რომ ეფთვიმე ბრწყინვალედ ფლობდა ბერძნულ ენას.

⁴¹ ძეგლები..., II, გვ. 59.

⁴² ძეგლები..., IV, გვ. 332.

⁴³ ძეგლები..., II, გვ. 60.

⁴⁴ ძეგლები..., IV, გვ. 333.

14. მთაწმიდელთა ბერძნული „ცხოვრების“ § 11-ში დატულია ცნობები ეფთვიმეს მთარგმნელობით და სამწერლობო საქმიანობაზე: „ეფთვიმემ თარგმნა მთელი წმინდა წერილი ბერძნულიდან ქართულად, კიდევ ბევრი სხვა და ნაირგვარი სულისმარგებელი თონაც წერდა დოგმატიკური და დამრიგებლობითი ხასიათის მრავალ თხზულებას თავის მშობლიურ ენაზე, ამიტომ სამართლიანად უწოდებდნენ ქართველები ახალ ოქროპირს ეფთვიმეს, რომელმაც გაამდიდრა თავისი ღარიბი ხალხი ოქროს ნაწარმოებებით და უფრო მეტად გააღამაზა და უფრო ცნობილი გახადა, ვიდრე კიროსმა თავისი ხალხი გამარჯვებებით, ხოლო კრეზმა — უთვალავი სიმდიდრით. ისინი სიზმარივით გაქრნენ და ისე დადნენ, როგორც ალზე ცვილი, ხოლო ახალი ოქროპირის — ეფთვიმეს ოქროს წიგნები მარად უკვლავი იქნება“⁴⁵.

საბედნიეროდ, „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრების“ წყალობით, ჩვენ თითქმის სრულად ვიცით, თუ რა თხზულებანი თარგმნა ეფთვიმემ. მის მიერ თარგმნილ შრომათა სიაში წმინდა წერილი, ბიბლია არ არის. მართალია, გიორგი მთაწმიდელი აღნიშნავს, რომ ეფთვიმეს მიერ ნათარგმნ საღმრთო წიგნთა „აღრიცხუაჲ კინინ-ღა და შეუძლებელ არს, რომელთაგანნი რაოდენნიმე მოვიკსენნეთო“, მაგრამ, შეუძლებელია, მას ბიბლია არ „მოეხსენებინა“.

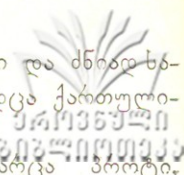
ჩვენთვის უცნობია, რას გულისხმობს ბერძენი ავტორი „წმინდა წერილში“: მთელ ბიბლიას თუ მის რომელიმე ნაწილს, ამიტომ ამ ცნობისადმი სიფრთხილით მოპყრობა გვმართებს.

რაც შეეხება ცნობას ეფთვიმეს მიერ ქართულად დაწერილ დოგმატიკური და დამრიგებლობითი ხასიათის თხზულებებზე, ვფიქრობთ, ამ ფაქტსაც (მიუხედავად იმისა, რომ დიდია ცდუნება მისი ჭეშმარიტება უკრიტიკოდ დავიჯეროთ) ისეთივე სათუთი მოპყრობა უნდა, როგორც პირველს: აუცილებელია მისი შემავრთება სხვა წყაროებით, სხვა არგუმენტებით.

„Bios“-ის ზემოთ მოტანილი ცნობა მნიშვნელოვანია იმითაც, რომ მისი ავტორისათვის ცნობილი ყოფილა: ეფთვიმე მხოლოდ მთარგმნელი კი არ იყო, არამედ მწერალიც. მას ისიც სცოდნია, რომ ეფთვიმეს ქართველები „ახალ ოქროპირს“ უწოდებდნენ:

„წყალობამან ღმრთისამან აღმიდგინა ჩუენ ახალი ოქროპირი და მისცა პირსა მისსა ენაჲ ცეცხლისაჲ და აღძრა თარგმანებად წიგნთა საღმრთოთა... ფრიადნი წიგნნი თარგმნნა მრავლითა ღუაწლითა... და

⁴⁵ Bios..., § 9.

არა ხოლო ბერძნულისაგან ქართულად თარგმნა ღრმანი და ძნიადსა-
თარგმანებელნი წიგნნი, არამედ რაოდენნიმე ბერძულადცა ქართული-
საგან“⁴⁶.

15. გიორგი მთაწმიდელი გადმოგვცემს, რომ „არცა არიტი, არცა სხუანი მამასახლისნი თვნიერ მისისა (ეფთვიმეს—მ. მ.) ბრძანებისა არარას იქმოდეს და იშვათი დღე გარდაცდის, რომელსა ათი ანუ ათხუთმეტი მამასახლისი არა მოვიდის მათ წინაშე. და კუალად ზრუნვამ დიდისა ლავრისაჲ, საქმე მძიმე და მრავალფერი მის ზედავე იყო, რამეთუ დიდსა ათანასის მისდა მიენდო საურავი და დახედვამ და განგებამ მისა“⁴⁸. ან კიდევ: „კუალად წინამძღურობასა შინა დაყო ათოთხმეტი წელი და სამასისა სულისა ზრუნვამ და დიდისა ლავრისა განგებამ და მთაწმიდელთა უფროასნი საურავნი მის ნეტარისა მიერ იურებოდეს“⁴⁹.

ბერძნული „ცხოვრებითაც“, ეფთვიმე იყო მზრუნველი არა მხოლოდ ქართული, არამედ მთაწმიდის ბევრი სხვა მონასტრისა. სხვადასხვა ადგილას ააშენა წმინდა ეკლესიანი, საავადმყოფოები და მოხუცთა სახლები; იყო მამა მთელი მთისა და მხურვალე მფარველი⁵⁰.

ეფთვიმეს სვინაქსარული „ცხოვრებით“, „დიდისა ლავრისა განგებამ და ზრუნვამ ათანასეს მიერ რწმუნებულ იყო მისდა“⁵¹.

16. ათონელთა ბერძნული და ეფთვიმეს სვინაქსარული „ცხოვრებანი“ საოცარი სიზუსტით მისდევს ერთმანეთს ეფთვიმეს მიერ მოხდენილი „სასწაულებს“ ეპიზოდებით. ეს ეპიზოდებია: ებრაელის დამარცხება თესალონიკაში, გვალვა ათონის მთაზე, ფერისცვალების დღესასწაულის დროს მომხდარი სასწაულებრივი აქტი.

ეფთვიმეს მიერ მოხდენილი კიდევ ერთი სასწაული — „შჯულისმეცნიერი და სწავლული ჰურიას“ დამარცხება—ქართულ „ცხოვრებაში“ მოსდევს I სასწაულს, ებრაელის დამარცხებას თესალონიკაში. ეს ეპიზოდი გვხვდება „Bიც“-შიც, მაგრამ არა იმ ადგილას, სადაც

⁴⁶ ჭეგლები..., IV, გვ. 333 იხ. აგრ. ჭეგლები..., II, გვ. 61.
⁴⁸ იქვე, გვ. 81, 7—11.
⁴⁹ იქვე, გვ. 65, 2—5.
⁵⁰ Bიც..., § 12.
⁵¹ ჭეგლები..., IV, გვ. 334.

თავმოყრილია ეპიზოდები „სასწაულებზე“ (როგორც ეს ქართულშია), არამედ უფრო ადრე, ეფთვიმეს კონსტანტინოპოლში ყოფნის დროს (§ 10).

17. ორივე „ცხოვრებაში“ ვხვდებით აგრეთვე ეპიზოდებს, რომლებშიც გადმოცემულია ბასილი მეფის თხოვნა ეფთვიმესადმი, რათა იგი დათანხმდეს კვიპროსის მთავარეპისკოპოსობას („B:ძ“, § 16; „ცხოვრებაჲ იოვანესი და ეფთვიმესი“, გვ. 13—19).

18. ქართული „ცხოვრებანი“ დასდებია უთუოდ საფუძვლად ეფთვიმეს მკვლელობის ცდის ეპიზოდებს („B:ძ“, § 17, § 18; ძეგლები..., II, გვ. 87,3—30; 88,1—13) და ეფთვიმეს გარდაცვალების ეპიზოდს („B:ძ“, § 20; ძეგლები, II, გვ. 90,13—28; 91, 1—12).

19. როგორც ქართული, ისე ბერძნული „ცხოვრების“ მიხედვით, ეფთვიმე სიკვდილის შემდეგ დაუკრძალავთ იქვე, კონსტანტინოპოლში, ხოლო შემდეგ გადაუსვენებიათ მთაწმინდაზე თავისსავე მონასტერში („B:ძ“, § 21; ძეგლები, გვ. 91, 11—12, 29—30).

ასეთია დამოკიდებულება ათონელთა ბერძნულსა და ქართულ „ცხოვრებებს“ შორის. როგორც მაგალითებით დავრწმუნდით, ერთ შემთხვევაში „B:ძ“-ის ზოგიერთი ეპიზოდი უშუალოდ მომდინარეობს ქართული „ცხოვრებიდან“, ზოგჯერ მკვლევანდება არც თუ ძალიან მჭიდრო კავშირში, ზოგჯერ კი ბერძენი ავტორი სრულიად უგულებელყოფს ქართული „ცხოვრებების“ მნიშვნელოვან მონაცემებს და საჭიროდ არ თვლის მათ შეტანას თავის თხზულებაში. ქართული წყაროებისადმი ასეთი დამოკიდებულება აიხსნება ავტორთა ინტერესების სხვაობით, დროის არცთუ მცირე ინტერვალით, რომელიც ამ ნაწარმოებებს ამორებს ერთმანეთს და, ბოლოს, იმ მიზნით, რომელიც იდგა „B:ძ“-ის შემდგენელის წინაშე: მისი მიზანი იყო ივირონის ბერძნული მრევლისათვის შეესხენებინა მონასტრის დამაარსებელთა ვინაობა და მოღვაწეობა, დამაჯერებელი გაეხადა მონასტრის სიძველე და ისტორია. ხოლო ის ცნობები, რომლებიც მან ამ მიზნით ამოკრიფა ქართული „ცხოვრებებიდან“, ვფიქრობთ, საკმარისზე მეტია.

ბიოგრაფის ვინაობისათვის

მთაწმინდის ქართველთა მონასტრის ფუძემდებელთა ბერძნული „ცხოვრებისა და მოქალაქეობის“ ორი პერსონაჟის ვინაობა არავითარ ეჭვს არ იწვევს: ესენი არიან ბრწყინვალე ქართველი მოღვაწე-

ები, ათონის ქართული კულტურული კერის დამაარსებლები იოანე (I წინამძღვარი მონასტრისა) და მისი ვაჟი ეფთვიმე (II წინამძღვარი). თხზულების მესამე პერსონაჟის, გიორგის, ვინაობის დადგენა კი სპეციალურ კვლევას მოითხოვს.

გიორგის ცხოვრებას „Βίος και πολιτεία“-ში მხოლოდ ორი ფურცელი (38 r—39 r) უჭირავს.

თხზულების ამ ნაწილში საუბარია იმის შესახებ, რომ გიორგი სისხლით ნათესავი იყო იოანესი და ეფთვიმესი, პირველს—ძმისწულად ერგებოდა, მეორეს—ბიძაშვილად; მონასტრის წინამძღვრობა მიიღო ეფთვიმესაგან, მისგან ეცხო ის დიდი სათნოება და სიჭკველე, რომელიც ყველა საქმეში ახასიათებდა; გიორგიმ აქცია ქართველთა მონასტერი „საღვთო ქალაქად,“ ააგო მრავალი სენაკი და დამხმარე ნაგებობა, ხოლო შემდეგ, სამეფო საზღაურით ააშენა ყველაზე მნიშვნელოვანი რამ: უბრწყინვალესი და ულამაზესი დიდი ეკლესია (τὸ ἀμφικύβητον), რომელიც ჩვენს დრომდე შემორჩა; ნამდვილად რომ გიორგიმ ააშენა ეს ეკლესია, დასტურდება წარწერთაც, ტაძრის ცენტრში, ჭალის ქვეშ მოთავსებულ წრიულ ფირფიტაზე რომ არის შესრულებული და გვამცნობს: „მე გავამყარე ესე სვეტები და უკუნისამდე არ შეიძრან. გიორგი. ქართველი ბერი და მამულებელი“. „ცხოვრების“ ბოლოს აღნიშნულია გიორგის გარდაცვალების დღე—28 ივლისი.

ცხადია, რომ გიორგი, რომელზედაც „ცხოვრების“ ზემოთ მოტანილ ნაწყვეტშია საუბარი, არ არის გიორგი მთაწმიდელი (რომელიც ჩვეულებრივ იგულისხმება ხოლმე დიდ ქართველ ათონელთა მესამე წარმომადგენლად), რადგან ეს უკანასკნელი არც იოანესა და ეფთვიმეს ნათესავი იყო, არც ეფთვიმესაგან მიუღია მონასტრის წინამძღვრობა (ეფთვიმე 1028 წლის 13 მაისს გარდაიცვალა, გიორგი ათონელი კი 1040 წელს მოვიდა ათონზე, ხოლო მონასტერს წინამძღვრობდა 1044—56 წლებში), და ბოლოს, მისი გარდაცვალების დღეა 29 ივნისი და არა 28 ივლისი⁵².

ვინ არის „Βίος και πολιτεία“-ს გიორგი და რისი ქტიტორია იგი?

ვფიქრობთ, ეს გიორგი უნდა იყოს ივირონის III წინამძღვარი, ბერძნული წყაროებით—გიორგი ვარაზეაჟე, რომლის პიროვნება და ღვაწლი წყაროების სიმციროს გამო ნაკლებადაა ცნობილი და წარმოჩინებული ათონის მთის ქართველთა მონასტრის ისტორიაში⁵³.

⁵² კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, თბ., 1960, გვ. 217—219.

⁵³ ქვემოთ ამ პიროვნებას მოვიხიენებთ გიორგი დიდალს, ან გიორგი მამულებლას, ისე, როგორც მას უწოდებენ ქართული წყაროები.

გიორგი დიდი, მამასახლისი გიორგი I, როგორც მას კ. კეკელიძე იხსენიებს⁵⁴, იყო „თსია“ ანუ ნათესავი იოანესი და ეფთვიმესი. იგი უშუალოდ ეფთვიმეს შემდეგ, 1012—1030 წლებში განაგებდა მონასტერს⁵⁵.

ეროვნული
სახელმწიფო

განვიხილოთ ცნობები, რომლებიც ამ პიროვნების შესახებ ცნობილი ქართულ წყაროებში.

„იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ ცნობები გიორგი I შესახებ გაფანტულია თხზულების სხვადასხვა ადგილას და შეკრებილი სახით შემდეგნაირად წარმოგვიდგება:

1) სიკვდილის წინ იოანემ ეფთვიმეს დაუტოვა „ყოველი კელმ-წიფება და უფლება“ მონასტერზე. აგრეთვე უბრძანა, რომ თავის შემდეგ „მამად“ დაეტოვებინა გიორგი, მათი ნათესავი, „კაცი სახელოანი და ფრთხილი ჯორციელთა საქმეთა ზედა“⁵⁶.

როგორც ვხედავთ, თხზულების ამ ადგილას გიორგი დახასიათებულია, როგორც სახელგანთქმული, სახელოვანი, მხოლოდ სულიერი საქმეებით გატაცებული კაცი, რომელსაც ისეთი ავტორიტეტი ჰქონია იოანეს თვალში, რომ ამ უკანასკნელს იგი მიუჩნევია ერთადერთ კანდიდატურად, რომელსაც ეფთვიმეს შემდეგ უნდა დაეკავებინა მონასტრის წინამძღვრის პოსტი.

2) იოანე მოწიწებით შესთხოვს ბიზანტიის თვითმპყრობელ მეფეებს, რომელთაც მრავალი წყალობა გაუღიათ და დახმარება აღმოუჩინიათ მისი მონასტრისათვის და რომელთა უშუალო მონაწილეობის გამოც გახდა შესაძლებელი ათონზე ქართველთა ლავრის აშენება (როგორც იოანე ამბობს, „მათი წყალობითა და შეწევნით აღვაშენე ლავრა“⁵⁷, ან კიდევ: „ჩუენ უღირსთა ზედა უმეტეს ყოველთასა აჩუენეს წყალობად, ვინაჲცა საქირკუელითგან დიდთა მათ

⁵⁴ კ. კეკელიძე, ერთი ადგილის შესახებ ათონელების ბიოგრაფიაში, ეტიუდები, III, თბ., 1955, გვ. 65.

⁵⁵ ცხორება იოანესი და ეფთვიმესი, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. II, თბ., 1967, გვ. 89, გვ. 92; კ. კეკელიძე, ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, II, თბ., 1945, გვ. 232; გეორგიკა, ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ, ტ. 8; ტექსტები ქართული თარგმანითურთ გამოსცა და განმარტებები დაურთო ს. ყაუხჩიშვილმა. ა.ბ., 1970, გვ. 130. Archives de l' Athos, V, Actes de Lavra, par Lemerle, Guillou. Svoronos. Paris, 1970, გვ. 386; Archives de l' Athos, VII, Actes du Protaton, par Papachryssantou, Paris, 1975, გვ. 62.

⁵⁶ ცხორება იოანესი და ეფთვიმესი, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნ. II, თბ., 1967, გვ. 57, სტრ. 24—26, გვ. 92, 19.

⁵⁷ იქვე, სტრ. 14—15.

ქველსმოქმედებათა მათთა მიერ აღვაშენე ლავრაჲ ესე⁵⁸, რათა მათ წყალობა არ მოაკლონ როგორც მონასტერს, ასევე ეფთვიმესა/და გიორგის:

„მათთავე (მეფეთა — მ. მ.) კელთა შევჰვედრებ ლავრა — მ. მ.) და ჩემ თანა მონათა და მლოცველთა მათთა ეფთვიმესა და გიორგის“⁵⁹.

ამრიგად, იოანე ეფთვიმესა და გიორგის ერთად ახსენებს, ერთად ავედრებს მათ თავს ბიზანტიის იმპერატორებს.

3) თხზულების რამდენიმე ადგილას მეორდება ცნობა იმის შესახებ, რომ ეფთვიმემ, მას შემდეგ, რაც თოთხმეტი წლის განმავლობაში გასწია მამასახლისობის ტვირთი, ხოლო შემდეგ წმინდა მამათა შეგონებით გადადგა და მხოლოდ „წიგნთა საღმრთოთა თარგმანებასა შეუდგა“, შეასრულა იოანეს ანდერძი: მონასტრის წინამძღვრობა გიორგის, „თუსსა ნათესავსა“, მიანდო:

„ეფთვიმემ წინამძღვრობაჲ ძმათაჲ შეჰვედრა გიორგის“⁶⁰;

„ეფთვიმემ გიორგი მამად დაადგინა“⁶¹;

„თუსი ნათესავი გიორგი მამად დაადგინა და თავადი მყუდროებით ცხოვრებოდა“⁶²;

„და ესრეთ სათნოდ ღმრთისა მოქალაქეობასა შინა უფლისა მიმართ მიიცვალა (ეფთვიმე) და ძმანი ქართველნი მამასა გიორგის და მამასა გრიგოლს შეჰვედრნა“⁶³.

4) გიორგის მთელ მთაწმიდაზე გაუთქვამს სახელი. მას წარჩინებულნი და დიდებულნიც რიდითა და მოწიწებით ეპყრობოდნენ:

„მის უამისა წარჩინებულთა და მთავართა წინაშე სახელოვან (იქმნა), და მთაჲ ყოველი დიდად პატივს-სცემდა და ეკრძალოდა“⁶⁴.

5) მაგრამ დიდი ხანი არ იყო გასული მას შემდეგ, რაც მონასტრის წინამძღვრად დადგა, რომ „მამაჲ გიორგი დავიწყებად მოვიდა, და არცა ერთი რაჲ ზრუნვაჲ აქუნდა ქართველთა აღორძინებისაჲ, არამედ სრულიად ბერძენთა მიექცა და იგინი განამრავლნა“⁶⁵.

⁵⁸ ცხობრება იოვანესი და ეფთვიმესი, ძველი ქართული ავთოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნ. II, თბ., 1967, გვ. 57, სტრ. 18—20.

⁵⁹ იქვე, სტრ. 15—16.

⁶⁰ იქვე, გვ. 89, 8.

⁶¹ იქვე, გვ. 92, 12.

⁶² იქვე, გვ. 95, 3—4.

⁶³ იქვე, გვ. 95, 14—17.

⁶⁴ იქვე, გვ. 92, 19—21.

⁶⁵ იქვე, გვ. 95, 18—21.

ან კიდევ:

„კულად ბერძენნი ფრიად რამე შეიყუარნა და განამრავლნა და სრულიად მათდა მიმართ მიდრკა, ხოლო ქართველნი, ვითარცა სხურნი რამე და უნდონი, უგულუბელს-ყვნა და შეამციტნა“⁶⁶ მასასადამე, გიორგის მამობის დროს ათონის ქართველთა მონასტერში გამრავლებულა ბერძენთა რიცხვი, თვით გიორგი კი, ზემოთ მოყვანილი ციტატების მიხედვით, არ ჩანს, რომ ეწინააღმდეგებოდეს ამ ფაქტს.

6) გიორგის დაუვიწყებია, უგულუბელუყვია ის წესები, რომლებიც მანამდე არსებობდა მონასტერში და თვით იოანესა და ეფთვიმეს დროს იყო შემოღებული და დამკვიდრებული:

„ქინლა-და უმეტესნი წესთაგანნი შეცვალნა და თვისა ნებასა და განზრახვასა შეუდგა და სხუათა რათმე წესთა და კანონთა ენება დამტიციებად“⁶⁷.

7) მეფე რომანოზის ზეობის დროს (1028—34) გიორგი მაშენებელი დაახლოებული და მიღებული პირი შეიქნა სამეფო კარზე, შემდეგ კი, „თუ ვითარ იქმნა, ღმერთმან უწყის“, ორგულება დასწამეს მეფისა და გადაასახლეს კუნძულ მონოვატზე, სადაც გარდაიცვალა კიდევ⁶⁸.

ცნობები, რომლებსაც გვაწვდის გიორგი I-ის შესახებ „ცხოვრება იოვანესი და ეფთვემესი“, ამით ამოიწურება. მიუხედავად ფაქტების მცირერიცხოვნობისა, ისინი მაინც სხვადასხვა რიგის, ურთიერთსაპირისპირო ხასიათისაა:

ერთი მხრივ, გიორგი თხზულებაში მოხსენიებულია, როგორც „კაცი სახელოანი და ფრთხილი ჯორციელთა საქმეთა ზედა“, მთელ მთაწმიდაზე ცნობილი და სახელმოხვეჭილი პიროვნება, რომლის წინამძღოლად დაყენება თვით იოანემ ინება, ხოლო, მეორე მხრივ, ქართველთა მონასტრის III წინამძღოლი დაუდგრომელი, მემამბოხე სულის კაცია, მონაწილეობას იღებს იმპერატორის საწინააღმდეგო შეთქმულებაში და, რაც მთავარია, ბერძნული ელემენტი, რომელიც შემდგომში ასე საშიში გახდა ქართველთათვის, მის დროს ძალიან ძლიერდება ივირონში.

როგორც ვხედავთ, „Βίος και πολιτεία“ და „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრება“ გიორგის შესახებ ცნობებში ბევრი მომენტი კვეთენ

⁶⁶ ცხოვრება იოვანესი და ეფთვემესი... გვ. 92, 21—24.

⁶⁷ იქვე, გვ. 92, 12—14.

⁶⁸ იქვე, გვ. 93, 14—20; გვ. 95, 25.

ერთმანეთს. მაგრამ მთავარი ის არის, რომ, თუ „Βίος και πολιτεία“-ს ავტორისათვის გიორგი წინამძღვარი ქტიტორიცაა მონასტრისა, გიორგი ათონელი ერთ სიტყვასაც არ ამბობს იმის შესახებ, რომ მონასტრისათვის ააშენა, არამედ მონაწილეობა მაინც მიიღო მონასტრის მთავარი ეკლესიის აგებაში.

* * *

ორჯერ არის ნახსენები ათონის მთის ქართველთა ლავრის III წინამძღვარი „გიორგი მთაწმიდელის ცხოვრებაში“ და ორჯერვე ეპითეტით „მაშენებელი“.

გიორგი ათონელის კონსტანტინოპოლიდან მთაწმიდაზე გადმოსვენებისა და დიდ ეკლესიაში დაკრძალვის სცენაში, რომელსაც საოცარი მხატვრულობით აღწერს გიორგი ხუცესმონაზონი, არის ასეთი ადგილი:

„ბრძანებითა ამათ მამაძთა, განვალეთ ლუსკუმაჲ ნეტარისა მამისა გიორგი მ ა შ ე ნ ე ბ ე ლ ის ა ჲ ეკლესიისა შტოსა მარცხნით კერძო, დამართებით ლარნაკსა წმიდისა მამისა ჩუენისა ეფთჳმესსა... და ესრეთ ცხოველი კიდობნით აღმოვიყვანეთ (იგულისხმება გიორგი ათონელი—მ. მ.) და ლუსკუმასა შინა მარმარილომასაა გიორგის თ ა ნ ა მ ა შ ე ნ ე ბ ე ლ ის ა დავჳკრქალეთ, ჳემმარიტად, ვითარცა მეორე მაშენებელი და შემამკობელი ეკლესიათაჲ“⁶⁹.

გიორგი I-ის „მაშენებლად“ მოხსენიება „გიორგი მთაწმიდლის ცხოვრებაში“, ჩვენი აზრით, ფრიალ მნიშვნელოვანი ფაქტია და გვაძლევს უფლებას დავასკვნათ, რომ ქართული წყაროებისათვის უცნობი არ არის გიორგი I-ის აღმშენებლობითი საქმიანობა.

* * *

კიდევ უფრო საინტერესო სურათია „ათონის აღაპებში“ № 13 ალაპში, რომელიც გიორგი I-ს ეკუთვნის, იგი იწოდება „გიორგი დიდად“:

„თუესა დეკენბერსა: ზ: ალაპი არს გიორგი დიდისა და ვითარცა სჯნგელოზისასა სწერია და იოანესსა და ეფთჳმესსა, იგივე წესი აღესრულენ ლოცვისა და ჟამის წირვისა და ძმათა ნუგეშინის ცემისა“⁷⁰.

⁶⁹ გიორგი მცირე, ცხოვრება გიორგი მთაწმიდლისაჲ, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. II, თბ., 1967, გვ. 200; 22—25; გვ. 201, 8—11.

⁷⁰ ათონის ივერთა მონასტრის 1074 წლის ხელნაწერი ალაპებით, თბ., 1901, გვ. 219.

მამსადამე, გიორგისათვის ისევე უნდა აღესრულებინათ ალაპი-
ლოცვისა და წირვის იგივე წესები უნდა დაეცვათ, როგორც სწერია
„სუნგელოზისასა“, ხოლო „სუნგელოზისასა“ ანუ იოანე თორნიკეს
ფილის ალაპში, სწერია, რომ „თუესა დეკენბერსა: იე: ალაპი არს
იოანე სუნგელოზისა, მამენებელისა ამის დიდებულისა ლავრისაა“.

გიორგი მოხსენებულთა № 87 ალაპშიც. ეს არის ალაპი გიორგი
მთაწმიდლისა:

„თუესა ივნისსა: ლ: ალაპი არს წმიდისა მამისა ჩუენისა გიორგი
თარგმანისა და ვითა სწერია სუნგელოზისათჳს და იოანე, ეფთჳმეს
მამისა, და დიდისა გიორგისათჳს ყოველი წესი ლოცვისა
და ჟამისწირვისა და ძმათა ნუგეშინისცემისა აღესრულებოდენ,
ანაფორაჲ, ვითა მოასწავებს, და სამ-სამი მწუხრსა და ხუთ-ხუთი
სამხრად. ესე მე, მამამან გიორგი, განვაწესე მისთა წიგნათჳს, რო-
მელი ამას ეკლესიასა დარჩეს საცხენებლად მისდა საუკუნოდ“⁷¹.

გიორგისათვის „დიდის“ წოდება, მისთვის ალაპის ისევე
გადახდა, როგორც მონასტრის დამაარსებლებისა და მამენებლების—
იოანე-თორნიკესათვის, იოანესა და ეფთვიმესათვის, ხოლო გიორგი
ათონელის ალაპში იმის მითითება, რომ გიორგი თარგმანისათვის ჟა-
მისწირვისა, ძმათა ნუგეშინისცემის და სხვა წესები ისე დაიცავით,
როგორც ეს გიორგი დიდის ალაპშია აღნიშნული, მიუთითებს უკა-
ნასკნელის უდიდეს დამსახურებასა და ავტორიტეტზე⁷².

* * *

გიორგი მამენებელს იცნობენ და მოახსენიებენ შედარებით
გვიანდელი ქართული წყაროებიც.

ამ თვალსაზრისით საინტერესოა ათაბაგის სახლის წევრთა
XV—XVI საუკუნეების მოსახსენებლები:

⁷¹ ათონის ივერთა მონასტრის 1074 წლის ხელნაწერი ალაპებით, 1901, გვ. 238.

⁷² სტატიაში „ერთი ადგილის შესახებ ათონელების ბიოგრაფიაში“ (ეტნოგრაფიკა,
III, თბ., 1955, გვ. 65—69), ე. კეკელიძე, რომელიც ადგენს „იოანესა და ეფთვიმეს
ცხოვრებაზე“ დართული „მოსახსენებლის“ ერთ-ერთ ეპიზოდში (კერძოდ, 1029—34
წლების ბერძენ-ქართველთა კონფლიქტის ეპიზოდში) მოხსენიებულ პირთა—გიორგი
„უკეთურის“, გიორგი „პირველ ხსენებულისა“ და ათანასე დიდის—ვიწაობას, აღნიშ-
ნავს, რომ „უკეთური გიორგი“ არის ათონის მთის მონასტრთა პროტი, უფროსი წი-
ნამძღვარი, რადგან „გიორგი ვარაზეაჩე არ იყო ისეთი ქა-
ცი, რომ შესაძლებელი იყოს იმასთან „უკეთური“ აღა-
მინის შედარება“. მკვლევარი აქვე დასძენს, რომ ათონის ქართველთა
მონასტრის № 13 და № 87 ალაპებში მოხსენიებული გიორგი არის გიორგი ვარაზეაჩე.

ამილახორთა სახლის კრებულის მოსახსენებელში (S—1246. XVI საუკუნის 20—40-იანი წლები) ვკითხულობთ:

12. წთა მამათა: იოვანესი და იოვანე სუნგელოზისა და გიორგისი საუკუნომცა არს საჯ.

იოანესა და თორნიკესთან ერთად დასახელებული ეს გიორგი რომ გიორგი დიდია და არა გიორგი ათონელი, ცხადი ხდება იქიდან, რომ გიორგი ათონელის მოსახსენებელი ცალკე დაუწერიათ, იგი უშუალოდ მოსდევს ზემოთ მოყვანილ მოსახსენებელს:

13. წრისა მამისა ჩუჴნისა გიორგი მთაწმიდელისა, ქართველთა მნათობისა, საუკუნომცა არს საჯსენებელი და...⁷³.

ანალოგიური სურათია მეწიეთის მარხვანის მოსახსენებლებშიც (Q—642, 1556 წ.):

10. უსხეულოთა მიმსგავსებულისა წრისა მამისა ჩუჴნისა ეფთჳმე მთაწმიდელისა, ახლისა ოქროპირისა, ქართველთა განმანათლებელთა სკნდ.

12. წთა მამათა: იოვანე და იოვანე სუნგელოზისა და გიორგისი სკნდმცა.

13. წრისა მამისა ჩუჴნისა გიორგი მთაწმიდელისა, ქართველთა მნათობისა სკნდმცა არს⁷⁴

როგორც ვხედავთ, ორივე შემთხვევაში გარჩეულია გიორგი მთაწმიდელი და გიორგი, რომელიც იოანესა და თორნიკესთან (იოანე სვინგელოზთან) ერთად მოიხსენიება და რომელიც, უთავოდ, არის გიორგი მაშენებელი.

აქვე უნდა დავძინოთ, რომ, როგორც ამ ტექსტთა გამომცემელი ქრ. შარაშიძე მიიჩნევს, სრულიად საქართველოს მეფეთა და თვალსაჩინო მოღვაწეთა ეს „ყოვლად უტყუარი სია“ შედგენილი უნდა იყოს ათონის მთაზე XI, XII, XIII საუკუნეებში⁷⁵.

* * *

გიორგი I-ის შესახებ ქართულ წყაროთა ცნობებს უნდა მივუმატოთ რამდენიმე ბერძნული საბუთის მონაცემიც.

გიორგი ხელს აწერს რამდენიმე ბერძნულ საბუთს, რომელიც ათანესეს ლავრას ეკუთვნის. ეს საბუთებია:

⁷³ სამხრეთ საქართველოს ისტორიის მასალები (XV—XVI სს.), ტექსტების პუბლიკაცია, გამოკვლევები, და საძიებლები ქრ. შარაშიძისა, თბ., 1961, გვ. 18.

⁷⁴ იქვე, გვ. 21.

⁷⁵ იქვე, გვ. 60.

1. 1016 წლის სიგელი წმინდა ელიას სკიტის ილუმენის ნიკოლო-
ოსისა (გიორგის ხელრთვა ამ დოკუმენტში მეხუთე ადგილზეა):

Γεωργίου μοναχὸς ὁ Ἰβηρ ἡπάρχαψαλμοῦ ἐξ ἑώρας⁷⁶.

2. პროტოს ნიკიფორეს 1017 წლის აქტს ხელს აწერენ ეფთვიმე
და გიორგი ქართველებიც (III ხელრთვა)⁷⁷.

3. იმავე ნიკიფორე პროტოსის 1018—1019 წლის აქტს ხელს
აწერს გიორგი:

ὁ ἄν Ἰβηρῶν Γεωργίου μοναχὸς⁷⁸.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ ერთი საინტერესო ფაქტი:

„Actes de Lavra“-ში⁷⁹ 1035 წლის თეოკტისტე პროტოსის აქტზე
შესამე ხელრთვა არის გიორგი ქართველისა:

Γεωργίου μοναχὸς ὁ Ἰβηρ.

ვინ უნდა იყოს ეს გიორგი? გიორგი ვარაზვაჩე 1030 წელს გარ-
დაიცვალა კუნძულ მონოვატზე. არ უნდა იყოს იგი გიორგი მთაწმი-
დელი. გამოდის, რომ 1035 წ. ივირონის წინამძღვარი ყოფილა გი-
ორგი II.

გიორგი II-ის არსებობას აღიარებს D. Papachryssanthou გამო-
ცემის წინასიტყვაობაში⁸⁰.

ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში არსებულ ივირონის წი-
ნამძღვართა არც ერთ რიგში, რომელიც დღემდე მოგვეპოვება (კ. კე-
კელიძე, ნ. ბერძენიშვილი, ს. ყაუხჩიშვილი...), ეს ფაქტი გათვალისწი-
ნებული არ არის.

* * *

გადავიდეთ გიორგი I-ის შესახებ ზემომოყვანილი ცნობების
განხილვაზე.

პირველ რიგში გვინდა შევეცადოთ მოგხსნათ გიორგი მაშენე-
ბელს ყველაზე დიდი „ბრალდება“, რომელიც მისთვის ივირონის მა-
მებს წაუყენებიათ, კერძოდ, ის, რომ მან „შეიყუარა და განამრავლ-
ნა ბერძენნი, ხოლო ქართველნი უგულუბელს-ყვნა და შეამცირა“.

⁷⁶ Archives de l'Athos, V..., გვ. 155.

⁷⁷ იქვე, გვ. 165.

⁷⁸ იქვე, გვ. 170.

⁷⁹ Archives de l'Athos V..., გვ. 186.

⁸⁰ Archives de l'Athos, VII..., გვ. 62, სქ. 6.

ყურადღება უნდა მიექცეს ერთ გარემოებას: „ცხოვრება იოვანესი და ეფთვიმესი“, რომელშიც დაცულია ეს ცნობა, როგორც ცნობილია, პირობითად ორ ნაწილად იყოფა: I—საკუთრივ „ცხოვრება“ გიორგი ათონელის კალამს ეკუთვნის, II — „მოსახსენებელი“ ანუ მემორანდუმი ანონიმი ავტორისა, რომელიც ივირონის ბერებს შეუდგენიათ სვიმეონის მამობის დროს (1041—1042 წლებში) და შემდეგში მექანიკურად დაურთავთ გიორგის თხზულებისათვის. საინტერესოა, რომ გიორგი დიდის დახასიათების „ნეგატიური“ ნაწილი სწორედ ამ „მოსახსენებელში“ გვხვდება.

ჩანს, ძმობამ არ აპატია გიორგი მაშენებელს მონასტერში ბერძნული ელემენტის მომრავლება (უფრო სწორად ის, რომ მის დროს გაძლიერდა ეს ელემენტი), ეს ფაქტი მის პირად დანაშაულად ჩათვალა. აქედან მომდინარეობს ის დაუფასებლობა და არდანახვა გიორგის ღვაწლისა, რომელიც ცხადი ზღბება თუნდაც იმით, რომ წყაროები საოცარ სიძუნწეს იჩენენ III წინამძღოლის მიმართ. ამითვე უნდა აეხსნათ ისიც, რომ სამართლიანობითა და ობიექტურობით ცნობილი ისეთი დიდი ავტორი, როგორიც გიორგი ათონელია, თითქმის დუმილით უვლის გვერდს გიორგის დამსახურებას. მართალია, გიორგის მიზანს არ შეადგენდა გიორგი დიდის ცხოვრების აღწერა, მაგრამ საეჭვოა, მას მოკლედ მაინც არ ეხსენებინა მოღვაწეობა იმ კაცისა, რომელმაც უშუალოდ გააგრძელა ეფთვიმეს დაწყებული საქმე. იგი ხომ არ ივიწყებს არც არსენ ნინოწმიდელს, არც იოანე გრძელისძეს, არც სხვა ნეტარ მამებს, დაწვრილებით აგვიწერს ყველა საყურადღებო ფაქტს, რომელიც იმ დროს ზღბებოდა მონასტერში.

ჩანს, გიორგი I-ის შესახებ მას ან არ ჰქონდა სწორი ინფორმაცია, ან, იმ დროს, როცა ამ თხზულებას წერდა, ქართველ ძმობაში არ იყო გარემო, რომელიც გიორგისადმი სხვანაირი განწყობით წარმოდგენილ „ცხოვრებას“ მიიღებდა.

მაგრამ საქმე ისაა, რომ, როგორც გიორგი თვითონვე ამბობს, „ჩუენ თავით თვისით არარაჲ აღგვწერია, არამედ რაჲ-იგი ვისწავეთ კაცთა სარწმუნოთაგან და სულიერთა მამათა, რომელთა-იგი ეხალენეს და ემსახურა მათდა“⁸¹. როგორც ჩანს, ეს „სწავლა“ ყოველთვის არ იყო „სავსე მადლითა ზეგარდამოათა“.

განა მალავს გიორგი ათონელი, რომ იოანესა და თორნიკეს სურდათ, „რაჲთა ქართველნი ოდენ იყვნენ მონასტრისა ამის მკვდრნი ყოველნი. გარნა, ვინაჲთგან ამისი ქმნაჲ შეუძლებელ იყო, იძულნეს ბერძენთაცა შემოყვანებაჲ“⁸². უფრო მეტიც, თხზულების სხვა ად-

⁸¹ ცხოვრება იოვანესი და ეფთვიმესი..., გვ. 40, 11—13.

გილას გიორგი ათონელი წერს: „ვინააფთჳან სიშორცჳ ქუეყანისა ჩუენისაა დიდ იყო, და სივრცე ადგილისა ამის დიდებულისაა ფრიად იყო, შემწედ და მსახურად შეიწყნარა (ეფთვიმემ—მ. მ.) ზიარებნი უმანკობით და სიწრფობით და ესრეთ განმრავლდა ნათესავი ბერძენთაჲ ლავრასა ამას“⁸³.

ამაზე დიდი ბრალდება არცა აქვს გიორგი დიდს. ის, რაც აპატიეს ეფთვიმეს, არ ეპატია გიორგი მაშენებელს.

მამასაღამე, ის ფაქტი, რომ გიორგი I-ის დროს ბერძენთა რიცხვი გამრავლდა ივირონში და, ალბათ, ამასთან ერთად გაძლიერდა მათი გავლენაც, იმას კი არ ადასტურებს, რომ წინამძღოლი ელინოფილი იყო და მისი საკუთარი სურვილით ხდებოდა ბერძენთა მოზიდვა ქართულ ლავრაში, არამედ საშუალებას გვაძლევს დავინახოთ, თუ რაოდენ ძლიერი და გარდუვალი იყო და რა ადრე დაწყებულა ქართველთა მონასტერში ბერძენების დამკვიდრებისა და ფეხის მოკიდების პროცესი, რომ არ არსებობდა ძალა, რომელიც ამ პროცესს წინ აღუდგებოდა.

ივირონის მთელი შემდგომი ისტორია, აღსავსე ბრძოლითა და წინააღმდეგობით ქართველთა და ბერძენთა შორის, ამის ნათელი დადასტურებაა.

ამ მოვლენათა ფესვებსა და მიზეზებს არაფერი ააშკარავებს ისე დამაჯერებლად, როგორც „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრება“ და ვერავინ ახსნის უფრო სწორად, ვიდრე თვით გიორგი ათონელი, რომელსაც ამისთვის სულ რამდენიმე სტრიქონი სჭირდება:

„ვითარცა უწყით ყოველთა, ადრე შევირყევით და მიმოსულასა მოსწრაფედ შეუდგებით და ამით მიზეზითა ფრიად ვავნებთ თვსთაცა სულთა და ადგილსაცა. ხოლო იგი (გიორგი მაშენებელი—მ. მ.) ვითარცა იყო ფრთხილი და მძიმე კაცი, მეტნი რამე შეპოვნებანი და ლიქნანი ვერ შეეძლნეს და კუალად, ვინააფთჳან იხილა, რომელ ფრიადი ერი საჯმარ იყო სივრცისათჳს მონასტრისა და სიმრავლისათჳს სამსახურებელთაჲსა, და ჩუენ არა დავდგებოდეთ, ბერძენთა მიექცა და იგინი განამრავლნა“⁸⁴.

* * *

შეიძლება თუ არა გიორგი მაშენებელი იყოს „დიდი ეკლესიის“ ქტიტორი? ვფიქრობთ, ეს არა თუ შესაძლებელია, არამედ შეესაბამება კიდევ ჭეშმარიტებას.

⁸³ ცხორებაჲ იოანესი და ეფთვიმესი..., გვ. 94, 30—32; 95, 1—2.

⁸⁴ იქვე, გვ. 92, 24—28; 93, 1—3.

ქართველთა სავანე ათონზე საკმაოდ დიდი სამონასტრო კომპლექსია. იგი შედგება 30-ზე მეტი სხვადასხვა ნაგებობისგან, რომლებიც სხვადასხვა დროს, სხვადასხვა პირებისა და შეწირულობების წყალობით აშენებულა.

უძველეს ფენაში, ანუ იმ ნაგებობათა შორის, რომლებიც მოხსენიებულია მთაწმიდელთა „ცხოვრებებში“, პირველ რიგში, უნდა დავასახელოთ:

1. იოანე მახარებლის ეკლესია — პირველი ეკლესია, რომელიც იოანემ და თორნიკემ ააგეს ღას შემდეგ, რაც გამოეყვნენ ათანასე დიდის ლავრას და „უდაბნოსა შუენიერსა“ დამკვიდრდნენ. ალბათ, ამავე ადგილას დახვდათ მათ კლიმენტოსის ეკლესია, რომელიც, ბერძნული წყაროებით, ჯერ კიდევ კონსტანტინე დიდს ეკუთვნოდა. იოანე მახარებლის ეკლესიასთან ერთად „აღაშენეს სენაკები და მუნ იყოფებოდეს მრავალ ჟამ ვითარცა ანგელოზნი ღმრთისანი“⁸⁵.

2. წმინდა მთავარანგელოზთა ეკლესია, — სადაც თავდაპირველად იოანე ყოფილა დასაფლავებული და რომელიც მისთვის აუშენებია ეფთვიმეს⁸⁶.

3. იოანე ნათლისმცემლის ეკლესია, სადაც დაუმარხავთ ეფთვიმე.

„პატოსანნი იგი ნაწილნი მისნი აღმოიყვანნეს მონასტერსა და დაისხნეს სამარხოსა ლუსკუმასა, ტაძარსა შინა წმიდისა იოვანე ნათლისმცემლისასა“⁸⁷.

4. „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ დასახელებულია ეკლესია „ბჭეთაზედა“, ალბათ, ის ეკლესია, სადაც დასვენებული იყო ღვთისმშობლის ცნობილი ხატი — პორტაიტის ხატი.

5. ღვთისმშობლის მიძინების სახელობის ეკლესია, კათოლიკონი ანუ მთავარი ეკლესია, ძირითადი ნაგებობა ივერთა მონასტრისა, „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ მხოლოდ ორჯერ არის დასახელებული შემდეგ კონტექსტებში:

1) „ღმრთის მომადლებითა პოვეს ადგილი შუენიერი შუა მთაწმიდისა და აღაშენეს (თორნიკემ, იოვანემ, ეფთვიმემ — მ. მ.) მონასტერი და ეკლესიანი წმიდისა ღმრთისმშობელისა სახელსა ზედა და წმიდისა იოვანე ნათლისმცემლისათა ფრიადითა ოფლითა და ლუაწლითა. და ადგილნი მრავალნი, მონასტერნი და დასაყუდე-

⁸⁵ ცხოვრება იოვანესი და ეფთვიმესი..., გვ. 45, 10—13.
⁸⁶ იქვე, გვ. 59, 25—27.
⁸⁷ იქვე, გვ. 91, 30; 92, 1.

ბულონი გარემოებს დიდისა მონასტრისა ვიდრე იმერალ
ზღუადმდე თვისთა საფასითა იყიდნეს, რომელნი-იგი შუენიერ არიან
და საწადელ და მომზავებელ სულიერთა მონაზონთა საყოფად და მშენებლად
2) „მე, მამამან გიორგი, მამობასა ჩემსა მოვცვალენ წმიდისა
წმიდისა ეფთუმესნი ნათლის-მცემლისა ეკლესიით დიდსა ეკლესიასა
ღმრთის-მშობელისასა“⁸⁹.

I მაგალითში მოყვანილი ღვთისმშობლის სახელზე აგებული ეკ-
ლესია, ჩვენი აზრით, გულისხმობს ზემოდასახელებულ ეკლესიას
„ბჭეთა ზედა“. ყოველ შემთხვევაში, თუ ეს ასე არ არის და იგი
მართლაც კათოლიკონია, იბადება კითხვა, რატომ უფრო დაწვრილე-
ბით არ გადმოგვცემს ავტორი ამ განსაკუთრებული, რჩეული ნაგებო-
ბის აშენების ისტორიას და რატომ მოიხსენიებს მას ნათლისმცემლის
ეკლესიისა და ბერთა დასაყუდებელი სენაკების გვერდით. „ჩუენი
შუენიერებაჲ ესე ეკლესიაჲ არსო“—წერს გიორგი მცირე⁹⁰.

II მაგალითიდან კი ის დასკვნა უნდა გამოვიტანოთ, რომ დიდი
ეკლესიის არსებობა გიორგი ათონელის დროს უცილობელი ფაქტია.
ამასვე არაერთგზის ადასტურებს თვით მისი „ცხოვრებაც“. შეუდგა
თუ არა სამონასტრო საქმიანობას (წინამძღვრად მისი არჩევის შემ-
დეგ), პირველი, რაც გიორგი ათონელმა გააკეთა, იყო ის, რომ
„ღმრთივ-შუენიერად მოცვალნა ნაწილნი წმიდისა ღმერთშემოსილი-
სა მამისა ჩუენისა ეფთუმესი ნათლის-მცემელისა ეკლესიით დიდე-
ბულსა ამას ეკლესიასა შინა ყოვლად წმიდისა ღმრთის-მშობელისასა“⁹¹.

შემდეგ გიორგის აქვე გადმოუსვენებია იოანეს ნეშტი (მასთან
ერთად არსენ ნინოწმიდელისა და იოანე გრძელისძისა)⁹².

შეუძლებელია გიორგი მივიჩნიოთ დიდი ეკლესიის ქტიტორად.
გიორგი მცირეს, მის უზუსტეს ბიოგრაფს, ერთი სიტყვაც არა აქვს
ნათქვამი ამის შესახებ.

ბევრ საბუთს რომ არ მოვუხმოთ, მარტო ისიც საკმარისია, რომ
გიორგი მცირეს იმის თქმაც კი არ ავიწყდება, რომ გიორგი ათონელს
დაუწყია „შენებაჲ სამარტკლოასაჲ და შემკობაჲ მისი ყოვლითა სამ-
კაულითა“.

გიორგის მხოლოდ გუმბათი შეუკეთებია ეკლესიისა, ვინაიდან
მონასტერს სახურავი გასცვეთოდა, „რამეთუ ზედა ტყვვი არა იყო და

⁸⁸ ცხორებაჲ იოვანესი და ეფთუმესი... გვ. 49₃—10.

⁸⁹ იქვე, გვ. 99 26—27, 100 1—2

⁹⁰ გიორგი მცირე, ცხორებაჲ გიორგი მთაწმიდელისაჲ, ძველი ქართული
აკიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. II, თბ., 1967, გვ. 134, 11.

⁹¹ ცხორებაჲ გიორგი მთაწმიდელისაჲ, გვ. 131, 2, 7—8.

⁹² იქვე, გვ. 133, 2—7.

წყალი შთადიოდა, ვითარცა წამებენ ხატნი, რომელნი აჯოჯილ არიან“⁹³. ტყვია გიორგის კონსტანტინე მონომახისათვის უთხოვია.

გამოდის, რომ ღვთისმშობლის მიძინების სახელობის ეკლესია აშენებული ყოფილა დროის მონაკვეთში ეფთვიმეს შემდგომად გიორგი ათონელამდე.

სწორედ ამიტომ მივიჩნევთ დიდი ეკლესიის ქტიტორად გიორგი I-ს.

კიდევ ერთხელ გავიმეორებთ ამის დამამტიციებელ საბუთებს:

1. გიორგი მაშენებელი მთელი 17 წლის განმავლობაში იყო ივირონის წინამძღოლი (1012—1029 წწ.). არ მოგვეპოვება არავითარი ცნობა ან თუნდაც მინიშნება იმაზე, რომ იგი მწიგნობრულ მუშაობას ეწეოდა. მამასადამე, მთელი მისი პრაქტიკული საქმიანობა, რის გამოც მას ქართული წყაროები „დიდსა“ და „მაშენებელს“ უწოდებენ, შემოიფარგლებოდა სამშენებლო საქმიანობით. ამასვე ემატება მისი სიახლოვე საიმპერატორო კართან და გავლენა მთელს მთაწმინდაზე (ხელრთვები ბერძნულ საბუთებზე).

2. გიორგი მაშენებელს გულისხმობს ქტიტორული წარწერა ტაძრისა: „მე დავამტიციენ სუეტნი მისნი (ფს. 74, 3) და უკუნისამდე არა შეიძრნენ. გიორგი მონაზონი, ქართველი და მაშენებელი“⁹⁴.

იგივე წარწერა, რომლის ქართული თარგმანი ზემოთ უკვე მოვიყვანეთ, არის ბერძნულ ენაზე შექმნილ ათონელთა „ცხოვრებაშიც“: „Ἐγὼ ἐστειρέσαα τοὺς σταύρους αὐτῆς, καὶ ἐς τὸν αἰῶνα ὁ σαλευσθήσονται. Γεώργιος μισαχθὲς ὁ Ἰβηρ καὶ ἀγῆταρ“⁹⁵.

ცხადია, საუბარია ერთსა და იმავე წარწერაზე.

სხვათა შორის, ეს წარწერა უნახავს XVIII საუკუნის ცნობილ მოღვაწეს ტიმოთე გაბაშვილსაც. „მიმოსღვის“ ერთ თავში, რომელსაც ეწოდება „მისლვა მონასტრად საქართველოთასა კარისა ღმრთისმშობელად“, ტიმოთე აღტაცებით ლაპარაკობს „შიგნით ეკლესიაზე“, რომელსაც მისთვის აიამონის ეკლესიაც კი დაუვიწყებია:

„რომელმანმე კელოვანმა მოქსოვა ათრანგნი ხავედნი, ვითა იმა ეკლესიისა იატაკნი ჩაწყობილ იყო ფერადითა იასპითა და ვეშმისა ქვითა. რამეთუ აღუშენებია გიორგი მთაწმიდელსა მეფის

⁹³ ცხორებაჲ გიორგი მთაწმიდელსაჲ, გვ. 134, 9—11.

⁹⁴ ქ. ე. ე. ქ. ე. ლ. ი. ძ. ე., ათონის ლიტერატურული სკოლის ისტორიიდან, ეტიუდები, II, თბ., 1945, გვ. 224 (იმოწმებს გერასიმე სმირნაკის წიგნს „Τὸ Ἄγιον ἔργον“).

⁹⁵ Βίος καὶ πολιτεία..., 39 ἡ.

ბაგრატ კურაპალატის საფასითა. გუმბათის ჩამოსწვრივ, სინით მოხვეულს ნახჩხე ეწერა: გიორგი მღვდელ-მონაზონი ქართველი⁹⁶.

ტიმოთე გაბაშვილი „გიორგი მღვდელ-მონაზონ ქართველ-ში“ შეცდომით გიორგი ათონელს გულისხმობს და, შესაბამისად, მასვე მიიჩნევს ღვთისმშობლის მიძინების სახელობის ეკლესიის ქტიტორად. ათონის ივერიის მონასტრის გეგმაზეც, რომელიც თვითონვე ჩაუხზავს, ტიმოთე კათოლიკონს უკეთებს წარწერას „ეს აუშენებია გიორგი მთაწმიდელსო“ (იხ. ფოტო № 8).

3. გიორგი მთაწმიდელმა დიდ ეკლესიაში გადმოსვენა იოანესა და ეფთვიმეს „ნაწილი“. გიორგი მცირის თხზულებაში კი ჩვენ შეგვხვდა ცნობა იმის შესახებ, რომ გიორგი მთაწმიდელი ჩაასვენეს გიორგი მამენებლის ლუსკუმაში.

4. ბერძნულ ენაზე შექმნილი ათონელთა „ცხოვრების“ III ნაწილი — „გიორგის ცხოვრება“ — ეხება გიორგი მამენებელს და მიიჩნევს მას ქართველთა მონასტრის მთავარი ტაძრის ქტიტორად.

5. კედრენის „ისტორიაში“ და „ტურინოს კომპილაციაში“ გიორგი მოხსენიებულია როგორც ივირონის ქტიტორი (იხ. ქვემოთ).

* * *

ყურადღებას იქცევს ერთი გარემოება: ჩვენ მიერ მოყვანილ მთელ მასალაში (მთაწმიდელთა „ცხოვრებანი“, „ათონის აღაპები“, ათაბაგთა სახლის XV—XVI საუკუნეთა მოსახსენებლები, ბერძნულ დოკუმენტთა მონაცემები) ვარაზეაჩედ გიორგი არსად არ მოიხსენიება. ცხადია, ხშირ შემთხვევაში სწორედ ეს იწვევს მის იდენტიფიკაციას გიორგი მთაწმიდელთან და საჭირო ხდება მოვიშველიოთ გამოირიცხვის მეთოდი ან სპეციალურად გამტკიცოთ, რომ მოცემულ შემთხვევაში საუბარი ეხება ივირონის III წინამძღვარ გიორგის. საინტერესოა, რომ თავის დროზე მ. ბროსე აღნიშნავდა, ამ პირის სახელი არსად არა ჩანს ქართულ ისტორიაში⁹⁷.

საქმე ის არის, რომ ვარაზეაჩესა და ამ გიორგის ერთად მოიხსენიებს ორი ბერძნული წყარო: გიორგი კედრენი (XII საუკუნე) და ტურინოს კომპილაცია⁹⁸.

⁹⁶ ტ ი მ ო თ ე გა ბ ა შ ვ ი ლ ი. მიმოსლვა, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო ელ. მეტრეველმა, თბ., 1956, გვ. 17, 5—10.

⁹⁷ B r o s s e t, Histoire de la Géorgie, t. I, 1849, გვ. 304.

⁹⁸ ამ წყაროებიდან მომდინარე ცნობებისათვის გიორგი ვარაზეაჩეს შესახებ ესარგებლობთ მ. ბერძნიშვილის სტატიით „ტურინოს კომპილაციის გამო“ (კრებული: კავკასიის ხალხთა ისტორიის საკითხები, თბ., 1966, გვ. 159—166).

კედრენი წერს: „Οὐ δὲ τούτοις σονεῦσθαι... Γεωργίος τε καὶ Βαρσαβ-
აღე ὁ ἐν τῷ ἔρει τῷ Ἄμυ τῆς τῶν Ἰβήρων μισγῆ σασητάμενος, ὁς τῶν
πατριῶν Θουδατῶν ἀνεφείν, διουδῶ σαρφθέντες καὶ διὰ μέσης τῆς Ἰεωφρόν-
παρὰπαρμῶντες ἐξορίᾳ παρὰπαρμῶν“.

(ხოლო შეთქმულებაში მონაწილენი: ... აგრეთვე გიორგი და ვარაზვაჩე, რომელმაც ათონის მთაზე ივერთა მონასტერი ააშენა, პატრიკი თევდატეს ძმისწულები, სასტიკად იქმნენ გვემულნი, გაატარეს საჩვენებლად ქუჩებში და გაგზავნეს ექსორიად.)

ტურინოს კომილატორის ტექსტში კი ვკითხულობთ: „Γεωργίος τε καὶ Βαρσαβაღῆ οἱ ἐν τῷ τῶν Ἄμυ τῆς περιφραγῆ τῶν Ἰβήρων μισγῆ σασητάμενος πρὸς βασιλέα πρῶτοντα καὶ φιλοφρόνας ἐξέχθησαν“.

(გიორგი და ვარაზვაჩე, რომელთაც ათონის მთაზე ააგეს ივერთა გამოჩენილი მონასტერი, მსწრაფლ ეახლნენ მეფეს და კეთილმოწყალედ იქმნენ მიღებულნი.)⁹⁹

ზემომოყვანილი ორი ნაწყვეტის დაპირისპირებით თვალში გვეცემა რამდენიმე წინააღმდეგობა, რომელიც მათ შორის არსებობს. ეს სხვაობანი საფუძველს აძლევს მ. ბერძნიშვილს დაასკვნას, რომ კედრენისა და ტურინოს კომილატორის ცნობათა სხვადასხვა წყარობიდან მომდინარეობა ნათელი და უცილობელია¹⁰⁰. ტექსტთა შედარების შედეგად მიღებულ ერთ-ერთ წინააღმდეგობად მკვლევარი მიიჩნევს იმ ფაქტს, რომ „კედრენით მარტო ვარაზვაჩე ივერთა მონასტრის მამულებლად მოხსენიებული, კომილატორით კი ორივენი“ (გიორგი და ვარაზვაჩე — მ. მ.).

კედრენის ზემოთ მოყვანილი ცნობის განხილვისას პ. პეტერსი გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ აქ საუბარია არა ორ პიროვნებაზე, არამედ ერთზე — გიორგი ვარაზვაჩეზე¹⁰¹. ამ აზრს იზიარებს ა. კაქლანიცი¹⁰².

პ. პეტერსი ვეთავაზობს Γεωργίος τε καὶ Βαρσαβაღῆ-ს შემდეგნაირ წაკითხვას: Γεωργίος τε (ἄ) καὶ Βαρσαβაღῆ და ფიქრობს, რომ გიორგი ატარებდა ვარაზვაჩეს სახელსაც და, ამრიგად, დაკავშირებული

⁹⁹ მ. ბერძნიშვილი, ტურინოს კომილატორის გამო..., გვ. 160—161.

¹⁰⁰ იქვე, გვ. 161.

¹⁰¹ P. Peeters, Un colophon géorgien de Tornik le moine, Analecta Bolandiana, 50. 1932, p. 365—6.

¹⁰² А. П. Каждан, Армяне в составе господствующего класса византийской империи в XI—XII вв., Ереван, 1975, с. 50.

იყო იოანე თორნიკ-ყოფილის ძმასთან, იოანე ვარაზვაჩესთან და თვით თორნიკესთან¹⁰³.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, „იოანესა და ეფთვიმეს“ ცნობებიდან ჩვენთვის ცნობილია, რომ ეფთვიმემ მონასტრის წინამძღვრობა გადააბარა გიორგის, რომელმაც რომანოზ არგირას წინააღმდეგ შეთქმულებაში მიიღო მონაწილეობა და გადასახლებულ იქნა მონოვატზე. მასასადამე, გიორგი, რომელიც მოხსენიებულია კედრენთან და ტურინოს კომპილაციაში, ქართული „ცხოვრების“ გიორგია, ივირონის III წინამძღვარი.

თუ გავიზიარებთ პ. პეეტერსის მოსაზრებას, გამოდის, რომ ამ გიორგის ჰქონდა მეორე სახელიც—ვარაზვაჩე. საოცარია, რატომ არ შემოგვინახეს ამ პიროვნების სახელი ქართულმა წყაროებმა. ათონელთა არც ერთ გენეალოგიურ ნუსხაში, რომლებიც შედგენილია უძველეს ხელნაწერთა ანდერძ-მინაწერების მიხედვით, გიორგი ვარაზვაჩე არ ჩანს¹⁰⁴.

იმ შემთხვევაში, თუ არ დავეთანხმებით პეეტერსის აზრს, ისღა დაგვრჩენია, დავუშვათ, რომ მთაწმიდის ქართველთა მონასტრის ჰყოლია კიდევ ერთი ქტიტორი ვიღაც ვარაზვაჩე. დაუჭერებელია, ივირონის ისტორიას „ათონის მთის გამოჩენილი მონასტრის მამულებელის“ სახელი ასე უკვალოდ დაეკარგა.

დღეისათვის თითქმის შეუძლებელია კედრენისა (რომელიც, თავის მხრივ, მომდინარეობს იოანე სკილიცასაგან) და ტურინოს კომპილატორის წყაროთა დადგენა. ბუნდოვანია ის ცნობებიც, რომლებსაც ეს ბერძნული ძეგლები გვაწვდიან გიორგისა და ვარაზვაჩეს შესახებ.

საკითხის კვლევისას ჩვენთვის, რა თქმა უნდა, სანდო და დასაყრდენია, პირველ რიგში, ქართული წყაროები: გიორგი მთაწმიდელის „ცხოვრება იოანესი და ეფთვიმესი“, გიორგი მცირის „ცხოვრება გიორგი მთაწმიდელისა“, უძველეს ქართულ ხელნაწერთა მინაწერები და ანდერძები: არც ერთი ეს წყარო არ იცნობს არც „გიორგი ვარაზვაჩეს“ და არც „ვარაზვაჩეს“.

ქართული წყაროების ჩვენებას მხარს უჭერს ივირონის მონასტრში გავრცელებული ტრადიციული ცნობები გიორგი ქტიტორის შესახებ,

¹⁰³ P. Peeters, Un colophon..., გვ. 366.

¹⁰⁴ ვ. კეკელიძე, ეტუდები, II, 1945, გვ. 222; პ. ინგოროვიცა, გიორგა მერჩულე, თბ., 1954, გვ. 767; ნ. ბერძენიშვილი, „ათონის კრებულის“ რედაქცია: საქართველოს ისტორიის საკითხები, IV, თბ., 1967, გვ. 196—216.

რომელთაც ასახვა ჰპოვეს „Βίος και πολιτεία“-ში. აქ, როგორც აღნიშნეთ, დასახელებულია გიორგი და არა გიორგი ვარაზვაჩე.

სამეცნიერო ლიტერატურაში გიორგი ვარაზვაჩეს სახელის დასახელება, ვფიქრობთ, პ. პეტერსის სტატიის „Un colophon de Tornik le moine“ გამოსვლის შემდეგ მოხდა. ეს სახელი ყოველთვის გულისხმობს წინამძღვარ გიორგი I-ს. გარდა ამისა, ამ სახელმა მოხერხებულად გამიჯნა გიორგი I და გიორგი ათონელი (III წინამძღვარი, რომელსაც გიორგი ერქვა).

ამგვარად, ათონის ქართველთა ლავრის ერთ-ერთ ქტიტორად, კერძოდ, ღვთისმშობლის მიძინების სახელობის ეკლესიის (კათოლიკონის) ამშენებლად უნდა მივიჩნიოთ მონასტრის III წინამძღვარი, გიორგი დიდი ანუ გიორგი მაშენებელი.

საკითხი გიორგი ათონელისა და გიორგი დიდის აღრევის შესახებ დამდგარა ბერძენი ავტორის წინაშეც, ამიტომ იგი ხაზგასმით აღნიშნავს: „გიორგიმ მემკვიდრეობით მიიღო ჩვენი მონასტრის წინამძღვრობა. ცდებიან ისინი, ვინც ამბობს, რომ მათ შემდეგ (იგულისხმებიან იოანე და ეფთვიმე — მ. მ.) ასი წლის შემდეგ მოვიდა გიორგი მთაწმიდაზე, რადგან ეფთვიმესთან ერთად, ან ერთი წლის შემდეგ მოვიდაო“ (§ 22).

ცხადია, ვინც „ამბობს“ გიორგი ასი წლის შემდეგ მოვიდაო მთაწმიდაზე, მის ქვეშ გულისხმობს გიორგი ათონელს, რადგან იცის, რომ ეს უკანასკნელი იოანესთან და ეფთვიმესთან ერთად კი არა, დროის დიდი ინტერვალის შემდეგ მოღვაწეობდა ივირონში.

ჩვენმა ავტორმა კი ზუსტად იცის, რომ „მისი გიორგი“ იოანესა და ეფთვიმეს თანამედროვე მოღვაწეა, მათი ნათესავი და მათი საქმეების უშუალო გამგრძელებელი.

ათონელთა ბიძაძულ ენაზე შემჩნილი „ცხოვრება“—

„ათონური პატერიკის“ ერთი წყარო

„ათონური პატერიკი“¹⁰⁵ წარმოადგენს მეტად პოპულარულსა და ცნობილ კრებულს¹⁰⁶, რომელშიც თავმოყრილია გამოჩენილი მთა-

¹⁰⁵ Афонский патерик или жизнеописание святых, на святой Афонской горе просиявших, М., 1897.

¹⁰⁶ „ათონური პატერიკი“ 1897 წელს უკვე მეშვიდედ გამოიცა, 1894 წელს „პატერიკიდან“ გამოუკრებიან და ცალკე წიგნად გამოუტყაობ რჩეული „ცხოვრებანი“:

წმიდელი მოღვაწეების „ცხოვრებანი“ და „მოქალაქეობანი“. ეს გრცელი, ორტომიანი კრებული შეუდგენია ბერ აზარიას¹⁰⁷, რომელიც, საფიქრებელია, მოღვაწეობდა ათონის ერთ-ერთ რუსულ სასახლეში, სადაც წარმოიშვა იდეა რუსულ ენაზე ასეთი ტიპის კრებულის შედგენისა.

„ათონურ პატერიკში“ შეტანილია ქართველი მთაწმიდელების „ცხოვრებანიც“ და მათი კითხვისათვის დადებულია 13 მაისი — ეფთვიმეს ხსენების დღე.

კრებულის 408—409 გვერდებზე მოთავსებულია იოანე ათონელის „მოსახსენებელი“ (Памятник преподобного отца нашего Иоанна Иверского); 410—420 გვერდებზე — ეფთვიმე ათონელის „ცხოვრება“ («Житие преподобного и богоносного отца нашего Ефимия нового — Иверского»); გვ. გვ. 421—451 — გიორგი ათონელის „ცხოვრება“ («Житие преподобного отца нашего Георгия Иверского»); გვ. 452-ზე — გაბრიელ ქართველის „მოსახსენებელი“ («Память преподобного Гавриила Иверского»); გვ. 453-ზე — XIII საუკუნეში წამებულ ქართველ ბერთა „მოსახსენებელი“ («Память св. преподобномучеников — иверских»)¹⁰⁸.

„პატერიკი“ შედგება ორიგინალური და ნათარგმნი ნაწილებისაგან. ეს უკანასკნელი, შესრულებული ძირითადად ბერძნულიდან, არ გამოირჩევა სიზუსტითა და კრიტიკულობით, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ავტორის მიერ ჩატარებულია დიდი და მნიშვნელოვანი შრომა: მასალა ამოკრებილია თითქმის ორი ათეული სხვადასხვა დასახელების ბერძნული კრებულიდან და ხელნაწერიდან.

გამოცემაში აღნიშნულია, რომ „ათონური პატერიკის“ ჩვენთვის საინტერესო ნაწილი — ქართველი მთაწმიდელების „მოსახსენებლები“ და „ცხოვრებანი“ — სწორედ თარგმნა ნაწილია კრებულისა. კერძოდ, იოანესა და გაბრიელის „მოსახსენებლები“ და გიორგი ათონელის „ცხოვრება“ თარგმნილია კრებულიდან „Ἀκολουθία τῶν ἀγιορειτῶν πατέρων“, ხოლო ეფთვიმეს „ცხოვრება“ — კრებულიდან „Νέον ἐκλήγισον“, რომელიც 1805 წელს შეუდგენია მთაწმიდელ ბერების თხოვნით ცნობილ მთაწმიდელ ასკეტსა და სასულიერო მწერალს ნიკოდიმოსს (1748—1809).

«Избранные из Афонского патерика жития святых угодчиков божиих, возсиявших на св. Афонской горе», Одесса, 1894. გვ. 32—36 მოთავსებულია გიორგის, ხოლო გვ. 56—61 ეფთვიმეს მოსახსენებლები.

¹⁰⁷ Энциклопедический словарь, под ред. И. Е. Андреевского, т. IV, СПб., 1891, с. 585.

¹⁰⁸ Афонский патерик..., с. 408—453.

კვლევის შედეგად ირკვევა, რომ ნიკოდიმოსსაც და „'Αχιουθία“ ს შემდეგნელსაც ხელთ ჰქონიათ ბერძნულ ენაზე შექმნილი ქართულ ათონელთა „ცხოვრება“ და უსარგებლიათ მისი ცნობებით.

ეს თხზულება ამჯერად ჩვენი ყურადღების საგანია, როგორც ჩვენი დასახელებული კრებულების („'Αχιουθία“ და Νέον ἐκλήγειον“), ხოლო ამ კრებულების საშუალებით—„ათონური პატერიკის“ წყარო.

მოვიყვანთ რამდენიმე მაგალითს, რომლებიც ნათელყოფს ჩვენს მოსაზრებას¹⁰⁹.

1. „[Ἰωάννης] ἔχρηται εἰς ἓνα μοναστήριον πλησίον τῆς πατρίδος αὐτοῦ, εἰς τὸ ὄπισθον ἦτον ἐξ μοναχῶν ἐνάρετοι ἀνδραποιοί... ἀναχαρητῶν ὄπισθ ἦτον εἰς τὸ ῥήθην μοναστήριον, πατῆ ὡς φιλεργὸς μελίσσα εἰς τὸ ἕρος τοῦ Κολπᾶ λεγόμενον, διὰ τὰ συνάξῃ καὶ τὸ ἐκ τῶν ἐκεῖσε ἀσχούτων μέλι τῆς ἀρετῆς“ (Βίος, 5ν—6ν).

(იოანე მივიდა ერთ მონასტერში, რომელიც მის სამშობლოსთან ახლოს მდებარეობდა და რომელშიც ექვსი ქველი ბერი სახლობდა... შემდეგ იგი გადავიდა კოლპას მთაზე მდებარე ერთ მონასტერში, რათა იქ, როგორც შრომისმოყვარე ფუტკარს, შეეგროვებინა სიქველის თაფლი იქაური ასკეტებისაგან.)

Сперва поступил он в братство монастыря, находившегося близ его родины, потом, как мудрая и трудолюбивая пчела, желая более собрать меду добродетелей с цветов сада духовной мудрости, перешел в монастырь (тоже в Иверии), бывший на горе, так называемой Колпа (Афон. пат. стр. 408).

2. „Ἐν τούτοις δὲ ὡν, ἔφθασε καὶ ἡ φήμη τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ καὶ ἕως ἐκεῖ εἰς τὰ τοῦ Ὀλύμπου ὑψηλοῦτητα ἕρη, ἡ ὁποῖα περιβᾷ πρὸς τοῦ λόγιου τῆς, ὡς καὶ τὸν πανόσιον τοῦτον Ἰωάννης, καθάπερ ἡ μαγνίτις λίθος τὸν σιδήρον („Βίος“, 7γ).

(მისი (იოანეს—მ. მ.) იქ ყოფნის დროს ოლიმპოს მაღალ მთას მიიღწია და სწრაფად გავრცელდა ხმა ათანასე ათონელის შესახებ და მან ისე მიიზიდა თავისკენ ნეტარი იოანე, როგორც მაგნიტმა — რკინა.)

Слава добродетели Афанасия Афонского достигла и высочайших гор и неприступных высот и таким образом оттуда привлекла сего подвижника, как магнит железо, к подвижнику афонскому (Афон. пат. стр. 408)

¹⁰⁹ ბერძნული ტექსტი მოგვყავს ათონური ნუსხის მიხედვით.

3. პაპას ეფთვიმე ჩამოყავს კონსტანტინოპოლში, სადაც მამა-შვილი — იოანე და ეფთვიმე მეფე ნიკიფორე ფოკას კარზე ხვდებიან ერთმანეთს. ეფთვიმე საკუთარი ნებით რჩება მამასთან. *ეფთვიმე*

„ცხოვრებაში“ ეს ეპიზოდი საკმაოდ ვრცელადაა განმარტებული ჩართულია დიალოგები, მთარგმნელს კი ტექსტი შეუშოკლებია, დაუტოვებია მხოლოდ ამბავი. სხვაობა „ცხოვრებასა“ და „პატერიკს“ შორის მხოლოდ ამაში გამოიხატება (იხ. „Βίος και πολιτεία“, 14r—19v; Афонский патерик, გვ. 411).

4. კონსტანტინოპოლიდან ეფთვიმე გაეშურა ათონზე, სადაც დაემკვიდრა ათანასე დიდის ლავრაში და იქვე...

„...ἐμεταγυώτησεν ἅπαναν τὴν θείαν γραφὴν, ἐκ τῆς ἑλληνικῆς φράσεως, εἰς τὴν διαλέκτον τῶν ἱβήρων. ἀκόμη καὶ ἄλλα πολλὰ, καὶ διάφορα ψαλα-ფელῆ βίβλια, συνθετωνται καὶ αὐτὸς ἐμίχᾳ του, διοματιχὰ καὶ νοσηπειχὰ πᾶμπολλα, εἰς τὴν αὐτὴν πᾶτριὸν του διαλέκτον“ („Βίος“, 22v).

(...მთარგმნა მთელი წმინდა წერილი ბერძნულიდან ქართულად, გარდა ამისა, ბევრი სულისმარგებელი წიგნი. თვითონაც წერდა დოგმატიკური და დამრიგებლური ხასიათის თხზულებებს თავის მშობლიურ ენაზე.)

... принял на себя труд—перевесть все Священное Писание на грузинский язык. Кроме того, составил он много полных высокой мудрости книг и собственного своего произведения (Афон. пат. стр. 413—414.).

5. ყველა სასწაული, რომელიც „ცხოვრებით“ ეფთვიმემ „მოახდინა“, გვხვდება „ათონურ პატერიკში“ და, რაც ძალზე საინტერესოა, გიორგი მთაწმიდლის „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“, რომელიც, უდავოდ, გამოუყენებია „Βίος και πολιτεία“-ს ავტორს თხზულების ამ ნაწილისათვის.

ა) ეპისკოპოსის თხოვნით ებრაელის დამარცხება სალონიკში:

„Βίος και πολιτεία“, 26r—29v; Афонский патерик, გვ. 414—415; „ცხოვრება“, გვ. 31—32¹¹⁰.

ბ) გვალვის დროს „წვიმის მოყვანა“ ეფთვიმეს მიერ, რამაც მთელი მთაწმინდა დალუპვას გადაარჩინა;

„Βίος και πολιτεία“, 29v—30r АП; 416; „ცხოვრება“, გვ. 32.

გ) ათონის მთაზე ფერისცვალების დღესასწაულის დროს ეფთვიმეს მიერ მოხდენილი სასწაული;

¹¹⁰ ვიზონიკელები „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრების“ ივ. ჯავახიშვილისეულ გამოცემას: გიორგი მთაწმიდელი, ცხოვრებაჲ იოანესი და ეფთვიმესი, თბ., 1946.

„Βίος“, 30v—31r; АП, 416—417; „ცხოვრება“, გვ. 33.

დ) მეფე ბასილის თხოვნა ეფთვიმესადმი, რათა მას თავის თავზე აეღო კუნძულ კვიპროსის არქიეპისკოპოსობა და ეფთვიმესადმი ამ თხოვნაზე;

„Βίος“, 31v; АП 417; „ცხოვრება“, გვ. 33.

ე) ეფთვიმეს მკვლელობის ორი ცდა; ერთხელ — ვილაც უპათური ბერის, მეორედ — მონასტრის მებაღის მიერ;

„Βίος“, 32r—34r; АП, 417—418; „ცხოვრება“, გვ. 46.

ვ) ეფთვიმეს გამგზავრება კონსტანტინოპოლში მთაწმიდელ ბერებს შორის ატეხილი შუღლის მოსაგვარებლად, მისი ტრაგიკული სიკვდილი და გადმოსვენება მთაწმინდაზე;

„Βίος“, 35r—36r; АП, 419; „ცხოვრება“, გვ. 48—49.

სრულად მოვიყვანთ მხოლოდ ერთ მაგალითს:

Ἐπαρκίνησε τὸν βασιλεῖα τῶν ῥωμαίων Βασίλειον τὸν τοῦ Ῥωμανοῦ ἀκούσαντα τοῦτο, ἃ ἔγραψεν πρὸς αὐτὸν παρακληστικὰ καὶ παράκλιητικὰ γράμματα. διὰ ἃ ἀναλίσκει τὴν προστασίαν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου. ἐπειδὴ καὶ εἶχε μετασταθῆ τότε πρὸς κύριον ὁ ταύτης ἀρχιεπίσκοπος. τὸ ἴσιον αὐτὸ ὁμῶς καὶ τὸ ἀκούσας τὸ ἔστρεψεν, ὀνομαζόμενος τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνάξιον διὰ τοιαύτης ἰπηρεσίαν, λέγωντας καὶ τοῦτο. ἐγὼ ἂν ποιμαίνωμαι εἶμαι ἄξιος, καὶ ἔχι: ἂν ποιμαίνω“ („Βίος, 31v).

(ბერძენთა მეფე ბასილიმ, რომანოზის ძემ, როცა შეიტყო ეფთვიმეს შესახებ, მისწერა მას თხოვნის წიგნი, რათა მას თავის თავზე აეღო კვიპროსის არქიეპისკოპოსობა, რადგან იმ დროს არქიეპისკოპოსი გარდაიცვალა. ეფთვიმემ ამის გაგონებაც კი არ მოისურვა, რადგან ამგვარი სამსახურისათვის თავს უღირსად თვლიდა და თქვა ეს: „მე თვითონ ვსაჭიროებ ზედამხედველობას და სხვა როგორ ვმწყემსო?“.)

В то время отошел ко Господу архиепископ кипрский. Греческий император Василий отправил от себя посольство, с собственноручным письмом к преподобному Евфимию, убедительно прося его принять пастырский жезл управления кипрского Церковью. Но преподобный и слышать не хотел о таком иерархическом достоинстве, отзываясь тем, что при своем недостоинстве, он не только не может управлять другими, но сам требует стороннего водительство на крестных стезях иноческой жизни (Афон, пат., 417).

„საყდართა შორის საკათალიკოზოთა საინო არს და წარჩინებულ საყდარი წმიდისა ეპიფანე კვიპრელისაჲ. და ჟამთა ბასილი მეფისათა ოდესმე აღესრულა მთავარეპისკოპოსი, რომელი იყო მუნ.

და ფრიად აიძულა მეფემან ნეტარსა ეფთვმეს, რაათა მიითუალოს განგება მისი. ხოლო მან ყოვლადვე არა თავს-იღვა, რამეთუ ყოვლითა მოსწრაფებითა ევლტოდა დიდებასა კაცთასა და შფოთსა სოფლისასა და სიმდაბლესა შეიტკბობდა“. („ცხოვრება იოანე ნათლისმცემლისა და ეფთვმესი“, გვ. 33).

6. „Ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶναι μὲ λαμπρὰ κτήρια καμὼς καὶ τὸ καμολιχὸν, καμὼς μαρτυρεῖ δ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἱεροῦ τοῦτου ναοῦ καίμενος κῆκλος κλῆθιεν τοῦ πολυελέου, ἔπειν γράφει ἔσζῃ. „ἐγὼ ἐστέρεωσα τοὺς στύλους αὐτῆς, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὗ σαλευσθήσονται, Γεώργιος μοναχὸς δ' ἔβηρ καὶ κστήτωρ“ („Βίος“, 39r).

(მან (გიორგიმ)¹¹¹ რომ ააშენა ასეთი ბრწყინვალე შენობა, როგორც მთავარი ეკლესიაა, ჩანს რგოლიდან, რომელიც მოთავსებულია წმინდა ეკლესიის ცენტრში, ჭალის ქვეშ და რომელზეც წერია: „მე გავამყარე ეს სვეტები და უკუნისამდე არ შეიძრან. გიორგი ბერი, ქართველი და მაშენებელი“.)

Что соборный храм создан Георгием, видно из надписи, которая сделана им на медном круге, лежащем на полу, в середине этого священного храма, под хоросом, где святой пишет так: „Я утвердил столпы сии, и в век не подвигнутся. Георгий, монах Ивер и ктитор“ (Афон. пат., 412).

ამგვარად, ბერძნულ ენაზე შექმნილი მთაწმიდელთა „ცხოვრება“ საფუძვლად დასდებია „Νέστον ἐκλήγειον“-სა და „Ἀχιλοσθία τῶν ἀγιορειτῶν πατέρων“-ს, ამ კრებულების საშუალებით კი გამხდარა წყარო „ათონური პატერიკისა“.

¹¹¹ ამ გიორგიშაზარია, ნაცვლად გიორგი მაშენებლისა, შეცდომით გულისხმობს გიორგი ათონელს. „Βίος καὶ πολιτεία“-ს ის ნაწილი, რომელიც გიორგის ეხება, მას გიორგი მთაწმიდელის ბიოგრაფიად მიუჩნევია და შესავლად წაუმძღვარებია მისი ცხოვრებისათვის (იხ. აფონსკი პატერიკი, ს. 416).

ცხადია, შეცდომა გამოწვეულია იმით, რომ მთარგმნელს მოუხდენია ორი გიორგის იდენტიფიკაცია. არც ისაა გამორიცხული, რომ მას არადგერი სმენოდა გიორგი მაშენებლის შესახებ და მისი „ცხოვრება“ მექანიკურად გაეიგივებინა გიორგი ათონელის ბიოგრაფიასთან.

*
* * *

ყოველივე ზემოთქმულიდან შეგვიძლია გამოვიტანოთ შემდეგი დასკვნები:

1. „Βίος καὶ πολιτεία—“ მთაწმიდელთა ბერძნული „ცხოვრება“— შეიქმნა XVIII საუკუნის I ნახევარში ათონის მთაზე, ქართველთა მო-
70

ნასტერში ამ მონასტრის პრაქტიკული მიზნებისათვის. თხზულების ავტორია ივირონის ერთ-ერთი ბერძენი ბერი, რომლის სახელი უცნობია.

2. ძეგლის ჩვენამდე მოღწეული ორი ნუსხიდან (Cod. Vat. Gr. 4573/453) და Cod. Vatic. Gr. 2613) არც ერთი არ არის სრულად გრძელი.

3. ათონურ და ვატიკანურ ნუსხებს აქვთ ერთი საერთო წყარო.

4. Cod. Vatic. Gr. 2613-ის გადამწერი არ არის ტექსტის უბრალო გადამნუსხველი, იგი ატარებს ერთგვარ რედაქციულ მუშაობას.

5. 1857 წელს ათენში გამოხუთული ათონის ქართველთა მონასტრის პროსკინეტარიონში შესულ „Βίος και πολιτεία“-ს ტექსტს საფუძვლად უდევს ათონური ნუსხა.

6. ათონელთა ბერძნული „ცხოვრების“ წყაროებია ივირონში დაცული წერილობითი ბერძნული დოკუმენტები და ზეპირი გადმოცემები, რომელთაც გიორგი ათონელის „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებისა“ და ეფთვიმეს „ცხოვრების“ გავრცელებული სვინაქსარული რედაქციის გავლენის კვალი ატყვია.

7. „Βίος και πολιτεία“ შეიცავს ცნობებს, რომლებიც საინტერესოა (და ზოგჯერ დღემდე უცნობიც) ათონელთა ბიოგრაფიისათვის (იოანეს როლი ქართველი მეფის კარზე, იოანეს მარშრუტი სამშობლოდან ათონის მთამდე, იოანეს მიერ ეფთვიმეს მიბარება კონსტანტინოპოლის ბერძნულ მეცნიერებათა სკოლაში, ცნობები ეფთვიმეს სამწერლობო მოღვაწეობაზე და სხვ.).

8. ათონის ქართველთა ლავრის ღვთისმშობლის მიძინების ეკლესიის (კათოლიკონის) ქტიტორია მონასტრის III წინამძღვარი გიორგი, რომელსაც ქართული წყაროები გიორგი დიდს ან გიორგი მამუნებელს უწოდებენ.

9. „Βίος και πολιτεία“ საფუძვლად დასდებია ბერძნულ პატრისტიკულ კრებულებს „Νέον ἐκλήσιον“-ს და „'Αξιουσία τῶν ἀγιορειτῶν πατέρων“-ს, ხოლო მათი საშუალებით — „ათონურ პატერიკს“, XIX საუკუნის II ნახევრის ცნობილ რუსულ კრებულს.

ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი
„ცხოვრების“ ტექსტი და მისი ქართულში
თარგმანი

1

ტექსტისათვის

ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“ ძირითად ტექსტად შევარჩიეთ ათონურ ხელნაწერში¹ დაცული ნუსხა — A.

იმის გამო, რომ დანარჩენი ორი ხელნაწერი — ვატიკანური (V) და პროსკინეტარიონის ტექსტი (C) — მხოლოდ პარიანტულად სხვაობენ ათონურისაგან, გადამწყვეტი მნიშვნელობა არ ჰქონდა, რომელ მათგანს შევარჩევდით ძირითადი ტექსტისათვის; ათონურ ნუსხას უპირატესობა მივანიჭეთ არა რაიმე პრინციპული ტექსტოლოგიური მოსაზრებით, არამედ შემდეგი ნიშნების გამო:

1. არ გაგვაჩნია არავითარი ქრონოლოგიური ან ტექსტოლოგიური ხასიათის არგუმენტი იმის დასასაბუთებლად, რომ პრიორიტეტი დაგვეთმო ვატიკანური ხელნაწერისათვის² (ალარაფერს ვამბობთ C-ზე, რომელიც 1875 წელსაა გამოცემული).

2. „ცხოვრების“ ათონურ ვარიანტს ერთვის ანდერძი მნიშვნელოვანი ცნობებით გადამწერის, გადაწერის თარიღისა და ადგილის შესახებ. ამრიგად, განსხვავებით VC-სგან, A-ს შესახებ გაგვაჩნია მეტნაკლები ინფორმაცია.

3. ათონური ხელნაწერი დღესაც ინახება ათონის ქართველთა მონასტრის ბიბლიოთეკაში.

1 ხელნაწერს „ათონურს“ ვუწოდებთ იმის გამო, რომ იგი დღესაც ათონის მთაზე ინახება.

2 სამივე ტექსტის ურთიერთობის შესახებ დაწვრილებით იხ. ქვეთავი „ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“ ტექსტთა მიმართებისათვის“.

4. ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრება“ ჩვენთვის ცნობილი გახდა თავდაპირველად სწორედ ამ A ხელნაწერით. თხზულებებზე მუშაობაც ამ ვარიანტით დავიწყეთ.

გარდა V და C ვარიანტებისა, სქოლიოში აღნიშნულია მინაწერები და ჩასწორებანი სამივე ტექსტის მიხედვით და, ამგვარად, ყურადღების გარეშე არ არის დარჩენილი არც ერთი ტექსტოლოგიური ნიუანსი.

ტექსტის მცირე მოცულობის გამო, გრამატიკული და ორთოგრაფიული უზუსტობანი (განსხვავებული ორთოგრაფიული დაწერილობანი მხოლოდ რამდენიმე სიტყვაში შეგვხვდა), რომლებიც ტექსტში გვხვდება, გამოკვეთილ სახეს არ ატარებს და რადგან ძნელი იყო მათი კანონზომიერად მიჩნევა და განზოგადება, უცვლელად დავტოვეთ.

ჩავასწორეთ მხოლოდ ის შეცდომები, რომელთა მცდარობა ეჭვს არ იწვევს და აშკარა lapsus calamos-ს წარმოადგენს (ἐλκυστήν|ἐλκίτην, μῆ|μῆν..... და ა. შ. რამდენიმე ადგილას სწორად არ ესვა ასპირაციისა და მახვილის ნიშნები).

კითხვის გამარტივების მიზნით ტექსტი დავყავით პარაგრაფებად და აბზაცებად, დავსვით მთავრული ასოები და გავხსენით ქარაგმები.

Βίος καὶ πολιτεία
τῶν ὁπίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν
Ἰωάννου, Εὐθυμίου καὶ Γεωργίου,
τῶν κτιτόρων τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερας μεγίστης
λαύρας τῶν Ἰβήρων

Ὁ παρὼν διηγηματικὸς βίος τῶν ὁπίων ἡμῶν πατέ-
ρων Ἰωάννου, Εὐθυμίου καὶ Γεωργίου, ἐκαλληγραφίσθη παρὰ
ἀνέρος Σαμίου Κοσμᾶ μοναχοῦ, ἐξ οὗ καὶ ἀφιερῶθη εἰς
τὸ μέγα καθολικὸν τῆς ἱεράς ταύτης εὐαγούς λαύρας τῶν
5 Ἰβήρων, εἰς ἀφεβιν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ καὶ εἰς μνημόβουνον
αἰώνιον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. $\overline{\alpha\psi\nu\eta}$, ψευρουαρίου, $\overline{\iota\theta}$.

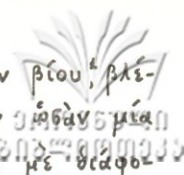
[1 τ] Βίος καὶ πολιτεία τῶν ὀδίων

καὶ Θεοφώρων πατέρων ἡμῶν Ἰωάννου, Εὐθυμίου
καὶ Γεωργίου, τῶν¹ κτιτόρων² τῆς κατ' ἡμᾶς
10 ἱεραῆς μεγίστης λαύρας τῶν Ἰβήρων.
Εὐλόγησον πάτερ³.

Οὐδένα ἄλλο πρᾶγμα, ὡς ἡ ἀλήθεια βεβαιοῖ, εὐφραίνει
καὶ καλλιαρύνει τὴν ἀγαθὴν ψυχὴν καὶ φιλάρετον, ὡς
ἡ διήγησις τῆς τῶν ἐναρέτων ζωῆς ἀναμινωσκομένη, καὶ
15 τοσοῦτω πλέον εὐφραίνει τὸν ἀκρατῆν καὶ τὸν παρακινεῖ
νὰ ἀναλάβῃ τὸν ὅμοιον ζῆλον, καὶ νὰ φανῇ μιμητὴς, καὶ
ὀπαδὸς προθυμώτατος τῆς τοιαύτης ἐναρέτου ζωῆς, ὅσον ὅταν
βλέπῃ τὸν διηγούμενον καὶ σπουδάζει⁴ νὰ μένῃ πάντοτε
εἰς τὸν ὅμοιον σκοπὸν· καὶ οὔτε νὰ προβῆτε ἀπὸ
20 λόγου του καμίαν⁵ ὑπερβολὴν δύσπιστον, καὶ ἀσυνήθη, οὔτε
νὰ ἀφαιρῇ πάλιν τὰ ὅσα εἶναι δίκαιον νὰ διηγῆται
διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ θέλωντας νὰ ἀποδώσω τὸ οὐκὸν χρέος,
καὶ⁶ χρεωδουμένην εὐλάβειαν εἰς τοὺς κοινούς πατέρας
καὶ κτίτορας⁷ τῆς κατ' ἡμᾶς μονῆς, μὲ τὴν παροῦ-

¹ - C ; ² κτητόρων C ; ³ δέεποτα B ; ⁴ σπουδάζει B ;

⁵ κάμμιαν C ; ⁶ + τὴν C ; ⁷ κτήτορας C ;

εαν διήγησιν τοῦ ἐναρέτου καὶ ἰσαγγέλου τούτων βίου, ¹ βλέ-
 πωντας πῶς μὲ τὸ νὰ εἶναι ² ὁ βίος τούτων ³ ἰσὺς μὲν
 καλλίρροος πηγὴ κεκλεισμένη, καὶ ἕνας κῆπος ⁴ με ⁵ θεοφω-
 ρα φυτὰ τῶν κατορθωμάτων τους ἐβραχυσμένους μὲ δύο κλει-
 5 δία, τὸ μὲν ἐν τῆς τῶν [2τ] Ἰβήρων διαλέκτου, ὅπου δι'
 αὐτῆς εἶναι γεγραμμένα τὰ κατ' αὐτοὺς ἅπαντα· τὸ δὲ ἔτε-
 ρον, ὅπου τὰ ὄσα εὐρίσκονται ἐποράδην καλιτοροῦντα ³ τὴν
 μερικὴν περὶ αὐτοὺς διήγησιν, εἶναι εἰς ἑλληνικὴν φράσιν,
 ἔβουλήθηκα νὰ ἀναλάβω κόπον ὑπὲρ τὴν ἐμὴν δύναμιν ⁴,
 10 καὶ νὰ πεζεύσω ⁵ εἰς κοινὴν φράσιν, τὰ ὄσα εἰς φράσιν ἑλλη-
 νικὴν εὖρον ⁶ διαλαμβάνοντα περὶ τοῦ βίου αὐτῶν· οὔτε προ-
 βλέτωντας ⁷ τι, οὔτε πάλιν ἀφαιρῶντας ⁸, διὰ νὰ μὴν εἶναι ⁹
 ὁ λόγος, οὔτε ἀγδῆς διὰ τὴν προβλήκην, καὶ δύσπιστος, οὔτε
 πάλιν ἀτελής διὰ τὴν ἀφαίρεσιν, καὶ ἔρημος ὑψηλείας·
 15 ὅθεν παρακαλῶ καλῶς ἐπὶ ἐπρόσθερα τὸ χρέος, καὶ τὴν
 εὐλάβειαν εἰς τοὺς κοινούς μας πατέρας, τὸν ὅμοιον τρο-
 πον ἔχετε χρέος καὶ ἡ [2ν] ὀβιότης σας ἐν Χριστῶ
 μοι πατέρες καὶ ἀδελφοὶ νὰ προβέρετε ὅλην σας τὴν προ-
 σοχήν εἰς τὴν παροῦσαν διήγησιν, ὡδὴν ὅπου εἶναι δυνα-
 20 τὴ νὰ παρακινήσῃ τοὺς ἀκροατὰς, εἰς τὸν ὅμοιον ζῆλον,
 καὶ μίμησιν τῆς ἐναρέτου ζωῆς, καὶ πολιτείας τῶν κοι-
 νῶν ἡμῶν ὀβίων πατέρων, καὶ νὰ εὐφράνῃ κατελαρύ-
 νουσα τὰς ψυχὰς μας.¹⁰

§ 1

25 Ἄν καλὰ, καὶ κατὰ τὴν βημερινὴν ἡμέραν ἑορτά-

¹ τούτων βίου] βίου αὐτῶν Β; ² ἦναι C; ³ καλιτοροῦντα C;
⁴ ἐμὴν δύναμιν] δύναμιν μου Β; ⁵ ἐκλέσω C; ⁶ φράσιν... εὖρον]
 ἑλληνικὴν διάλεκτον εὐρήκα Β; ⁷ προβλέτων C; ⁸ ἀφαιρῶν C;
⁹ ἦναι C; ¹⁰ ψυχὰς μας] ψυχὰς ἡμῶν Β;

ζοντες¹ λαμπρῶς πανηγυρίζομεν² τὴν μνήμην ἰδικῶς³ τοῦ
 ὀσίου πατρὸς ἡμῶν Εὐθυμίου, τῶν δὲ λοιπῶν δύο Ἰωάν-
 νου καὶ Γεωργίου καμίαν φορὰν ἰδίαν ἑορτὴν δὲν ἐπι-
 τελοῦμεν, καὶ ἀγνοῶντας τὴν αἰτίαν τὴν εἰωπῶ, καὶ
 5 μάλιστα ὁποῦ εἰς τὴν Ἰβηρίαν τοὺς ἑορτάζουσι λαμπρῶς,
 τὴν μὲν μνήμην τοῦ ὀσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου, κα-
 τὰ τὴν [β]δεκάτην τετάρτην τοῦ Ἰουνίου μηνός*, τὴν δὲ
 τοῦ ὀσίου Γεωργίου κατὰ τὴν εἰκοστὴν ὁγδόην Ἰουλίου,
 καθὼς καὶ ἐνταῦθα⁵ εἰς τὰ μηνιαῖα τῶν Ἰβήρων τῇ
 10 ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἔστιν ἰδεῖν⁶, μὲ ἀκολουθίας, καὶ τρο-
 πάρια πολλὰ ἑορταζομένους τότε, ὅταν ἦτον ἡ ἱερὰ
 αὕτη μονὴ οικισμένη παρ' αὐτῶν τῶν Ἰβήρων.⁷
 δὲν εἶναι δίκαιον φαίνεται μοι πῶς δὲν τοὺς ἑορτά-
 ζομεν, νὰ μὴν ἀναφέρωμεν καὶ ἐν βυτομίᾳ τὴν με-
 15 ρικὴν διήγησιν τοῦ βίου αὐτῶν, ἀλλὰ μάλιστα εἶναι
 ἀναγκαῖον, ὡδὰν ὁποῦ πολλοὶ ἀγνοοῦσι τὰ κατ' αὐτοὺς,⁸
 καὶ εἶναι κοντὰ εἰς τὸ ἀπρεπον, καὶ κατάκρισις ἔδι-
 κή μας, καὶ ἀμαρτία εἰς Θεόν, νὰ ἡξεύρωμεν ἄλλων
 ἀγίων πολλῶν⁹ καὶ βίους, καὶ κατορθώματα, καὶ τῶν

¹ ἑορτάζομεν καὶ Β; ² + ξεχωριστά Β; ³ - Β; ⁴ δὲν ἐπι-
 τελοῦμεν... εἰωπῶ] δὲν καμνομένη, καὶ μὴν ἡξεύρωντας τὴν
 αἰτίαν, τὴν εἰωπῶ Β; ⁵ ἐνταῦθα] ἐδῶ Β; ⁶ μηνιαῖα...
 ἰδεῖν] Ἰβηρίτικα μηνιαῖα εἰς τὴν ἑδικὴν τους διάλεξιν φαίνο-
 ντας Β; ⁷ ὅταν... τῶν Ἰβήρων] ὅταν ἐκατοικοῦσαν παρ' αὐτῶν
 τῶν Ἰβήρων πατέρες εἰς ταύτην τὴν ἱερὰν μονὴν Β, + ἡμεῖς
 δὲ κατὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν ἑορτάζομεν ὁμοῦ τὴν μνήμην
 καὶ τῶν τριῶν τούτων ὀσίων πατέρων καὶ κτητόρων C; ⁸ πολ-
 λοι... αὐτοὺς] πολλοὶ δὲν ἡξεύρουσι τὴν ἀγαθὴν καὶ ἐνάρετον πολιτείαν,
 καὶ τὸ γένος αὐτῶν Β; ⁹ ~ πολλῶν ἀγίων Β.

* 306036α 6330 6760αα 306336β 306303β: τὴν δὲ μνήμην τοῦ ὀσίου
 πατρὸς ἡμῶν Εὐθυμίου, κατὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν.

ἐδικῶν μας πατέρων, και κτι [3ν]τόρων νὰ μὴν ἤξεύρωμεν
τὰ ὅσα εὐρίσκονται γεγραμμένα διὰ λόγου τους¹.

ἸΩΑΝΝΕΣ ΒΑΡΝΑΒΟΥ
ἘΠΙΣΤΟΛΗ

§ 2

Ὁ μὲν οὖν περιφανῆς καὶ διαβόητος Ἰωάννης, εἰς
5 τε τὴν λαμπρότητα τοῦ γένους καὶ οἰκειότητα τῶν βασι-
λέων, καὶ λοιπὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα, κατὰ μὲν τὸ γέ-
νος ἦτον Ἰβηρ, ἐκ χώρας Τάω λεγομένης, ἐκ γένους λαμ-
προῦ² οἱ γονεῖς αὐτοῦ ὁποῖοι ἦτον³, δὲν ἔχομεν νὰ
εἰποῦμεν καταλεπτῶς, τόσον μόνον, ὡς ἐκ τῶν ἀναγινω-
10 σκόκων⁴ τὰς Ἰβηρικὰς βίβλους ἀκούομεν, ἦτον ἐκ γέ-
νους βασιλικῆς⁵, αὐτὸς δὲ ὡς ἡ κατ' αὐτὸν ἱστορία δη-
λοῖ⁶, ἐσταθῆ μέγας καὶ περιβόητος κοντὰ εἰς τοὺς βα-
σιλεῖς τῶν Ἰβήρων τοὺς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ⁷,
ὡς εὐγενέστερος ἀπάντων⁸ τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν
15 κατὰ τὸν μέγαν Ἰῶβ, τοῦ ὁποῖου ἡ εὐγένεια, ἡ βα-
σιλεία [4τ] γινῶμις ὁποῦ εἶχεν εἰς τὴν διοίκησιν
τῶν πολιτικῶν⁹ πραγμάτων, καὶ ἡ θαυμαστὴ ἀγῶγὴ
τὸν ἔκαμεν νὰ ψηφισθῆ παρὰ τοῦ τότε βασιλέως τῆς
Ἰβηρίας, πρωτοσυμβουλάτωρ βασιλικὸς, καὶ σύγγελος,
20 τὸ ὁποῖον αὐτὸ κοντὰ εἰς τοὺς Ἰβηρας νομίζεται με-
γάλη τιμὴ, καὶ εἰς ἀξίους δεδομένη· εἶχε δὲ καὶ γυναῖ-
κα ὁμοίαν αὐτῷ κατὰ τὴν λαμπρότητα τοῦ γένους, καὶ τι

¹ δὲν εἶναι δίκαιον... διὰ λόγου τους -C; ² ἀπὸ γέ-
νος λαμπρόν B; ³ ἦσαν C; ⁴ ὡς... ἀναγινωσκόντων] ὡς
ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ ἀναγινώσκουν B; ⁵ ἀπὸ γένους βασιλικόν B;
⁶ διηγᾶται B; ⁷ τοὺς... χρόνους αὐτοῦ] κατὰ τοὺς χρόνους
αὐτοῦ τοῦ τότε καιροῦ B; ⁸ ἀπάντων] ἀπὸ ὅλους B;
⁹ πολιτικῶν B.

νά λέγω; τοιοῦτος ἐστάθη, ὅποιος ὀπαρὰ τοῦ προφητά-
νακτος Δαβὶδ ἐπαινούμενος· μακάριος ὡς ἀληθῶς ἀν-
θρώπος; ὁ ὅποιος δὲν ἐπορεύθη ποτὲ, οὐδὲ συνανεστράφη
5 πη μὲ τὰς βουλὰς ἐκείνων ὁποῦ δὲν φοβοῦνται τὸν
κύριον, οὐδὲ περιεπάτησε ἐστράταν ἁμαρτωλῶν,¹ βδε-
λυθόμενος τῶν τοιούτων τὰς καθέδρας. καὶ παράνο-
μα ἔργα [4ν] ἀλλ' εἰς τὸν νόμον κυρίου πάντοτε εἶχε
προβηλωμένην τὴν θέλησίν του, καὶ καθὼς οἱ θεῖοι νό-
μοι ἐπρόσταζαν, τοιοῦτης λογῆς ἐπολιτεύετο,² μὲ ψυ-
10 λακὴν³ ἀκριβεστάτην αὐτῶν, τὸ ὅποιον αὐτὸ⁴ εἶναι;
ἡ πρώτη ἀρετὴ τῶν περὶ τὰς βασιλείους αὐλάς.⁵

Διὰ τοῦτο ὅποιος τὸν ὀνομάζει ζῦλον πεψυτευμέ-
νον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὕδάτων, δὲν ἁμαρτάνει.⁶

Ἐπειδὴ βλέπομεν καὶ τὸν μέγαν αὐτοῦ καρπὸν πῶς
15 ἐδόθη ἐξ αὐτοῦ ἐν καιρῷ⁷, τὸν ἱερὸν λέγω εὐθύμιον,
τοῦ ὁποῦοι τὰ φύλλα, καὶ οἱ καρποὶ, ἔχουν ἡ πρακτι-
κὴ καὶ θεωρητικὴ ἀρετὴ, καὶ λοιπὰ⁸ τούτου ἀγγελικὰ
κατορθώματα, εἶναι κήρυκες τῆς ἀρετῆς τοῦ γεννή-
τορος κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἀπόφασιν.

20 Οὐ δύναται δένδρον καλὸν, καρποῦς σαπροῦς
ποιεῖν. καὶ, ἐκ τοῦ καρποῦ [5τ] τὸ δένδρον γνωσ-
θίβεται.

Ποτισθεῖς οὖν ὁ θαυμαστὸς Ἰωάννης ἀπὸ τὰ θεῖα

---

¹ ἐπορεύθη ποτὲ... ἐστράταν ἁμαρτωλῶν] ἐπεριπάτησε
ποτὲ τὴν ἐστράταν τῶν ἀβεβῶν, οὐδὲ συνανεστράφη εἰς
τὰς βουλὰς αὐτῶν, οὐδὲ εἰς τὴν ἐστράταν ἐστάθη τῶν
ἁμαρτωλῶν Β; ² ἐπολιτεύετο Β; ³ ψύλαξιν Β; ⁴ αὐτῶν C;
⁵ τῶν περὶ τὰς] τῶν εὐρισκομένων μέσα εἰς τὰς...Β; ⁶ ἐφάλει Β;
⁷ πῶς... ἐν καιρῷ] ὁποῦ ἐν καιρῷ ἐβλάστηθεν ἐξ αὐτοῦ Β
⁸ λοιπὰ] τὰ λοιπὰ Β.

ὕδατα ὅπου εἰς αὐτὰ ἐξ ἰδίας ἀγαθῆς γνώμης ἐψυτεύθη¹
 καὶ στοχασθεῖς πῶς ὁ κόσμος παράγεται καὶ ἡ ἐπιθυμία
 αὐτοῦ. ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα² τοῦ Θεοῦ μένει πρὸς
 τὸν αἰῶνα, κατὰ τὸν θεολόγον Ἰωάννην³ ἐμίσησεν ἐκ
 5 ψυχῆς³, καὶ καρδίας αὐτὸν τὸν κόσμον, καὶ συλλομ-
 ζόμενος πῶς ὁ πρῶτος ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου ἄλλος
 δὲν εἶναι παρὰ ὁ κόσμος, ὡδὲν ὅπου αὐτὸς εἶναι
 ὅπου δυναμῶνει καὶ τοὺς λοιποὺς δύο, τὴν βάρκα
 λέγω καὶ τὸν διάβολον. Ψεύγει ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀψί-
 10 νωντας⁴, καὶ αὐτὸν, καὶ τὰ αὐτοῦ.

Πλοῦτον, λέγω, τὴν ἀρχόντην τῆς ψυχῆς.

Δόξαν, τὸν τύραννον τῆς ἀρετῆς τὸν⁵ ἄβλαστον.

Δυναστείαν, ἀξίας, ὀψήκια, τὸ φίλτρον τοῦ βα-
 βιλέως.

15 Γυναῖκα, [5v] τὸν μέγαν βιαστὴν εἰς τὴν ψυχήν
 τοῦ κοσμοῦ.

Παιδιά, τὸ ζῆφος ὅπου διχοτομεῖ κάθε καρδίαν
 ὅπου μελετᾷ νὰ ἐπιχειρηθῇ τὰ τοιαῦτα.

Δουλοῦς, δούλας, ὑποβτατικά.

20 Καὶ διὰ νὰ λέγω μὲ συντομίαν ἀγίνει, καὶ ἀρνᾶ-
 ται⁶ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον Ἰωάννην, ὑπακούωντας⁷
 εἰς τὴν εὐαγγελικὴν προβταγὴν, τὴν⁸ ὅτις θέλει
 ὀπίσω μου ἐλθεῖν ἀπαρνησάτω ἑαυτὸν, καὶ ἀκο-
 λουθήτω μοι λέγουσαν.⁹

¹ ἐνεψυτεύθη B; ² + αὐτοῦ B;

³ ἐκ ψυχῆς] ἀπὸ ψυχῆς B;

⁴ ἀψίνων C; ⁵ τόν] καί C;

⁶ ἀρνεῖται C; ⁷ ὑπακούων C;

⁸ - C; ⁹ - C;

Καὶ ἔρχεται εἰς ἓνα μοναστήριον πλησίον τῆς
 πατρίδος αὐτοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτον ἕξ μοναχοὶ ἀνά-
 5 ρετοὶ ἄνθρωποι ¹, καὶ εὐθύς ὁποῦ ἐμπῆκε ² ἔβρα-
 εὔγαλε ³ τὰ λαμπρὰ ρούχα ὁποῦ ἦτον ἐνδεδυμένος, ⁴
 μαζὴ μὲ τὰ ὁποῖα ἐξεδύθη, καὶ τὸν παλαιὸν ἄν-
 10 θρωπον οὖν ταῖς πράξεβι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις,
 πρὸς δὲ καὶ κάττε ἄλλην ὕλην τε ⁵ καὶ προσπάθειαν.
 καὶ ἐνεδύθη τὰ τῶν μοναχῶν, [6c] ἀποκαρεῖς μο-
 ναχὸς ἐκεῖ εἰς τὸ μοναστήριον.

10 Καὶ τάχα εἶναι τινὰς ὁποῦ νὰ χρειάζεται νὰ ἐπι-
 νοήσῃ καμίαν ⁶ ἄλλην ἐγκωμίων ὕλην. καὶ βεβαίωδιν
 τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἰωάννου; δὲν εἶναι αὐτὰ ἀρκετὰ;
 εἰ δὲ καὶ εἶναι τινὰς τέτοιος, ὅς ἔχει ὑπομονήν,
 καὶ θέλει ἀκούσει ὅχει ⁷ ἀπὸ λόγου μου, ἀλλὰ ἀπὸ
 15 τὸ ἴδιον στόμα τοῦ ἱεροῦ Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ
 Ἄθῳ. ὅχι ὅσα ἐλπίζει, ἀλλὰ καὶ ἀνώτερα τῆς
 ἐλπίδος του, τὸν ὁποῖον, τὸν ἐπαρακίνησε νὰ τὰ
 γράψῃ ἢ τοῦ μεγάλου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρε-
 τῆ.

20

§ 3

Κάμνωντας ⁸ οὖν μερικὸν καιρὸν εἰς ἐκεῖνο τὸ
 μοναστήριον ὁ Θαυμαστὸς ⁹ Ἰωάννης καὶ πέρνων-
 10 τας ¹⁰ ὡς ἀπαλὸς κηρὸς τοὺς τύπους τῶν ἀρετῶν
 τῶν ἕξ ἐκείνων ἱερῶν ἠ ἀναχωρητῶν ὁποῦ ἦτον

¹ ~ ἄνθρωποι... ἦτον B; ² ἐμβῆκε BC;
³ ἐξεδύθη C; ⁴ ὁποῦ... ἐνδεδυμένος -B;
⁵ -B; ⁶ κάμμιν C; ⁷ ὅχι BC;
⁸ κάμνων C; ⁹ + οὗτος B; ¹⁰ πέρνων C
 " -B

εἰς τὸ ῥηθὲν μοντήριον, [6ν] πετᾶ ὡς φιλεργὸς
 μέλιθρα εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κολπᾶ λεγόμενον, διὰ
 νὰ θυνάξῃ καὶ τὸ ἐκ τῶν ἐκεῖθε ἀδκούντων με-
 λι τῆς ἀρετῆς, καὶ δὴ ὡς φιλόσοφος καὶ πρόθυμος
 5 εἰς τὰ τοιαῦτα, ἐμπλήθας¹ τὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εἰμ-
 βλον τοῦ γλυκυτάτου μέλιτος τῶν ἐναρέτων ἐκεί-
 νων ἀνδρῶν, ἔχωντας² δὲ ἀκόμι δίψαν εἰς τὴν
 ἀρετὴν, ἀκούει ὅτι εἰς τοῦ Ὀλύμπου τὸ ὄρος εὐρί-
 βκονται ἐργάται ἀρετῆς δοκιμώτατοι, καὶ ἄξιοι
 10 εἰς τὸ νὰ δώδουν καὶ εἰς ἑτέρους ὑπόδειγμα ἐνα-
 ρέτου ζωῆς, τὸ ὁποῖον εὐλὺς ὁποῦ τὸ ἤκουσε, τρί-
 χει εἰς αὐτὸ τὸ ὄρος, ὡς διψασμένη ἔλαφος με
 δρόμον ἐλάφου κατὰ τὴν παροιμίαν, καὶ πέρνωντας³
 με προθυμίαν ἀπὸ τοὺς ἐκεῖθε πατέρας⁴ τὰ ὄδα εἶδε.
 15 πῶς εἶναι ἑλλιπῆς⁵, καὶ ἔχει χρεῖαν, ὅσῃν ἔμεινεν
 ἐκεῖ μερικὸν καιρὸν ἀγωνι[7ε]ζόμενος καὶ πᾶν⁶ εἶ-
 δος ἀρετῆς⁷ κατορθῶν.

§ 4

Ἐν τούτοις δὲ ὧν⁸, ἔφθασε καὶ ἡ φήμη τοῦ μεγά-
 20 λου Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ καὶ ἕως ἐκεῖ εἰς
 τὰ τοῦ Ὀλύμπου ὑψηλότατα ὄρη, ἣ ὁποῖα τραβᾶ
 πρὸς τοῦ λόγου τῆς, ὡς καὶ ἄλλους πολλούς, καὶ
 τὸν πανόσιον τοῦτον Ἰωάννην, καθάπερ ἡ μαρνί-
 τισ λίθος τὸν εἰδηρον.

25 Καὶ ἀφίνωντας⁹ τὸν μέγαν ἐκεῖνον Ὀλυμπον, ὁ
 μέγας κατὰ τὴν ἀρετὴν Ἰωάννης, ἔρχεται πρὸς τὸν

¹ ἐκπλήθας C; ² ἔχων C; ³ λαμβάνων C;
⁴ ὡ πατέρας ἐκεῖνους B; ⁵ ἑλλιπῆς C; ⁶ κάτε B;
⁷ + ἐργασζόμενος καὶ B; ⁸ εὐρεσκόμενος B; ⁹ ἀφίνων C.

μέγαν Ἀθανάσιον. ὁ ὁποῖος μὲ μεγάλην χαρὰν καὶ
ψυχικὴν εὐφροδύνην ὑποδεχθεὶς αὐτὸν (ἐπειδὴ καὶ
ἦτον ἐξάκουστον τὸ ὄνομά του, καὶ ἡ ἐνδοξία
αὐτοῦ ζωὴ) τὸν εἶχεν ὅχι ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς,
5 ἄλλ' εἰς τάξιν ἀδελφοῦ.

Ῥωθεε ὁποῦ ἀπὸ τὸν καιρὸν ὁποῦ ἦλθεν εἰς τὸν
Ἄθω ὁ Ἰωάννης, κατὰ ἀλήθειαν ἐφάνη εἰς τὸν Ἀθα-
νάσιον, πῶς νὰ ἀπέκτηθεν¹ ἓνα ἡγεταυρὸν ἀκένωτον,
ἐπειδὴ καὶ τὸν εἶχε [7ν] συνεργὸν εἰς κάττε του
10 ὑπόλειπιν, καὶ σύμβουλον ἀγαθὸν μὲ τὸ νὰ ἦτον κατὰ
πάντα ὑποκείμενος εἰς τὰ θελήματα τοῦ τιμίου γέ-
ροντος, καὶ νὰ ἐφέρετο πρὸς αὐτὸν μὲ μεγάλην τα-
πεινώσειν καὶ ὑπακοήν.

Διὰ τοῦτο καὶ δικαίως τὸν ἀγαποῦσεν ὁ ἱερός
15 Ἀθανάσιος ὑπὲρ πάντας,² ὡς ἀρετῆς φίλον, καὶ ὑπα-
κοῆς ἐργάτην προθυμότατον. ἐπειδὴ κατὰ τὴν παρ-
οιμίαν, βεβαιότατα κάττε ἄνθρωπος ἀγαπᾷ ὅλα ὁποῦ
εἶναι εἰς αὐτὸν ὅμοια. Καὶ ἦτον νὰ τοὺς βλέπη
τινάς ὡδὴν μίαν ψυχὴν εἰς δύο σώματα κατοικοῦ-
20 σαν.

Κάμνωντας³ δὲ ἐκεῖ εἰς τὴν λαύραν πολὺν και-
ρὸν μετὰ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου μὲ ὑπομονήν, καὶ
ὑπακοήν πρὸς αὐτὸν, καὶ συγγραβάς⁴ σχεδὸν αὐτῷ
τῆ ὁδίῳ Ἀθανασίῳ, ὕστερον μὲ πολλὴν παρακάλεσιν
25 τῶν τοῦ γένους αὐτοῦ, καὶ διὰ βασιλικῶν ἐξό[8ε]δων
Βασιλείου βασιλέως υἱοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ, συγκροτεῖ
καὶ αὐτὸς λαύραν ἰδίαν ἐκ βάρρων, τὴν πρότερον
μὲν ἐπονομαζομένην τοῦ Κλήμεντος, ὕστερον δὲ τῶν

¹ ἀπόκτηθεν Β; ² ἀπαντας Β; ³ μείνας C;
⁴ συγγραβάς C.

Ἰβήρων ὀνομαθεΐσαν.

Ἦτον δὲ αὐτῇ ἢ μονῇ πρότερον μικρὰ, μόνος ὁ
ναὸς τοῦ τιμίου Προδρόμου. μὲ κελλία, καὶ τὸ τεῖχος
καβτρον μικρόν, τὸ ὁποῖον ὡς ἄδεται ἦτον κτήριον
5 τοῦ μεγάλου βασιλέως Κωνσταντίνου, διὰ Κλήμεντος
τινὸς μοναχοῦ οἰκοδομηθὲν.

Ἐστέρον δὲ ἀφ' οὗ τὸ ἔλαβεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του
ὁ Φειότατος Ἰωάννης, μὲ βασιρικὰ ἔξοδα τοῦ βασι-
λέως Ῥωμαίων Βασιλείου, τὸ ἐκατέστηθεν εἰς τὴν
10 τάξιν ὁποῦ ἕως τοῦ νῦν φαίνεται.

Ῥῶστε, πρῶτος κτίτωρ² μετὰ τὸν μέγαν Κωνσταν-
τῖνον, ἐστάθη ὁ παρὼν εὐφημούμενος Ἰωάννης ὁ πε-
ριβόητος κατὰ πάντα.

Τοῦ ὁποίου διὰ νὰ καταλάβωμεν τὴν [8v] ἀρετὴν,
15 καὶ λοιπὴν ἀσκητικὴν πολιτείαν³ πλέον τελεώτερον δι'
ἀληθοῦς μαρτυρίας,⁴ εἶναι πρέπον νὰ δώσωμεν προδοχὴν,
καὶ ἀκρόασιν εἰς αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ μεγάλου⁵ Ἀθανασίου
τοῦ ἐν τῷ Ἀθῶ, ἔχουσι δὲ οὕτω μεταφραζόμενα κα-
θὼς εἰς τὴν διαθήκην του φαίνονται, καὶ ἐν ἄλλοις
20 μέρεσι τῶν χαριδικῶν αὐτοῦ γραμμάτων.⁶

§ 5

Ἀθανάσιος ὁ εὐτελής μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τῆς
λαύρας τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς
ὄρει τοῦ Ἀθῶνος, ἰδίᾳ χειρὶ ὑπογράψω, τὴν παροῦσαν

¹ κτίριον C; ² κτήτωρ C; ³ πολυτεΐαν B;

⁴ καὶ λοιπὴν ἀσκητικὴν πολιτείαν... μαρτυρίας] πλέον
τελεώτερον, καὶ τὴν ἀσκητικὴν πολιτείαν δι' ἀληθοῦς
μαρτυρίας B; ⁵ + πατρός B; ⁶ ὡς γραμμάτων... ἔχουσι δὲ
οὕτω B.

μου χαρακτηριστικὴν ἐπιστολὴν πρὸς ἀσφάλειαν, διὰ τὸ εἶναι
ἢ παροῦσά μου δωρεὰ ἀληθῆς καὶ ἀμετάτρεπτος ἐπιπέδου
τὴν κάμνω μὲ γνώμην ἐκούσιον, καὶ αὐταίρετον βου-
λήν, καὶ οὐχὶ ἀπὸ καμίαν¹ ἀνάγκην, ἢ χλεύην, ἢ
5 δόλον, ἢ ἄγνοιαν τῆς νομικῆς εἰδήσεως. Ἄλλ' ὡς
ἄνωθεν εἴρηται μὲ γνώμην, καὶ βουλήν, καὶ θέλησιν,
καὶ [9τ] ευμνησθῆσαν ἐδικήν μου, καὶ παθῆς τῆς κατ'
ἐμὲ ἀδελφότητος, καὶ μάλιστα τῶν προκρίτων ἀδελ-
φῶν; οἱ ὅποιοι καὶ ἰδιοχείρως ὑπογράφουσι, καὶ ἐπι-
10 βεβαιοῦσι τὴν χαρακτηριστικὴν ταύτην ἐπιστολὴν, τὴν δι-
δομένην πρὸς Ἰωάννην τὸν εὐλαβέστατον μοναχὸν
τὸν Ἰβηρα καὶ ἠγούμενον, καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὴν εὐ-
αγεστάτην αὐτοῦ λαύραν, τὴν ἐπονομαζομένην τοῦ Κλή-
μεντος.

15 Ἐπειδὴ ὁ εὐλαβέστατος οὗτος Ἰωάννης, ἀπὸ
τὸν καιρὸν ὅπου ἦλθεν εἰς τὸ κατ' ἡμᾶς ὄρος, καὶ
ἠνώθη ἐμοὶ τῷ ταπεινῷ καὶ ἁμαρτωλῷ. Καὶ ὑπε-
τάγη² εἰς τὴν ἐμὴν εὐτέλειαν διὰ τὸ³ τοῦ Κυρίου ἐν-
τολὴν καὶ τὴν οἰκείαν αὐτοῦ ἀρετὴν, καὶ βεβασίαν
20 ψυχῆν, διέπρεψε, καὶ ὡς ἥλιος ἐφάνη, καὶ ἔλαμψε
μὲ πολλὰ, καὶ διάφορα ἐναρέτου ζωῆς ἡθῆ, καὶ
τελειότητος κατορθώματα.

[9ν] Πρὸς δὲ καὶ πολλὰς τε καὶ μεγάλας ἐτέλε-
βεν ὑπηρεσίας, καὶ διακονίας ἐξ ἰδίας γνώμης εἰς
25 ἡμᾶς, εἰς ὅσον καιρὸν εὐρίσκετον⁴ εἰς τὴν μεγάλην
ὑποταγὴν, διὰ τῆς ὁποίας οὐ μόνον τὸν Θεὸν ἐπέρα-
πενθεν, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν, καὶ πᾶσαν τὴν
λοιπὴν ἀδελφότητα μεθ' ἡμῶν ὠφέλγη, περιβοότερον

¹ καμμίαν C;   ² ὑπετάγη B;

³ + τὴν B;   ⁴ εὐρίσκετο C.

ἀπὸ κάθε ἄλλον, οὐ μόνον ὄσους ἢ κατ' ἡμᾶς πλουτεῖ
γενεὰ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὄσους διέπρεψαν εἰς τοὺς παλαι-
οὺς χρόνους δι' ὑποταγῆς τελείας.

Καὶ γὰρ ὁ μακάριος οὗτος Ἰωάννης, πολλὰς φο-
5 ραῖς διὰ πολλῶν κόπων διέπλευσεν εἰς τὴν βασιλεύ-
ουσαν τῶν πόλεων, καὶ εἰς πολλοὺς βασιλεῖς ἔμπα-
νησθεῖς, καὶ συνομιλήσας,¹ ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ κυ-
ροῦ Νικηφόρου τοῦ αἰοδίου βασιλέως, ἕως τῆς
θήμερον, ἠγαπήθη τόσον ἀπὸ αὐτοὺς [10 ζ] τοὺς
10 βασιλεῖς, καὶ τόσον τὸν εὐλαβήθησαν, ὥστε ὁποῦ
ἐπαρακινήθησαν οἱ αἰοιδίμοι βασιλεῖς ἀπὸ τὴν πολ-
λὴν ἀρετὴν τοῦ μακαρίου Ἰωάννου, νὰ ὑπακούθουν
τὴν παρακάλεσίν του, εἰς τὸ νὰ εὐεργετήθουν τὴν
κατ' ἡμᾶς λαύραν.

15 Καὶ ἔδωκαν εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς μεριτείας τοῦ
Ἰωάννου, ὁ μὲν κύριος Ἰωάννης ὁ βασιλεὺς χρυσό-
βουλον νὰ λαμβάνωμεν κατ' ἔτος ἀπὸ Λήμνου, νο-
μίσματα διακόσια τεσσαράκοντα τέσσαρα, τὰ ὅποια τὰ
λαμβάνομεν μέχρι τῆς θήμερον.

20 Ὁ δὲ βασιλεὺς Βασίλειος ὁ τοῦ Ῥωμανοῦ, δέ-
δωκεν αὐτῷ τῷ τρισμακαρίστῳ Ἰωάννῃ, ἕτερον
χρυσόβουλον, εἰς τὸ νὰ εἶναι² εἰς τὴν ἐξουσίαν του
ἢ νῆσος τῶν Ναίων, ἢ ὅποια τῶρα ὀνομάζεται
ἄγιος Εὐστράτιος, τὰ ὅποια αὐτὰ, τό, τε χρυσό[10 ν]βου-
25 λον δηλαδὴ, καὶ τὴν νῆσον ἐρχόμενος ἐκ τῆς Κων-
σταντινουπόλεως ὁ ἐμὸς φίλτατος Ἰωάννης, τὰ ἐχά-
ρισεν εἰς τὴν κατ' ἡμᾶς λαύραν.

Καὶ ὅχι μόνον εἰς ὅσον καιρὸν ἦτον εἰς τὴν

¹ συνομιλήσαντες C;   ² ἦναι C.

κατ' ἡμᾶς λαύραν,¹ ὠφέλησεν ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἀναχω-
ρήσας τῆς κατ' ἡμᾶς λαύρας, καὶ θείᾳ χάριτι ἀνε-
γείρας ἐκ βάρβρων, καὶ συκροτήσας τὴν κατ'² αὐτῆς
λαύραν τοῦ Κλήμεντος, δὲν ἔπαυσε καὶ τότε ἀπὸ τοῦ
5 νὰ μᾶς εὐεργετῇ, καὶ νὰ θυδιάσῃ (κατὰ τὸν εὐαγγελ-
λικὸν λόγον) τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ψυχὴν διὰ λόγου μας,
καὶ διὰ τὴν εὐσταθίαν τῆς κατ' ἡμᾶς λαύρας, καὶ τότε
ἡγωνίζετο, καὶ τῶρα πάλιν περιεβότορον ἀγωνίζεται
μαζὴ μας, εἰς τὸ νὰ συκροτῇ, καὶ νὰ συνιδῆ τὴν
10 ἰδικὴν μας [III] λαύραν, καὶ χαρίζει πρὸς ἡμᾶς ἀφθόνως.
πάντοτε τὰ ὅσα γυρίζει πῶς ἡμεῖς ὑστεροῦμεθα.

Καὶ εἰς τὴν διαθήκην του πάλιν τοῦ αὐτοῦ ὁσίου Ἀθα-
νασίου εὐρίσκονται γεγραμμένα αὐτά·

Ἀφίνω ἐπίτροπόν μου τὸν κύριον Ἰωάννην, ὁ ὁποῖος
15 διὰ πολλοῦ χρόνου ἐκοπίασε, καὶ μὲ πᾶσαν πραότητα,
ὑπακοήν τε, καὶ ταπεινώσιν διηκόνησεν ἐμὲ τὸν ταπει-
νὸν, καὶ ὄλην ἀδελφότητα. Διὰ τοῦτο θέλω μετὰ τὸν
θάνατόν μου, ὡδὴν ὁποῦ ἐβτάλη πρὸς ἡμᾶς τοιοῦτος
εὐεργετικώτατος, καὶ τὸ μεγαλύτερον ὁποῦ εἶναι ὅλως
20 τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ ὑπὲρ πάντας διακριτικώτατος,
καὶ ἔδειξεν πρὸς ἐμὲ τὸν ἀνάξιον, καὶ τὴν κατ' ἡμᾶς
ἀδελφότητα [IIV] ἀγάπην ἀδύκρικτον, καὶ πίστιν ἀδόλον,
καθὼς ἡ πείρα τὸν ἔδειξεν, ἐπειδὴ ἐπεράδαμεν ὄλην
μας τὴν ζωὴν, καὶ συνεηράδαμεν μαζὴ, καὶ ἔχει νὰ
25 κατοικῆ εἰς τὸ ὄρος τοῦτο.

Θέλω δι' αὐτὸ τοῦτο, νὰ ἔρχεται συχνὰ εἰς τὴν
κατ' ἡμᾶς λαύραν, καὶ ἂν εἶναι² τρόπος νὰ συκατοι-
κῆσθαι πάλιν ἐδῶ ὡς καὶ πρότερον, εἰς τὸ νὰ εἶναι
προστάτης, καὶ διοικητῆς τῆς ἐνταῦθα ἀδελφότητος.

¹ + καὶ C;   ² ἦναι C.

καθ' ἡμᾶς λαύραν,¹ ὠφέλησεν ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἀναχω-
 ρήσας τῆς καθ' ἡμᾶς λαύρας, καὶ θεία χάριτι ἀνε-
 γείρας ἐκ βάρων, καὶ συκροτήσας τὴν κατ' αὐτὴν
 λαύραν τοῦ Κλήμεντος, δὲν ἔπαυσε καὶ τότε ἀπὸ τοῦ
 5 νὰ μᾶς εὐεργετῇ, καὶ νὰ θυσιάσῃ (κατὰ τὸν εὐαγγελ-
 λικὸν λόγον) τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ψυχὴν διὰ λόγου μας,
 καὶ διὰ τὴν σύστασιν τῆς καθ' ἡμᾶς λαύρας, καὶ τότε
 ἡγωνίζετο, καὶ τώρα πάλιν περιβόητοτερον ἡγωνίζεται
 μαζὴ μας, εἰς τὸ νὰ συκροτῇ, καὶ νὰ συνιῶται τὴν
 10 ἔδικήν μας [II] λαύραν, καὶ χαρίζει πρὸς ἡμᾶς ἀφθόνως.
 πάντοτε τὰ ὅσα γνωρίζει πῶς ἡμεῖς ὑπερομέλα.

Καὶ εἰς τὴν διαθήκην του πάλιν τοῦ αὐτοῦ οὐρίου Ἀθα-
 νασίου εὐρίσκονται γεγραμμένα αὐτά.

Ἀψίνω ἐπίτροπόν μου τὸν κύριον Ἰωάννην, ὁ ὁποῖος
 15 διὰ πολλοῦ χρόνου ἐκοπίασε, καὶ μὲ πᾶσαν πραότητα,
 ὑπακοήν τε, καὶ ταπεινῶδιν διηκόνησεν ἐμὲ τὸν ταπει-
 νόν, καὶ ὄλην ἀδελφότητα. Διὰ τοῦτο θέλω μετὰ τὸν
 θάνατόν μου, ὡδὴν ὁποῦ ἐβτάλη πρὸς ἡμᾶς τοιοῦτος
 εὐεργετικώτατος, καὶ τὸ μεγαλύτερον ὁποῦ εἶναι ὅλως
 20 τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ ὑπὲρ πάντας διακριτικώτατος,
 καὶ ἔδειξεν πρὸς ἐμὲ τὸν ἀνάξιον, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς
 ἀδελφότητα [IIv] ἀγάπην ἀσύκροτον, καὶ πίστιν ἀδόλον,
 καλῶς ἢ πείρα τὸν ἔδειξεν, ἐπειδὴ ἐπεράδαμεν ὄλην
 μας τὴν ζωὴν, καὶ συνεγηράδαμεν μαζή, καὶ ἔχει νὰ
 5 κατοικῇ εἰς τὸ ὄρος τοῦτο.

Θέλω δι' αὐτὸ τοῦτο, νὰ ἔρχεται συχνὰ εἰς τὴν
 καθ' ἡμᾶς λαύραν, καὶ ἂν εἶναι² τρόπος νὰ συγκατοι-
 κήσῃ πάλιν ἐδῶ ὡς καὶ πρότερον, εἰς τὸ νὰ εἶναι
 προβάτης, καὶ διοικητὴς τῆς ἐνταῦθα ἀδελφότητος.

¹ + καὶ C;   ² ἦναι C.

Καὶ ὅταν αὐτὸς ἀπέλθῃ πρὸς Κύριον, νὰ ἀγίνῃ
ἀντ' αὐτοῦ ἐπίτροπον, ὡς ἐγὼ αὐτὸν ἄψιδα, τὸν πνεύμα-
τικόν μου υἱὸν κύριον Εὐθύμιον, κατὰ εἶρα θεοῦ αὐ-
τοῦ υἱὸν, πρὸς δὲ καὶ κατὰ πνεῦμα.

5 Καὶ πάλιν αὐτὸς ὁ Εὐθύμιος μέλλωντας ¹ νὰ τε-
λευτήσῃ, νὰ ἔχῃ τὴν φροντίδα νὰ διορίσῃ ἐπίτρο-
πον εἰς τὴν καθ' [12 ς] ἡμᾶς λαύραν, ἐκ τῆς αὐτοῦ
μονῆς, ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλο μέρος τοῦ ὄρους, ὅποιον
αὐτὸς στοχασθῆν πῶς εἶναι ἄξιος τῆς τοιαύτης ἐπι-
10 στασίας, εἰς τὸ νὰ ὀδοιῇ, ² τὴν καθ' ἡμᾶς ἀδελφό-
τητα εἰς εναρέτου βίου διαγωγῆν.

Καὶ παρακατιῶν λέγει πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀδελ-
φούς ὁ ἱερὸς Ἀθανάσιος.

Πρὸς δὲ τὴν λαύραν τοῦ κύρι ³ Ἰωάννου, καὶ πρὸς
15 τοὺς ἀδελφούς τοὺς ὑπ' αὐτὸν, τοιαύτην ἀγάπην παρ-
αγγέλλω, καὶ θέλω νὰ ἔχετε, ὅ, τι λογῆς ἐβλέπετε
ὅπου ἐγὼ εἶχα πρὸς αὐτὸν τὸν κύριον ⁴ Ἰωάννην,
καὶ πρὸς τὴν λαύραν αὐτοῦ. Καὶ καθὼς πολλάκις,
καὶ ἰδίως, καὶ ἐπ' ἐκκλησίας εἶς ἐδίδαξα, νὰ φυ-
20 λάττετε ἀνόλκετον τὴν ἀγάπην ἀναμεταξύ σας μετὰ
τῶν μοναχῶν τῆς λαύρας τοῦ κύρι [12 ν] Ἰωάννου.
Ὁ ὁποῖος θέλω νὰ προχειρίζῃ καὶ ἡγούμενον εἰς
τὴν καθ' ἡμᾶς λαύραν, ὁποῖον ὁ Θεὸς εὐδοκῆσει,
καὶ αὐτὸς εὖροι δόκιμον, καὶ ἄξιον.

25 Καὶ ταῦτα μὲν τὰ τοῦ ὀδίου Ἀθανασίου περὶ
Ἰωάννου.

¹ μέλλων C ;

² ὀδοιῇ C ;

³ κυρίου C ;

⁴ κύριον C .

Τὰ ὁποῖα δὲν τὰ ἐγράψαμεν διὰ ἄλλην αἰτίαν,
παρὰ διὰ νὰ παραστήσωμεν, καὶ νὰ φανερώσωμεν
τὴν ὑψηλὴν πολιτείαν του, καὶ πῶς ἦτον εἰς βά-
5 ειλεις, καὶ μεγάλους ὀνόματους, καὶ πολ-
λῆς εὐλαβείας ἄξιος.

Ὁ ὁποῖος τελειώσας τὴν κατ' αὐτὸν λαύραν
τῶν Ἰβήρων, καὶ στολίσας μὲ διάφορα ἀναθήματα,
καὶ πολλοῖς κατοικήσας ἐναρέτοις ἀδελφοῖς, καὶ
10 ψλάσας εἰς ἕχρατον γῆρας, ἀφῆκεν εἰς χεῖρας Θε-
οῦ τὴν ἀμίαν αὐτοῦ ψυχὴν. Καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ἰδίᾳ
λαύρᾳ.

[13τ] Εἰς τὴν ὁποίαν ἄψιδεν ἡγούμενον, τὸν
κατὰ εἴρηκα αὐτοῦ υἱὸν Εὐθύμιον. Περὶ τοῦ ὁποί-
15 ου διὰ νὰ καταλάβωμεν καταλεπτῶς¹ ὁποῖος ἦτον
καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν ἀρετὴν, ὡς καρπὸς τοιοῦτου
δένδρου, τὸ ὁποῖον ὁ λόγος ἐδήλωσε,² εἶναι πρέ-
πον, καὶ ἀναγκαῖον νὰ διηγηθῶμεν³ τὰ κατ' αὐ-
τὸν ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἡλικίας.

20 Τῷ δε Θεῷ ἡμῶν εἴη δόξα εἰς τοὺς αἰῶ-
νας ἀμήν.

Τὰ ἐπίλοιπα τῶν ἀναγνωσθέντων, εὐλόγησον
πάτερ.

¹ - B;   ² ἐδήλωσεν B;

³ διηγηθῶμεν C.

Ἄναχωρῶντας,¹ ὡς ἄνωθεν εἶπομεν, ὁ ἱερός Ἰω-
άννης ἀπὸ τὸν κόσμον, καὶ γενόμενος μοναχός, ἔμει-
νεν ὁ Εὐθύμιος παιδίον μικρὸν, εἰς τὴν ἐπίσκε-
5 ψιν τοῦ πάππου αὐτοῦ ἀνδρός καὶ κατὰ ἀρετὴν,
καὶ δόξαν περιβοήτου. Ὁ ὁποῖος τὸν ἀνεθρεψε μὲ
θεϊκᾶς [13 ν] νοουθεσίας, καὶ μὲ τὴν μάθησιν τῶν
ἱερῶν γραμμάτων τῆς ἐδικῆς τῶν διαλέκτου.

Ἦντας² δὲ δεξιᾶς φύσεως, ἐντὸς ὀλίγου καιροῦ,
10 ἔφθασεν εἰς μέτρα μεγάλης προκοπῆς, ἐπειδὴ καὶ³
ἐπολιτεύετο ὄχι κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν νέων, νὰ
ἐξοδεύῃ τὸν καιρὸν εἰς τὰ μάταια, ὅ, τι λογῆς εἶ-
ναι τὰ ὅσα ἀγαπᾶ, καὶ εἰς ὅσα χαίρεται ἢ τοι-
αύτη ἡλικία, ἀλλ' ὅλη του ἡ φροντίς ἦτον πῶς
15 νὰ γίνῃ ἄξιος κληρονόμος τῆς πατρικῆς ἀρετῆς,
ὡθὰν ὁποῦ ἦκουε τὴν ψῆμην τοῦ πατρός του, καὶ
ἀπὸ τὸν ἴδιον πάππον, καὶ ἀπὸ ἄλλους πολλοὺς.

Προσκαλεῖται δὲ καὶ οὗτος εἰς τὸν νοητὸν
ἀμπελῶνα τῆς μοναδικῆς ζωῆς, μὲ τρόπον θαν-
20 μάσιον, ἐπειδὴ καὶ εἶδεν ὁ ἀκοίμητος τῆς θείας
προνοίας ὀφθαλμὸς τοῦτον, ἐργάτην ἄξιον διὰ τὸν
τοιούτον [14 τ] ἀμπελῶνα.

§ 8

Ἐτυχεν ὑπηρεσία τῶν βασιλέων τῆς Ἰβηρίας
25 εἰς τὸ νὰ στείλουν ἄνθρωπον εἰς Κωνσταντινούπο-
λιν, διὰ τινὰς ὑποθέσεις βασιλικὰς, ὁποῦ ἔμελλον

---

¹ ἀναχωρῶν C;   ² ὦν C.

να τὰς ἀναφέρουν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων.

Ἦτον δὲ τότε βασιλεὺς Ῥωμαίων ὁ μέγας
Νικηφόρος ὁ φιλομόναχος, καὶ φιλάρετος. Καὶ κά-
νοντες ἐκλογήν ποῖον νὰ στείλουν, ὡς χρησιμώ-
5 τερον, καὶ πρακτικώτερον, ἐφάνη εἰς αὐτοὺς δο-
κιμώτερος ἀπάντων, ὁ τοῦ μακαρίου¹ Ἰωάννου
πατῆρ, πάππος δὲ τοῦ νέου παιδὸς Εὐθύμιου. Ὁ
ὁποῖος ψηφισθεὶς διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Κωνσταν-
τινούπολιν, τὸ ἐδέχθη μὲ² χαρὰν, καὶ εὐφροσύνην
10 πνευματικὴν, ὅχι τόσον διὰ τὴν βασιλικὴν προσταγὴν,
ὅσον διὰ νὰ μάθῃ εἰς πλάτος τὰ περὶ τοῦ υἱοῦ
αὐτοῦ Ἰωάννου.

Ῥῶδαν ὁποῦ [14ν] ἤκουεν, ὅτι τὸ ὄρος τοῦ Ἄθω-
νος εἶναι πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ εἶ-
15 χε σκοπὸν, ἀφ' οὗ θεωρήσει τὴν ὑπηρεσίαν του,
νὰ ὑπάγῃ καὶ ἕως τὸν ἱερὸν Ἄθωνα, εἰς ἀναζήτη-
σιν³ τοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ Ἰωάννου.

Ὅταν δὲ ἡτοιμάσθῃ διὰ νὰ κινήσῃ, βλέπει καὶ
τὸν δεμνότατον αὐτοῦ ἔγκονον Εὐθύμιον ὁποῦ ἦτον
20 ἕτοιμος διὰ νὰ κινήσῃ μαζὴ του, διὰ νὰ ἰδῆ καὶ
αὐτὸς τὸν πατέρα του, ἂν καλὰ καὶ δέν τὸν ἐξ-
ευρεν, ἐπειδὴ καθ' ὃν καιρὸν ἀνεχώρησεν, ἦτον
ὁ Εὐθύμιος κατὰ τὴν ἡλικίαν μικρὸς, ὅμως ἡ
φύσιν τὸν ἐξίασεν, ἀκόμη καὶ⁴ συνοῦδα αὐτῷ ἀρε-
25 τῇ τὸν ἔκαμνε προθυμότερον, εἰς τὸ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν
Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ πάππου του, διὰ νὰ ἰδῆ καὶ
αὐτὸς τὰ ὅσα ἤκουε πῶς εὐρίσκονται εἰς τὴν Κων-

¹ μακαρίτου Β; ² + πολλήν Β

³ εἰς ἀναζήτησιν] εἰς ἀπόλαυσιν Β (δωχρηθω οὐθουθ).

⁴ + ἡ Β.

βυζαντινούπολιν, [15 π] βασιλικὰς τάξεις, ναοὺς περικα-
λεῖται, μοναστήρια ἀξιοθαύμαστα, ἐναρέτους καὶ εὐχρηστο-
φόρους ἄνδρας· καὶ πρὸ τούτων ἀπάντων, μαθημάτων
διαφόρων διάφορα βχολεῖται. μὴ δυνάμενος δὲ νὰ τὸν

5 ἐμποδίσῃ ὁ πάππος του, τὸν ἐπῆρε μαζή·

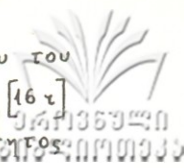
Ψάβαντες δὲ εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῶν πόλεων
Κωνσταντίνου, καὶ ἰδὼν ὅλα ὅσα εἶχεν ἔφεσιν νὰ
ἰδῆ ὁ περιηγητὴς οὗτος Εὐθύμιος, κοντὰ εἰς ὅλα, εἶ-
δε παρ' ἐλπίδα, καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ δι' αὐτὸ πρὸ τῶν
10 ἄλλων ἀπάντων ἦλθε νὰ ἰδῆ, καὶ νὰ ἀπολαύσῃ.

Καὶ ὅρα μοι τοῦ Θεοῦ τὴν ἀνεκδίγητον πρόνοιαν,
πῶς προσκαλεῖ εἰς τὸν νοητὸν αὐτῆς ἀμπελῶνα,
τοὺς ἀξιούς τούτου ἐργάτας.

Ἐτυχεν ὄχι ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς νομίζω ἐξ αὐτῆς
15 τῆς θείας προνοίας· καὶ κατ' ὄν καιρὸν ἦλθεν ἐξ
Ἰβηρίας ὁ θαυμασιὸς πρε[15 ν]σβύτερος πρέσβυς¹ βα-
σιλικὸς, ὁ πατὴρ λέγω τοῦ μακαρίου Ἰωάννου εἰς
Κωνσταντινούπολιν, ὁμοῦ καὶ ὁ Εὐθύμιος, ἦλθεν
ἐξ ἀγίου ὄρους καὶ ὁ Ἰωάννης, εἰς τὴν αὐτὴν
20 τοῦ Βύζαντος βασιλικὴν πόλιν, πεμφθεὶς πρὸς τὸν
ἀοίδιμον βασιλεῖα Νικηφόρον παρὰ τοῦ μακαρίου
Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ, καὶ παρὰ τῶν λοι-
πῶν τοῦ ὄρους βεβασμίων πατέρων, διὰ τινὰς
ὑπηρεσίας τῆς κοινότητος· τὸν ὁποῖον εὐθύς ὁποῦ
25 τὸν εἶδε μέγα εἰς τὰς βασιλείους αὐλάς ὁ πατὴρ
του ἀπροσδοκῆτως, τοσοῦτον ἐχάρη, ὅπου εἶναι ἀδύ-
νατον νὰ παρατήσωμεν τὴν ὑπερβάλλουσαν ταύτην
χαρὰν, διὰ τῆς παρουσίας διηγήσεως.

Τόσον μόνον λέγομεν, πῶς διὰ νὰ μὴν μακρο-

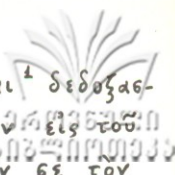
¹ πρέσβυς Β.

λογοῦμεν, ἄς καταλάβῃ κάθε ἓνας ἀπὸ λόγου του
 τὰ ὅσα τότε ἐδυνέβησαν. ἀπαθμὸς, δάκρυα, [16τ]
 ἐρωτήσεις, ἀποκρίσεις, νοσηεῖαι περὶ ματαίωτος
 βίου, ἔπαινος ἀληθῆς τῆς ἐναρέτου ζωῆς, οἱ καρ-
 5 ποὶ τῆς ἡσυχίας, τὰ καλὰ τῆς ψυχῆς τοῦ κόβμου,
 καὶ ἄλλα ὁποῦ ἐγὼ ἀφίνω διὰ νὰ μὴν ἐξοδεύω τὸν
 καιρὸν μου. ὅτι¹ ἂν γυρεύσω νὰ γράψω τὰ ὅσα τό-
 τε ἐδυνέβησαν, θέλω εἰπῶ καὶ ἐγὼ ἐκεῖνο ὁποῦ
 ο μακάριος Παῦλος εἶπεν, „ἐπιλείψει με ὁ χρόνος”
 10 διγχοῦμενον τὰ περὶ Ἰωάννου, καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ,
 πρὸς δὲ καὶ Εὐθυμίου, ὁ ὁποῖος βλέπωντας² τὸν
 πάππον αὐτοῦ ἀπαζόμενον μετὰ δακρῶν τὸν μα-
 κάριον Ἰωάννην, ἐκατάλαβε πῶς εἶναι ὁ πατὴρ του
 αὐτος. ἐπειδὴ, ὡς στοχαστικὸς ἐστοχάσθη καὶ μερικὰ
 15 χαρακτηριστικὰ βημεῖα εἰς τὰ πρόσωπα ἀμφοτέρων,
 ὁποῦ ἐμαρτυροῦσαν τὴν πατρότητα, καὶ υἰότητα αὐ-
 τῶν.

“Ὅθεν εὐθὺς χωρὶς [16ν] ἐρωτήσεως, πίπτει εἰς
 τοὺς πατρικοὺς πόδας, ἀπαύζεται τὰς χεῖρας τὰς πατ-
 20 ρικὰς,³ λέγει, „θήμερον ἄς εἰπῶ πῶς εἶναι ἡ ἡμέ-
 ρα τῆς γεννήσεώς μου, πάτερ μου βεβαδμιώτατε,
 ἐπειδὴ καὶ⁴ εἶδον τὸ ποθαινότατόν μου, καὶ χαρι-
 ἐστατόν εας πρόσωπον, ὁποῦ τόδοι χρόνοι τώρα,
 ἡ ἀκοὴ μόνον μὲ ἔκαμνε νὰ πιστεύω πῶς ἔχω
 25 πατέρα, καὶ διὰ νὰ ἴδουσιν καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ, ἄψιθα
 τὸ φίλον ἔδαφος τῆς πατρίδος, καὶ τὸν γλυκύτατον
 καρπὸν αὐτῆς, κατὰ τὸν εἰπόντα ποιητὴν, καὶ ἤλ-
 θα ἐνταῦθα, ζητώντας⁵ τὴν λύσειν τῆς λύπης μου,

¹ διότι C;   ² βλέπων C;   ³ + καὶ C;
⁴ - καὶ C;   ⁵ ζητῶν C.

καὶ αὐξήσῃ τῆς χαρᾶς μου. Λοιπὸν ἄς εἶναι¹ δεδωσά-
 μενον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὅπου ἔχάριεν² εἰς τοὺς
 λόγου μου ἐκεῖνο ὅπου ἐπολοῦθα, καὶ εἶδόν³ δε τὸν
 παμφίλτατόν μου [17r] πατέρα, διὰ νὰ μένω παν-
 5 γοτε μαζί σου, νὰ χρηματίσω κληρονόμος, ὄχι ἐκεί-
 νης τῆς περιουσίας ὅπου ὡς ματαίαν ἀπέρριψας,
 καὶ ἀπεβράβυξ ὡς ἀνωφελῆ, καὶ ἄχρηστον, ἀλλὰ
 τῆς ἀρετῆς σου, καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς, ὅπου βλέ-
 πωντάς² δε, μοῦ φαίνεται πῶς βλέπω οὐράνιον ἄγ-
 10 γελον."

Ταῦτα ἀκούσας ὁ μακάριος Ἰωάννης, ἔχαρη κα-
 τὰ πολλὰ, καὶ μὲ τὴν χαρὰν, ἔτρεξαν ἀπὸ τοὺς
 ὀφθαλμούς του δάκρυα, καὶ ὑψώσας τὰς χεῖρας του
 πρὸς οὐρανὸν, εἶπεν· „ εὐχαριστῶ δε³ κυριέ μου,
 15 ὅπου με ἤξιώσθες ἡμέτερον νὰ φανῶ πατὴρ ἐπὶ
 τέκνω εὐφραϊνόμενος, καὶ νὰ προσφέρω θυσίαν κα-
 θάραν ἔμπροσθέν σου, τὸν παρόντα παῖδα, ὡς
 πάλαι ὁ Ἀβραὰμ τὸν ἐξ ὀσφύος [17v] αὐτοῦ Ἰσα-
 ἄκ. Ἰδοὺ λοιπὸν κύριέ μου, ἐγὼ καὶ τὸ παιδί-
 20 ον ὃ μοι ἔδωκας, καὶ οἰκονόμησον τὰ κατ' αὐ-
 τὸν ὡς ἡ θεία σου εὐδοκεῖ βούλησις, διὰ νὰ
 δοξαθῇ τὸ ἄγιόν σου ὄνομα δι' αὐτοῦ εἰς τοὺς
 αἰῶνας·"

Ταῦτα εἰπὼν, ἐνηγκαλίσθη τὸν παῖδα, καὶ
 25 ἠσπάσθη ὡς πατὴρ, εἶτα στραφείς πρὸς τὸν τι-
 μιώτατον αὐτοῦ πατέρα, εἶπε ταῦτα πρὸς αὐτὸν,
 μὲ ὀφθαλμούς δακρυρρόους, καὶ ψυχὴν χαίρουσαν·
 „Ὁ κύριός μου, πάτερ μου βεβαδμιώτατε, νὰ πλη-

---

¹ ἦναι C;   ² βλέπων;   ³ σοι B.

ῥώγη τὸν μισθόν σου, διὰ τὴν πρὸς τὸν ἕμὸν τοῦ-
τον πατέρα φροντίδα ὅπου ἔκαμες, ἀνατρέψας τοῦ
τὸν μὲ νοθεΐας κυρίου, καὶ στοιχιώδας αὐτὸν εἰς
τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὅπου τὸν βλέπω εἰς
5 νεανικὴν ἡλικίαν, [18 γ] καὶ ἔχει γηραλέον φρό-
νημα, καὶ χαίρει ἡ ψυχὴ μου εἰς τὴν κατ' ἄμ-
ψω αὐτοῦ προκοπὴν. ὅμως ἐγὼ ἔχω νὰ τὸν κρα-
τήσω μαζί μου, ἐπειδὴ καὶ οἱ λόγοι του, με-
τὰ τῶν βεβημένων του ἡθῶν, καὶ γηραιοῦ φρονή-
10 ματος, μὲ κάμνουν νὰ δοξάζω δι' αὐτὸν πολλὰ
καλὰ, πῶς ἔχει νὰ γινῆ δόκιμος μοναχὸς, καὶ
νὰ σώσῃ καὶ ἄλλων ψυχὰς, μαζί μὲ τὴν ἐδι-
κὴν του. Καὶ μὴν γανῆς παρακαλῶ, πάτερ μου,
ἐναντιούμενος εἰς τὴν γνώμην μου ταύτην, ὅτι
15 δὲν εἶναι δίκαιον, διατι ἐγὼ καθῶς ἐκαταφρόνη-
σα, καὶ ἀπεστράφηκα τὸν κόσμον, τὸν ὅμοιον
τρόπον βέλω νὰ κάμῃ καὶ αὐτὸς, διὰ νὰ γίνῃ
κληρονόμος τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας.

Ἀκούσας οὖν ταῦτα παρελπίδα ὁ τούτου τοῦ
20 μακαρίου [18 ν] Ἰωάννου πατρὸς, ἔμεινεν ἐκστατι-
κὸς ὥραν πολλήν, καὶ μόλις ἐλθὼν εἰς τὸν ἑαυ-
τόν του, εἶπεν·

„ὦ τέκνον μου παμφίλτατον Ἰωάννη, τίς
εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος ὅπου ἀκούω; ἐγὼ ἐλαρῆουδα
25 νὰ ἔλθῃς καὶ τοῦ λόγου σου μαζί μου, νὰ ὑπά-
γωμεν εἰς τὴν πατρίδα μας, καὶ ἐκεῖ ἡμποροῦ-
βες νὰ κτίθῃς μοναστήριον, καὶ νὰ πολιτεύεσθαι
καὶ ἐκεῖ καθῶς καὶ εἰς τὸ ὄρος Ἄθωνος,
νὰ δὲ ἔχω παρηγορίαν εἰς τὸ γῆρας μου, καὶ
30 ἐβὺ γηρεύεις νὰ κρατήθῃς καὶ τὸν Εὐθύμιον,

τὴν βακτηρίαν τοῦ γήρωσ μου, καὶ διαδοχὴν τοῦ γέ-
νους μας; πλὴν ἂν ὁ Εὐθύμιος θέλη ^{ἢ ἀποβῆ} ^{ἢ ἀποβῆ} ^{ἢ ἀποβῆ}
τιθῆ,¹ καὶ διὰ τὰ μὴν φαίνωμαι πῶς ^{ἢ ἀποβῆ} ^{ἢ ἀποβῆ} ^{ἢ ἀποβῆ}
τὸν ἀγαθόν του καὶ θεοφιλῆ ἑκοπὸν, καὶ ἔχω διὰ
5 τὸ ἐμπόδιον ἁμαρτίαν, [19 ε] ἄς μείνῃ.

Ἐρωτήσαντες δὲ τὸν Εὐθύμιον, εὗρον αὐτὸν
πῶλον εἰς πεδίον κατὰ τὴν παροιμίαν, τουτέστι
πρόλυμον, καὶ ἔμεινε παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ. ὁ
ὁποῖος δεξάμενος αὐτὸν ἐκ τῶν πατρικῶν χει-
10 ρῶν, τὸν ἔβαλεν εὐθύς εἰς ἐχολεῖον ἑλληνικῶν
μαθημάτων, καὶ ἤρλεεν ἰδῆ τινὰς θαῦμα ἑπακο-
λουθοῦν τῷ θαύματι, ὅτι εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν
καιρὸν, καὶ γράμματα ἐμάνθανε μὲ μεγάλην εὐκο-
λίαν, καὶ τὴν τῶν ῥωμαίων διάλεκτον. Ὡστε ὁποῦ
15 μὲ καιρὸν, εἰς τόβην προκοπῆν ἤλθεν, ὁποῦ ἔγινε²
περίφημος εἰς ὅλην τὴν πόλιν. Καὶ ἄλλο δὲν εὐρι-
σκες εἰς τὰ τῶν ἀπάντων στόματα, παρὰ Εὐθύμιον
ἐπαινούμενον.

§ 9

20 Τελειώσας δὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἰωάννης τὰς
ὑποθέσεις του, ἐγύριεν [19 ν] ὀπίσω εἰς τὸν ἱερὸν
Ἄθωνα, καὶ ἦν ἐκεῖ ἀγωνιζόμενος τοὺς ἀσκητι-
κοὺς ἀγῶνας, κατῶς καὶ ὁ Εὐθύμιος τοὺς ἀγῶ-
νας τῆς μαθήσεως τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ἐκ τῶν
25 ὁποίων³ τοὺς πολλοὺς κόπους ἐβυδέβη ἀδένεια
μεγάλῃ εἰς αὐτὸν, καὶ τοδοῦτον ἠδένεγθεν, ὥστε

¹ ἐρωτηθῆ B; ² ἔγινε C;

³ + ἀπό B.

5 ὁποῦ ἦλθεν εἰς κίνδυνον θανάτου, ὅμως ἠλευθέρω-
 δη, ὄχι ἀπὸ ἰατρῶν θεραπείαις, ἀλλὰ διὰ τῆς
 ἐπιταβίας τῆς κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου, ἐπειδὴ ψά-
 νειδα κατ' ὄναρ εἰς αὐτὸν, τοῦ ἐχάρισε τὴν υἱεί-
 5 αν. Τὸ ὁποῖον αὐτὸ ἔβινεν ἀφορμὴ εἰς τὸν Εὐθύ-
 μιον, νὰ γένη ὅλως δι' ὅλου ζηλωτῆς τῆς ἐναρίτου
 ζωῆς, καὶ νὰ ἀρχίσῃ νὰ μιᾶ τὸν κόσμον, καὶ νὰ
 ἐπιθυμῇ τὴν καλοσερικὴν. (Ἐπειδὴ ὁ πατὴρ του, διὰ
 νὰ μάθῃ τὰ γράμματα, τὸν ἄφισεν εἰς τὴν πόλιν,
 10 καὶ ὑστερον ἀφ' οὗ [20v] τὰ μάθῃ, νὰ ὑπάγῃ εἰς
 τὸν Ἄθωνα νὰ γένη μοναχός). Ἐφερε δὲ εἰς τέλος
 τὸν βκοπόν του ὀβλήγορα, αὐτὸ ὁποῦ ἔχω νὰ γρά-
 ψω τώρα.

§ 10

15 Ἐξελοῦσα οὖν ἡ καλὴ φήμη τοῦ Εὐθυμίου
 κατὰ τε ἀρετὴν, καὶ μάθησιν, εἰς ὅλην τὴν Κων-
 σταντινούπολιν, ὡς ψάσαντες ἐδηλώσαμεν, μίαν
 ἡμέραν κατῆμενος, ἦλθεν ἕνας ἑβραῖος ζητῶντας¹
 νὰ συνομιλήσουν μαζὴ περὶ πίστεως. Τὸν ὁποῖον
 20 τὸν ἀπεδίωξεν, ἡξεύρωντας² ὁ μακάριος, πῶς ἡ
 μετὰ τῶν ἰουδαίων διάλεξις εἶναι ματαία, καὶ ὠφέ-
 λειαν καμίαν³ δὲν προξενεῖ, οὔτε εἰς τὸν λέγον-
 τα, οὔτε εἰς τὸν ἀκούοντα. Ἐπειδὴ ὅλοι εἶναι βε-
 βαιωμένοι, πῶς ὁ κύριος εἰς τὸν κόσμον ἦλθεν,
 25 ὡδὴν ὁποῦ τὰ ὅσα οἱ προφῆται εἶπον, περὶ τῆς ἐλεύ-
 [20v]θως τοῦ Χριστοῦ, ὅλα ἔλαβον τὸ προσῆκον τέ-
 λος, καὶ ὁποῖος ἐξετάζει τὰ τοιαῦτα, εἶναι ματαίος.

¹ ζητῶν C; ² ἡξεύρων C; ³ καμίαν C.

Πλὴν διὰ τὴν ἀποφύγη τὰς συνεχεῖς ἐνοχλήσεις
τοῦ καταράτου ἐκείνου ἑβραίου ὁποῦ συνεχῶς ἐπή-
γαινε καὶ τὸν ἐνοχλοῦσεν, ἔκαταπέδθη ὁ εὐθύμιος
Εὐθύμιος τὰ ἔλθουν εἰς λόγους, καὶ τοδοῦτον τὸν
5 ἐνίκησεν ὁ Εὐθύμιος, μὲ μαρτυρίας τῆς θείας
γραφῆς, ὁποῦ ὅλα του τὰ ἀνίδεχρα προβλήματα,
τὰ διέλυεν ὁ πάνδοπος ὡς ἰστὸν ἀράχνης.

Καὶ μὴ¹ ἔχωντας² πλέον ὁ ἑβραῖος κανένα
ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα τὰ μεταχειριδῆ, προσεύξει εἰς
10 τὸ πρόχειρον ἐπιχείρημα τῶν νενικημένων, τὰς ὕβ-
ρεις λέγω, καὶ βλασφημίας, καὶ ὄσον μὲν καιρὸν
ὑβρίζεν αὐτὸν, ἐγγέλα ὁ βερνὸς εἰς τὸ ἦθος, καὶ
εὐκατάνυκτος εἰς τὴν [21ε] ψυχικὴν κατάστασιν Εὐ-
θύμιος, ὅταν δὲ ἔκαμεν ἀρχὴν τὰ κινή γλῶσσαν
15 βλάβημον καὶ κατὰ τοῦ ὑψίστου Θεοῦ ὁ παρμια-
ρος ἐκεῖνος ἑβραῖος, ζήλου θείου εὐθύς πληθύνεις,
ἠὲμφραζεῖν³ εἶπε πρὸς αὐτὸν—τὸ παρμιαρον στόμα
σου, τὸ λαλοῦν κατὰ Θεοῦ βλασφημίας."

Καὶ, ὦ τοῦ θαύματος! Ἔπεβεν εὐθύς ὁ βλάβη-
20 μος χαμαὶ, καὶ ἔμεινεν ἄφωνος, ἀφρίζων, καὶ κυ-
λιόμενος, λείψμα ἰλεεινὸν, καὶ πρὸς πάντας τοὺς
εὐρεθέντας ἐκεῖ παράδοξον. Ἔως δὲ τὰ ξημερώδη,⁴
ἐξέμεβε καὶ τὴν μιὰν αὐτοῦ ψυχὴν, παραδοὺς αὐ-
τὴν εἰς χεῖρας τοῦ πατρός του διαβόλου.

25 Τὸ ὁποῖον αὐτὸ, πάντας τοὺς ἀκούσαντας ἐξ-
έπληξε, καὶ εἰς θαῦμα καὶ φόβον ἐνέβαλε.

Διὰ τὸ ὁποῖον καὶ περισσότερον εἰς ὅλην
τὴν πόλιν [21ν] ἐξήλθεν ἡ ψήμη τοῦ νέου Πέτ-

¹ μὴ Β;   ² ἔχων C;   ³ ἠὲμφραζεῖν Β;
⁴ ἐξημερώδη C.

ρου Εὐθυμίου κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὁμοίου θαύματος, καὶ ὅλοι ἐπαινοῦντές τον, καὶ θαυμάζοντές τον, τὸν ἐτιμοῦσαν ὡς ἓνα τῶν παλαιῶν δαμίων οφθρῶν.

- 5 Αὐτὸς δὲ ὁ μακάριος τόσον ἀπέφευγε τοὺς ἐπαίνοους, ὅπου πλέον δὲν ἤθλε νὰ εὕγῃ ἔξω ἀπὸ τὴν κατοικίαν του, ὡδὸν νὰ εἶχε κάμη καμίαν¹ ἀτιμίαν, ἀλλὰ βουλευθεῖς κατ' ἑαυτὸν βουλὴν ἀγαθὴν, φεύγωντας² τὸ κενὸν δοξάριον, καὶ βδελυσδόμενος τὴν
- 10 ἀνθρωπίνην εὐφημίαν, ὡς τῆς θείας δόξης ἀντίθετα, καταλαμβάνει τὸ τοῦ Ἁθωνος ἀγιῶνυμον ὄρος, ἀφίεις τὴν Κωνσταντινούπολιν, εὖν αὐτῇ δὲ καὶ ὅλον τὸν κόσμον, ὡς ἐπίβουλον ἐχθρὸν, ἐκείνων ὅπου ἀγαποῦν νὰ ζῶει κατὰ Χριστὸν, παριδέου[22 τ]σαν παρίδα
- 15 τὰς ψυχὰς τῶν ἐν αὐτοῖς.

§ 11

Εὐθὺς δὲ ὅπου εὐγῆκεν εἰς τὴν λαύραν τοῦ ὀείου Ἀθανασίου, ἀνταρῶνεται μὲ τὸν ἴδιόν του πατέρα, τὸν ὁποῖον μὲ χαρὰν ὑπερβολικὴν ὑποδεχθεῖς

20 ὁ ἱερὸς Ἀθανάσιος, τὸν εἶχεν εἰς μεγάλην εὐνοίαν. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπέραβε μερικὸς καιρὸς, τὸν ἐκούρευε μοναχόν.

Καὶ βλέπωντάς³ τον πῶς ἦτον ὅλως δι' ὅλου⁴ ἀφιερῶμένος⁵ εἰς Θεὸν, καὶ ἄλλην φροντίδα δὲν

¹ κάμμίαν C; ² φεύγων C; ³ βλέπων C;

⁴ τον πῶς... ὅλου] αὐτὸν ὄντα ὅλως διόδου C;

⁵ ἀφιερῶμένον C.

δὲν εἶχε,¹ παρὰ πῶς γὰρ δοξάσῃ τὸν κύριον ἐν τοῖς
αὐτοῦ² μέλει κατὰ τὸ γεγραμμένον, μὲ νηστείας, ἀ-
ρυπνίας, μὲ ὑπακοήν, καὶ ὑπομονήν, καὶ διὰ τῆς συν-
εχοῦς ἀναγνώσεως τῆς θείας γραφῆς, ἐπειδὴ καὶ
ἐπεχειρίσθη ἔργον κοινωφελές, καὶ ψυχοσωτήριον, εἰς
ὄλον του τὸ γένος, καὶ διὰ τῆς ἐνούσης αὐτῷ σο-
φίας, τῆς τε καθ' [22 ν] ἡμᾶς τῶν Ῥωμαίων, καὶ
τῆς ἐδικῆς των τῶν Ἰβήρων, ἐμεταγλώττησεν ἀπα-
σαν τὴν θείαν γραφήν, ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς φράσεως,
εἰς τὴν διάλεκτον τῶν Ἰβήρων. Ἀκόμι καὶ ἄλλα
πολλὰ, καὶ διάφορα ψυχωφελῆ βιβλία, συνθέτωντας³
καὶ αὐτὸς ἐδικὰ του, δογματικὰ, καὶ νομικὰ πάμ-
πολλα, εἰς τὴν αὐτὴν πάτριόν του διάλεκτον.

Διὰ τοῦτο καὶ μὲ δίκαιον τρόπον, τὸν ὠνό-
μασαν οἱ Ἰβηρες νέον Χρυσότομον, ὡδὸν ὅπου
ἐχρύσωσε τὸ ταπεινὸν αὐτῶν γένος, μὲ τὰ πάχχυρα
του συγγράμματα, καὶ ἐκόσμησεν αὐτοὺς περιεσώτερον,
καὶ περιφήμους ἀνέδειξε, παρὰ ὁ κύρος⁴ μὲ τὰς
διαφόρους νίκας, καὶ ὁ Κροῖστος μὲ τοὺς πολλοὺς
του θησαυροὺς, τὰ ὅποια ὡς ὄναρ ἔφανίσθησαν,
καὶ διε[23 τ]λύθησαν ὡς κηρὸς εἰς τὸ πῦρ. Τὰ δὲ
τοῦ νέου Χρυσοτόμου Εὐθυμίου πάχχυρα βιβλία,
μένουν ἀθάνατα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Μάρτυρες
ἀληθεῖς, καὶ κήρυκες ἀκατάπαυστοι τῆς μεγάλης αὐ-
τοῦ καθ' ἄμφω σοφίας, καὶ θαυμαστῆς ἀρετῆς.

³ Ἡ ὅποια κατέπεισε καὶ τὸν ἱερὸν Ἀθανάσιον,
ἀφ' οὗ τὸν ἔκαμε⁵ καλόγηρον, γὰρ τὸν παρακινῆ εἰς

¹ δὲν εἶχε] μὴ ἔχοντα C;   ² αὐτοῦ B;
³ συνθέτων C;   ⁴ κύρος C;   ⁵ ἔκαμεν B.

τὸ νὰ δεχθῆ τὸ μέγα ἀξίωμα τῆς ἱερωδύνης, κρίνων-
τας¹ αὐτὸν ἄξιον τῆς τοιαύτης ἀξίας. Μόλις δὲ με-
τὰ βίας πολλῆς τὸν ἐκατάπεισαν² ὅ, τε Ἀθανάσιος
καὶ Ἰωάννης, πνευματικὸς τοῦ καὶ βαρδικὸς πατέρες³
5 καὶ ἐδέχθη τὸ τέτοιον ἀξίωμα τῆς ἱερωδύνης. Τὸ ὅ-
που οὐ τὸ ἐδέχθη, χριστῆς ἱερεὺς διὰ τοῦ χρί-
σματος τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἠγωνίσθη πλέ-
ον ἀπὸ τότε νὰ φανῆ [23 ν] στρατιώτης ἀήττητος τοῦ
Κυρίου.

10 "Ὅθεν πάντα ἄφεις, ἐσπούδαζε πλέον νὰ ἀρέσῃ
τῷ στρατολογήσαντι Χριστῷ κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον,
τὸν⁴ " Οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ
βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ"
λέγοντα.⁵

15 Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Εὐθύμιος ἄλλον σκοπὸν
δὲν εἶχε, παρὰ πῶς νὰ προβλέτῃ εἰς τὴν νηστεϊάν
νηστείας, καὶ ἀγῶνας τῷ κατὰ Θεὸν ἀγῶνι. Καὶ
τόσον ἔβινεν, ὅπου ὅποιος τὸν ἐβλεπεν, ἦτον εἰς
ἀπορίαν, τάχα ἄνθρωπος εἶναι; ἢ ἄγγελος ἔνδε-
20 θυμενος ὤμα; ποῦ εὐρέθη ποτὲ θυμὸς εἰς αὐ-
τὸν; ἢ ἔπαρσις; ἢ προπάθειά τινος γήινου πρά-
γματος; ἀκτημοσύνην δὲ καὶ ἐγκράτειαν τόσον ἠγα-
πησεν, ὅπου πολλὰ ὀλίγοι ἤφελαν εὐρεθῆ ἀπὸ τοὺς
παλαιούς, ὅπου νὰ ἔχουν τὰ πρωτεῖα [24 ι] εἰς αὐτὰς

¹ κρίνων C; ² ἐκατάπησαν B;

³...Ἀθανάσιος... βαρδικὸς πατέρες... Ἀθανάσιος ὁ πνευμα-
τικὸς τοῦ πατῆρ, καὶ Ἰωάννης ὁ βαρδικὸς αὐτοῦ πατῆρ...
B] Ἀθανάσιος καὶ Ἰωάννης, ἀμφότεροι ὁ μὲν πνευματικὸς
ὁ δὲ βαρδικὸς αὐτοῦ πατῆρ... C. γη υροδοκα υβγζη δυρουβω-
ωρδλημο Α-β; ⁴ + λέγοντα B; ⁵ - λέγοντα B.

τὰς ἀρετάς. Εἰς ἀπλότητα δὲ, καὶ ἀμνηδικακίαν, τόσον¹
ὑψώθη, ὅπου ἦτον λαῦμα εἰς τοὺς ὀρώντας, ὡς καὶ ἡ
λόγος παρακατιῶν θέλει τὸ δεῖξει.

§ 12

5 Εἰς τοιοῦτον οὖν ὑπὲρ ἀνθρώπων φάδας ἀρετῆς
ἕψος ὁ ὑψηλὸς Εὐθύμιος, καὶ ἔξω βαρκὸς καὶ κόσ-
μου γενόμενος κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὠρέχθη νὰ εὕρη τό-
πον ἡσυχον, διὰ νὰ μὴν ἔχη κανένα ἐμπόδιον εἰς τὸ
νὰ μετέρχεται τοὺς μεγάλους ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς.

10 Ἐπειδὴ ὅταν ἡ ψυχὴ εἰς τὸ ἔσχατον τῶν ἔφε-
τῶν, ὅπου εἶναι ἡ θεωρία ἢ ἐκ πράξεως γινομένη
ἔλθη, πλεον ἄλλο δὲν ἀγαπᾷ, παρὰ ἡσυχίαν, διὰ
νὰ μὴν ἔχη κανένα ἐμπόδιον, ἀλλὰ πάντοτε νὰ
εἶναι προδηλωμένη, εἰς τὸν ἐραστὴν τῆς, τὴν θεί-
15 αν λέγω θεωρίαν.

Ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἔρωτα ἀιχμαλωτιθεῖσα, καὶ [24ν]
ἡ τοῦ ἱεροῦ Εὐθυμίου ψυχὴ, ἄλλο δὲν ἐφαντάζετο,
παρὰ τὴν ἡσυχίαν.

20 Ὅθεν μίαν τῶν ἡμερῶν φανερώωντας² τὸν ἐκο-
πόν του πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα τὸν μακάριον Ἰωάν-
νην, εὔρε καὶ αὐτὸν τετραμμένον ἀπὸ τὸν ὅμοιον
ἔρωτα.

Καὶ δὴ ἐλθόντες καὶ οἱ δύο πρὸς τὸν πνευ-
ματικόν τους πατέρα, καὶ γέροντα τὸν θαυμασίον
25 Ἀθανάσιον, φανερώνουσι τὴν γνώμην τους.

Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα ἔχαρη μὲν, ὡς ὅτι

¹ τόσο C;

² φανερώων C.

ἦτον ὁ ἐκοπὸς τοὺς Θεοφιλεῖς. Ἐλυπήθη δὲ, ὅτι τοὺς
εἶχε μεγάλην βοήθειαν εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ ὅλας,
καὶ συμβούλους ἀγαθοὺς καὶ μὲ πολλὰ καὶ ἐπιχειρήματα¹
ἐπάσχιζε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, διὰ νὰ τοὺς
5 ἔχῃ εἰς τὴν κατ' αὐτὸν λαύραν, τύπον, καὶ κανό-
να ἐναρέτου ζωῆς πρὸς τοὺς λοιποὺς [25 τ] ἀδελ-
φοὺς, ὅμως δὲν ἐδυνήθη, ἐπειδὴ καὶ ἔβλεπε τὴν
γνώμην αὐτῶν ἀμετάβητον.

Διὰ τοῦτο τοὺς δίδει συγχώρησιν, καὶ διὰ τῆς
10 συμβουλῆς του, ἔρχονται (ἔχοντες μαζῆ τῶν καὶ Γε-
ώργιον τὸν συγγενῆ αὐτῶν) εἰς τινα τόπον ἡσυχασ-
τικόν, μονὴν τοῦ Κλήμεντος ὀνομαζόμενον, καὶ κατ-
οικοῦσιν ἐκεῖ, ἀγωνιζόμενοι τὸν ἀσκητικὸν ἀγῶνα.

Ἦτον δὲ αὐτὴ ἡ μονὴ μικρὰ, κατὰ ἄνωτέ-
15 ρω εἶπομεν. Ὅμως κατὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κρυ-
πῆ² ἡ πόλις ὅπου εὐρίσκεται κτισμένη ἀπάνω³ εἰς
κορυφὴν τινος ὄρους,⁴ ἔτις⁵ καὶ ἡ ἀρετὴ αὐτῶν δὲν
τοὺς ἀφίεε νὰ μένουν μόνοι εἰς τὴν ἡσυχίαν, ἀλλὰ
ἀκούοντες πολλοὶ τὰς ἀρετάς των, ἔτρεχον πρὸς αὐ-
20 τοὺς· [25 ν] καὶ μάλιστα οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, οἱ
ἴβηρες δηλαδὴ.

Ὅθεν στενοχωρούμενοι, ἐβιάσθησαν διὰ τῆς πα-
ρακαλέσεως τῶν τοῦ γένους αὐτῶν, καὶ Βασιλείου βα-
σιλέως υἱοῦ Ῥωμανοῦ, δι' ἐξόδων αὐτοῦ, καὶ ἔκτι-
25 σαν ὡς ἄνωθεν ἐγράψαμεν τὴν⁶ ἱερὰν ταύτην μονὴν
ὡς κατὰ φαίνεται. Τῆς ὁποίας τὴν ἐπιστασίαν,
καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς οἰκοδομῆς, καὶ μέχρι τοῦ

¹ ἐπιχειρήματα B; ² κρυφθῆ C;

³ ἐπάνω C; ⁴ βωσῆ 5, 14; ⁵ οὕτω C;

⁶ - C.

θανάτου αὐτοῦ, τὴν εἶχεν ὁ μακάριος Ἰωάννης, μὲ τὸ
νὰ ἀγάπα ὁ Εὐθύμιος τὴν ἡσυχίαν.

Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τούτου, διέδωκε τὴν
ἡγουμενεῖαν ὁ μακάριος Εὐθύμιος, καὶ τὰς λοιπὰς φρον-
5 τίδας. Καὶ οὐ μόνον τῆς κατ' αὐτὸν μονῆς, ἀλλὰ καὶ
ἴλου τοῦ ὅρους. Κτίζων εἰς διαφόρους τόπους να-
οὺς ἱερῶν, νοσοκο[26 τ] μετὰ τε καὶ γηροκομεῖα. Καὶ
ἦτον εἰς ὅλον τὸ ὄρος πατῆρ, καὶ προστάτης θερ-
μότατος, ἐπειδὴ τὸν ἀγαποῦσαν ὅλοι, ὡς σοφώτα-
10 τον, καὶ ἐναρετον ὑπὲρ ἅπαντας.

Καὶ ὄχι μόνον ὅσοι τὸν ἔβλεπαν τὸν ἡγάπουν,
ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἤκουον μόνον τὸ ὄνομά του, καὶ βα-
σιλεῖς, καὶ ἄρχοντες, πατριάρχαι τε καὶ ἀρχιερεῖς.

Καὶ διὰ τὰ μὴν λέγωμεν μόνον λόγια, ἄς γρά-
15 ψωμεν καὶ ἔργα, διὰ τὰ γινώσκωμεν ὅποσος ἐστά-
θη ὁ μέγας οὗτος Εὐθύμιος κοντὰ εἰς τοὺς ἀξιω-
ματικούς ἀνθρώπους.

§ 13

Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἔτυχεν ἀνάγκη νὰ βτείλουν
20 ἕκ τοῦ ἀγίου ὄρους εἰς Θεσσαλονίκην περὶ τινων
κοινῶν υποθέσεων, ἀνθρώπον πρακτικὸν εἰς τὸ νὰ
κυβερνήσῃ τὰς υποθέσεις τοῦ κοινοῦ.

Ἐπαρακάλεσαν ὅλοι [26 ν] οἱ τοῦ ὄρους πατέρες
τὸν ἱερὸν Εὐθύμιον, νὰ ἀναλάβῃ αὐτὴν τὴν φροντί-
25 δα, ὡς δυνάμενον διὰ τε τὴν προδοῦσαν αὐτῷ ἀρε-
τὴν, καὶ τὴν φήμην ὅπου εἰς κάθε μέρος γῆς εἶ-
χε, νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὰς υποθέσεις τους, καὶ ὁ-
λήγορον, καὶ καθῶς ἡγάπουν.

Ὁ ὁποῖος ὡς Χριστοῦ μαθητῆς, ὑπῆκουεν εὐθὺς,
καὶ κινῶντας ¹ μὲ προθυμίαν ἐπέτρεν εἰς τὴν Θεο-
βαλονίκην. Τὸν ὁποῖον ὑποδέχθη μὲ μεγάλην ὑποδοχὴν
ὁ τότε ἀρχιερεὺς Θεσσαλονικῆς, ὁποῦ ἦτον κατὰ ἀλή-
θειαν μὲ διαφόρους ἀρετὰς κεκοσμημένος.

Ἐτυχε δὲ καὶ τοῦτο, ὡς οἶμαι, ὄχι ἀπλῶς καὶ
ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ θείᾳ προνοίᾳ, νὰ ἔχη ὁ ἀρχιερεὺς
ἓνα φίλον Ἰουδαῖον ὑπηρετοῦντα τὸν ἀρχιερέα εἰς κάθε
αὐτοῦ ὑπόθεσιν. Τὸν ὁποῖον ὁ μακάριος ἀρχιερεὺς [27 τ]
δὲν ἔλειπε πάντοτε ἀπὸ τοῦ νὰ τὸν νουθετῇ, εἰς τὸ
νὰ ἀφίσῃ τὴν πλάνην τῆς αὐτοῦ θρησκείας, καὶ νὰ
ἔλθῃ εἰς τὴν πίστιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρισ-
τοῦ. Ὁ δὲ, ὄνος ἦν πρὸς λύραν κατὰ τὴν παροιμίαν,
ἐναντιούμενος κατὰ τὴν συνήθειαν ὁποῦ ἔχουσιν οἱ
εκκληροτράχηλοι, καὶ ἀπερίτμητοι Ἰουδαῖοι, λέγωντας ²
πρὸς τὸν ἀρχιερέα· « ἐγὼ μὲ μόνα λόγια θυμῶν ἀπο-
δείξω δὲν καταπέιδομαι. Ἀλλὰ ἂν θείης νὰ μὲ
καταπέιθῃς, ὡς ἔλθωμεν εἰς διάλεξιν, καὶ ἂν ἠμπο-
ρέθῃς ἀπὸ τὴν θείαν γραφὴν νὰ μὲ καταπέιθῃς, τότε
καταπέιδομαι.»

Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀρχιερεὺς, θυρίζει πρὸς τὸν
Εὐθύμιον, ὄντα καὶ αὐτὸν ἐκεῖ παρόν, ³ καὶ τοῦ λέ-
γει· « ἀνάλαβε αὐτὴν τὴν φροντίδα, ἀνδρῶν ἀπάντων
τιμιώτατε, καὶ σοφώτατε, διὰ νὰ ἐλέγξῃς τὴν ἀλαζο-
νεϊάν [27 ν] τοῦ ματαιόφρονος τούτου Ἰουδαίου, μὲ τὴν
γνώσιν καὶ μάθησιν τὴν πνευματικὴν, ὁποῦ καθὼς ἤκουα,
καὶ τώρα ἀκόμι εἶδα, πῶς ἔχεις.»

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Εὐθύμιος ἐγερθεὶς, καὶ βαλ-
λὼν μετάνοιαν πρὸς τὸν ἀρχιερέα, ὡς ὢν μαθητῆς

¹ κινῶν C; ² λέγων C; ³ παρόντα C.

τοῦ ταπεινοῦ καὶ πράου Χριστοῦ, εἶπεν· „ εὐλόγηθόν με
δέεποτα ἄγιε, ὅτι ἐγὼ ἐνώπιον τῆς ὑμετέρας βεβαβαι-
ωτάτης ἀγιότητος, οὐδὲν ἄλλο εἶμαι, εἰ μὴ ἡ καὶ
εποδός, καὶ νὰ ὁμιλήσω ἔμπροσθέν σας, δὲν εἶναι εἰς
5 τοῦ λόγου μου πρέπον, ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἔργον ἐδι-
κόν σας, καὶ ὄχι ἐδικόν μου.”

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ἀρχιερεὺς· „ἀδύνατον εἶναι
να μὴ γίνῃ αὐτὸ, ἐπειδὴ ἐγὼ σήμερον θέλω δι' ἀγά-
πην ἐδικὴν μου, νὰ καταπεισθῆς εἰς αὐτὸ ὅπου λέγω.”

10 Τὸ ὁποῖον ἀκούσας ὁ μέγας Εὐθύμιος, [28 γ]·
ὑπετάχθη εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἀρχιερέως, καὶ τόσον
διέλυσε μὲ προφητικὰς ἀποδείξεις τὰ προβλήματα τοῦ
Ἰουδαίου, καὶ τὸν ἀπετόμιθεν, ὅπου ἤθελεν ἀπορήσῃ
τινὰς ἀκούωντάς τον,¹ καὶ ἤθελε τὸν ὀνομάσῃ² ὄχι
15 Ἀριστοτέλην, ἢ κανένα ἄλλον ἀπὸ τοὺς παλαιούς σο-
φοὺς, ἀλλὰ Μωϋσῆν, καὶ Ἡσαΐαν.

Τὸ δὲ τῆς ἐνδάρκου οἰκονομίας μυστήριον τοῦ
κυρίου μας, τόσον τὸ ἐπαράστυγε μὲ παραδείγματα
καὶ ὑπὲρ φύσιν, καὶ φυσικὰ πρὸς τὸν μικρὸν ἐκεῖ-
20 νον Ἰουδαῖον, ὅπου πλέον δὲν ἐφαίνετο πῶς συντυ-
χαίνει ἄνθρωπος, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ἐπειδὴ καὶ τὰ ὅσα εἶπεν ὁ Εὐθύμιος δὲν εἶναι
χρεῖα ἀποδείξεως, ὅτι πῶς ἦτον ἔμπνευσις τοῦ ἁγίου
πνεύματος ὅπου ἐλάλει διὰ στόματος τοῦ Εὐθυμίου,
25 καθὼς [28 ν] καὶ διὰ στόματος τοῦ κορυφαίου Παύ-
λου εἰς τὰς Ἀθήνας ἐδημηγόρηθεν, καὶ τῶν λοιπῶν
ἁγίων ἀποστόλων.

Πρὸς τὰ ὁποῖα μὴ δυνάμενος ὁ Ἑβραῖος νὰ

¹ τινὰς ἀκούωντάς τον] τι ἀκούωντας αὐτόν C;

² ὀνομάσει C.

ἐναντιωθῆ, ἔμεινεν ὡς ἰχθὺς ἄφωνος, καὶ μετ' ὀλίγον
ἀνοίξας τὸ παρμίαρον αὐτοῦ στόμα, ἐλάλει κατὰ τοῦ
Θεοῦ βλασφημίας, καθὼς καὶ ὀπρορρήθεις ὁπάρων ἐναντιοῦσθαι
κηθῆ παρ' αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

5 Ἀτενίβας δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Εὐθύμιος μὲ ὄμμα ὄχι
πλέον ἰλαρόν (ἐπειδὴ καὶ ὅταν ὁ Θεὸς ὑβρίζεται, κά-
θι ψυχὴ φιλάρετος μὲ ἀγριότητα ἀποκρίνεται) λέγει πρὸς
αὐτὸν· « ἔμφραγείῃ σου, ἀλγύριε, τὸ παρμίαρον στόμα,
βλασφημίαν, καὶ ψεῦδος κατὰ τοῦ Θεοῦ μὲ ἀναίδειαν
10 λαλῶσαν ».

Καὶ εὐθύς ὁ Ἰουδαῖος ἔβινεν¹ ἔξω φρενῶν, καὶ
πεθὼν εἰς τὴν γῆν, ἐβύριδαν οἱ [29 ς] ὀφθαλμοὶ του, καὶ
τὸ στόμα του, καὶ ἔκειτο ὡσεὶ² νεκρός.

Τὸ ὁποῖον αὐτὸ ἔφερον εἰς μεγάλην ἐκπληξιν
15 καὶ φόβον τοὺς τυχόντας ἐκεῖ Χριστιανούς τε, καὶ
Ἰουδαίους. Οἱ ὁποῖοι πεθόντες πρὸς τοὺς πόδας τοῦ
ἁγίου, παρεκάλουν θερμῶς αὐτὸν, διὰ νὰ τὸν λυπηθῆ.
Σπλαγχνιδεῖς οὖν ὁ ἅγιος, καὶ βραχυδάμενος αὐτὸν
μὲ τὸ σήμερον τοῦ τιμίου σταυροῦ, τὸν ἀνέετθε, καὶ
20 ἐμφυεῖσας, ἀπεκατέβηθεν αὐτὸν ὑγιῆ ὡς τὸ πρότερον.

Ὁ δὲ ἐγερωθεὶς Θεὸν ἀληθινὸν ἀνεκήρυττε τὸν
Χριστὸν μὲ λαμπρὰν καὶ μεγάλην φωνήν.

Τὸν δὲ ἅγιον παρεκάλει νὰ τὸν τελειώσῃ μὲ
τὸ ἅγιον βάπτισμα, καὶ ἐβαπτίσθη μὲ ὅλον του τὸ
25 σπῆτι, οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ὅλοι ὅσοι εὐρέθη-
σαν ἐκεῖ Ἰουδαῖοι, καὶ ἤκουσαν τὰ λόγια τοῦ ἁγί-
ου, καὶ αὐτόπαι τοῦ τοιοῦτου [29 ν] παραδόξου ἔβιναν
θαύματος.

Καὶ ἀκόμι καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰου-

¹ ἔβινεν C;   ² ἔκειτο ὡσεὶ] ἐκείτετο B.

δαίους τοὺς μὴ παρόντας, πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν
ἐβαπτίσθησαν.

Ὁ δὲ ἰαθεὶς, καὶ πιστεύσας Ἑβραῖος, ἀποδώσῃ τὴν εὐχαριστείαν πρὸς τὸν ἅγιον, φερωνντὰς²
5 ἔρριψεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ πολὺ πληθοῦς χρυεῖου, τὸ
ὁποῖον ὄχι ὡς χρυεῖον, ἀλλ' ὡς πηλὸν λογιζάμενος ὁ
ἅγιος, οὐδὲ κἄν νὰ τὸ ἰδῆ δὲν ἔστερξε, τόσον μό-
νον διὰ προταγῆς τοῦ ἐμοιράσθῃ ὅλον εἰς πτωχοὺς.
Τῷ δὲ Θεῷ ἡμῶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.
10 Τὰ ἐπίλοιπα τῶν ἀναγνωσθέντων. Εὐλόγησον πάτερ.

§ 14

Ἄφ' οὗ δὲ ἐτελείωσε τὰς ὑποθέσεις τοῦ ὁ ἱε-
ρὸς Εὐθύμιος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν
ἱερὰν αὐτοῦ λαύραν τῶν Ἰβήρων, ἔτυχε μίᾳ μεγάλῃ
15 ἀνομβρίᾳ εἰς ὅλον τὸ ὄρος, ὁποῦ ἦτον ἀνάγ- [30 τ]
κη νὰ ἀνοίξῃ τὰς πύλας τοῦ ὑετοῦ, ὄχι ἄλλοις τι-
νάς, παρὰ ἄλλοις δεύτεροις Ἥλιας.

Ἐλθόντες δὲ πολλοὶ πρὸς τὸν ἱερὸν Εὐθύμιον,
τὸν ἐπαρακάλουν νὰ κάμῃ πρὸς Θεὸν δέξιν, νὰ τοὺς
20 εὐσπλαγχνισθῆ νὰ δώσῃ τὴν εὐλογίαν του.

Μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας πεισθεὶς ὁ δεύτερος
οὗτος Ἥλιας εἰς τὰς παρακαλέσεις τῶν προελαθόν-
των αὐτῷ θεοπεδίων πατέρων, ἀνῆλθεν εἰς τὸν εὐ-
κτῆριον ναὸν τοῦ ἁγίου ἐνδόξου προφήτου Ἥλιοῦ πλη-
25 σίον ὄντα τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς τῶν Ἰβήρων,
καὶ κάμνωντας³ τὴν ὀλονύκτιον ἀγρυπνίαν, ἐτελείω-

¹ φέλων C;

² φέρων C;

³ κάμνων C.

γεν ὁ ἴδιος τὴν θείαν λειτουργίαν.¹

Εὐχαίνωντας² δὲ ἀπὸ τὴν θείαν λειτουργίαν³
τόση βροχὴ ἕλθινεν,⁴ ὅπου ἐμεθύθη ἡ δὴ ὅλη ἡ
τε ὅπου ἐπαρακινήθησαν ἅπαντες νὰ λέγουν μέγα-

5 λοφώνως, δεδοξαμένον νὰ εἶναι⁵ τὸ ὄνομα τοῦ Θε-
οῦ, ὅπου δοξάζει τοὺς αὐτὸν ἀντιδοξάζοντας.

[30 ν] Καὶ διὰ νὰ καταλάβετε ποταπὸς ἦτον
ὁ μέγας οὗτος Εὐθύμιος εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀκούσατε
καὶ ἄλλο.

10

§ 15

Συνήθεια ἦτον ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς εἰς τοὺς
ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ ὄρει τούτῳ πατέρας, νὰ ἀναβαίνουν
ἀπάνω⁶ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἄθωνος, κατὰ τὴν λαμπ-
ρὰν καὶ ὀλόφωτον ἑορτὴν τῆς τοῦ κύριου ἡμῶν Ἰη-
15 σοῦ Χριστοῦ μεταμορφώσεως, καὶ ἀφ' ἑσπέρας, ἕως
εἰς τὸ πρωῖ νὰ ψάλλουβιν ἄβρυχίαν, καὶ μετὰ τὴν
τελειώσβιν νὰ καταβαίνουβι πάλιν εἰς τὰ μονατήριά
τους.

20 Συνανήλθην⁷ οὖν μίαν φορὰν καὶ ὁ ἱερός οὗ-
τος Εὐθύμιος, κατὰ τὴν ἐπικρατήσβαδαν ταύτην συνή-
θειαν μαζὴ μὲ τοὺς λοιποὺς πατέρας εἰς τὴν κορυφὴν
τοῦ ὄρους, διὰ νὰ πανηγυρίσβουν τὴν ἑορτὴν τῆς φρικ-
τῆς⁸ τοῦ σωτήρος ἡμῶν μεταμορφώσεως.

Τὸν ὅποσον παρε[31τ]κάλεσβαν διὰ νὰ τελειώσβη

¹ λειτουργίαν BC; ² εὐχαίνων C;

³ λειτουργίαν κωδικοποιητικῶς ἐβαστοθητικῶς ἐβαστο κωδικοποιη-
τικῶς; ⁴ ἕλθινεν C; ⁵ ἦναι C; ⁶ ἐπάνω C;

⁷ συνήλθην C; ⁸ βεπτῆς C.

αὐτὸς τὴν θείαν μυσταγωγίαν, καὶ ἐπήκουσε μὲν μεγάλην καρδίας ταπεινώσιν εἰς τὴν παρακάλειν τούς.

“Ὅταν δὲ ἔφθασεν εἰς τὴν ἐκφώνησιν, ἀπὸ τῶν ἐπινίκιον ὕμνον ἄδοντα, βοῶντα, κεκραγόντα καὶ λέγοντα,¹
5 τὰ,² οἱ ἀδελφοὶ ἔξωθεν λέγοντες³ τὸ, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος, καὶ τὰ ἕξῃς, αἰφνηδίως, ἤλθε φῶς περιεβδὸν μὲν μέγαλον σεισμόν, καὶ κατεψώτιδεν ἅπαντας.

Οἱ δὲ μοναχοὶ ἀπὸ τε τὴν λάμπιν τοῦ φωτὸς καὶ τὸν φόβον τοῦ σειμοῦ φοβηθέντες, ἔπεσον πρηνεῖς κατὰ
10 τὰ γῆς,⁴ ὡς ποτὲ οἱ τοῦ κυρίου μαθηταὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς μεταμορφώσεως.

Ὁ δὲ μακάριος Εὐθύμιος ἐτέκετο μόνος, καὶ ἐφαίνεται⁵ εἰς ὅλους ἀκίνητος, καὶ ὡδὸν στύλος πυρίνος

15

§ 16

Τὸ ὅποσον αὐτὸ τὸν ἔκαμε⁶ περισσότερον περιβόητον εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἴκου [31ν] μένης, ὥστε ὅπου ἐπαρακίνησε τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων Βαβίλειον τὸν τοῦ Ῥωμανοῦ ἀκούσαντα τοῦτο, νὰ γράψῃ
20 πρὸς αὐτὸν παρακαλεστικὰ καὶ παρακινητικὰ γράμματα διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν προστασίαν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου. Ἐπειδὴ καὶ εἶχε μετασταθῆ τότε πρὸς κύριον ὁ ταύτης ἀρχιεπίσκοπος.

Τὸ ὅποσον αὐτὸ οὐδὲ κἂν νὰ τὸ ἀκούσῃ τὸ ἔβρεξεν,⁷ ὀνομάζωντας⁷ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνάξιον διὰ ταύτην ὑπηρεσίαν, λέγωντας⁸ καὶ τοῦτο.

¹ ἔλεγον, ἔλεγον C, -B; ² καὶ ἔλεγον³ ἔλεγον ὑβήτου συβῆ
⁴ κατὰ τῆς] εἰς τὴν γῆν B; ⁵ ἐφαίνεται B;
⁶ ἔκαμεν B; ⁷ ὀνομάζων C; ⁸ λέγων C.

„Ἐγὼ νὰ ποιμαίνωμαι εἶμαι ἄξιος, καὶ ὄχι νὰ ποιμαίνω.“

Τοσοῦτον εἶχε τὴν μητέρα παῶν τῶν ἀρετῶν τῆς ταπεινῶσιν, λέγω, ἐνδοτεριωμένην μέγα εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας του, ὅθεν ἂν ἴδως καὶ ἤθελε ζητήσῃ τινὰς νὰ ἰδῇ τὴν ταπεινῶσιν μὲ ὄμμα, ἤθελε τὸν καταπίεθῃ ὁ Εὐλύμιος νὰ λογιᾶσῃ πῶς τέτοια [32 π] εἶναι ἢ ταπεινώσιν, καλῶς ἦτον αὐτός.

§ 17

10 Προχωρῶντας¹ οὖν ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἔφθασε καὶ ἕως αὐτὸν ὁ βάσκανος ὀφθαλμὸς τοῦ μιδοκάλου δαίμονος. Ἐπειδὴ τοιαύτη εἶναι ἢ φύσις του νὰ βασκαίνῃ ἀεὶ ποτε τὸ καλὸν, καὶ νὰ τὸ πολεμῇ.

15 Εὐρῶν λοιπὸν ἓνα κατὰ μὲν τὸ σῆμα μοναχὸν, καὶ ἐκ τῶν ὑποκειμένων τῷ ἁγίῳ, κατὰ δὲ τὴν καρδίαν διάβολον καὶ αὐτὸν αὐτόχρημα, καὶ ἐμβαίνωντας² μέγα εἰς αὐτὸν, καλῶς ποτε καὶ εἰς τὸν Ἰούδαν, τὸν καταπίεθῃ (φεῦ μοι) νὰ φονεύσῃ τὸν ἅγιον, λέ-
20 γωντας³ εἰς αὐτὸν μὲ τὸν συνήθη ψηθυρισμὸν, ὁποῦ καὶ πρότερον εἰς τὴν Εὐαν ἔκαμεν, ὡς ὅτι ἂν φονεύσῃ τὸν ἅγιον, μεγάλως ἔχεις νὰ εὐεργετηθῆς παρ' ἐμοῦ.

25 Ὁ δὲ ἀμόναχος ἐκεῖνος, καὶ βέβηλος, πτηνὸς ἦν πρὸς τὸ ἔργον, κατὰ τὴν παροιμίαν, [32 ν] καὶ πέρνωντας⁴ εἰς χεῖράς του τὴν μάχαιραν ἀνέβη εἰς τὸν πῦρ-

¹ προχωρῶν C; ² ἐμβαίνων C; ³ λέγων C;

⁴ πέρνων C.

μον όπου ὁ ἅγιος εἶχε τὸ κελλίον του.

Ἰδὼν δὲ τοῦτον ἐρχόμενον ὁ μαθητὴς τοῦ ἁγίου
μὲ ὄρμην φονικὴν, καὶ μὲ τὴν μάχαιραν ^{εἰς τὸν} ~~εἰς τὸν~~
χεῖρας, τραβῶντας ¹ ἔκλειβε τὴν θύραν τοῦ κελλίου,
5 καὶ σταθεῖς ἐμπόδιζεν αὐτὸν νὰ μὴν ἔμπη μέδα,
καὶ προξενήθη καρμίαν ² βλάβην εἰς τὸν ἅγιον. Ὅθεν
μὴ ἠμπορῶντας ³ νὰ τελειώσῃ τὸν κακόν του εὐκοπὸν
εἰς τὸν ἅγιον, κτυπᾷ μὲ τὴν μάχαιραν τὸν μακάρι-
ον μαθητὴς τοῦ ἁγίου, καὶ τοῦ ἔκαμε πληγὴν θά-
10 νατηφόρον.

Ἀναχωρῶντας ⁴ δὲ μὲ χεῖρας αἱματωμενας ἐκεῖ-
θεν, συναπαντᾷ εἰς τὸν δρόμον τὸν ἄλλον μαθητὴς
τοῦ ἁγίου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔκαμε τὰ ὅμοια, κτυπῶν-
τάς ⁵ τον καὶ ⁶ αὐτὸν ὡς καὶ τὸν ἄλλον. Ἐκεῖθεν δὲ
15 ὀλίγον διάστημα τόπου περι[33 τ]πατήσας, πίπτει χαμαὶ,
φωνάζων καὶ λέγων πάντας τοὺς τοῦ διαβόλου λόγους
εἰς τοῦ ὁποίου τὰς χεῖρας ἀφήκε καὶ τὴν μιὰρὰν, καὶ
βέβηλον ψυχὴν.

Τὰ ὁποῖα αὐτὰ γινώριεas ὁ ἅγιος διὰ πνεύματος
20 ἁγίου, μὲ μεγάλην ταχύτητα ἐκατέβη ἀπὸ τὸν πῦρρον,
καὶ τελειώσας αὐτοὺς τοὺς δύο του μαθητάς διὰ τοῦ
ἁγίου καὶ ἀγγελικοῦ ἐρήματος, μετ' ὀλίγον παρέδωκαν
τὰς ἁγίας αὐτῶν ψυχὰς τῷ κυρίῳ, μάρτυρες ἀλη-
θίστατοι χρηματίσαντες.

¹ τραβῶν C;

² καρμίαν C;

³ ἠμπορῶν C;

⁴ ἀναχωρῶν C;

⁵ κτυπῶν C;

⁶ κτυπῶντάς τον καὶ] κτυπῶν

δὲ C.

Κατηχύνθη λοιπὸν εἰς τοῦτο ὁ διάβολος, καὶ

μὴ ὑποφέρωντας¹ τὴν αἰσχύνην, ἀρματώνεται πάλιν ὁ ἀνίχυρος κατὰ τοῦ ἁγίου, καὶ ζητῶντας² πάλιν ἄλλο μέσον, διὰ νὰ παραστήῃ τὴν ἔχθραν ὅπου

5 εἶχεν εἰς τὸν ἅγιον, καὶ τὸ μῖσος ὅπου ἔχει εἰς τὴν ἀρετὴν, δὲν ἀπέτυχεν ὁ πονηρὸς, [33 v] ἀλλὰ εὐρίσκει ὄργανον τὸν κηπουρὸν τῆς μονῆς, ὁ ὁποῖος φύθει κακὸς τρόπος ὢν, καὶ μοχθηρᾶς προαιρέεως, τρέ-

10 φωντας³ δὲ καὶ φθόνον καὶ αὐτὸς κατὰ τοῦ ἁγίου, παρακινεῖται ὑπὸ τοῦ δαίμονος νὰ φονεύῃ τὸν ἅγιον, καὶ πέρνωντας⁴ τὴν μάχαιραν κεκρυμμένην ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ ῥάβον του, ἔρχεται πλησίον τοῦ ἁγίου, καὶ κτυπᾷ αἰφνυδίως εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἁγίου μὲ τὴν

15 μάχαιραν, ἣ ὁποία ἐλήγιεν ὡς κηρὸς, ὁ δὲ ἅγιος ἔμεινεν ἀβλαβής, τῇ τοῦ ὑψίστου Θεοῦ χειρὶ ἐκεπό-
μενος. Ἠκολούθει⁵ δὲ θαῦμα τῷ θαύματι, ὅτι ἡ χεὶρ τοῦ κηπουροῦ ὅπου ἔγγισεν εἰς τὸν ἅγιον, ἔμεινεν ξηρὰ, καὶ ἀκίνητος.

20 Τὸ ὁποῖον αὐτὸ τὸν μὲν ἅγιον ἐδόξασε, καὶ περιβόητον ἀπέδειξε,⁶ τὸν δὲ κηπουρὸν ἐπαρακίνηθε νὰ πέσῃ μὲ θερμὰ δάκρυα εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἁγίου [34 v] νὰ ἐξομολογῆται, καὶ νὰ ζητήῃ τὴν συγχώρησιν ὁμοῦ καὶ τὴν ἰατρειάν τῆς χειρὸς του.

25 Ταῦτα ἰδὼν ὁ μέγας Εὐθύμιος εὐθύς ὑψώσας πρὸς οὐρανὸν τὰς χεῖρας, καὶ ὄμματα πρὸς κύριον

¹ ὑποφέρων C; ² ζητῶν C; ³ τρέφων C;

⁴ πέρνων C; ⁵ ἠκολούθη B;

⁶ καὶ περιβόητον ἀπέδειξε - B.

δὲ ὁ πτωχὸς, ἔσुकώλῃ ἕξαφνα διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἕλεση-
μοσύνην. Τὸ δὲ μουλάρει βλέποντας¹ ἕξαφνίδῃ καὶ ρίπ-
τωντας² κάτω μὲ βίαν πολλήν τὸν ἄγιον, τοῦ ἔπρος ἐκ
6ε θάνατον μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

5 Διότι λαβόντες τινὲς τῶν εὐρεθέντων τῶν ἐκεῖσε
[36 τ] εὐλαβῶν χριστιανῶν τὸν τοῦ κυρίου μέγαν ἀθ-
λητήν, τὸν ἐπήγαβιν³ εἰς τὴν οἰκίαν ὅπου ἦτον κονευ-
μένος ὅπου⁴ καὶ τῶν θείων μυστηρίων μεταλαβῶν, μετ'
ὀλίγας ἡμέρας ἀπῆλθε πρὸς κύριον τῇ δεκάτῃ τρίτῃ
10 Μαΐου, προτεθείς τοῖς ἀποστόλοις ὡς ἀπόστολος, τοῖς
δικαίοις ὡς δίκαιος, τοῖς προφῆταις, ὡς τὰ τούτων
τελέεας τεράστια, τοῖς ὀδοίοις, ὡς ὄντως ὀδοίος, τοῖς
μάρτυσιν, ὡς μαρτυρικὸν θάνατον πληρώεας. Καὶ διὰ νὰ
εἰπῶ τὸ τελεώτερον τοῖς ἀγγέλοις, ὡς ἀγγελος, διὰ νὰ
15 πρεβεβεύῃ πρὸς κύριον ὑπὲρ ἡμῶν τῶν τέκνων αὐτοῦ,
οἱ ὁποῖοι τότε ἡμποροῦμεν νὰ λεγόμεθα τέκνα του,
ἀνίσως καὶ περιπατοῦμεν τὴν ἐστράταν⁵ αὐτοῦ, ζῶντες
καταμίμησιν τοῦ ἰσαγγέλου βίου αὐτοῦ.

§ 21

20 [36ν] Ἀφ' οὗ δὲ παρέδωκε τὴν ἀγίαν αὐτοῦ ψυχὴν εἰς
χεῖρας Θεοῦ, ἐνταφίασαν μὲν τότε τὸ ὄμα αὐτοῦ ἐκεῖ
εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ ὁποῖον⁶ ὕστερον πηλαινα-
μενοι⁷ μοναχοὶ τινες ἐκ τῆς μονῆς ταύτης, τὸ ἔφεραν⁸
εἰδὼ εἰς τὴν ἱερὰν ἡμῶν ταύτην μονήν.

¹ βλέπων + κάτω C; ² ρίψαν C; ³ ἔφερον C;
⁴ ἦτον... ὅπου] εἶχε καταλύσει C; ⁵ τρίβον C;
⁶ + ὅμως C; ⁷ πορευθέντες C;
⁸ τὸ ἔφεραν] μετέφερον C.

Ὅμως τὸ τὶ ἔγινε τὸ λείψανόν του, οὐδεὶς οἶδε.

Τόσον ἔχομεν ἐκ παραδόσεως, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ἀλη-
θές, ὅτι ὅταν ἤλθαι¹ ἐνταῦθα εἰς τὸ ἀγιώτατον
ἕρος οἱ Λατινοφρονες ὅ, τε βασιλεὺς Μιχαήλ, με-
5 τὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ τῶν τοποτηρητῶν τοῦ πάπα,
τοὺς ὁποίους μετὰ τὸ νὰ μὴν τοὺς ἐδέχθησαν, οἱ ἐν τῇ
τῶν Ἰβήρων μονῇ ὀδίοιμοι πατέρες, αὐτοὺς μὲν ἔπι-
νιξαν εἰς τὴν θάλασσαν, μετὰ τὸ νὰ μὴν ὑπέλθαι νὰ
ὑπογράψουν [37 τ] εἰς τὰ λατινικὰ δόγματα.

10 Τὸ δὲ ἄγιον λείψανον τοῦ ὀδίου Εὐθυμίου, ὁμοῦ
καὶ τῶν λοιπῶν Ἰωάννου, καὶ Γεωργίου, τὰ ἐπήρασι
μαζῇ μετὰ τὰ ἄλλα ἐκεῖ, ἀφήσαντες τὴν μονὴν ἔρημον.

Ἄλλ' ἄς μὴν θραυμάσῃ παρακαλῶ τινὰς,² ἀκούων-
15 τας³ τὸν τέτοιον⁴ θάνατον τοῦ ἁγίου, ὅτι δὲν εἶναι
ἄτιμος. Ἀλλὰ θέλωντας⁵ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρισ-
τὸς, νὰ τὸν στεφανώσῃ μετὰ διπλοῦν ἐτέφανον ἀκκήδεως
καὶ ἀθλήσεως. Ἐβουέβῃ τὸ τοιοῦτον κατὰ θείαν ευχ-
χώρησιν, καὶ οὐχὶ παραχώρησιν, καθὼς καὶ εἰς ἄλλους
πολλοὺς ἁγίους ἐβουέβηκε τοιοῦτος θάνατος· ἀπὸ τοὺς
20 ὁποίους, ἄλλοι μὲν ἐφόνευσαν βάρβαροι, ἄλλοι ἔφα-
σαν θηρία, ἄλλοι πεδόντες ἀπ' ὑψηλοῦ τόπου ἐτελειώ-
θησαν, καθὼς καὶ ὁ μέγας ἐν τῷ Ἄθῳ Ἀθανάσιος.

Καὶ τὶ [37 ν] νὰ λέγω τὰ πολλὰ νὰ φαίνεται
πῶς ἀντιμάχομαι, εἰς ὅσα ἐψάνθησαν δίκαια καὶ εὐλο-
25 γα εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν; Διὰ τῆς ὁποίας κυβερνοῦν-
ται τὰ πάντα τὰ τε ὄρατα καὶ ἀόρατα, καὶ χωρὶς αὐ-
τῆς, οὐδὲ φύλλον ἐκ τῶν δένδρων πίπτει κατὰ τὸ θεῖ-

¹ ἤλθαι C;

² τις C;

³ ἀκούων C;

⁴ τοιοῦτον C;

⁵ θέλων C.

ραρμένον. Εἰς τῆς ὁποίας τὰ θελήματα ὑποκείμενοι ἡμεῖς,
δὲν πρέπει νὰ πολυεξετάζωμεν, διὰ νὰ μὴν ἀκούσωμεν·
"τὶς ἔγνω νοῦν κυρίου, καὶ ὁ βραχίον αὐτοῦ τίνος
ἀπεκαλύψθη;"

5 Μόνον ἐνθυμούμενοι τὴν ὑπόχεσιν μας, ὁποῦ εἴ-
παμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου, ὅτι ἔχωμεν νὰ διηγη-
θῶμεν τὸν βίον Ἰωάννου, Εὐθυμίου, καὶ Γεωργίου, ἀς
δώσωμεν τέλος εἰς αὐτὴν, λέγοντες καὶ περὶ τοῦ ὄμι-
ου πατρὸς ἡμῶν Γεωργίου.

10

§ 22

[38γ] Ὁ ὁποῖος¹ καθὼς ἦτον ευγενὴς κατὰ ἄρκα τῶν
ἀνωθεν ὀδίων Ἰωάννου, ἐξάδελφος δὲ τοῦ Εὐθυμίου,
δὲν τὸ² εὐχαριστήθη νὰ μείνη κατόπιν καὶ ἀπὸ τὴν
ἀρετὴν τους.

15 "Ὅτι λαμβάνωντας³ τὴν ἡγουμενεῖαν ταύτης τῆς
μονῆς ἡμῶν κατὰ διαδοχὴν (εὐάλλουν δὲ ὅδοι λέγου-
σι, πῶς ὕστερον ἀπὸ αὐτοὺς ἑκατὸν χρόνους ἦλθεν
ὁ Γεώργιος εἰς τὸ ἅγιον ὄρος), ὅτι⁴ ἦλθε μαζὴ μὲ
τὸν Εὐθύμιον ἢ τὸν αὐτὸν χρόνον ὕστερον ἕνα τόσον
20 εἶναι ἡ διαφορά.

Μετὰ τοῦ θάνατον τοῦ μακαρίου Εὐθυμίου, ἐπῆ-
ρε μαζὴ καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, τὴν πραότητα λέγω,
τὴν ταπεινωσιν, τὴν ταπεινὴν⁵ προδευχὴν, τὰ δάκρυα τῆς
κατανύξεως.

---

¹ ὁ ὁποῖος] οὗτος C; ² - C; ³ ὅτι λαμβάνωντας]
ἐλάμβανε C; ⁴ - C;
⁵ γυρυβυγρηνο Β-θη.

Καὶ διὰ τὸ νὰ εἰπῶ με δυντομίαν, κατὰ τὸ ὄνο-
μά του, [38 ν] τοιαύτη καὶ ἡ πολιτεία του ἐστάθη,
ἰερωσύνης πᾶν εἶδος ἀρετῆς, καὶ χρηματίας αὐτῆς
χρημα σεβωματομένη ἀρετῇ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπάρ-
5 κινήθησαν πολλοὶ νὰ ἔλθουν νὰ ὑποταχθῶν εἰς αὐτόν.

“Ὁθεν ἔβηνεν ἡ τῶν Ἰβήρων λαύρα διὰ μέσου
του,¹ πόλις Θεοῦ, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ προφητάνας
Δαβὶδ προφητεύων ἔλεγε· „ Δεδοξαμένα ἐλαλήθη περὶ
σοῦ ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ.”

10 Βλέπωντας δὲ τέτοιον πληθυσμὸν, ἤναγκάσθη² νὰ
κτίσῃ τὴν μονὴν μεγαλύτεραν μὲ ἕξοδα μεγάλα βασιλικῆς
χειρὸς, καὶ ὄχι μόνον κελία, καὶ ἄλλους καλλωπισμοὺς
ἀνείηθην ἐκ βάρων πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν ἀδελφῶν, ἀλ-
15 λά καὶ τὸ τιμιώτερον, καὶ ἀναγκαιότερον, τὸν περικαλ-
λέετατον ναὸν, τὸ καθολικὸν λέγω, ἐκ βάρων ὠκοδό-
μησεν, [39 ν] ἐπειδὴ ὅταν ἐπερίβευσαν οἱ ἀδελφοὶ, μὲ
τὸ νὰ ἦτον τὸ καθολικὸν μικρὸν, καὶ ἐστενοχωροῦντο οἱ
πατέρες, ἀνείηθην³ ἕτερον, αὐτὸ ὁποῦ φαίνεται ἕως τὴν
ἑήμερον, ἀφῆσας μόνον τοὺς νάρθηκας.

20 Καὶ τοῦτο εὐμπαίρηνεται⁴ καὶ ἀπὸ τὸ κτήριόν τους⁵,
ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶναι μὲ λαμπρὰ κτήρια καθὼς καὶ τὸ
καθολικὸν, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἱεροῦ τού-
του ναοῦ κείμενος κύκλος κάτωθεν τοῦ πολυελείου, ὁποῦ
γράφει ἕτις⁶· “Ἐγὼ ἐστερέωσα τοὺς ἐτύλους αὐτῆς, καὶ
25 εἰς τὸν αἰῶνα οὐ βαλευθήσονται. Γεώργιος μοναχὸς ὁ Ἰβ-
ρη καὶ κτήτωρ.”

¹ πόλις μακάρων, καὶ διὰ τὸ νὰ εἰπῶ καλλιότερον + B

² ἤναγκάσθητο C; ³ ἀνῆγειρεν C; ⁴ εὐμπεραίνεται BC;

⁵ τοῖς C; ⁶ οὕτω C.

Τοιοῦτος ἐβιάθη κατὰ τὴν ἀρετὴν περιβόητος ὁ μέγας
οὗτος Γεώργιος. Ὁ ὁποῖος εἰς βαλύτατον γήρας ἐλθὼν,
παρέδωκε τὴν ἀγίαν¹ ψυχὴν κατὰ τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν
Ἰουλίου εἰς χεῖρας Θεοῦ.

5

§ 23

[39 v] Αὐτὸς εἶναι ὁ βίος τῶν ὀπίων καὶ Θεοφό-
ρων πατέρων ἡμῶν καὶ κτητόρων. Τῶν ὁποίων τὰς ἀρε-
τὰς ὄχι πῶς εἶναι πρέπον, ἀλλὰ ἔχομεν χρεὸς ἀπαραί-
τητον νὰ τὰς μιμούμεθα μὲ ὅλην μὰς τὴν προθυμίαν, διὰ
10 νὰ φανῶμεν κληρονόμοι, καθὼς² τῆς μονῆς ὁποῦ εἶναι ἐδι-
κόν τους³ κτήριον, ἔτις⁴ καὶ αὐτῆς τῆς ἀρετῆς τους.⁵
Διὰ τὶ τότε λέγεται τινὰς⁶ τέκνον γνήδιον, ὅταν κάμνη
νὰ ἔργα τοῦ πατρὸς. Εἰδὲ⁷ μὲ μόνον τὸ ὄνομα λέγεται
τέκνον, τῇ δὲ ἀληθείᾳ ὅμως εἶναι νόθος.
15 Ἄλλ' ὦ πατέρες τριδόλβιοι ἢ τριάς τῆς μεγάλης
τριάδος, ἢ τοῦ Δαβὶδ ἐψενδόνη ἢ τρίπλοκος, διὰ τῆς ὁποί-
ας ἐψενδονίβη, καὶ ἀπεκτάνη πᾶσα βατανικὴ δύναμις ὡς
ἄλλος Γολιάθ, μὴ παύγητε πρεβεύειν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς
[40 r] κύριον, ἵνα διὰ τῶν ἀγίων ὑμῶν εὐχῶν, καὶ εὐπροσ-
20 δέκτων πρεβεειῶν ἀξιωλῶμεν ἡμεῖς τῆς οὐρανόου βασιλείας.
Ὡστε ὁποῦ νὰ λέγετε πρὸς Θεόν, „ἰδοὺ ἡμεῖς καὶ τὰ
παιδιά, ἃ δέδωκας ἡμῖν ὁ Θεός,“ αὐτῷ ἢ δόξα καὶ
τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων⁸, ἀμήν.⁹

¹ αὐτοῦ + B; ² ὡς C; ³ τῶν C; ⁴ οὕτω C;

⁵ τῶν C; ⁶ τις C; ⁷ ἄλλως C; ⁸ τῶν αἰώνων -C;

⁹ Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα + C.

**ცხოვრება და მოქალაქეობა ნეტარი და ღმერთთაგანისა
ჩვენი მამების—იოანესი, ეფთვიმესი და გიორგისა —
ჩვენი წმინდა და უდიდესი ქართველთა მონასტრის
ქტიტორებისა**

ეს მოთხრობა ჩვენი ნეტარი მამების — იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის ცხოვრების შესახებ ხელოვნებით გადაწერილია სამოსელი კაცის კოზმან ბერის მიერ, მის მიერვეა მიძღვნილი ქართველთა ამ წმინდა მონასტრის დიდი ეკლესიისადმი ცოდვების მიტევებისა და მისი სულის მარადიული ხსოვნისათვის.

1758 წელი. თებერვლის 19.

ცხოვრება და მოქალაქეობა ნეტარი და ღმერთთაგანისა ჩვენი მამების — იოანესი, ეფთვიმესი და გიორგისა — ჩვენი წმინდა და უდიდესი ქართველთა მონასტრის ქტიტორებისა. მამაო, გვაკურთხე.

არავითარი საქმე ისე არ განამტკიცებს და არ ახარებს კეთილსა და უცოდველ სულს, როგორც მართალი მოთხრობის კითხვა სათნო ადამიანთა შესახებ. მსმენელს ეს განსაკუთრებით ახარებს და აღუძრავს სურვილს, გახდეს მიმბაძველი და პირუთვნელი მომხრე ამგვარი ქველი ცხოვრებისა, თუკი იგი ხედავს მთხრობელს, რომელიც ცდილობს არც მიუმატოს თავის სიტყვას რაიმე ძნელად სარწმუნო და შეუფერებელი გავრცობა და პირიქით, არც გამოჩინოს ის, რაც ღირსია თხრობისა.

ამიტომ მეც მსურს მოვიხადო ვალი შვილისა და გამოვხატო დიდი მოწიწება ჩვენი საერთო მამებისა და ჩვენი მონასტრის ქტიტორებისა.

რებისადმი ამ მოთხრობით, რომელიც ეხება მათ სათნო და ანგელოზებრივ ცხოვრებას, რადგან ვხედავ, რომ მათი ცხოვრება ემსგავსება კეთილად მომდინარე, მაგრამ უხილავ წყაროს და ბალს¹ სხვა სხვა გმირობის სხვადასხვა ნაყოფით, მაგრამ დაკეტილს ობიექტსა და ერთი გასაღებია ქართული ენა, რომელზედაც დაწერილია მთელი მათი საქმენი, ხოლო მეორე, ბერძნული ენა — ის გასაღებია, რომლის საშუალებითაც შეიკრიბება ყველაფერი, რაც გაფანტულია აქა-იქ და წარმოადგენს გადმოცემებს მათ შესახებ.

მე აღმეძრა სურვილი, ხელი მოვიკიდო საქმეს და რამდენადაც ძალა შემწევს, გასაგებ ენაზე გადმოვიცე ყველაფერი, რაც მოვიხივე მათი ცხოვრების შესახებ ბერძნულ ენაზე. თხრობას არც არაფერს მივუმატებ, არც დავაკლებ, რათა შემატებამ მოთხრობა არასაიმედო და საეჭვო, ხოლო გამოკლებამ — დაუსრულებელი და უნაყოფო არ გახადოს.

გევედრებით თქვენ, ქრისტესმიერნო მამანო და ძმანო ჩემნო, მომბაძოთ და, როგორც მე მივუზღე საზღაური და გამოვხატე ბატონისცემა ჩვენი საერთო მამებისადმი, თქვენც აღასრულოთ მოვალეობა და გამოამყლავნოთ თქვენი სიწმინდე: მაშ, მიაპყართ მთელი თქვენი ყურადღება ამ მოთხრობას და, დაე, მან, რამდენადაც შესაძლებელია, აღძრას მსმენელში ასეთივე თავდადება, მიბაძვის სურვილი ჩვენი საერთო წმინდა მამების ცხოვრებისა და მოღვაწეობისადმი. დაე, ამ მოთხრობამ აღაფრთოვანოს ჩვენი სულები.

1

მამ ასე, დღევანდელ დღეს ჩვენ ვზეიმობთ და განსაკუთრებულად აღვნიშნავთ ჩვენი ნეტარი მამის ეფთვიმეს ხსოვნას, ხსენების დღე კი ორი დანარჩენი ნეტარისა — იოანესი და გიორგისა, არასოდეს აღვვინიშნავს განსაკუთრებული ზეიმით და რადგან ჩემთვის ცნობილი არ არის ამის მიზეზი, ამ ამბავს დღემილით ავუვლი გვერდს. განსაკუთრებით კი იმიტომ, რომ მათი ხსოვნა ზეიმით აღინიშნება საქართველოში: ჩვენი ნეტარი მამის იოანეს ხსენების დღეა 14 ივნისი, ხოლო ნეტარი გიორგისა — 28 ივლისი².

იგივე შეიძლება ვნახოთ აქაც: ქართულ ენაზე დაწერილ „თვენში“; იმ დროს, როდესაც ეს წმინდა მონასტერი ქართველებით იყო დასახლებული, მათი ხსენების დღეს საზეიმოდ იკითხებოდა აკოლუთიები და მრავალრიცხოვანი ტროპარები.

მე ვფიქრობ, არ არის სამართლიანი, რომ ჩვენ ამ თარიღებს არ ვზეიმობთ, ხოლო მათ ცხოვრებას მოკლე მოთხრობით მაინც არ გად-

მოცემთ. ეს კი სრულიად აუცილებელია, რადგან ბევრისათვის არ არის ცნობილი მათი საქმეები, ეს არცოდნა კი ახლოს არის ბიჭირებასთან და ჩვენი დანაშაულია. ხომ ცოდვას ღვთის წინაშე, ვიცნობდეთ ბევრ სხვა წმინდანს, მათ ცხოვრებას, მათ გნობას და არ ვიცოდეთ, თუ რა არის დაწერილი ჩვენი საკუთარი მამებისა და ქტიტორების შესახებ.

2

იოანე, გვართ წარჩინებული, მეფეებთან სიახლოვითა და სხვადასხვა საგმირო საქმეებით ცნობილი და გამოჩენილი კაცი, წარმოშობით იყო ქართველი, ქვეყნიდან, რომელსაც ეწოდება ტაო, ბრწყინვალე გვარის წარმომადგენელი.

ზუსტად ვერ ვიტყვით, თუ ვინ იყვნენ მისი მშობლები, ხოლო იმათგან, ვისაც ქართულ წიგნებში ამოუკითხავს, შევიტყვეთ, რომ ისინი ყოფილან სამეფო გვარიდან.

გადმოცემა მის შესახებ გვამცნობს, რომ იოანე განდიდებული და ცნობილი შეიქნა ქართველ მეფეთა კარზე, რომლებიც იმ დროს, დიდი იობისა არ იყოს, ყველაზე კეთლშობილნი იყვნენ მთელს აღმოსავლეთში.

კეთილშობილებამ, საქვეყნო საქმეთა წარმართვის ღრმა ცოდნამ და ბრწყინვალე განათლებამ იოანე აქცია ქართველთა მაშინდელი მეფის რჩეულად: მის პროტოსიმბულატორად და სენგელოზად, რაც ქართველებში დიდ პატივად ითვლება და მხოლოდ ღირსეულთა ხვედრია.

იოანეს ცოლიც თავისი სწორი ჰყავდა — უბრწყინვალესი გვარის შთამომავალი. მეტი რაღა ვთქვა; ისეთი იყო, რომ დავით წინასწარმეტყველიც კი შეაქებდა: იყო ჭეშმარიტად ღვთისდარი ადამიანი, რომელიც არასოდეს არ მიდის მათი გზით და ყურად არ იღებს მათ რჩევას, ვისაც ღმერთის არ ეშინია.

იოანე არ დადიოდა ცოდვათა გზით, ზიზღს გვრიდა ყოველგვარი პატივი, უკანონო საქმე და მისი ნებისყოფა ყოველთვის მიპყრობილი იყო საღვთო კანონებისაკენ. როგორც ბრძანებდნენ ეს კანონები, ისე ცხოვრობდა, გულმოდგინედ იცავდა ამ წმინდა წესებს, ეს კი უმაღლეს ღირსებად ითვლება მათთვის, ვინც მეფეთა კარზე ტრიალებს.

ამიტომ არ შეცდება ის, ვინც მას უწოდებს წყაროს თავში გაზრდილ ხეს. ჩვენ ხომ ვხედავთ უდიდეს ნაყოფს, თავის ღროზე მისგან აღმოცენებულს — წმინდა ეფთვიმეს, რომლის ფოთოლი და ნა-

ყოფი — მოღვაწეობა და შინაგანი ღირსებანი და სხვა ანგელო-
ზებრივი გმირობანი — მაცნე იყო მამამისის სიქველისა. როგორც
წმინდა წერილი ამბობს: „ვერ ხელ-ეწიფების ხესა კეთილსა ნაყო-
ფისა ხენეშისა გამოღებადნ; ნაყოფისაგან ხე იგი საცნაურია“.

ღვთიური წყლით წყურვილმოკლული საკვირველი ირანე, თავის
მხრივ, კეთილ აზრებს ნერგავდა. ხშირად ფიქრობდა ხოლმე ქვეყნის
გაჩენასა და მის ვნებებზე.

როგორც იოანე ღვთისმეტყველი ამბობს: „ყოველსა, რომელსა
პრწმენეს იგი, აქუნდეს ცხოვრება საუკუნო“⁷.

სულითა და გულით შეიძულა იოანემ სოფელი და მიიჩნევდა,
რომ უპირველესი მტერი ადამიანისა სხვა არაფერია, თუ არა ეს ქვე-
ყანა, რადგან ვიდრე ის არსებობს, მძლავრობს ორი სხვაც: სხეულსა
და ეშმაკს ვგულისხმობ.

და ის გაურბის ამ სოფელს, ტოვებს ყველაფერს, რაც მას ეკუთ-
ვნის: სიმდიდრეს, რომელსაც მე ვუწოდებდი სახრჩობელას სული-
სას, დიდებას — სიქველის უგულო ტირანს; უფლებებს; ღირსებას;
საქმეს, მეფის წყალობებს, ცოლს — უდიდეს დამაბრკოლებელს ამ
სოფლიდან ლტოლვისას; შვილებს — ამ ხმალს, რომელიც ორად აბობს
ყოველ გულს, რომელმაც განიზრახა ხელი მიჰყოს მსგავს საქმეებს;
მონებს, მხველებს, მამულს.

სიტყვა რომ არ გამიგრძელდეს, მოკლედ მოვჭრი: იოანემ უარი
თქვა საკუთარ თავზე, ისმინა რა სახარების შეგონება: „რომელსა
ჰნებავს შემოდგომად ჩემდა, უარ-ჰყავნ თავი თვისი და ისმინოს სიტ-
ყუანი ჩემნი“.

იოანე მივიდა ერთ მონასტერში, რომელიც მის სამშობლოსთან
ახლოს მდებარეობდა და რომელშიც ექვსი ბერი — ექვსი ქველი ადა-
მიანი სახლობდა, მაშინვე შევიდა შიგ, გაიხადა ბრწყინვალე სამოსი,
რომელიც ტანთ ემოსა, მასთან ერთად მოიცილა თავიდან ძველი ადა-
მიანი, რომელიც მასში სახლობდა ძველი ქცევებითა და სურვილებით,
სხვა საქმეებითა და მისწრაფებებით.

იოანემ შეიმოსა ბერის სამოსი და იმავე მონასტერში შედგა ბე-
რად.

განა საჭიროა სხვა რაიმე საქებრის გახსენება და იოანეს სათნო-
ების მტკიცება? განა ეს საკმარისი არ არის?

თუ ისეთებიც აღმოჩნდებიან, რომ არ მოისურვებენ ჩემს მოსმე-
ნას, მათ იქონიონ მოთმინება და ყურად იღონ ის, რაც თვით ათანასე
ათონელის ბაგეთაგან გამოსულა: ეს იქნება არა მარტო ის, რასაც
ელოდება მსმენელი, არამედ მოსალოდნელზე გაცილებით მეტი.

ეს არის სწორედ ის, რამაც გადამაწყვეტინა დამეწერა ჩვენი დიდი მამის იოანეს ქველობის შესახებ.

3

მონასტერში ყოფნის დროს საკვირველი იოანე ცვილივით მორჩილი იყო ქველი საქმეებისადმი. შემდეგ მან დატოვა ეს ექვსი წმინდანი და მივიდა კოლხად წოდებულ მთაზე მდებარე მონასტერში, რათა იქ, როგორც შრომისმოყვარე ფუტკარს, შეეგროვებინა სიქველის თაფლი იქ მცხოვრები ასკეტებისაგან.

მსგავსად ამგვარი საქმეებით გატაცებული ფილოსოფოსისა, მანაც აივსო სული იქაური ქველი მამების უტკბილესი თაფლით, რადგან ისევ და ისევ განიცდიდა სათნოების წყურვილს.

იოანემ გაიგო, რომ ოლიმპოს მთაზე იყვნენ სიქველეში გამოცდილი და ღირსეული მოღვაწენი, რომელთაც შეეძლოთ სხვებისათვისაც მიეცათ ქველი ცხოვრების მაგალითი. ყველა, ვინც გაიგებდა ამ მთის შესახებ, როგორც ამბობენ, წყაროს ბილიკზე დამდგარი მწყურვალე ირემივით სწრაფად მიაშურებდა ხოლმე მას.

როცა წყურვილით აღძრული იოანე იქ მივიდა, მიხვდა, რომ საჭიროებდა სრულყოფას იქაურ მამათაგან. ამიტომ ერთხანს იქ დარჩა, მოწადინე, რომ სიქველის ყველა სახისათვის მიეღწია.

4

მისი იქ ყოფნის დროს ოლიმპოს მაღალ მთაზე, ისევე როგორც ბევრ სხვა მხარეში, მოვიდა და სწრაფად გავრცელდა ხმა ათანასე ათონელის შესახებ და ამ ხმამ ისე მიიზიდა თავისკენ წმინდა იოანე, როგორც მაგნიტმა — რკინა.

იოანემ მიატოვა მაღალი ოლიმპო და მიაშურა ათანასე დიდს, რომელმაც დიდი სიხარულითა და სულიერი კმაყოფილებით მიიღო იგი (რადგან სმენოდა მისი სახელისა და ქველი ცხოვრების შესახებ) და, სხვებისაგან განსხვავებით, ეპყრობოდა როგორც ძმას, რადგან ათონზე მისი მისვლისთანავე იოანე თავისი წრფელობით გამოარჩია და მასში ჰპოვა ამოუწურავი საგანძური.

იოანე იყო მისი დამხმარე და კარგი მრჩეველი ყოველგვარ საქმეში, რადგან მისი და წმინდა მოხუცის აზრები ყოველთვის თანხმობაში იყო და ეპყრობოდა დიდი მოწიწებითა და მორჩილებით. ამის გამო, ჭეშმარიტად ყველაზე მეტად უყვარდა წმინდა ათანასეს იოანე,

როგორც სათნოების მოყვარული და მორჩილების წესის ხალხით დამცველი მუშაკი.

ნათქვამია, რომ ყველა ადამიანს უყვარს ყველაფერი, რაც მისი მსგავსია და ყველა, ვინც ხედავდა მათ, მიიჩნევდა მათ სხვა სხეულში მცხოვრებ ერთ სულად.

დიდი ხნის განმავლობაში ცხოვრობდა იმ ლავრაში დიდ ათანასესთან, მისი ღვთისმოსაობისა და მოთმინების კალთას ამოფარებული. ისინი თითქმის ერთად დაბერდნენ.

მოგვიანებით, თავისი ნათესაების მრავალგზისი თხოვნითა და მეფე ბასილის, რომანოზის ძის, მეფური წყალობით, იოანემ აღმართა საკუთარი ლავრა, რომელსაც ძველად კლიმენტოსს ეძახდნენ, მოგვიანებით კი ივირონი ეწოდა.

თავდაპირველად ეს იყო პატარა ტაძარი, წმინდა წინამორბედის სენაკებიანი ეკლესია¹⁰, კედლებით გარშემორტყმული პატარა ნაგებობა, რომელიც, როგორც ამბობენ, მეფე კონსტანტინე დიდს ეკუთვნოდა და ვიღაც ბერის, კლიმენტოსის მიერ იყო აშენებული.

შემდგომ, როცა ღვთისნიერმა იოანემ მოჰკიდა საქმეს ხელი, ზერძენთა მეფის ბასილის მეფური წყალობით ყველაფერი იმგვარად გააკეთა, როგორც დღეს ვხედავთ. ამგვარად, პირველი აღმაშენებელი კონსტანტინე დიდის შემდეგ იყო ჩვენი ქებული და ყველაფრით სანიმუშო იოანე.

რათა ჭეშმარიტი რწმუნებებით უფრო სრულად შევიტყოთ მისი სათნოება და სხვა ასკეტური საქმენი, ყურადღება უნდა მივაპყროთ და მოვუსმინოთ დიდი ათანასე ათონელის სიტყვებს, რომლებიც მისი ანდერძის თარგმანში, აგრეთვე, მისი „წყალობის წიგნების“ სხვადასხვა ნაწილშია.

5

„მე, ათანასე, საწყალობელი ბერი, ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის მონასტრის წინამძღვარი, ათონელი, უსაფრთხოებისათვის წინამდებარე „წყალობის სიგელს“ ხელის მოწერით ვადასტურებ, რათა ჩემი წყალობა იყოს ჭეშმარიტი და მყარი.

არა რაიმე საჭიროების, ან დაცინვის, ან ფარისევლურად, ან კანონების უცოდინარობის გამო ვაკეთებ ამას, არამედ გონების ჩარევითა და საკუთარი ნებით, როგორც ამბობენ, აზრითა და მოსაზრებით და რჩეულ მამებთან შეთანხმებით, რომლებიც თვითონვე აწერენ ხელს და ადასტურებენ წყალობის ამ სიგელს, მიძღვნილს მართლმორწმუნე ბერისა და წინამძღოლის, იოანე ქართველისადმი,

ხოლო მისი საშუალებით—კლიმენტოსად წოდებული უბრწყინვალესი მონასტრისადმი.

როცა უღვთისნიერესი იოანე მოვიდა ჩვენს მთაზე, შემომიერთდა მე, საწყალობელსა და ცოდვილს, და დამემორჩილა ღვთის ღვთის ნებითაც და მისი საკუთარი თავმდაბლობისა და ღვთის ნებითაც ბის გამოც.

ასრულებდა ქველი ცხოვრების მრავალსა და ნაირგვარ წესს და მისი სული ბრწყინავდა და ანათებდა, როგორც მზე. მიადრწია რა სრულყოფას, ბევრი და დიდი სამსახური გავვიწია და თავისი შეხედულებებით გვწინამძღვრობდა.

მთელი იმ დროის განმავლობაში, რაც ის სრულ მორჩილებაში იყო, ემსახურებოდა არა მარტო ღმერთს, არამედ მეც, საწყალობელს და სხვა ძმათა მიმართაც ისეთი მზრუნველი იყო, როგორც მანამდე არავინ ყოფილა. იგი თანაბარი ყურადღებით ეპყრობოდა მათაც. ვინც მიატოვა შთამომავლობა და იმათაც, ვინც იმთავითვე განუღვა ამას.

სანატრელმა იოანემ მრავალჯერ დიდი გაჭირვებით გადაცურა ზღვა სამეფო ქალაქისაკენ, ბევრ მეფეს წარუდგა და ებაძა.

დაწყებული მარადსახსენებელი უფალი ნიკიფორეს¹¹ დროიდან ვიდრე დღევანდლამდე, იოანე მიღებული იყო მეფეთა კარზე, მას პატივით ეპყრობოდნენ, რადგან ახსოვდათ ბრწყინვალე მეფეთაგან მისი დიდი სათნოების დაფასება, ამიტომ ასრულებდნენ მის სათხოვარს და სწყალობდნენ ჩვენს მონასტერს.

იოანეს თხოვნით უფალმა მეფე იოანემ¹² გვიბოძა ქრისობული, რომლის ძალითაც კუნძულ ლემნოსს ყოველ წელიწადს უნდა მოეცა ორას ორმოცდათხუთი ნომიზმა, რომელსაც დღევანდლამდე ვღებულობთ.

მეფე ბასილმაც¹³, რომანოზის ძემ, მეორე ქრისობული მისცა სამგზის სანატრელ იოანეს, რომლითაც კუნძული ნეონი, ახლა ევსტრატოზის რომ ეწოდება, მას დაემორჩილა. ამგვარად, ქრისობული და კუნძული ებოძა ჩვენს უძვირფასეს იოანეს, რომელმაც დაბრუნების შემდეგ ისინი ჩვენს მონასტერს გადმოსცა.

იოანე კეთილ საქმეს მარტო მაშინ კი არ გვიკეთებდა, როცა ჩვენს ლავრაში იმყოფებოდა, არამედ მაშინაც კი, როდესაც იგი წავიდა მონასტრიდან და ღვთის შეწევნით აღმართა და აღაშენა თავისი მონასტერი კლიმენტოსი. იგი არ წყვეტდა ჩვენს მწყალობლობას და, სახარების სიტყვებით რომ ვთქვათ, მსხვერპლად მოჰქონდა საკუთარი სული ჩვენთვის და ჩვენი მონასტრის აღდგენისათვის. მაშინაც და ახლაც იგი იღვწის, რათა შექმნას და გაამყაროს ჩვენი მო-

ნასტერი და როცა შეიტყობს ჩვენს გასაჭირს, ყოველთვის უხვად განგვიკითხავს ხოლმე“.

და ისევ წმინდა ათანასეს ანდერძში წერია: უპიტროპად ვტოვებ უფალ იოანეს, რომელიც დიდი ხნის განმავლობაში ბოდა დიდი დათმინებით, მორჩილებითა და სიმშვიდით, გვწინამძღვრობდა მეც და მთელ ძმობასაც.

მსურს, ჩემი სიკვდილის შემდეგ, თუ შესაძლებელია, მან ისევ ჩვენთან ერთად წინანდებურად იცხოვროს აქ, როგორც აქაური ძმობის მფარველმა და წინამძღოლმა, რადგან იგი ჩვენი მწყალობელია და განსაკუთრებით კი იმიტომ, რომ წმინდა სულია, ყველასაგან გამოირჩევა და თანაც საცნაური გახადა ჩემთვის თავისი თავმდაბლობა და ჩვენი ძმობისათვის—უბადლო სიყვარული და ჭეშმარიტი რწმენა (ეს ყველაფერი გამოცდილებით ვიცი, რადგან ერთად განველეთ ცხოვრება, ერთად ვიღვაწეთ და ვიცხოვრეთ ამ მთაზე; იგი ხშირად მოდიოდა ჩვენს მონასტერში).

ხოლო სიკვდილის წინ, მანაც ისევე, როგორც მე, უპიტროპად დატოვოს სულიერი მემკვიდრე უფალი ეფთვიმე—თავისი შვილი სულითაც და ხორციითაც.

ეფთვიმემაც აღსასრულის წინ იზრუნოს, რათა ჩვენი მონასტრის წინამძღვრად დაინიშნოს ისეთი პირი ჩვენსავე მონასტრიდან ან მთაწმინდის სხვა ადგილიდან, რომელსაც ღირსად სცნობს ასეთი საქმისათვის და რომელიც მთელ ძმობას ატარებს ქველი ცხოვრების გზით“.

შემდეგ წმინდა ათანასე ასე მიმართავს თავის ძმებს: „უფალ იოანესა და მისი ძმობის მონასტერს კი სიყვარულს ვთავაზობ და მსურს, რომ ყველაფერი, რაც მე იოანეს პიროვნებაში შევიცანი და მის მონასტერში ვიხილე, სხვებმაც დაინახონ და შეინარჩუნონ ჭეშმარიტი სიყვარული უფალ იოანეს მონასტრის ბერებისადმი.

მსურს რომ ის პირი, რომელსაც ჩვენი ლავრის წინამძღვრად უფალი ინებებს, იოანეს ხელით დაინიშნოს. მანვე სცნოს იგი გამოცდილად და ღირსეულად“.

ამას ამბობს წმინდა ათანასე იოანეს შესახებ.

6

ყოველივე ამის შესახებ ჩვენ მოგითხრეთ არა სხვა რაიმე მიზეზით, არამედ იმიტომ, რომ გვეჩვენებინა იოანეს ამაღლებული ცხოვრება, ის, თუ როგორი სახელი ჰქონდა მეფეთა თვალში და დიდ სამღვდელთა პირთა შორის და რა დიდი პატივით სარგებლობდა.

იოანემ დაასრულა თავისი ივერთა მონასტერი, შეამკო სხვადა-
სხვა წყალობით იქ მყოფი მრავალი ძმა და ღრმად მოხუცებულმა
მიაბარა თავისი წმინდა სული უფალს. იგი იმ მონასტერშივე დაამარ-
ხეს.

იოანემ მონასტრის წინამძღვრად დატოვა შვილი, თავისი სის-
ხლი და ხორცი ეფთვიმე.

იმისათვის, რათა დაწვრილებით შევიტყოთ, თუ როგორი იყო
ეფთვიმე სიქველით, როგორც ნაყოფი ასეთი ხისა, საჭიროა და აუ-
ცილებელიც ყრმობის ხანიდან გავიცნოთ იგი.

დიდება უფალს უკუნიით უკუნისამდე. ამენ. მამაო, გვაკურთხე-

7

როდესაც წმინდა იოანე განუდგა ამ სოფელს და ბერად შედ-
გა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ეფთვიმე პატარა იყო. პაპამ, ქველმა
და კეთილშობილმა ვაჟკაცმა, გააცნო მას საღვთო კანონები, საკუთარ
ენაზე შეასწავლა წმინდა წერილი. იმის გამო, რომ ბუნებით ფრიად
ნიჭიერი იყო, ეფთვიმემ მცირე დროის განმავლობაში მიადწია დიდ
წარმატებას. ამასთანავე, იგი ისე არ ცხოვრობდა, როგორც ახალ-
გაზრდებს სჩვევიათ ხოლმე (დროის უწყალოდ ხარჯვა ძიამოვ-
ნებაზე და საერთოდ, ყველაფერზე, რაც ახალისებს ამ ასაკს).

ეფთვიმეს მთელი ნებისყოფა წარმართული იყო იქითკენ, თუ
როგორ გამხდარიყო ღირსეული მემკვიდრე მამამისის სათნოებისა,
რომლის შესახებაც ასე ბევრი სმენოდა პაპისაგან და სხვებისაგანაც.
ასიც მოწოდებული იყო იმისათვის, რათა ყოფილიყო ვენახში,
სადაც განსაკუთრებული, აღტაცების ღირსი ცხოვრებით ცხოვრო-
ბენ, ხოლო ღვთის უკვდავი, ყოვლისმხილველი თვალი ეფთვიმეში
ხედავდა ამ ვენახის ღირსეულ მუშაკს.

8

ერთხელ, რალაც საქვეყნო საქმის მოსაგვარებლად, ქართველ-
თა მეფეს დასჭირდა კაცის გაგზავნა კონსტანტინოპოლში, სადაც შე-
საძლებელი იყო ბერძენთა მეფის ხილვა.

მაშინ ბერძენთა მეფე იყო დიდი ნიკიფორე—ფილომონახი და
ფილარეტი.

როცა მსჯელობდნენ, თუ ვინ გაეგზავნათ, ყველაზე მეტად გა-
მოსადეგი და საქმიანი, შეჩერდნენ წმინდა იოანეს მამაზე, მაშინ

ყრმა ეფთვიმეს პაპაზე, როგორც ყველაზე შესაფერისზე. მან კი ვინც კონსტანტინოპოლში წარსაგზავნად შეარჩიეს, მიიღო ეს ამბავი სულიერი კმაყოფილებით არა იმდენად მეფის ბრძანების გამო, რამდენადაც იმიტომ, რომ რაც შეიძლება მეტი გაეგოთ თვის მიერ იოანეზე, რადგან იცოდა, რომ ათონის მთა ახლოს იყო კონსტანტინოპოლთან და მიზნად დაისახა, საქვეყნო საქმეების მოგვარების შემდეგ ათონს სწვეოდა, რათა იქ მოეძებნა ძვირფასი შვილი იოანე.

წასასვლელად რომ გაემზადა, იქვე თვალი მოჰკრა თავის თავმდაბალ შვილიშვილ ეფთვიმეს, რომელიც მზად იყო მას თან გაყოლოდა, რათა ენახა მამამისი, თუმცა მას კარგად არც კი იცნობდა: იმ დროს, როცა იოანე წავიდა, ეფთვიმე მცირეწლოვანი იყო, მაგრამ თავისი ბუნება და კეთილშობილება უბიძგებდა მას, პაპასთან ერთად წასულიყო კონსტანტინოპოლში, რათა საკუთარი თვალთ ენახა ის, რაც გაეგონა ამ ქალაქზე: სამეფო წესები, უმშვენიერესი ეკლესიები, გასაოცარი მონასტრები, წმინდანები, მორწმუნენი და ყოველივე ამაზე უფრო საყურადღებო—სხვადასხვა სახის სკოლა, სადაც მრავალგვარი განათლების მიღება შეიძლებოდა.

პაპა უძილური აღმოჩნდა დაეშალა მისთვის ეს გადაწყვეტილება და შვილიშვილი თან წაიყვანა.

ბრწყინვალე სამეფო ქალაქ კონსტანტინოპოლში რომ ჩავიდნენ, იხილეს ყველაფერი, რისი ნახვაც სურდა მოგზაურ ეფთვიმეს. სხვათა და სხვათა შორის ნახა ისიც, რისი ნახვისა და სიამოვნების განცდის გამო ყველაზე მეტად სურდა წამოსვლა.

და იხილეთ ღვთის გამოუთქმელი სასწაული! როგორც მოუხმობს იგი თავის საცნაურ ვენახში ყველა ღირსეულ მოღვაწეს.

მე ვფიქრობ, ეს ამბავი, რომელიც ახლა უნდა მოგიტხროთ, შემთხვევით კი არ მოხდა, არამედ ღმერთის ჩარევით.

იმ დროს, როდესაც საქართველოდან კონსტანტინოპოლს მოვიდა მეფის ბრწყინვალე მთავარი ელჩი (როგორც ვთქვით, მამა წმინდა იოანესი ეფთვიმესთან ერთად), ბიზანტოსის ქალაქში¹⁴ მარად ნეტარ მეფე ნიკიფორესთან მთაწმიდიდან ჩამოვიდა იოანეც ათანასე ათონელისა და სხვა პატივცემული მთაწმიდელი მამების დავალებით, რათა ძმობისათვის რაღაც საქმეები მოეგვარებინა.

სამეფო დარბაზში შემოსული რომ დაინახა იოანე მამამისმა, მოულოდნელად ისეთი აღტაცება გამოხატა, რომ ეს განსაცვიფრებელი სიხარული ძნელია გადმოიციეს ამ მოთხრობაში. სიტყვა რომ არ გამიგრძელდეს, ვიტყვი მხოლოდ ამას, რათა ყველამ წარმოიდგინოს, იქ რა ხდებოდა: ხვეენა, ცრემლები, კითხვა-პასუხები, საუბარი ამაო ცხოვრებაზე, ჭეშმარიტი ცხოვრების ქება, ამ ქვეყნიდან

ლტოლვის ღირსებათა შესახებ მსჯელობა და სხვანი, რომლებზეც არ შეეჩერდები, რათა დრო არ დაგვარგო.

ყველაფრის გადმოცემა რომ არ მომიხდეს, რაც იქ მოხდა, მსურს მეც ისევე ვთქვა, როგორც ნეტარმა პავლემ: „დამაკლებს მე მთის მთაზე დადებული წიგნი“¹⁵. მინდა მოგითხროთ იოანესა და მის მამაზე, უფრო მეზე, რომელმაც, როცა დაინახა, რომ პაპამისი თვალცრემლიანი ეხვეოდა წმინდა იოანეს, მასში მამა შეიცნო. სხვადასხვა დამახასიათებელი ნიშნითაც, ორივეს სახე რომ ავლენდა და ადასტურებდა მათ მსგავსებას, მიხვდა, რომ ისინი მამა-შვილი იყვნენ.

უცებ, ყოველგვარი შეკითხვის გარეშე, დაემხო მამამისის ფეხებთან, დაუკოცნა ხელები და აღმოხდა:

„დღევანდელი დღე არის ჩემი დაბადების დღე, მამაჩემო, უბატონესო, რამეთუ ვიხილე უსაყვარლესი და უძვირფასესი სახე თქვენი. უკვე რამდენი წელია ვირწმუნე ხმა, რომ მამა მყავდა და ახლა თვალნი ჩემნი ხედავენ, რომ შენ მიგიტოვებია სამშობლოს ძვირფასი მიწა და უტკბილესი ნაყოფი მისი (როგორც პოეტი ამბობს), მოსულხარ აქ, რათა ჩემთვის მწუხარება გაგქარვებინა და სიხარული გაგემრავლებინა. დაე, იდიდოს სახელმა ღვთისამ, რომელმაც მაჩუქა მე ის, რაზეც ვოცნებობდი და მაჩვენა უძვირფასესი მშობელი ჩემი, რათა დავრჩე მარად შენთან და გავხდე მემკვიდრე არა იმ მონაგარისა, რომელზედაც, როგორც უღირსზე, უარი ვთქვი და განვუდექი, როგორც უსარგებლოსა და ფუჟს, არამედ შეგიქნე მემკვიდრე შენი სიქველისა და ამ სიქველის გამგრძელბელი, რამეთუ შენ რომ გიმზერ, მგონია, ზეციურ ანგელოზს ვხედავ“.

ეს რომ მოისმინა წმინდა იოანემ, დიდად გაიხარა, სიხარულის ცრემლები მოსწყდა თვალთაგან, ცისკენ ალაპრო ხელები და წარმოთქვა:

„მადლობას გწირავ შენ, ღმერთო, რათა დღეს საშუალება მომეცი გავიხარო იმით, რომ საკუთარ ნაშიერს მშობლად გამოვუჩინდი. ახლა აქ მყოფ ჩემ შვილს უმანკო მსხვერპლად შემოგწირავ შენ, ისევე როგორც ერთ დროს აბრაამმა თავისი სხეულის ნაწილი ისააკი შემოგწირა.“

აი, უფალო ჩემო, მე და შვილი ჩემი, შენ რომ მარჯუნე, შენივე წმინდა ნება-სურვილისამებრ მოაწყე მისი ცხოვრება, რათა მან განადიდოს სახელი შენი სამარადისოდ“.

ამას ამბობდა, თან ეხვეოდა თავის შვილს და კოცნიდა, როგორც მშობელი. შემდეგ მიუბრუნდა ღირსეულ მამას და, თვალცრემლიანმა და გულით გახარებულმა, უთხრა შემდეგი სიტყვები:

„მრავალგზის პატივცემულო მამავ ჩემო, ბატონო ჩემო, როგორ შეეძლებ გადაგიხადო ის ამაგი, რომელიც შენ ჩემს შვილზე ზრუნვით გამოიჩინე: ღვთიური შეგონებებით აღზარდე და უფროსებში შთათუნერგე. ვხედავ, რომ ასაკით მცირეწლოვანია და ხანდახან მუცლის ტკივილით კი აზროვნებს. ხარობს სული ჩემი ორმაგად, მაგრამ მსურს, ჩემთან დარჩეს. მისი ლაპარაკი, თავმდაბალი ქცევა და ბრძნული აზროვნება სასიამოვნოდ მაფიქრებინებს იმას, რომ იგი მომავალში ცნობილი ბერი გახდება და თავის სულთან ერთად იხსნის პეკრ სხვა სულსაც. ვთხოვ, წინააღმდეგობას ნუ გაუწევ, მამაჩემო, ჩემს განზრახვას, როგორც არასწორს. მსურს, ისევე როგორც მე; ჩემმა შვილმაც შეიძულოს ეს სოფელი და გაექცეს მას, რათა გახდეს ზეციური სამეფოს მემკვიდრე“.

ასეთი მოულოდნელი განცხადების გამგონე წმინდა იოანეს მამა ერთხანს განცვიფრდა, ხოლო როცა გამოერკვა, ეს თქვა:

„ო, შვილო ჩემო, ძვირფასო იოანე, ეს რა მესმის? ვიფიქრე, ჩემთან ერთად წამოხვიდოდი ჩვენს სამშობლოში, იქ მონასტრებს აღმართავდი, ისევე იმოდგაწებდი, როგორც ათონის მთაზე, სიბერეში დამამშვიდებდი. შენ კი მთხოვ, დაგიტოვო ეფთვიმეც, საყრდენი ჩემი სიბერისა და ჩვენი გვარის მემკვიდრე? თუმცა, თუ ეფთვიმეს სურს, დაე, მას ჰკითხოვნ. მე კი კეთილი და საღვთო მიზნის ხელისშემშლელი რომ არ აღმოვჩნდე და ცოდვა არ დავიდო მისი არ დატოვებით, ხელს არ შევუშლი, დაე, დარჩეს“.

როცა ეფთვიმეს ეკითხებოდნენ, იგი, როგორც იტყვიან, ველად გაჭრილი კვიცივით ლალი იყო. და დარჩა მამასთან, რომელმაც, მიიღო თუ არა იგი მშობლის ხელიდან, მაშინვე მიაბარა ბერძნულ მეცნიერებათა სკოლაში და ყველა მსურველს შეეძლო ენახა, როგორ მოჰყვებოდა სასწაული სასწაულს: ძალზე იოლად სწავლობდა წმინდა წერილსაც და ბერძნულ ენასაც, და ამგვარად, დროთა განმავლობაში ისეთ წარმატებებს მიაღწია, რომ ცნობილი გახდა მთელი ქალაქისათვის. ყველას პირიდან მხოლოდ ეფთვიმეს ქება ისმოდა.

იოანემ თავისი საქმეები განასრულა, დაუბრუნდა ათონს და იქ ასკეტურ მოღვაწეობაში ჩაება, ხოლო ეფთვიმე შეება წმინდა წერილის შესწავლასა და დიდი ჯაფის შედეგად ისე ძლიერ გახდა ავად, რომ სიკვდილის პირას მივიდა, მაგრამ გადარჩა არა მკურნალთა წამლობით, არამედ დედოფლის ჩვენის ღვთისმშობლის ჩარევით, რომელიც მას სიხმარში გამოეცხადა და უბოძა ჯანმრთელობა: ეს გახდა

მიზეზი ეფთვიმესათვის, რათა მთელი არსებით შეეყვარებინა ქველი ცხოვრება, მოიძულა ეს ქვეყანა და ბერობა მოისურვა. მაშინვე, რომელმაც მეცნიერებათა შესასწავლად დატოვა იგი ქალაქში, სურდა, რომ მას შემდეგ, რაც იგი ყველაფერს შეისწავლიდა, დაბრუნებულიყო წაყვანა და ბერად აღეკვეცა.

ეფთვიმემ მიზანს სწრაფად მიაღწია. სწორედ ამაზე მოგთხრობთ ქვემოთ.

10

ხმა ეფთვიმეს სიქველისა და განსწავლულობის შესახებ მთელს კონსტანტინოპოლს მოედო.

ერთ დღეს მივიდა მასთან ვიღაც ებრაელი და სთხოვა, რომ რწმენის შესახებ გაემართა კამათი მასთან. ნეტარმა თავიდან მოიცილა იგი, რადგან იცოდა, რომ ებრაელთან ბაასს აზრი არა აქვს და შედეგს არ გამოიღებს არც მოკამათის, არც მსმენელისათვის. ხომ ყველასთვის ცნობილია, რომ უფალი მოვიდა ამქვეყნად, როგორც ამბობენ წინასწარმეტყველები ქრისტეს მოვლინებაზე, და რომ ყველას მიეზღვება დამსახურებული აღსასრული და ის, ვინც იკამათებს ამ საკითხებზე, უაზრობას სჩადის. ნაცვლად იმისა, რომ თავიდან აცილებინა ხშირი შეწუხება იმ წყეული ებრაელისაგან, რომელიც მოდიოდა ხოლმე მასთან და თავს აბეზრებდა, ღვთისნიერი ეფთვიმე დათანხმდა მასთან ბაასზე და სასტიკად დაამარცხა იგი წმინდა გამოხატვამთა მოშველიებით. ებრაელის ყველა უძალო შეკითხვა ისე დაირღვა ბრძენის მიერ, როგორც თობას ქსელი. და როცა ებრაელს არც ერთი ძლიერი მტკიცება არ დარჩა, მან დარწმუნების იოლ გზას მიმართა: ილანძღებოდა, მრისხანებდა. იმ დროის განმავლობაში, რაც ის ავსიტყვაობდა, წმინდანს გუნებაში ეცინებოდა. ეფთვიმეს აუღელვებლობა და სულიერი სიმშვიდე შენარჩუნებული ჰქონდა, ხოლო როცა უღირსმა ებრაელმა ხმა აიმაღლა მაღალი ღმერთის წინააღმდეგ, ეფთვიმემ, საღვთო შურით ანთებულმა, უთხრა მას:

„გააჩერე შენი ღვთისმგმობი ენა“.

და აი, სასწაული! მაძაგებელი მიწაზე დაეცა და ენა წაერთვა, პირზე დუყი მოადგა, გორაობდა, საცოდავი შესახედავი გახდა. ყველა იქ მყოფი გაკვირვებული დარჩა. გათენებამდე განშორდა ებრაელი თავის უღირს სულს და მიაბარა იგი ეშმაკს. ყველა, ვინც შეიტყო ეს ამბავი, განცვიფრებამ შეიპყრო და შეაშინა ამგვარმა სასწაულმა. ამის გამო მთელ ქალაქში გავრცელდა ხმა ახალ პეტრეზე— ეფთვიმეზე, როგორც სასწაულმოქმედზე. ყველა აღიდებდა მას,

უკვირდით მისი, პატივს სცემდნენ, როგორც ვინმე სახელგანთქმულ პიროვნებას ძველი დროისა.

ნეტარი კი გაუბოლოდა ქებას, არ სურდა სახლიდან გვესწავლინათ თქოს რაიმე ცოდვა მიუძღოდა და უნდოდა (როგორც იმას ვიცნობთ) ლი ნება უკარნახებდა) განშორებოდა ფუჭსა და უბადრუკ დიდებას. განიცდიდა რა ზიზღს იმ ხმებისადმი, რომელიც ხალხმა გაავრცელა მასზე და რადგან იგი შორს იყო ნამდვილი დიდებისაგან, ეფთვიმე გაემგზავრა ათონის უწმინდეს მთაზე, დატოვა კონსტანტინოპოლი და მასთან ერთად განეშორა ყოველივე ამქვეყნიურს, (როგორც ვერავ მტერს, რომელიც ხაფანგს უგებს სულს), რათა ხელი მიეყო ქრისტესდარი ცხოვრებისათვის.

11

თითქმის მაშინვე, როცა ავიდა წმინდა ათანასეს ლავრაში, ეფთვიმე შეხვდა მამამისს. ხოლო წმინდა ათანასემ, რომელსაც ძლიერ უყვარდა იგი, დიდი სიხარულით მიიღო და ცოტა ხნის შემდეგ ბერადაც აკურთხა, რადგან ხედავდა თუ როგორ ძლიერ შიისწრაფოდა იგი ღმერთისაკენ, არ არსებობდა მისთვის სხვა საქმიანობა, თვინიერ ღვთის განდიდებისა. მარხვის, ღამისთევის, დათმენის, მორჩილების და საღვთო წერილის კითხვის მეტი არაფერი აინტერესებდა. ეს კი სასარგებლო საქმეა და სულისმარგებელია როგორც მთელი ძმობისათვის, ასევე ჩვენი—რომაელთა და მათი—ქართველების, სიბრძნეთა დასაკავშირებლად.

ეფთვიმემ თარგმნა მთელი წმინდა წერილი ბერძნულიდან ქართულად. კიდევ სხვა ბევრი და ნაირგვარი სულისმარგებელი წიგნი. თვითონაც წერდა დოგმატური და დამრიგებლური ხასიათის მრავალ თხზულებას თავის მშობლიურ ენაზე, ამიტომ სამართლიანად უწოდებდნენ ქართველები ახალ ოქროპირს ეფთვიმეს, რომელმაც გაამდიდრა თავისი ღარიბი ხალხი ოქროს ნაწარმოებებით და უფრო მეტად გაალამაზა და უფრო ცნობილი გახადა, ვიდრე კიროსმა¹⁶ თავისი ხალხი გამარჯვებებით, ხოლო კრემმა¹⁷—უთვალავი სიმდიდრით. ისინი სიზმარივით განქრნენ და ისე დადნენ, როგორც ალზე ცვილი, ხოლო ახალი ოქროპირის—ეფთვიმეს ოქროს წიგნები მარად უკვდავი იქნება, როგორც ჭეშმარიტი მოწმე და სამუდამო პაცნე მისი ორგვარი სიბრძნის, დიდებისა და განსაცვიფრებელი სათნოებისა.

წმინდა ათანასე ურჩევდა მას მიეღო მღვდლის მაღალი წოდება, რადგან მიიჩნევდა ამის ღირსად. მხოლოდ დიდი ცდის შემდეგ ათანასემ და იოანემ (პირველმა—სულიერმა, ხოლო მეორემ—ხორ-

ციელმა მამამ) დაითანხმეს იგი მიეღო მღვდლის წოდება და მას შემდეგ, რაც მიიღო წმინდა კურთხევა სული წმინდის მირონცხებით. ცდილობდა ყოფილიყო ღვთის დაუმარცხებელი მხედარი. ეფთვიმემ დატოვა ყველაფერი, შეისწავლა, თუ რაზე უნდა მივსულიყავი. ფერებოდა ქრისტეს მხედარს. როგორც ამბობს დიდი მოციქული, „არა ვინ მოლუაწე შეეყოფვის სოფლისა საქმეთა, რათა ერისთავსა მას სათნო ეყოს“¹⁸. ამიტომ, ნეტარ ეფთვიმეს სხვა მიზანი არ ჰქონდა, გარდა იმისა, რომ მარხვას მარხვას უმატებდა, ღვთის სამსახურს—ღვთის სამსახურს და ისეთი გახდა, რომ ვინც ხედავდა, უკვირდა, ადამიანი იყო იგი თუ ანგელოზი, შემოსილი ხორცით. განა ნახავდით ოდესმე აღშფოთებულს, აღელვებულს? ან მზერამიპყრობილს რაიმე მიწიერი საქმისადმი?

უბრალოებით, უცოდველობით ისე ამაღლდა, რომ მომზირალთათვის გასაოცარი იყო, როგორც ეს ქვემოთაა მოთხრობილი.

12

ასეთი ზეადამიანურად მაღალი სათნოების გამო დიდ ეფთვიმეს სურდა სხეულსა და ამ სოფელზე უარის თქმით, როგორც ამბობს წმინდა წერილი, ეპოვნა განმარტობებული ადგილი, რათა არაფერს არ შეეშალა მისთვის ხელი, გამოეცადა თავი სიქველუში. როცა სულისათვის დადგება განკითხვის დღე, რომლის დროსაც ზეობს საღმრთო სიბრძნე, გამომდინარე ყოფიერებიდან, მაშინ იგი, სული, არაფერს ისურვებს სხვას, თუ არა სიმშვიდეს, რათა წინ არავითარი დაბრკოლება არ გადაელობოს და მისი ყურადღება მიემართოს სიყვარულის სავანს—მე ვგულისხმობ საღვთო სიბრძნეს.

ასეთი სიყვარულის ტყვეობაში იყო წმინდა ეფთვიმეს სულიც—სხვა არაფერზე ფიქრობდა ის, თუ არა სიმშვიდეზე, განმარტობაზე.

ერთ დღეს, როცა გაუმეღავნა თავისი მიზანი მამამისს, წმინდა იოანეს, მიხვდა, რომ ისიც შეეპყრო ამგვარ სიყვარულს. ორივე გაეშურა სულიერ მამასთან, ღირს მოხუც ათანასესთან, რათა გაემეღავნებინათ მისთვის თავიანთი გადაწყვეტილება.

ეს რომ მოისმინა ათანასემ, ერთი მხრივ, გაიხარა, რადგან მათი მიზანი ღვთისსასურველი იყო; მეორე მხრივ, ეწყინა, რადგან ისინი დიდად ეხმარებოდნენ ყოველგვარ საქმეში და კარგი მრჩეველები იყვნენ. ამიტომ დიდ და ყოველმხრივ წინააღმდეგობას უწევდა, რათა გადაეფიქრებინებინა მათთვის და თავის ლავრაში დაეტოვებინა, როგორც ნიმუში და წესი ქველი ცხოვრებისა სხვა ძმათათვის, მაგრამ ვერ

შესძლო, რადგან ხედავდა მათი გადაწყვეტილების სიმტკიცეს. ამიტომ აკურთხა იოანე და ეფთვიმე, რომელნიც მისი რჩევით წავიდნენ (თავიანთ ნათესავ გიორგისთან ერთად) ერთ მყუდრო ადგილს, კლიმენტოსად წოდებულ მონასტერში და ცხოვრობდნენ იქ, აწუფულნი საღვთო შურით.

მონასტერი პატარა იყო, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მაგრამ როგორც „ვერ კელ-ეწიფების ქალაქსა დაფარვად მთასა ზედა დაშენებულსა“¹⁹, ასევე სათნოებამ საშუალება არ მისცა მათ სიმშვიდეში დარჩენილიყვნენ, რადგან ბევრი, ვინც იგებდა მათი მოღვაწეობის შესახებ, მიაშურებდა მათ, განსაკუთრებით ჭარბობდნენ მათი თვისტომნი — ქართველები.

მაშინ, შევიწროებულებმა, თავისი ძმობის სახელით თხოვნით მიმართეს მეფე ბასილის, რომანოზის ძეს²⁰, რათა მას გაეღო ხარჯი და ააშენეს, როგორც ზემოთ დაწვერეთ, ეს წმინდა მონასტერი. მისი წინამძღვრობა დღიდან მშენებლობის დაწყებისა, ვიდრე გარდაცვალებამდე ეპყრა ნეტარ იოანეს, რადგან ეფთვიმეს განმარტობა უყვარდა.

მისი სიკვდილის შემდეგ ნეტარ ეფთვიმეს გადაეცა წინამძღვრობა და დაეკისრა ზრუნვა არა მარტო თავის, არამედ მთაწმინდის ბევრ სხვა მონასტერზე. მან სხვადასხვა ადგილას ააშენა წმინდა ეკლესიანი, საავადმყოფოები და მოხუცთა სახლები. იგი იყო მამა მთელი მთისა და მხურვალე მფარველი, ამიტომ უყვარდა იგი ყველას, როგორც ბრძენი და სათნო სხვებზე მეტად. არა მხოლოდ მათ უყვარდათ იგი, ვისაც ენახა, არამედ მათაც, ვისაც მხოლოდ სმენოდა მისი სახელი—მეფეებსაც, მმართველებსაც, პატრიარქებსაც და დიდ მონაზონთაც.

ფუჭი რომ არ იყოს ჩვენი საუბარი, მოდით, აღვწეროთ საქმეებიც, რათა შევიტყოთ, რაოდენ გამოირჩეოდა წმინდა ეფთვიმე ცნობილ კაცთაგან.

იმ დროს, ერთხელ, საჭირო გახდა მთაწმინდიდან სალონიკში რალაც საერთო საქმეებზე უნარიანი კაცის გაგზავნა, რათა მას მოეგვარებინა ეს საქმეები.

მთაწმინდის ყველა მამამ სთხოვა წმინდა ეფთვიმეს, რათა თავის თავზე აეღო ეს მისია (რადგან ხელ-ეწიფებოდა სათნოებითაც და იმ აზრის გამოც, რომელიც მის შესახებ არსებობდა ყველგან) და მოეგვარებინა საქმეები მათი სურვილისამებრ და შეძლებისდაგვარად სწრაფად.

ეფთვიმემ, როგორც ქრისტეს მოწაფემ, მაშინვე ყურად იღო მათი თხოვნა და დაუყოვნებლივ გაემურა სალონკს. იგი კარგად

მიიღო სალონიკის მაშინდელმა არქიერევსმა, რომელიც ჭეშმარიტად შემკული იყო სხვადასხვა სიჭველით.

მოხდა ეს ამბავი, როგორც ვიცი, არა უბრალოდ და შემთხვევით, არამედ ღმერთის ჩარევით: არქიერევსს ჰყავდა ერთი ებრაელი, რომელიც ემსახურებოდა მას ყველა საქმეში. არქიერევსი მას არასოდეს ტოვებდა, რადგან სურდა დაეყოლიებინა, რათა მას დაეგდო თავისი მცდარი რელიგია და მოქცეულიყო უფლისა ჩვენის იესო ქრისტეს რჯულზე, მაგრამ, როგორც ამბობენ, სად ვირი და სად ქნარი! ჭირვეული და გაუტყეხელი ბუნების მქონე ებრაელმა უთხრა არქიერევსს: „მე მხოლოდ შიშველი სიტყვებით რწმუნებას ვერ დაუჭერებ. თუ გასურს ჩემი დარწმუნება, დაე ვიკანათოთ, და თუ შესძლებ ჩემს დარწმუნებას საღვთო წერილის სიწმინდეში, დაგეთანხმები“.

ეს რომ გაიგო არქიერევსმა, მიუბრუნდა იქ მყოფ ეფთვიმეს და უთხრა მას:

„გაისარჯე, პატიოსანთა შორის უპატიოსნესო და უბრძენესო მამაო, რათა ჭკუა ასწავლო ამ მკვეხარასა და უგუნურ ურიას. შენს ცოდნასა და განსწავლულობაზე მსმენია, ახლა კი თავად დავრწმუნდები ამაში“.

ეს რომ გაიგო ეფთვიმემ, წამოდგა, და რათა გადაერწმუნებინა იგი, როგორც ქრისტეს მორიდებულ და წყნარ მოწაფეს შეეფერება, უბასუხა:

„შემიწყალე მე, წმინდა უფალო, რამეთუ თქვენი სიწმინდის წინაშე არარა ვარ, თუ არა მიწა და ფერფლი და შენთან ლაპარაკი არ შემდერის, რადგან ყოველივე ეს შენ უკეთ მოგეხსენება, ვიდრე მე“.

უთხრა მას წმინდა არქიერევსმა: „შეუძლებელია ასე არ მოიქცე, რადგან დღეს მსურს ჩემი სიყვარულის გამო დაიჯერო, რასაც ვამბობ“.

როცა დიდმა ეფთვიმემ მოისმინა ეს, დაემორჩილა არქიერევსის სიტყვებს და ისე მოიგერია წინასწარმეტყველთა გამონათქვამებით ებრაელის შემოტევები და ისე დაადუმა იგი, რომ მსმენელნი განცვიფრებულნი იყვნენ და ეწადათ ეწოდებინათ მისთვის არისტოტელეს ან ვინმე სხვა მორჭმული ბრძენის სახელი კი არა, არამედ მოსე და ესაია.

ხოლო ღვთაებრივი გარდასახვის საიდუმლო ისე დაუსახა იმ წყეულ ებრაელს როგორც ზებუნებრივი, ასევე ბუნებრივი საბუთებით, რომ ძნელი გასარჩევი იყო, ადამიანის ნაშიერი იყო იგი თუ თავად სული წმინდისგან მოვლენილი.

ამიტომ, მტკიცება არ სჭირდება იმას, რომ ეფთვიმე ყველაფერს

ამბობდა მხოლოდ სულის წყალობით, რომელიც მეტყველებდა ეფთვიმეს ბაგით ისევე, როგორც ერთ დროს დიდი პავლე ათენელისა²¹ და სხვა წმინდა მოციქულების პირით.

ებრაელი უღონო აღმოჩნდა მას გამკლავებოდა, უფრო ღვიძლი დადუმდა, რამდენიმე ხნის შემდეგ კი გაალო თავისი უწმინდური პირი და წარმოთქვა ღვთის საგმობი სიტყვები, ისევე როგორც აღრე ხსენებულმა, ეფთვიმეს მიერ დამარცხებულმა ებრაელმა კონსტანტინოპოლში.

ეფთვიმემ უკვე საკმაოდ კუშტად შეხედა მას (რადგან ღვთის მგობი ყოველი უცოდველი სულის აღშფოთებას იწვევს) და უთხრა:

„დააღუმე, უბადრუკო, შენი უწმინდური ენა, რომელიც ღვთის მიმართ ცილსა და გმობას ურცხვად წარმოსთქვამს“. ებრაელმა მასწავლებელმა გონი დაკარგა, მიწაზე დაეცა, თვალები და ბაგეები გადმოუბრუნდა და მკვდარს დაემსგავსა. ასეთმა სასწაულმა დიდად განაცვიფრა და შეაშინა იქ მყოფი ქრისტიანები და ებრაელები, რომელნიც პირქვე დაემხნენ წმინდანის წინაშე და მხურვალედ სთხოვდნენ მას ებრაელის შებრალებას.

წმინდანმა შეიბრალა იგი, გარდასახა ცხოველმყოფელი ჯვარი, აღადგინა, სული შეუბერა და ებრაელი ისევე ჯანმრთელი შეიქნა, როგორც აღრე იყო. როგორც კი წამოდგა, საზეიმო და ძლიერი ხმით აღმოხდა, რომ ჭეშმარიტი ღმერთი არის ქრისტი.

ხოლო წმინდანმა მოუწოდა მას, რათა აღესრულებინა წმინდა მონათელის წესი, მანვე მონათლა მთელი მისი სახლობა და არა მხოლოდ ის, არამედ იქ მყოფი ყველა ებრაელი, რომელთაც მოისმინეს წმინდანის სიტყვა და მოწამენი გახდნენ ამ გასაოცარი სასწაულისა.

ბევრმა სხვა ებრაელმაც, რომელიც იქ არ იყო, ირწმუნა ქრისტი და შიხათლა. ხოლო ამ ებრაელმა, რომელიც განიკურნა და მოიქცა, მოიწადინა რა საზღაური გადაეხადა წმინდანისათვის, მოიტანა და ფეხთ დაუწყო მას უამრავი ოქრო, რომელიც წმინდანმა მიიღო მიწად და არა ოქროდ, ისე რომ შეხედვაც კი არ ისურვა. მისი ბრძანებით ოქრო ღატაკებს დაურიგეს. დიდება უფალსა ჩვენსა უკუნითი უკუნიანდღე. ამენ.

მომდევნო საკითხავები. მამაო, გვაკურთხე.

იმ დროს, როცა წმინდა ეფთვიმემ დაასრულა თავისი საქმეები სალონიკში და ივერთა წმინდა მონასტერში დაბრუნდა, მთელ

მთაწმინდაზე დიდი გვალვა იდგა, ისე რომ, აუცილებელი იყო კოვის პირული წვიმისათვის მოეხმო ვინმეს, თუნდაც მეორე ელიას²².

ბევრი მოდიოდა ეფთვიმესთან და სთხოვდა მას, რომ თმეტოსა შევედრებოდა მათ შებრალებასა და მოწყალების გაღებას. ეთანხმა მეორე ელია მასთან თხოვნით მოსულ ღვთისნიერ მამებს, გაეშურა და წმინდა და დიდებულ ელიას სახელობის ეკლესიაში, რომელიც ივერთა მონასტერთან ახლოს მდებარეობდა, მთელი ღამე გაათენა, თვითონ განასრულა საღვთო ყამისწირვა.

როცა საღვთო ყამისწირვა განსრულდა, ისეთი წვიმა წამოვიდა, რომ მთელი მიწა მორწყო. ყველა ისე შეძრა ამ ამბავმა, რომ ხმა-ნაღლა ადიდებდნენ ღმერთის სახელს, რომელიც განადიდებს ყველა მის განმადიდებელს.

იმისათვის, რათა შეიტყოთ, თუ როგორი იყო დიდი ეფთვიმეს სიქველე, მოისმინეთ სხვა ამბავიც.

ძველდაც და ახლაც მთაწმიდელ მამებს ჩვეულება აქვთ — უფლისა ჩვენი იესო ქრისტეს ფერისცვალების ბრწყინვალე და ნათელი ღღესასწაულის დროს ათონის მთის მწვერვალზე ასვლა და მწუხრის ლოცვა მწუხრიდან ცისკრამდე, რის შემდეგაც თავ-თავის მონასტრებს უბრუნდებიან.

ერთხელ, სხვა მამებს, რომელნიც ჩვეულებისამებრ მიდიოდნენ მთის წვერზე, რათა იქ ეზეიმათ ჩვენი მაცხოვრის ფერისცვალების წმინდა ღღესასწაული, თან გაჰყვა წმინდა ეფთვიმეც.

მას სთხოვეს, რომ აღესრულებინა ღვთისმსახურება. იგი ამ თხოვნას ფრიად მოკრძალებული თავმდაბლობით დაეთანხმა. იმ დროს, როცა ხმამაღლა გამოაცხადა: „დიდების გალობასა გალობდეთ, ღაღადებდეთ, ხმობდეთ და იტყოდეთ“, ხოლო ძმებმა უპასუხეს: „წმიდა არს, წმიდა არს, წმიდა არს უფალი საბაოთ“, საშინლად გაიელვა, მიწა იძრა, ყველაფერი განათდა. სინათლის კაშკაშისაგან და მიწისძვრისაგან შეშინებული ბერები პირქვე დაემხნენ მიწაზე, ისევე როგორც უფლის მოწაფეები ოდესღაც — ფერისცვალების მთაზე.

მხოლოდ ნეტარი ეფთვიმე იდგა გაუნძრევლად და ცეცხლოვან, სვეტს ჰგავდა.

ამის გამო იგი კიდევ უფრო ცნობილი შეიქნა მთელს მხარეში. ამიტომ იყო, რომ ბერძენთა მეფე ბასილმა, რომანოზის ეჭვიანობის გამო, მისწერა მას თხოვნისა და ვედრების წერილი, რომლის მიხედვითაც კის თავზე აეღო კეპროსის არქიეპისკოპოსობა, რადგან იმ დროს კეპროსის ყოფილი არქიეპისკოპოსი გარდაიცვალა. ეფთვიმეს ამის გაგონებაც კი არ უნდოდა, რადგან თავის თავს უღირსად თვლიდა ამგვარი სამსახურისათვის და თქვა:

„მე ვსაჭიროებ, რომ წარმმართონ, არათუ მე წარვმართო ვინმე“.

ასე მოეცვა იგი თავმდაბლობას—ყოველგვარი სიქველის დედას, ყველაფერი გულთან მიჰქონდა.

ისე მტკიცედ იყო ჩამარხული მის გულში სიმშვიდე — დედა ყოველი სიკეთისა, რომ თუ ვინმე მოისურვებდა თვალი შეეველო თვით ხორცშესხმული სიმშვიდისათვის, იკმარებდა ეფთვიმე ეხილა.

ეშმაკმა თავისი ბოროტი თვალი დაადგა ეფთვიმეს, რამეთუ მისი წესია სიკეთის მონუსხვა და მის წინააღმდეგ ბრძოლა.

და აი, იბოვა ეშმაკმა ბერი, ერთი იმათთაგანი, ვისაც თავი წმინდანად მოჰქონდა, გულში კი, როგორც ოდესღაც იუდას, ეჭვად ნამდვილი ეშმაკი, რომელიც არწმუნებდა მას (ო, ღმერთო ჩემო), რომ მოეკლა წმინდანი. ჩვეულებისამებრ, ჩურჩულით ეუბნებოდა (როგორც ადრე — ევას), რომ, თუ მოკლავდა წმინდანს, დიდ საზღაურს მიიღებდა მისგან.

ხოლო ის უწმინდური და ურწმუნო, როგორც იტყვიან, თავქარიანი საქმეში, დანით შეიარაღებული ავიდა კოშკში, სადაც წმინდანს სენაკი ჰქონდა. წმინდანის ერთმა მოწაფემ, რომელმაც დაინახა იგი მკვლელობისათვის მომზადებული და დანით ხელში, მოასწრო და დაკეტა სენაკის კარები, საშუალებას არ აძლევდა, რომ შესულიყო და რაიმე უბედურება შეემთხვია წმინდანისათვის.

თავდამსხმელმა, რომელმაც ვერ აღასრულა თავისი მიზანი, დანა ჩასცა მის მოწაფეს და სასიკვდილო ჭრილობა მიაყენა. მკვლელი გასისხლიანებული ხელებით გაიქცა იქიდან, მაგრამ გზაზე შემოხვდა წმინდანის მეორე მოწაფე, რომელსაც ისევე მოექცა: ისიც მოკლა, როგორც პირველი. რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა, პირქვე დაეცა და

ემშაკეული სიტყვების თქმა დაიწყო მანამ, სანამ მასვე არ ჩააბარებდა თავისი უწმინდური, შებილწული სული.

წმინდანმა ეს ამბავი სული წმიდის მეშვეობით შეიტყო, სასწრაფოდ დაეშვა კოშკიდან, წმინდა და ანგელოზებრივი ზიარება ანგელოზთა აკლო თავის ორ მოწაფეს, რის შემდეგაც მათ მალე მიაბარეს თავიანთი წმინდა სულები უფალს, გახდნენ რა ჰეშმარიტი მოწამენი.

18

ურცხვმა ეშმაკმა ვერ აიტანა გაწბილება და, ძალაგამოლეულმა, აღმართა იარაღი წმინდანზე და კვლავ დაუწყო ძებნა ახალ ხერხს, რათა გამოემკლავნებინა სიავე წმინდანისადმი და ზიზღი სიქველისადმი. ვერაგმა შეძლო ეპოვნა იარაღი — მონასტრის მებაღე, ბუნებით ბოროტი და ავი მიღრეკილებების ადამიანი, რომელსაც შურდა წმინდანისა. ეშმაკმა აღძრა იგი წმინდანის მოსაკლავად. მან ანაფორაში დამალა დანა და წმინდანთან რომ მივიდა, მოულოდნელად ნუცელში ჩასცა მახვილი, რომელიც მოიღუნა, როგორც ცვილი, ხოლო წმინდანი უვნებელი დარჩა, რადგან იფარავდა მაღალი ღმერთის ხელი.

სასწაულს სასწაული მოჰყვა: მებაღეს ხელი, რომელიც მან წმინდანის წინააღმდეგ აღმართა, გაუხმა და გაუშეშდა. ამით წმინდანი განდიდდა და ცნობილი გახდა, ხოლო მებაღე იძულებული შეიქნა ცხარე ცრემლით ფეხთ ჩავარდნოდა წმინდანს მონახიებისათვის და შეწყალება და ხელის განკურნება ეთხოვა.

ეს რომ დაინახა ეფთვიმემ, მყისვე ზეცისაკენ აღაპყრო ხელნი, ღვთისაკენ — თვალნი და წარმოთქვა: „არ ჩათვალო, უფალო, ცოდვილად იგი, არამედ მიუტევე შენს უღირს მონას ჩემი სამუალებით, რათა იდიდოს სახელმა შენმა უკუთნისამდე. ამენ“. და, დაასრულა თუ არა ვედრება ეფთვიმემ, მებაღე მაშინვე განიკურნა სულიერადაც და ხორციელადაც.

19

რა სიტყვას ძალუძს ზუსტად გადმოსცეს ჩვენი ბრწყინვალე მამის — ეფთვიმეს სათნოება, მისი გულმოწყალება, არაგულბრძობა, უბოროტობა, მოწყალებობა, თავაზიანობა ყველასთან, ღამეების თევია, უძილობა, გამუდმებული ლოცვა, მგრძობიარობა, თავმდაბლობა, ყველაფერში ზომიერება? ყოველდღიურად იკვებებოდა მხოლოდ პურითა და წყლით, ტანთ ეცვა უხეში სამოსელი, ხოლო საწოლის

ქვეშ ეგო რკინა, რომელიც თრგუნავდა მთელ სხეულს. სიტყვა რომ არ გაგვიგრძელდეს, მხოლოდ ის ვთქვათ, რომ ვისაც კი ენახა იგი, ყველა ამბობდა, რომ იხილა განსხეულებული ანგელოზი და ცატი, რომელმაც ზეცაში უნდა გაატაროს სიცოცხლე.

მაგრამ რადგან კაცი იყო, მასაც ედო საზოგადო ვალი. მოისმინეთ მისი სიკვდილის ამბავი.

20

მთელი მთა მოიცვა შფოთმა შუღლისმთესველი ეშმაკის ჩარევით. საჭირო შეიქნა კაცის გაგზავნა კონსტანტინოპოლში, რათა მოეტანათ მეფის ბრძანება სიმშვიდისა და ზავის თაობაზე და შუღლი შეეწყვიტათ.

როდესაც შეიკრიბნენ, ყველამ ერთხმად გადაწყვიტა და სამართლიანად მიიჩნია დიდი ეფთვიმესათვის მიენდოთ ეს საქმე, რადგან იგი თავისი სათნოებით ცნობილი იყო მეფისათვის, რაც იძლეოდა კარგ იმედს, რომ ეფთვიმეს იქ წასვლის შედეგად აუცილებლად შეწყდებოდა შუღლი.

მაშინ ბრწყინვალემ ყურად იღო თხოვნა და, როგორც მქადაგებელი და მიძღვებელი მამათა სწავლისა, გაემგზავრა კონსტანტინოპოლს, სადაც იგი დიდი სიხარულით მიიღო მეფემ და მთელმა კარმა. მაშინვე შეასრულეს მისი სურვილი, ისე რომ, თხოვნა მეორედ არც კი გაუმეორებია, იმდენად შთამბეჭდავი იყო მისი გარეგნობა.

ეფთვიმეს ერთი საქმე კიდევ ჰქონდა დასასრულებელი კონსტანტინოპოლში და თუმცა იქ წასვლა ფეხითაც შეეძლო, ჯორზე შეჯდა, რადგან მოხუცი იყო და ასკეტური ცხოვრების გამო მრავალჭირგამოვლილი.

ქალაქის ერთ ნაწილში, ე. წ. პლატეაში რომ გაიარა, მოხდა ისე, რომ ერთი ლატაკი იჯდა და მოწყალეობას თხოულობდა. ეს რომ დაინახა ეფთვიმემ — შებრალების დაუშრობელმა წყარომ, მოემზადა მოწყალეობის მისაცემად. ლატაკმა ეს რომ შენიშნა, წამოდგა მოწყალეობის ასაღებად, ჯორი ამის დანახვაზე შეშინდა და საშინელი ძალით გადმოავდო ძირს წმინდანი, რომელიც რამდენიმე დღის შემდეგ გარდაიცვალა.

იქ მყოფმა მორწმუნე ქრისტიანებმა აიყვანეს ღვთის დიდი მხედარი და მიიყვანეს იმ სახლში, სადაც დაედო ბინა. აქ მან მიიღო საღვთო ზიარება და რამდენიმე დღის შემდეგ, 13 მაისს, მიიცვალა, შეუერთდა მოციქულებს, როგორც მოციქული, სამართლიანებს, როგორც სამართლიანი, წინასწარმეტყველებს, როგორც მათ მსგავსად

დიდთა საქმეთა მქმნელი, წმინდანებს, როგორც წმინდანი, წამებულ-
ლებს, როგორც მოწამებრივი სიკვდილით გარდაცვლილი და უსა-
ტაკესი, ანგელოზებს, როგორც ანგელოზი, რათა შეევედრებინათ ღმრ-
თისათვის ჩვენი თავი — მისი შვილები, რომლებსაც მხოლოდ მათი
შეიძლება გვეწოდოს მისი მემკვიდრე, თუკი ვივლით მისი გზით, ვი-
ცხოვრებთ ისე, რომ ნიმუშად ვექენება მისი ანგელოზებრივი სი-
ცოცხლე.

21

მას შემდეგ, რაც თავისი წმინდა სული უფალს მიაბარა, ეფთვი-
შეს სხეული დამარხეს იქვე, კონსტანტინოპოლში, სადაც მოგვიანე-
ბით რამდენიმე აქაური ბერი ჩასულა და გადმოუსვენებიათ აქ, ამ
წმინდა მონასტერში.

რა იქნა მისი კუბო, არავინ იცის. გადმოცემით კი ცნობილია და
სინამდვილესაც უნდა შეფერებოდეს, რომ, როცა აქ, მთაწმინდაზე,
კათოლიკები მოვიდნენ, მეფე მიხეილისა²³ და პატრიარქის თანხმო-
ბით, მათ ივერთა მონასტრის წმინდა მამები ზღვაში დაახრჩვეს, რად-
გან მათ პაპის წარგზავნილები არ მიიღეს და არ ისურვეს ხელი მოე-
წერათ ლათინთა დადგენილებებისათვის.

ნეტარი ეფთვიმეს წმინდა კუბოც, ისევე როგორც იოანესი და
გიორგისა, გაიტაცეს სხვა საეკლესიო განძთან ერთად და მონასტერი
ცარიელი დატოვეს.

ნურვის გაუკვირდება და უპატრონობადაც ნურავინ ჩათვლის,
ნეტარის ასეთ სიკვდილს რომ გაიგებს²⁴, რადგან ისურვა უფალმა
ჩვენმა იესო ქრისტემ, რათა მისთვის ორი გვირგვინი დაედგა თავზე:
მოწამისა და წამებულისა.

ეს მოხდა ღმერთის სურვილით და არა შემთხვევით, ისევე რო-
გორც მრავალი სხვა წმინდანის სიკვდილი: ზოგი მათგანი ყაჩაღებ-
მა მოკლეს, ზოგი — მხეცებმა დაგლიჯეს, ზოგი კი მაღალი ადგილიდან
გადმოვარდა, როგორც დიდი ათანასე ათონელი.

რა საჭიროა მრავალსიტყვაობა? ვანა ჩემი მიზანია დავამტკიცო
იმაზე მეტი, რასაც სამართლიანად ადგენს განგება? მას ემორჩილე-
ბა ყოველივე ხილული და უხილავი, მის გარეშე ფოთოლიც კი არ
ვარდება ხიდან. მის სურვილებს ვემორჩილებით ჩვენც. როგორც
წმინდა წერილში წერია: „ვინ-მე უკუე ცნა გონებაჲ უფლისაჲ“²⁵?

ახლა კი მოვიგონოთ ჩვენი დაპირება, მოთხრობის დასაწყისში
რომ დავთქვით — იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის ცხოვრებაზე ვი-

საუბრებდით. დავასრულოთ იმით, რომ ვთქვათ ჩვენი წმინდა მამის გიორგის შესახებაც.

გიორგი სისხლით ნათესავი იყო უწმინდესი იოანესი და ეფთვი-ნესი, პირველის ძმსწულად ერგებოდა, მეორეს — ბიძაშვილად. გიორგის არ სურდა ჩამორჩენოდა მათ სათნოებაში. მან მემკვიდრეობით მიიღო ჩვენი მონასტრის წნამძღვრობა: ცდებოდა ის, ვინც ამბობს, რომ ამ ამბებიდან ასი წლის შემდეგ მოვიდა გიორგი მთაწმინდაზე. იგი ან ეფთვიმესთან ერთად მოვიდა, ან ერთი წლის შემდეგ. დროის მონაკვეთი ამგვარია.

ნეტარი ეფთვიმეს სიკვდილის შემდეგ გიორგიმ გააგრძელა მისი სათნოება, უწყინარობა, თავმდაბლობა, მდაბალი ლოცვა და მღულარე ცრემლი.

მოკლედ რომ ვთქვათ, როგორი სახელიც ჰქონდა, ისევე მოეწყო მისი ცხოვრება²⁶. გაეცნო სათნოების ყველა სახეს და, ამავე დროს, გაძლიერდა (მონასტერი), რის გამოც მრავალი დაინტერესდა და მივიდა მასთან, რათა მისი მორჩილი გამხდარიყო. ასე გახდა მისი წყალობით ივერთა მონასტერი საღვთო ქალაქი, რომლის შესახებაც დავით წინასწარმეტყველმა იწინასწარმეტყველა: „დიდებული ითქვა შენთვის, ეგერა, ქალაქო ღმრთისაო“²⁷.

როცა გიორგიმ დაინახა, რომ ხალხი მომრავლდა, საჭიროდ მიიჩნია სამეფო ხარჯებით უფრო დიდი მონასტრის აშენება.

მან არა მარტო სენაკები და სხვა დამხმარე სათავსოები აღმართა ძმათა დასასვენებლად, არამედ ყველაზე მეტად საპატიო, საჭირო და ლამაზი ეკლესია — კათოლიკონი. შემდეგ, როცა ძმათა რიცხვმა იმატა, ხოლო კათოლიკონი პატარა იყო და მამებს სივიწროვეში უხდებოდათ ყოფნა, გიორგიმ ააგო მეორე, სწორედ ის, რომელიც ჩვენს დრომდე შემორჩა, დანგრეულია მხოლოდ გალერეა.

სწორედ რომ მან ააშენა ეს ბრწყინვალე შენობა, კათოლიკონი, ჩანს მრგვალი ფირფიტებიდან, რომელიც მოთავსებულია წმინდა ეკლესიის ცენტრში, ჭადის ქვეშ, და რომელზეც წერია: „მე დავამტკიცენ სუეტნი მისინი“²⁸ და უკუნისამდე არა შეიძრნენ. გიორგი მონაზონი, ქართველი და მაშენებელი“.

ასეთი იყო სიქველით ცნობილი დიდი გიორგი. ღრმად მოხუცებულმა მიაბარა სული უფალს 28 ივლისს.

ასეთია ცხოვრება წმინდა და ღმერთშემოსილი ჩვენი მამებისა და ქტიტორებისა, რომელთა სათნოებასაც მთელი არსებით უნდა მი-

ვბაძით არა მხოლოდ იმიტომ, რომ ეს საჭიროა, არამედ იმიტომაც, რომ ვიყოთ მეჰკვიდრეები, როგორც მათ მიერ აგებული მონასტრებისა, ასევე მათი სიქველისა. შვილი ღირსეულად მამინ ითვლება, მისივე ძელებს მამის საქმეებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მხოლოდ სახელი აქვს შვილისა, სინამდვილეში კი უკანონოა.

ხოლო მამანო, სამნო, სამგზის ნეტარნო ბრწყინვალე სამებისა, — როგორც დავით მეშურდულე, რომელიც ესროდა და ანადგურებდა ყველა სატანურ ძალას, როგორც გოლიათს²⁹, — არ შეწყვიტოთ ჩვენთვის ლოცვა ღმერთის წინაშე, რათა თქვენი წმინდა ლოცვით ზეციური სამეფოს ღირსეული წარგზავნილები შევიქნეთ, რამეთუ თქვენ ეტყვით ღმერთს: აი, ჩვენ და შვილნი ჩვენნი, რომელნი გვიბოძა უფალმა.

სახელი და დიდება მას უკუნითი უკუნისამდე. ამენ.

შენიშვნები

- 1) შტრ.: „მტილი დაჯშული და ჩემი სძალი, მტილი დაჯშული, წყარო დაბეჭდ-ული“ (ქება ქებათა, IV, 12).
- 2) ამ სიტყვების გასწვრივ მინაწერია არშიაზე: „*την δε αυτην τον οτιον πα-τρος ημων Εσθυστου, και την σημερινην ημεραν*“ („ჩვენი წმინდა მამის ეფთვიმეს ხსენების დღე კი დღევანდელ დღეს არის“) — იგულისხმება 13 მაისი.
- 3) იოზი — ბიბლ. პერსონაჟი.
„კაცი ვინმე იყო ქუეყანასა ავსიტისასა, რომლისა სახელი იოზ, და იყო კაცი იგი ჭეშმარიტ, უბიწო, მართალ, ლუთის მსახურ, განშორებულ ყოვლისაგან ბოროტისა ნიეთთა... და საქმენი მისნა დიდ იყვნეს ქუეყანასა ზედა; და იყო კაცი იგი აზნაური მზისა აღმოსავლისათაგანი“. (წიგნი იოზისა, თავი 1, 1—3).
- 4) პროტოსიმბულატორი (*ὁ πρωτοσυμβουλάτωρ*) — ხელოვნური თარგმანის — „პირველი მრჩეველის“ — ნაცვლად მიზანშეწონილად ეცანით ტერმინის უცვლელად დატოვება. რას ნიშნავს ეს წოდება, წყაროებში ვერ დაგვხვანთ.
- სეინგელოზი — ილ. აბულაძის „ძველი ქართული ენის ლექსიკონში“ „სენგელოზი, სენკელი“ განმარტებულია, როგორც პატრიარქის თანაშემწე ბერი. ტერმინი ხშირად გვხვდება ქართულ წყაროებში, მაგ., სეინგელოზად იწოდება იოანე თორნიკე-ყოფილი „იოვანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“, „ათონის აღაპებში.“
საინტერესოა, რომ „აღაპებში“ გვხვდება ტერმინი პროტო-სენგელოზიც (აღაპები № 41, № 56).
- 5) „ვერ კელ-ეწიფების ხესა კეთილსა ნაყოფისა ხენეშისა გამოღებად“ — მათე 7, 18; ლუკა 6, 43.
- 6) „ნაყოფისაგან ხე იგისაცნაურ არს“ — მათე 12, 33.
- 7) „ყოველსა, რომელსა პრწმენეს იგი, აქუნდეს ცხორება საუკუნო“ — იოანე 3, 15.
- 8) „რომელსა ჰნებავს შემოდგომად ჩემდა, უარ-ჰყავს თავი თვისი“ — მათე 16, 24; მათე 10, 38; მარკ. 8, 34; ლუკა 14, 27.
- 9) თხზულების ამ ადგილას იქმნება ისეთი შთაბეჭდილება, თითქოს თხრობას ბუნებრივად უნდა მოჰყვეს ეს „ათანასეს ბაგეთაგან გამოსული ქება იოანესი“, სინამდვილეში ათანასეს სიგელის პერიფრაზი ჩართულია უფრო მოშორებით (§ 5).
10. წმინდა პროდრომოსის (წინამორბედის) ეკლესიაში იგულისხმება იოანე ნათლისმცემლის სახელობის ეკლესია, მცირე ეკლესია ქართველთა მონასტრისა, სავანის ერთ-ერთი პირველი ნაგებობა. აქ დაუშვარხავთ ეფთვიმე ათონელი.
11. ნიკიფორე ფოკა (963—969 წწ.). ფილომონახი და ფილარეტი — მონაზონთა და სათნობათა მოყვარული.

საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

12. იოანე ციმისხი (969—976 წწ.).
13. ბასილი II (976—1025 წწ.).
14. ბიზანტოსის ქალაქი—იგულისხმება ქ. ბიზანტიონი (კონსტანტინოპოლი). რომელიც დააარსა ლევენდარულმა მეფემ ბიზანტოსმა.
15. „რამეთუ დამაკლებს მე მითხრობად ჟამი ესე“ — პავლენი, ებრაელთა მიმართ, 11, 32.
16. კიროსი — სპარსეთის მეფე, ძვ. წ. 558—529 წწ., აქემენიდების დინასტიის დამაარსებელი. შექმნა უზარმაზარი სახელმწიფო ხმელთაშუა ზღვის ნაპირებიდან ინდოეთის ნაწილის ჩათვლით.
17. კრეზი — ლიდის უკანასკნელი მეფე, ძვ. წ. 560—546 წწ. ცნობილი იყო თავისი ზღაპრული სიმდიდრით.
18. „არა ვინ მოღუაწე შეეყოფვის სოფლისა საქმეთა“ — II ეპისტოლე წმიდისა პავლე მოციქულისა ტიმოთეს მიმართ 2, 4.
- 19) „ვერ კელ-ეწიფების ქალაქსა დაფარვად მთასა ზედა დაშენებულსა“ — მათე 5, 14.
- 20) ბასილი, რომანოზის ძე — იხ. შენ. 13.
- 21) პავლე ათენელი — პავლე მოციქული.
- 22) ელია — (ბიბლ.) ელია წინასწარმეტყველი. ელიას მიერ წვიმის მოყვანის ეპიზოდი მოთხრობილია III მეფეთა წიგნის მე-17—18 თავებში.
- 23) მიხეილ VIII პალეოლოგი (1259—1282) აიძულებდა ათონის მთის ყველა მართლმადიდებლურ მონასტერს, და მათ შორის ქართველთა მონასტერსაც, დამორჩილებოდა რომის პაპს, რასაც ქართველმა ბერებმა პროტესტით უპასუხეს. ამ ფაქტზეა საუბარი თხზულების აღნიშნულ ეპიზოდში.
- 24) იგულისხმება ეფთვიმეს გადმოვარდნა ჯორიდან.
- 25) „ვინ-მე უკუე ცნა გონებაჲ უფლისაჲ?“ — წინასწარმეტყველება ესაიასი 40, 13.
- 26) გააზრებულა გიორგის ეტიმოლოგიური მნიშვნელობა (ბერძნულად — Γε-αργης მიწისმოქმედს, მუშაკს ნიშნავს).
- 27) „დიდებული ითქუა შენთვის, ეგერა ქალაქო ღმრთისაო“ — ფსალმუნი 86, 3.
- 28) „მე დავამტკიცენ სუეტნი მისნი“ — ფსალმ. 74, 4.
- 29) იგულისხმება დავითისა და „უცხო თესლის“ — გოლიათის — ორთაბრძოლა.

იხ. I მეფეთა, 17.

ГРЕЧЕСКОЕ «ЖИТИЕ» ИОАННА, ЕВФИМИЯ И ГЕОРГИЯ АФОНЦЕВ

(Резюме)

Грузинский монастырь на Афоне — Ивир — был одним из древнейших очагов грузинской культуры и основным центром, в котором происходило фундаментальное освоение византийской литературы. Здесь «были собраны лучшие грузинские культурные силы, поставившие своей целью ознакомить соплеменников с богатым западным литературным наследием»¹.

Возникновение грузинского монастыря на Афоне, а затем превращение его в середине века в центр грузинской духовной культуры связано с именем трех грузинских святогорцев — Иоанна, Евфимия и Георгия.

К сожалению, нам неизвестны многие моменты жизни и деятельности этих выдающихся подвижников. Основным источником, по которому с той или иной полнотой можно восстановить их биографию, является «Житие Иоанна и Евфимия», принадлежащее перу Георгия Святогорца, а также «Житие Георгия Святогорца», написанное Георгием Мцире. Сюда же можно отнести Синаксарную редакцию жития Евфимия Святогорца, сведения, которые дают поминальные записи, а также монастырские акты и грамоты, часть которых все еще не издана и недостаточно изучена.

О существовании греческого текста «Жития» грузинских святогорцев, хранящегося в Афонском Ивирском монастыре, было известно давно.

Первое упоминание об этом сочинении содержится в работе архимандрита Порфирия Успенского «История Афона»². По-видимому, до Порфирия греческий фонд книгохранилища Ивира никто специально не исследовал, хотя в 50-х годах XIX в. путешествие на Афон совершил П. Иоселиани, еще раньше, в XVIII в., Афон посетили Тимоте Габашвили и Иона Гедеванишвили.

Дважды (в 1726 и 1744 годах) совершил поездку на Афон В. Барский, который детально ознакомился с письменными па-

¹ К. С. Кекелидзе, История грузинской литературы, т. I, Тб., 1960, с. 101.

² Пор. Успенский, Восток христианский, История Афона, ч. III, Афон монашеский, Киев, 1877, с. 160—161.

мятниками Ивирского монастыря. Однако в его путевых записках также нет никаких сведений о греческом варианте «Жития» афонских подвижников. Нет интересующих нас данных и в книге архимандрита А. Капустина «Заметки поклонника Святой горы»³.

Порфирий Успенский в 40-х годах XIX в. совершил путешествие на Афон и посетил обители. Особое внимание путешественника привлек Ивир и хранящиеся в его библиотеке документы. Здесь же он обнаружил написанное на греческом языке «Житие» Иоанна, Евфимия и Георгия.

Весной 1880 г. на Афон была послана экспедиция под руководством С. Ламброса, которая составила каталог греческих рукописей, хранящихся почти во всех монастырях⁴. В Ивири, который оказался наиболее богатым в этом отношении, было описано 1386 греческих кодексов. В том числе „Βίος καὶ πολιτεία τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν Ἰωάννου, Εὐθυμίου καὶ Γεωργίου, τῶν κτιτόρων τῆς καθ' ἡμᾶς μεγίστης λαύρας τῶν Ἱβήρων“ («Житие и деяния преподобных и богоносных отцов наших Иоанна, Евфимия и Георгия, ктиторов нашей Священной Великой Ивирской Лавры»).

Грузинской науке известен факт существования „Βίος καὶ πολιτεία“, однако, в силу недостатка информации, это сочинение ошибочно признавалось памятником, переведенным еще в эпоху афонских подвижников.

Институт рукописей им. К. С. Кекелидзе располагает фотокопиями всех известных по сей день рукописей, содержащими текст «Жития» ктиторов Ивира⁵ и мы, получив возможность более точно изучить ее, можем утверждать, что „Βίος“ является оригинальным греческим сочинением.

Изучение памятника показывает, что написан он в I половине XVIII века. На это указывает ряд обстоятельств:

1. Нет никаких данных о том, что в древности существовало написанное на греческом языке «Житие» афонских подвижников.

Текст „Βίος καὶ πολιτεία“ содержится в двух рукописях: Ἱβηρῶν 4573 (453) (по «Каталогу греческих рукописей с Афона»

³ Архимандрит Антонин, Заметки поклонника Святой горы, Киев, 1864 г.

⁴ Catalogue of the Greek Manuscripts on Mount Athos, by Spyridon Lambros. Cambridge. vol. I, 1895; vol. II, 1900.

⁵ Афонская рукопись (A)—Ἱβηρῶν 4573 (453), Ватиканская рукопись (V)—Cod. Vat. Gr. 2613 и публикация 1857 г. в „Проскинетарии Ивирского монастыря“ (C)—Προσκυνητάριον τοῦ βασιλικῆς... μοναστηρίου τῶν Ἱβήρων. Athenis, 1857, 49—75.

Ламброса, стр. 147 в.) и Codicus Vaticanus Graeci — 2613 (по АВНГ Алкэна)⁶. Кроме того, «Житие» опубликовано в 1857 г. в Афинах, в Проскинетарии Ивирского монастыря.

Никаких других сведений об этом памятнике нет. Достаточно отметить, что „Bibliotheca Hagiographica Graeca“ Алкэна — полнейший каталог греческой агнографической литературы — ничего не говорит о других вариантах.

2. Сопоставление текстов убеждает, что ни Афонская (А), ни Ватиканская (V) рукописи не являются протографом памятника.

Монах Козьма, о котором говорится в поминальной записи Афонской рукописи, был переписчиком. Текстологический анализ показывает, что данный список, несомненно, переписан, Козьма также называет себя переписчиком: *ἐκλιτήγραφοῦ παρὰ ἀνδρός Σαβίου Κozμά μοναχῶς* (1 г.)

Б. Л. Фонкич, который исследовал взаимоотношение и колофоны Афонского и Ватиканского списков «Жития», пришел к заключению, что рукопись Vat. Gr. 2613, как и Изгр. 4573/453, изготовлена в середине XVIII в.; об этом свидетельствует почерк и филигрань «Три полумесяца», идентичная водяному знаку Ивирской рукописи.

Кодикологические и палеографические данные позволяют исследователю говорить о круге лиц, в котором были переписаны два интересующих нас манускрипта: «Ивирский монах Козма Самосец был, как можно предполагать, воспитанником Патмосского фронтистирия Макария Калагераса: о своем пребывании на Патмосе он сообщает в колофоне, переписанном им в январе 1737 г. на Афоне Январской минеи. Он был связан с удалившимся на Афон в 1723 г. Неофитом Мавромматисом, бывшим митрополитом Арты: об этом можно судить по тому, что между 1736—1738 гг. Козмой была переписана составленная Неофитом Краткая хроника. Близость почерков свидетельствует о тесном сотрудничестве этих писцов; по-видимому, ее нужно объяснять их совместным обучением или работой в одном скриптории», — заключает автор⁷.

3. Сам текст неоднократно подтверждает позднее происхождение «Жития». Встречающиеся здесь фразы — «от вычитавших в грузинских книгах узнал...», «главная церковь Ивир-

⁶ F. Halkin, *Auctarium Bibliothecae Hagiographicae Graecae*, Bruxelles, 1969, 207.

⁷ Б. Л. Фонкич, О происхождении Афонского и Ватиканского списков жизнеописания основателей Ивирского монастыря. (В журнале: «Византийский вестник», т. 41, 1980, с. 219—220).

ского монастыря сохранилась до наших дней....», «...ошибаются те, кто думают, что Георгий пришел вместе с Евфимием», наводят на мысль, что автора от описываемых событий отделяют века.

4. На странице 3 читаем: «В Ивире и сегодня еще того времени, когда монастырь был населен грузинами». Выходит, что сочинение пишется много позже этого факта.

5. В «Житии» есть еще одно указание на его позднее происхождение — на странице 37 говорится, что автору известно по преданию о нападении латин, которые, наряду с другими ценностями монастыря, похитили гробы Евфимия, Иоанна и Георгия. Автор, конечно же, имеет в виду разорение монастыря, которое имело место в 1285 г. Грузины бежали и захватили с собой главное сокровище — икону Богородицы, а вернулись в Ивир только в 1295 г. Видимо, „Βίος καὶ πολιτεία“ написано намного позже разорения монастыря латинами.

Выдержки из текста наглядно свидетельствуют, что сочинение написано в Ивире:

В поминальной записи сказано: «Житие» посвящено кафолликону этого святого монастыря».

Стр. 36: «Здесь, в этот святой монастырь перенесли прах Евфимия из Константинополя здешние монахи».

Стр. 3: «То же самое можно видеть здесь в мнениях грузинов».

Форма глаголов движения также указывает, что «Житие» написано в Ивире, а автором его является афонский монах (ср.: пришел, поднялся, привел сюда, ушел, отправился в Константинополь и т. д.).

„Βίος καὶ πολιτεία“ мы считаем синаксарным «Житием», хотя само сочинение и нельзя назвать типичным образцом этого жанра агиографической литературы. Однако, составлено оно по образцу синаксарных произведений — содержит основные биографические данные святого, описывает сотворенные им «чудеса» и опирается на агиографический материал. Необходимо также отметить, что именно на рубеже XVII—XVIII вв. во множестве составлялись синаксарные сборники, аколуфии и меморандумы. Объяснялось это не только требованиями литургии и пропаганды христианства, но, прежде всего, практическими целями.

О синаксарном характере рассматриваемого нами сочинения говорит также тот факт, что и композиция памятника отвечает всем требованиям, которые предъявлялись «Житию», предназначенному к чтению во время богослужения. По всей видимости, оно и было написано как часть какого-то литургического сборника.

В самом тексте читаем: «...слушателя возрадует такое повествование» (I r). Автор нередко обращается именно к слушателю, а не читателю: «...найдутся желающие выслушать меня». В поминальной записи сочинение называется «повествуемым житием» — *διηγηματικὸς βίος*.

Во вступлении автор говорит о необходимости знать, «пусть кратко», о жизни и деяниях ктиторов Ивирского монастыря. Под «кратким» автор, несомненно, подразумевает синаксарное «житие».

Конец XVII в. и XVIII век явились весьма важным этапом в истории Греции. Страна готовилась сбросить турецкое господство. К достижению этой цели была направлена вся творческая энергия народа, его интеллектуальные силы. Вопросы истории страны и оценка самой истории волновали не только научно-общественные круги, но и монастырских книжников.

Именно в эту эпоху монастыри должны были хорошо знать свою историю, время и условия строительства и имена ктиторов.

Методы работы просвещенных монахов, естественно, отличались от исследования, которое проводили ученые. Однако отсутствие академичности и недостаточная четкость вовсе не умаляют значения результатов, достигнутых писателями-монахами.

Необходимость восстановить и описать историю своего монастыря возникла и перед монахами Ивира — одного из наиболее известных и авторитетных афонских монастырей. В начале XVIII в. настоятелей монастыря вполне устраивало доказательство древности их обители, заложенной в X в. грузинскими монахами, они даже гордились этим.

Тогда-то и было написано «Житие» великих грузинских афонцев, в котором использованы сведения устного и письменного характера, доступные автору в XVIII в., почти через восемь веков после описываемых событий. В это время пишутся аколупии и тропари во имя афонских подвижников, а позднее создается сборник «Проскинетарий Ивирского монастыря», в котором помещены все новые сведения о жизни и деятельности грузинских святогорцев.

Автор «Жития» неоднократно подчеркивает преемственность между современными монахами Ивира и Иоанном, Евфимием и Георгием. Создание «Жития» — это только сыновний долг, лежащий на монахах монастыря перед их духовными отцами. Теперь уже уважительное отношение к памяти грузинских подвижников ничем не грозило греческому братству Ивира. Автора «Жития» от длительной эпохи греко-грузинской распри отделяют века. В XVIII в. влияние грузинского элемента в Ивири сведено к минимуму, острота взаимоотношений, имевшая место в первые века существования грузинского монастыря, ушла в прошлое.

Именно поэтому автор «Жития» величает грузинских подвижников святыми, не жалеет восторженных эпитетов в их адрес и называет «нашими общими отцами».

«Житие» не выходит за рамки обычного произведения биографической и панегирической литературы. Однако, проникнуто почтением к первым настоятелям лавры, автором движет стремление, по достоинству оценить заслуги ктиторов и понимание необходимости рассказать об их весомом вкладе.

Исследуемый текст, по сути дела, объединяет три самостоятельных «Жития» — «Житие Иоанна» (4 г — 13; § 2—§ 6), «Житие Евфимия» (13 г — 37; § 7—§ 21) и «Житие Георгия» (38 г — 39; § 22) — посвященных жизни и деяниям ктиторов Ивирского монастыря.

Целостности сочинения автор достигает при помощи обширного общего вступления (1 г — 4г), в котором он затрагивает несколько важных вопросов; говорит о задачах и необходимости сочинений такого рода: «Ничто так не укрепляет и не радует добрую и целомудренную душу, как чтение правдивого повествования о жизни добродетельных людей...»; знакомит нас с принципами создания подобных жизнеописаний: «...не допустить какого-либо не вызывающего доверия или необычного преувеличения и, напротив, не опустить того, что достойно повествования»; обосновывает необходимость знать благие деяния святых отцов Иоанна, Евфимия и Георгия и праздновать день их памяти, как это торжественно отмечается в Грузии и т. д.

Переход от одного «Жития» к другому совершается плавно и логично, и тем не менее, автор считает нужным указать, где кончается одна и начинается другая часть сочинения. Всего мы условно выделили и озаглавили 23 параграфа:

- 1 — Предисловие.
- 2 — Происхождение Иоанна и пострижение в монахи.
- 3 — Иоанн в монастырях на Колпе и Олимпе.
- 4 — Иоанн на Афоне.
- 5 — Афанасий Афонский об Иоанне.
- 6 — Кончина Иоанна.
- 7 — Детство Евфимия.
- 8 — Встреча Иоанна и Евфимия в Константинополе.
- 9 — Евфимий в Константинополе.
- 10 — Богословский спор Евфимия с иудеем в Константинополе.
- 11 — Евфимий на Афоне.
- 12 — Возведение Ивирского монастыря.
- 13 — Посрамление иудея в Салониках.
- 14 — Засуха на Афоне.
- 15 — «Чудо» Евфимия в праздник Преображения.

- 16 — Отказ Евфимия от кафедры архиепископа Кипрского.
 17 — Первая попытка убийства Евфимия нечестивым монахом.
 18 — Вторая попытка убийства Евфимия монастырским садовником.
 19 — Хвала Евфимию.
 20 — Кончина Евфимия и перенесение его праха на Святую гору.
 21 — Кто уразумел дух Господа?
 22 — Житие Георгия Строителя.
 23 — Эпилог.

Текстологический анализ разночтений, характерных для трех списков „Βίος καὶ πολιτεία“, дал следующие результаты:

1. Различия между тремя текстами не выходят за рамки вариантов.

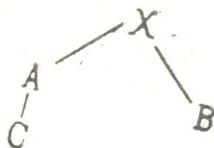
2. Афонский (А) и Ватиканский (V) списки, а также текст Проскинетария (С) восходят к общему протографу, на который они опираются или непосредственно, или через какой-либо другой список.

3. Ни (А), ни (V) протографами не являются, а список (С) явно восходит к афонской рукописи.

4. Рукописи (А) и (V) переписаны с одного протографа X, о чем свидетельствует анализ ошибок, допущенных переписчиком Козьмой.

5. Переписчик ватиканской рукописи проделал определенную редакторскую работу — разделил текст, учитывая содержание, установил главы, каждый новый подраздел он начинает с заглавной буквы и т. д. И все-таки эти особенности рукописи не дают оснований считать ее отдельной редакцией.

Анализ разночтений приводит к следующей схеме:

Во вступлении сам автор пишет, что он располагал письменными (грузинскими) и фольклорными (греческими) источниками.

Исследование показало, что сюда же необходимо добавить письменный греческий источник, а именно, известную грамоту Афанасия Афонского, дарованную им в 984 г. Иоанну Святогорцу.

Выяснилось также, что автор „Βίος καὶ πολιτεία“ знаком с грузинскими «житиями» афонцев, содержащими наиболее полные биографические данные, и пользуется текстом «Жития

Иоанна и Евфимия», принадлежащим перу Георгия Афонского и синаксарной редакцией «Жития Евфимия».

Ниже будут приведены примеры, которые содержат новые факты жизни и деяний грузинских афонцев, или уточняют ранее известные:

1. «Не могу сказать точно, кто были его (Иоанна — М. М.) родители, но от вычитавших в грузинских книгах узнал я, что были они царского рода» („Βίος καὶ πολιτεία, § 2).

В «Житии Иоанна и Евфимия» сказано, что Иоанн и родителями и дедами был знатен..., а сам «...весьма любимым и saḡutaḡi (своим, ближним) доброй памяти Давида Куропалата»⁸. Однако, трудно утверждать, что автор „Βίος καὶ πολιτεία“ в данном случае не опирается на сведения грузинского «Жития», ибо точное значение термина saḡutaḡi в настоящее время неизвестно.

2. «Благородство, глубокое знание дел государственных и блестящее образование сделали Иоанна избранником тогдашнего грузинского царя: его протосимвулатором и синкелом, что считается у грузин большой честью и чего удостоиваются самые достойные» („Βίος καὶ πολιτεία, § 2).

Греческий автор, вероятно, не случайно приписывает Иоанну эти титулы. Найти источник этих сведений было бы весьма интересно, тем более, что в грузинских «Житиях» их нет.

3. Греческое «Житие» рассказывает, что Иоанн был пострижен в монахи в монастыре «...находившемся неподалеку от страны его и (в котором) жили шесть монахов — шесть святых людей. Он немедленно вошел, снял с себя блестящие одеяния, облачился в монашеские одеяния и постригся в том же монастыре в монахи» (§ 2).

По данным «Жития Иоанна и Евфимия», Иоанн был «посвящен в монахи» Моисеем и Геласием — монахами церкви Отхта-экселна — «Четыре церкви» (Дорткилиса).

Большая грузинская базилика IX в. — Отхта-экселна находилась в ущелье Испири, которое в XVIII в., в пору написания Βίος, входило в состав Турецкой империи, т. е. действительно «находилась неподалеку от страны его». Не исключено поэтому, что «Житие Иоанна и Евфимия» и „Βίος“ говорят об одном и том же монастыре, где Иоанн был пострижен в монахи.

4. В третьем параграфе „Βίος“ читаем: «Затем он оставил этих шестерых святых и пришел в монастырь, расположенный на горе, называемой Колпа, чтоб там, как пчела трудолюбивая, набираться меду святости у живших там аскетов».

⁸ Памятники..., т. II, с. 42 (14—15, 19—20).

Грузинским источникам этот факт совершенно неизвестен, и поэтому должен быть квалифицирован как новый момент биографии Иоанна.

По данным исторической географии Грузии пункт Колпа, где побывал Иоанн, находился на территории III гавара Гугаркского питиахшества, в ущелье р. Колпа и до IX в. считался административной единицей грузинского (Лоре-Таширского) Царства.

5. Судя по греческому «Житию», следующим пунктом на пути Иоанна была гора Олимп: «Узнал Иоанн, что на горе Олимп пребывали испытанные в святости отцы... Когда преисполненный желанием Иоанн пришел туда, увидел, что нуждается в совершенствовании у тех отцов, а потому остался там на время...» („Βίος“, § 3).

Георгий Святогорец также указывает, что до Афона Иоанн достаточно много времени провел на Олимпе. После того, как открылось его пребывание в Отхта-эклесиа, Иоанн, «избегая славы человеческой», «...отправился в Грецию... В одной из обителей горы Олимпа принял на себя смотрение за монастырскими ослами и проходил другие послушания»⁹.

Таким образом, по сведениям Георгия Святогорца, Иоанн после поступления в монахи и до прибытия к Афанасию Афонскому побывал в Отхта-эклесиа, на Олимпе (Битвиния, в Малой Азии) и, наконец, в Великой лавре Афанасия. По данным „Βίος“ маршрут Иоанна был иным: монастырь неподалеку от страны Тао — гора Колпа — Олимп — Великая Лавра.

6. Как говорит греческое «Житие», Афанасий Афонский сразу же отличил Иоанна, обретя в нем истинного верующего и верного советника во всех делах. Иоанн стал приближенным Афанасия «...и все, видевшие их, считали одной душой, жившей в двух разных телах». Иоанн долго жил в Великой Лавре, и состарился они с Афанасием почти одновременно. Далее, — говорится в „Βίος“, — по просьбе многочисленных родственников и благодаря помощи императора Василия II «воздвиг он свою лавру, которую в древности звали Климентос, а затем называли Ивир» (§ 4).

В сочинении Георгия Святогорца строительство грузинской лавры увязывается с именем Торнике. Прознав, что на Афоне пребывают Иоанн и Торнике, их соотечественники-грузины «...в большом числе стали приезжать на Афон и вступать в число братства...» и поэтому «...рассудили, что неудобно им со столь многочисленными братьями из Грузии оставаться в лав-

⁹ Полное жизнеописание святых грузинской церкви, составил М. Сабинин, С.-Пб., 1872, с. 129.

ре...» и «...на расстоянии одной мили от лавры, на прекрасном месте построили церковь в честь Иоанна Крестителя...».

В данном случае сочинение Георгия Святогорца и „Βίος“, по-видимому, не связаны друг с другом, поскольку автору грузинского «Жития» неизвестно первоначальное название церкви Иоанна Крестителя — Климентос, а греческий памятник ничего не говорит о Торнике.

7. По сведениям „Βίος“, Иоанн отдал Евфимия в греческую школу, где тот изучал святое писание и греческий язык (§ 8), а затем отправился на Афон, где был принят с радостью и посвящен в монахи Афанасием (§ 11).

Георгий Святогорец ничего не говорит об этом, по его словам, «сына своего Евфимия отец Иоанн... обучил прежде грузинской грамоте, а затем всей учености греческой»¹⁰. По синаксарному «Житию» Евфимия, «блаженный Иоанн привел сына своего и посвятил его в монахи, и обучил всем премудростям»¹¹.

Неясно, почему эти данные „Βίος“ не нашли отражения в грузинском «Житии». Не будь этого, сведения об учении Евфимия в Константинополе выглядели бы вполне убедительно, тем более, что Евфимий блестяще владел греческим языком.

8. Интересно, что автору „Βίος“ известно, что грузины называли Евфимия «новым Златоустом»: «Божья милость восстановила нам нового Златоуста и дала устам его язык очиненный и подвигнула на перевод божественных книг... Много книг перевел он трудами усердными... и не только с греческого переводил на грузинский глубокие и трудно переводимые писания, но и несколько на греческий с грузинского»¹².

Приведенные примеры (подобных примеров в работе более 20) свидетельствуют, что в одних случаях „Βίος“ прямо повторяет грузинские «Жития», в других — связь между ними довольно слаба, а в третьих — греческий автор совершенно игнорирует важные сведения грузинского источника, что можно объяснить разными целями, стоявшими перед авторами, и разделяющим их временем. Составитель „Βίος“ хотел ознакомить греческое братство Ивира с личностью и деятельностью грузинских ктиторов монастыря, показать его древнюю историю. Сведения, выбранные им из грузинских «Житий», вполне отвечают стоявшей перед ним задаче.

Личность основателя и первого настоятеля грузинского афонского монастыря Иоанна и второго настоятеля — его сына Евфимия — никаких сомнений не вызывает. Однако, третий персонаж «Жития» — Георгий — требует выяснения.

¹⁰ Памятники, т. II, с. 60.

¹¹ Памятники, т. IV, с. 333.

¹² Памятники, т. IV, с. 333, а также т. II, с. 61.

«Житие Георгия» занимает всего два листа „Вісн.“ 38 г.— 39). Говорится, что он был родственником Иоанна и Евфимия — первому он приходился племянником, второму — двоюродным братом. Георгий стал настоятелем монастыря после Евфимия и превратил его в «град божий», построив там церковь, а затем по милости царя воздвиг блестящую большую церковь (კაθεδρα), сохранившуюся ко времени создания «Жития». В центре церкви на полу сохранилась надпись: «Я возвел столбы эти, и во веки веков да не содрогнутся. Георгий. Грузинский монах и строитель». В конце «Жития» указывается, что Георгий скончался 28 июля.

Ясно, что «Житие» говорит не о Георгии Святогорце, которого обычно считают третьим представителем великих грузинских афонцев, поскольку он не был родственником Иоанна и Евфимия (Евфимий скончался 13 мая 1028 г., а Георгий Святогорец пришел на Афон в 1040 г. Настоятелем монастыря он был в 1044—56 годах. И наконец, скончался он 29 июня, а не 28 июля)¹³.

В работе установлено, что упоминаемый в Вісн. Георгий — III настоятель Ивира, по греческим источникам Георгий Варазваче, роль которого в истории монастыря ввиду малочисленности источников изучена далеко не достаточно.

Георгий Великий, Мамасахлис (настоятель) Георгий I, был родственником Иоанна и Евфимия и правил монастырем сразу после Евфимия, в 1012—1030 годах¹⁴.

В работе рассмотрены сведения о Георгии Великом, содержащиеся в следующих грузинских и греческих памятниках: «Житии Иоанна и Евфимия» Георгия Святогорца; «Житии Георгия Святогорца» Георгия Мцире, который называет Георгия «Строителем»; в поминальных записях Ивирского монастыря от 1074 г. (в записях № 13 и № 87) он называется «Великим Георгием»¹⁵; в поминаниях членов дома Атабагов, относящихся

¹³ К. С. Кекелидзе, История грузинской литературы, т. I, Тб., 1960, с. 217—219.

¹⁴ Житие Иоанна и Евфимия. «Памятники древнегрузинской агиографической литературы», кн. II, Тб., 1967, стр. 89; 92; К. С. Кекелидзе, Этюды из истории древнегрузинской литературы, II, Тб., 1945, с. 232; «Георгика», Сведения византийских писателей о Грузии, том VIII, Греческие тексты с грузинским переводом издал и примечаниями снабдил С. Г. Каухчишвили, Тб., 1970, стр. 130; Archives de l'Athos, V, Actes de Lavra, par Lemerle, Guillou, Svoronos, Paris, 1970, p. 38; Archives de l'Athos, VII, Actes du P.étatop, par Papachryssantou, Paris, 1975, p. 62.

¹⁵ Рукопись Ивирского монастыря 1074 года с поминальными записями, Тб., 1901.

ся к XV—XVI вв.¹⁶; в греческих документах (в грамоте 1016 г. игумена скита Св. Ильи Николаоса и в акте Прота Никифора от 1017 г. и 1018—1019 годов)¹⁷.

В результате анализа и сопоставления указанных источников в работе выяснено, что основное сооружение Ивира — церковь Успения Богородицы, или Кафоликон, была построена Георгием Великим в промежутке между правлением Евфимия и до Георгия Святогорца.

1. Георгий Варазваче был настоятелем Ивира в течение 17 лет (1012—1029). У нас нет даже намека на то, что он был книжником, т. е. вся его практическая деятельность, за которую грузинские источники величают его «Великим» и «Строителем», сосредотачивалась на строительстве. Сюда же следует добавить его близость к императорскому двору и влияние, которым он пользовался на всей Святой горе (ср. его печати на греческих документах).

2. Георгия Строителя предполагает и ктиторская надпись на полу церкви: «Я воздвиг столбы эти. Да не содрогнутся во веки веков. Георгий. Грузинский монах и строитель»¹⁸. Эта же надпись приводится в греческом «Житии» афонцев: „Ἐγὼ ἐστέρησα τοὺς στῆλαις αὐτῆς, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐ σαλευθήσονται. Γεώργιος μοναχὸς δ' Ἰβηρ καὶ κτίτωρ“ (§ 22).

3. Георгий Святогорец перенес в Великую церковь «останки» Иоанна и Евфимия. А в сочинении Георгия Мцире говорится, что Георгий Святогорец был похоронен рядом с гробом Георгия Строителя.

4. III часть греческого «Жития» грузинских афонцев посвящена Георгию Строителю и считает его ктитorem главного храма Ивира — кафаликона.

5. В «Истории» Кедрена и Туринской компиляции Георгий называется ктитorem Ивира.

Афонский патерик¹⁹, широко известный двухтомный сборник, составленный монахом Азарией²⁰, в числе прочих «Житий» видных афонских подвижников содержит и «Житие» грузин-

¹⁶ Вопросы истории Южной Грузии (XV—XVI вв.), публикация текстов и исследования К. Шарашидзе, Тб., 1961.

¹⁷ Archives de l'Athos, V, Actes de Lavra, p. 155, 165, 170.

¹⁸ К. С. Кекелидзе, Из истории афонской литературной школы, Этюды, II, Тб., 1945, стр. 224 (автор ссылается на работу Герасима Смирнака „Τὸ 'Αγιὸς ἔρον“).

¹⁹ Афонский патерик или жизнеописание святых, на Святой Афонской горе просиявших, М., 1897.

²⁰ Энциклопедический словарь, издатели Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон, т. IV, С.-Пб., 1891, с. 585.

ских святогорцев, предназначавшиеся для чтения 13 мая — в поминальный день великого Евфимия.

Интересующая нас часть патерика — «поминания» и «жития» грузинских святогорцев — состоит из переводов. Например, «Память» Иоанна и Гавриила, а также «Житие Георгия Афонского» переведены из сборника „Ἀκολουθία τῶν ἁγιορειτῶν πατέρων“, а „Житие Евфимия“ — из сборника „Νέον ἐκλόγιον“, который в 1805 г. по просьбе афонских монахов составил Никодим Святогорец (1748—1809) — известный аскет и писатель.

В работе установлено, что в распоряжении Никодима и составителя „Ἀκολουθία τῶν ἁγιορειτῶν πατέρων“ находилось греческое „житие“ грузинских святогорцев, данными которого они пользовались.

THE GREEK 'LIFE' OF IOANE, EUTHYMIUS AND GIORGI THE ATHONITES

SUMMARY

Long ago people knew about the existence of the Greek text of the life of the founders of the Athonite Iviron monastery. But due to the insufficiency of knowledge this essay was mistakenly taken for a manuscript translated in the epoch of the Athonite monks (X century).

The first mention of the essay is contained in the work of „the History of Athos“ by P. Uspenski, an archimandrite. (P. Uspenski, Christian East, the History of Athos, p. III, Monastic Athos, Kiev, 1877, p. 160—161 /in Russian/). Evidently the Greek fund of the book depository of Iviron had never been investigated before Porphiri though it was visited by P. Ioseliani in the 50s of the XIX c. and even before it in the XVIII century—by Timoté Gabashvili and Iona Gedevanishvili.

V. Barski made a journey to Athos twice (in 1726 and 1744). He looked through the written monuments of the Iviron monastery in detail. However, in his travel notes there is no information of the Greek version of 'the Life' of the Athonite ascetics either. There are no data interesting for us in the book of the archimandrite A. Kapustin (The Notes of an Admirer of the Holy Mountain, Kiev, 1864/in Russian/).

in the 40 s the monastery was visited by P. Uspenski. The traveller's special attention was attracted to the documents kept in the library of the cloister. Here was found 'the Life' of Ioane, Euthymius and Giorgi, written in Greek.

In the spring of 1880 an expedition under the guidance of S. Lambros was sent to Athos. They made up a catalogue of the Greek

manuscripts kept nearly in all the monasteries. In Iviron, which turned out to be the richest in this respect, there were described 1386 Greek codes, the life of the founders of the Iviron monastery inclusive.

The K. S. Kekelidze Institute of Manuscripts has at its disposal the photocopies of all the manuscripts known up to this day. They contain the text of 'the Life' of the donors of Iviron¹—Βίος καὶ πολιτεία τῶν δούλων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν Ἰωάννου, Εὐθυμίου καὶ Γεωργίου, τῶν κειτόρων τῆς καθ' ἡμᾶς μεγίστης λαύρας τῶν Ἰβήρων —and having got an opportunity of thorough investigation of these manuscripts, we can affirm that 'Bios' is an original Greek essay of the I-st half or middle of the XVIII century when the problems of the history of the country and appreciation of the very history worried not only the scholarly and social circles but the monastic scribes as well. Just in this epoch the monasteries had to know their history, the time and the conditions of their construction and the names of the donors. The monks of Iviron, one of the best-known and authoritative Athonite monasteries—found it necessary to restore and describe the history of their cloister too. At the beginning of the XVIII century the abbots of the monastery contented themselves with the proof of the antiquity of their monastery founded in the Xth century by Georgian monks. They were even proud of it. Centuries separate the author of 'Bios' who uses oral and written information from the long epoch of Greek-Georgian enmity. In the XVIII century the influence of Georgian element in Iviron was minimal. The acuteness of interrelations which had taken place in the first centuries of the existence of the Georgian monastery passed away.

The author of 'the Life' repeatedly underlines the succession among Ioane, Euthymius, Giorgi and the contemporary monks of Iviron. The making of 'the Life' is a filial duty of the monks of the mona-

---

¹ The Athonite manuscript (A)—Ἰβήρων 4573 (453)—according to the catalogue of the Greek manuscripts from Athos of Lambros, the Vatican manuscript (V)—Codicus Vaticanus Graeci 2613—according to ABHG Alcan, the publication of 1857 in the Proskinetari of the Iviron monastery (C)—Προσκυνητάριον τοῦ βασιλικῆς μοναστηρίου τῶν Ἰβήρων. Athenis, 1857, p. 49—75.

stery before their spiritual fathers. Now the respectful attitude towards the memory of Georgian ascetics does not threaten the Greek brotherhood of Iviron.

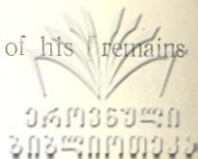
'The Life' does not go beyond the limits of a usual biographical and panegyric literature. It is imbued with respect towards the first monks of the monastery. The author wants to appreciate the services of the founders and considers it necessary to tell us about their weighty contribution.

The text under investigation unites three independent 'Lives' — 'The Life of Ioane (§ 2—§ 6); the Life of Euthymius' (§ 7—§ 21) and 'the Life of Giorgi' (§ 22). The author achieves the integrity of the essay with the help of the general introduction in which he deals with some important questions: he speaks about the tasks and necessity of 'the Lives' like these, tells us about the principles of making 'the Lives', gives proof of the necessity to know the good jobs of the Holy fathers: Ioane, Euthymius and Giorgi.

The text is divided by us into 23 sections:

1. Introduction.
2. The origin of Ioane and taking of monastic vows.
3. Ioane in the monastery on Kolpa and Olympus.
4. Ioane on Athos.
5. Athanasius the Athonite about Ioane.
6. The death of Ioane.
7. The childhood of Euthymius.
8. The meeting of Ioane and Euthymius in Constantinople.
9. Euthymius in Constantinople.
10. Euthymius' theological argument with a Jew in Constantinople.
11. Euthymius on Athos.
12. The construction of the Iviron monastery.
13. Disgracing of the Jew in Saloniki.
14. Drought on Athos.
15. Euthymius' „Miracle“ on the Holiday of Transfiguration.
16. Euthymius' refusal to accept the pulpit of the archbishop of Cyprus.
17. The first attempt of Euthymius' murder by an impious monk.
18. The second attempt of Euthymius' murder by a monastic gardener.
19. The praise of Euthymius.

20. The death of Euthymius and the transportation of his remains to the Holy Mountain.
21. Who has comprehended God's Spirit?
22. The Life of Giorgi the Builder.
23. Epilogue.

The textological analysis of the readings typical of the three copies of 'Bios' gave the following results: a) the differences among the three texts do not go beyond the limits of the versions; b) AB and C go back to their common original; c) Neither A nor B are originals, C goes back to A; d) the copyist of B has somehow edited the text. However, this manuscript should not be regarded as a separate version.

It now appears that the author of 'Bios' was acquainted with the Georgian 'Lives' of the Athonites containing the completest data (The Life of Ioane and Euthymius, Giorgi the Athonite, the brief (synaxarist) version of 'the Life' of Euthymius'). In some cases Bios repeats plainly the data of the Georgian sources, in others—the connection between them is quite inconsiderable, in the third sources—the Greek author completely ignores their important information (there are more than 20 examples of such information).

It is ascertained in the work that the Giorgi mentioned in 'Bios' is not Giorgi the Hagiorite who is usually considered to be the third representative of the Great Georgian Athonites, but Giorgi the Great, Giorgi I, the third Dean of Iviron (according to the Georgian sources, Giorgi Varazvache) whose role in the history of the monastery is studied not sufficiently due to a small number of sources. Giorgi I was a relation of Ioane and Euthymius. He ruled the monastery just after Euthymius in 1012—1030. We have considered the pieces of information on Giorgi the Great which are found in Georgian and Greek monuments (The Life of Giorgi the Hagiorite by Giorgi Mtsire, the commemorating entries of the Iviron monastery of 1074, mentioning of the members of the house of the Atabags (XV—XVI cc), Greek documents (the deed of 1016 of the bishop of the cell of Saint Ilya Nikolaos, an act of Protos Nikiphoros of 1017 and 1018—1019).

As a result of the analysis of the sources mentioned above it turned out that the main edifice of Iviron is the church of the Virgin's Assumption built by Giorgi the Great.

1. Giorgi Varazvache had been the abbot of Iviron for 17 years. There is no trace that he was a scribe, i. e. all his practical activities for which he was called 'the Great' and 'the Builder' were concentrated on building. We should mention his close relations with the imperial court and his influence on all the Holy Mountain.

2. Giorgi the Builder is supposed by the builders' (ktitors') inscription on the floor of the church: „I've erected the columns never to flint their ground. Giorgi, a Georgian monk and builder“.
„Ἐγὼ ἐστερέωσα τοὺς στήλους αὐτῆς, καὶ εἰς τῶν αἰῶνα οὐ σκλευθήσονται. Γεώργιος μοναχὸς ὁ Ἰβηρ καὶ κτήτωρ“—This inscription is given in the Greek 'life' of the Athonites.

3. Giorgi the Hagiorite brought the remains of Ioane and Euthymius into the Great Church. In the essay of Giorgi Mtsire it is written that Giorgi the Hagiorite was buried in the sarcophagus of Giorgi the Builder.

4. The third part of the Greek 'life' of the Georgian Athonites is devoted to Giorgi the Builder, in which he is considered to be the builder of the main temple of Iviron.

5. In the History of Kedren and the Turin compilation Giorgi is called the Builder of Iviron.

One more conclusion: at the disposal of Nikodimus the Hagiorite (1748—1809), the compiler of the known patristic collection „Νέων ἐκλόγιον“ and the compiler of the collection „Ἀκολουθία τῶν ἁγιορειτῶν πατρῶν“ there was the Greek text of the life of the founders of the Iviron monastery the data of which they had used.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

შესავალი	3
ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“ ხელნაწერთა დახასიათება	20
თხზულების კომპოზიცია და სტრუქტურა	23
ათონელთა ბერძნული „ცხოვრების“ ტექსტთა მიმართებისათვის	27
„Βίος και πολιτεία“-ს ცნობები ივირონის ქტიტორთა შესახებ და მათი მიმართება ათონელთა ქართულ „ცხოვრებებთან“	35
გიორგის ვინაობისათვის	47
ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრება“ — „ათონური პატერიკის“ ერთი წყარო	65
ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“ ტექსტი და მისი ქართული თარგმანი.	72
1. ტექსტისათვის	72
2. Βίος και πολιτεία των δσίων και μεοφέρων πατέρων ήμων 'Ιωάννου, Εὐθυμίου και Γεωργίου, των κιστόρων της καμ' ήμων κερὰς μεγίστης λαύρας των 'Ισήςρων	74
3. ცხოვრება და მოქალაქეობა ნეტარი და ღმერთშემოსილი ჩვენი მამების — იოანესი, ეფთვიმესი და გიორგისა—ჩვენი წმინდა და უდიდესი ქართველთა მონასტრის ქტიტორებისა	121
შენიშვნები	146
Греческое „Житие“ Иоанна, Евфимия и Георгия Афонцев (Резюме)	148
The Greek „Life“ of Ioane, Euthymius and Giorgi the Athonites (Summary)	161

СОДЕРЖАНИЕ

Введение	3
Характеристика рукописей греческого жизнеописания основателей Иверского монастыря	20
Композиция и структура сочинения	23
О взаимоотношении текстов «Жития»	27
Данные „ <i>Bíos kai πολιτεία</i> “ о ктиторах Ивира и их взаимоотношение к грузинским жизнеописаниям Афонцев	35
О личности Георгия	47
Греческое «Житие» Афонцев — один из источников «Афонского патерика»	65
Текст греческого «Жития» и его грузинский перевод	72
1. Пояснения к тексту	72
2. <i>Bíos kai πολιτεία τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν Ἰωάννου, Εὐθυμίου καὶ Γεωργίου, τῶν κητόρων τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς μεγίστης λαύρας τῶν Ἰβήρων</i>	74
3. Житие и деяния преподобных и богоносных отцов наших Иоанна, Евфимия и Георгия, ктиторов нашей священной Велликой Иверской Лавры	121
Примечания	146
Греческое «Житие Иоанна, Евфимия и Георгия Афонцев (Резюме)	148
The Greek „Life“ of Iozne, Euthymius and Giorgi the Athnites (Summary)	161

ГРЕЧЕСКОЕ «ЖИТИЕ» ИОАННА, ЕВФИМИЯ
И ГЕОРГИЯ АФОНЦЕВ

Греческий текст, грузинский перевод и исследование
подготовила Манана Мачхачишвили

(На грузинском и греческом языках)

ТБИЛИСИ

1982

დაბეჭდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭოს დადგენილებით

ИБ 1778

*

რეცენზენტები: ფილოლ. მეცნ. დოქტორი მ. ქავთარია
უმცრ. მეცნ. თანამშრ. ლ. ხევსურიაანი

გამომცემლობის რედაქტორი ნ. ებრაღიძე
მხატვრული რედაქტორი გ. ლომიძე
მხატვარი ნ. კურღულია
ტექნორედაქტორი ნ. ოკუჯავა
კორექტორი ე. გოგავა

გადეცა წარმოებას 6.10.1981; ხელმოწერილია დასაბეჭდად 19.7.1982;
ქალაქის ზომა 60×90¹/₁₆; ქაღალდი № 1; ნაბეჭდი თაბახი 10,5;
სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 9,5;
უგ 00828; ტირაჟი 1500; შეკვეთა № 3952;

ფასი 1 მან. 15 კაპ.

გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 380060, კუტუშოვის ქ., 19
Издательство «Мецниереба», Тбилиси, 380060, ул. Кутузова, 19

საქ. სსრ მეცნ. აკადემიის სტამბა, თბილისი, 380060, კუტუშოვის ქ., 19
Типография АН Груз. ССР, Тбилиси, 380060, ул. Кутузова, 19

n 918/15

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა